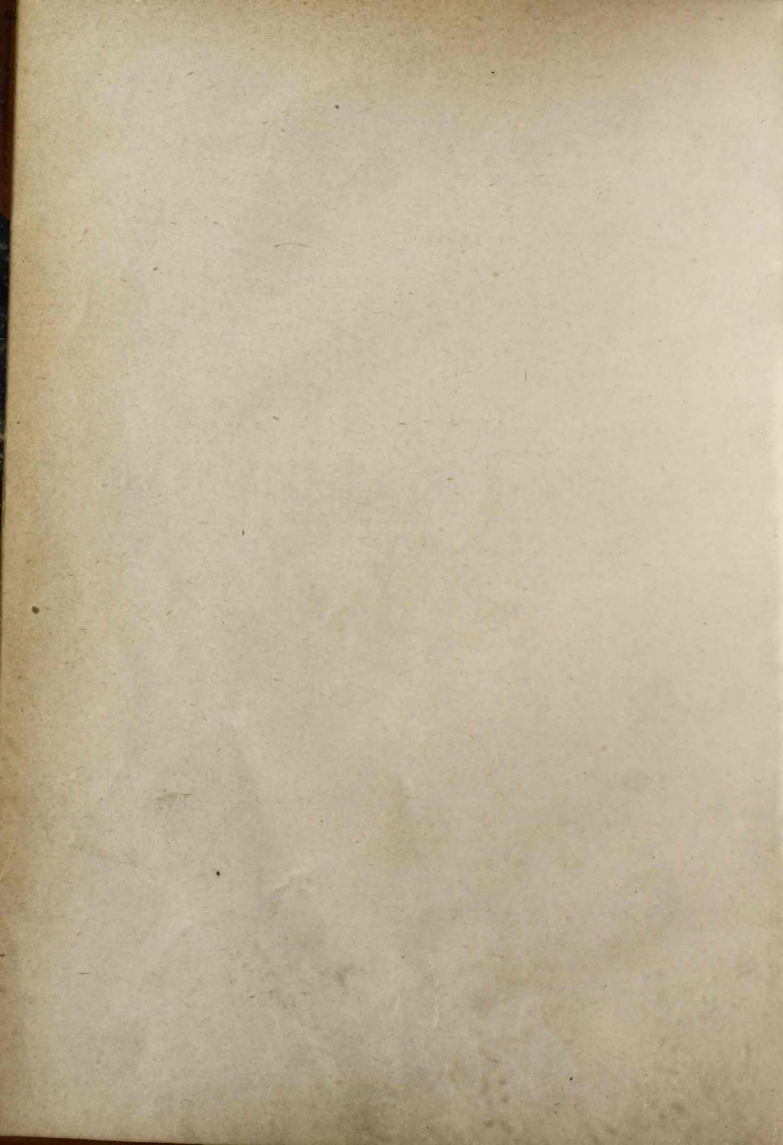

A MAGYAR
KÖLTÉSNET KÉZIKÖNYVE.

HARMADIK KÖTET.

A MAGYAR
KÖLTÉSZEK KÉZIKÖNYVE

A MOHÁCSI VÉSZTŐL A JELENKORIG,

VAGYIS

AZ UTÓBBI NEGYEDFÉL SZÁZAD KITÜNŐBB KÖLTŐI

ÉLETRAJZOKBAN ÉS JELLEMZŐ MUTATVÁNYOKBAN

FELTÜNTETVE

TOLDY FERENC

ÁLTAL.

MÁSODIK, ÁTDOLGOZOTT, KIADÁS.

HARMADIK KÖTET.

BUDAPEST, 1876.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

230449

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Franklin-Társulat nyomdája.

TARTALOM.

TIZENKILENCEDIK SZÁZAD.

I.

	Lap
BEVEZETÉS	3
KISFALUDY SÁNDOR. 1772—1844.	6
I. Himfy Szerelmeiből. A Kesergő Szerelem 21 dal és ének	17
A Boldog Szerelem. 21 dal	26
II. Gyula Szerelméből. — III. Csobánc	33
IV. Dobozi Mihály és hitvese	43
V. Regeköltőnek Hattyúdala. XII. Ének	51
VI. Kún László hist. drámából	57
KAZINCZY FERENC. 1759—1831.	64
I. Keresztes Bálint, kedveséhez Tornai Margithoz a szent földről 1789.	93
II. A Tanítvány. 1787 és 1820.	95
III. Az Esthajnalhoz. 1787.	95
IV. Bor mellett. 1788.	96
V. Minnyihez. — VI. Sonettek. Négy	97
VII. Ritornell. — VIII. Tusakodás	99
IX. A Hit szava	100
X. A Tisztulás innepe az Ungnál 886. eszt.	101
XI. A szabad Erdély, a török elűzetése után	103
XII. A Lengességhez	104
XIII. Vajda-Hunyadon. — XIV. Buczy Emilhez	106
XV. Berzsenyhez	107
XVI. Vitkovics Mihályhoz	113
XVII. Epigrammák. Tizenkettő	119
XVIII. A Tövisek és Virágok között. Tizennégy	121
XIX. Az Új Tövisek és Virágok között. Hat	130
XX. Orpheus és Eurydice, Virgiliből	131

	Lap
KIS JÁNOS. 1770—1846.	132
I. Hymnus a Bölcseséghez. 1793	143
II. Hajósének. 1793	145
III. Elegia ősz utóján. 1795	146
IV. Egy nehézszívű leány tavaszi éneke, Schlegel Fr. ut. 1797	148
V. Kazinczy Perencnek öszvekelésére gr. Török Sophia-Antoniával 1804	150
VI. A hív párhoz. 1815	154
VII. Sopron tájékához. 1815	155
VIII. Atyai Búcsúzás. 1823	157
IX. Győr és vidéke. 1824	158
X. A Hazához az 1825-ki országgyűlés alatt	163
BERZSENYI DÁNIEL. 1780—1836.	166
I. A Magyarokhoz („Romlásnak irdult”)	177
II. A felkölt nemességhez a szombathelyi táborban 1797	179
III. Szilágyi	180
IV. Felsőbüki Nagy Pálhoz, az országgyűlés alatt 1807	181
V. Wesselényi hamvaihoz	182
VI. B. Prónay Sándorhoz	182
VII. Fohászkodás	183
VIII. Az én kegyesem	184
IX. Életphilosophia	185
X. Osztályrészem	186
XI. A közelítő tél	187
XII. Barátimhoz	188
XIII. Búcsúzás Kemenes-Aljától	189
XIV. Levéltöredék barátémhoz	190
XV. Dukai Takács Judithoz	191
XVI. A Tánok	193
XVII. Napóleonhoz	194
SZEMERE PÁL. 1785—1861.	194
I. Vida Lászlóhoz	201
II. Emlékezet	203
III. Boldog pár. — IV. Himfy	204
V. Remény. — VI. Echó	205
VII. Bájviola. — VIII. Német dalok, Kettő	206
IX. A titkos vidék	208
X. Gyermek a patak mellett. Schillerből	209
XI. Emlékezés Elizára	210
SZÁSZ JÓZSEF. 1782—1812.	211
I. Lilla	212
II. Egy kis madárhoz	213
III. Lillához. — IV. Az elkészödött leány	214
V. Egy leányka dala	215

	Lap
TÓTH LÁSZLÓ. 1788—1820.	216
I. Melpomena	218
II. Hermine	219
III. Az istenülés dicsősége. Tóth hattyúéneke	221
IV. Tisztválasztás	224
V. Rondeau. — VI. Álköltők	225
VII. Apológok. Három	226
VIII. Epigrammák. Öt	228
VITKOVICS MIHÁLY. 1778—1829.	229
I. Életphilosophia	234
II. Megelégedés. — III. Füredi pásztor dala	236
IV. Bácskai népdal	237
V. Szerb rege	238
VI. Epigrammák. Tizenkettő	240
VII. Horvát Istvánnak	242
SZENTMIKLÓSSY ALAJOS. 1793—1849.	244
I. Chloe ajaka. — II. A titok kinyilatkozása	248
III. Az alvó szép	249
IV. A Bücsüvétel. — V. Amor lakja	250
VI. Myrtil és Chloe	252
VII. Apológok. Öt	254
VIII. Epigrammák. Tizenöt.	255
DÖBRENTAI GÁBOR. 1786—1851.	258
I. A Músa s a vágyó ifju	270
II. A szép műv készítéséért lángoló s az ahhoz értő	272
III. Regula s természet	273
IV. A phantasiához	274
V. A havas violája	277
VI. Hazai ügy, a nemzeti nyelvre nézve, 1822	278
VII. Huszárdalok. Kettő	279
GRÓF TELEKI FERENC. 1785—1831.	282
I. Orvosomhoz	284
II. Imádság	285
III. Éjjeli Álmadozásom	286
IV. Huszárdal	287
V. Csatadal	288
VI. Amor	289
VII. Viz becse	291
DUKAI TAKÁCS JUDIT. 1795—1836.	297
I. Románkok. Kettő	301
II. Barátomhoz, ki 1809. a nemes sereggel táborba indult	303
III. Döbrentei Gábor barátomhoz Erdélyben 1814	305
IV. A beteg Malvína	306

	Lap
V. A farsáng utolsó órájában	307
VI. Rózsabokromhoz. — VII. Juliskám halálára	308
VIII. Az én lakhelyem	309
KISFALUDY KÁROLY. 1788—1830.	310
I. A Kérők, vígjáték három felvonásban 1819	325
II. Iréne, szomorújáték öt felvonásban 1820. Expositió s mu- tatvány	358
III. Csák Máté, hist. tragédia első felvonása 1830	373
IV. Az Élet korai	393
V. Lantos szerelme	396
VI. Honvágy	398
VII. Vigasztaló dal. Impromptu	399
VIII. Mohács	401
IX. Elte. Egy romános költemény töredéke 1825	403
X. Karácsonéj	411
XI. Az álmatlan király	414
XII. Zuárd	416
XIII. Népdalok. Hét	417
XIV. Epigrammák és gnómák. Tíz	423

TIZENKILENCEDIK SZÁZAD.

I.

JANANI TRINITY MESSIA

BEVEZETÉS.

A XIX. század szerencsés ómenek közt derült fel a magyar költészet egén. *Kisfaludy Sándor*, búcsút vevén a hadseregtől, s egészen az irodalomnak szánván munkásságát, lángoló ifjúsága legnemezebb gyümölcsével, Himfyvel, 1801-ben nyitotta meg e század irodalmát; míg egy időben *Kazinczy Ferenc*, kiszabadúlva hosszas fogságából, újra rá léphetett a nyelvet és költészetet, a „szép“ elvének vezérlete alatt, átalakító pályájára. A nagy reform érdekében terjedelmes levelezés útján megindított mozgalom közben, gyakorlati programjául 1808-ban marmon-teli beszéyeivel lépett fél, melyeket hosszú sorban a külföldi remekek művészi fordításai követtek, mik által a magyar prózát művészetté emelte; tancikkei, melyekkel a nyelvújítási harcot szerencsésen végig küzdötte; és, elszórva a kor irodalmi organumaiban, *költeményei*, melyek az újjiskolának kánonszerű példányokul szolgáltak. T. i. ez, az ő nyomában, részint az *óclassicai formákat* mívelte, melyek közül főleg az ódát *Berzsenyi* a tökély legmagasabb fokára emelte; a lyrai epigrammában, példájára Vitkovics és Szent-

miklósy, később Kisfaludy Károly és Vörösmarty, végre Székács, költészetünk egyik legszebb ágát teremtették meg; az epistolában is többen indultak utána, de utól senki sem érte; — részint a modern népek *érzékeny lyrájában* követték: melyben a correct technikájú Szemere és Kölesey, Szentmiklóssy és Bajza, s a (bár formaszigor nélküli) Szász József és Teleki Ferenc, Dukai Takács Judit és gr. Dessewffy József jeleskedtek, némelyek közülök már a népköltészet hangjait is megpendítve.

A Kazinczy iskoláját, *Kisfaludy Károlyé*, t. i. a szorosan *nemzeties műköltészeté*, folytatta, mely amannak tartalomban és formában új irányokat adott. Ő t. i. az óclassicai alapot mellőzve, modern és nemzeties érzésmód és felfogással egyező kifejezést és alakítást sürgetett, s a lyráról a tárgyilagosságra (dráma, elbeszélés) helyezte át a súlyt. Ő maga a nemzeti történet, monda és társas életre mutatva, e téreken jelelte ki a tragédia útját, megteremtette a magyar vígjátékot, megindította a balladát, regényt és novellát, a lyrába felvette a népies elemet, s ekép a classicai költészet s az élet közt mind szélesbedő hézagot elenyésztette; míg *Vörösmarty Mihály*, kivel az új költészetben kivívott vezérletét nem sokára barátságos egyesülésben megosztotta, a lyrai műköltészetet, vele a társas és nemzeti élet minden mozzanatait követve, s a classicai-nemzeti eposzt — megelőzve Horvát Endre, Székely és Czuczor, követve Debreczeni és sok mások által, a tökély legmaga-

sabb pontjára emelte, melyet mindkettő nálunk elért.

Most az epigónok kezében lankadni kezdő költészetnek új lendületet adott a magoknak a nemzetes műköltőknek köréből támadott új népies iskola, melynek két legnagyobb képviselője, *Petőfi Sándor* a lyrára a naiv erő és tűz, *Arany János* a naiv eposz nagyobb-kisebb formáira a művészi tökély bélyegét nyomta fel; míg előttök és mellettök, a nemzeti színház létesülte (1837) óta, a drámai költészet is örvendetes tovább-fejlésnek indult.

Vége a forradalom után ismét feltámadt költészet, mely kezdetben az elébbi időszaknak folytatása volt, a politikai élet s a szabad gondolat feléledése és teljesb kifejlődése óta reactív szűk köréből kibontakozva, az élet reál s a művészet eszményi követeléseinek mind szerencsésebb kiegyeztetésével, a világirodalom remekeinek mind nagyobb számban jeles átültetésével, s a nemzetnek táguló világnézetével, eddigi korlátait inkább és inkább küljebb tolja; s tartalomban és formában, lassan de biztosan, a kor, világ és művészet színvonala felé emelkedik. Ez *jelen korunknak*, még mindig levésben levő, *költészete*.

KISFALUDY SÁNDOR.

1772—1844.

Kisfaludi Kisfaludy Sándor, a Csák törzsökös nemzetségből, Sümegen, ~~Z~~szala vmegyében született sept. 27. 1772, hol akkor atyja, egy a köz dolgokban mint megyei s többször országgyűlési szónok résztvevő férfiú, lakott. Az alsó és közép iskolákat Győrött, a bölcsészetet s a törvény első évfolyamát Pozsonyban hallgatta. Az iskolai tárgyaknál inkább vonzotta őt jókorán már az akkor hatalmasan mozgott magyar irodalom, s a németek közül a szokatlan fényben feltűnt Schiller Friderik. Szünóráit a pozsonyi várban székelt egyetemes papnövelde lelkes ifjai közt töltötte legszívesebben, kiknek társasága s az 1790-ben ismét megnyílt megyei közgyűlések hazafiúi érzéseit nagy mértékben gerjesztették; s már akkor kezdte magát irodalmi dolgozatokban gyakorolni. Ekkor készültek első drámai kísérletei: *Ulysszes és Penelope*, és *Seneca halála*, szomorújátékok (amaz nálam töredékesen, ez kiadva általam „Hátrahagyott Munkái“ II. kötetében). Új lánggra lobbantották őt a II. Leopold koronázata, az alkotmány teljes visszaállításának lélekemelő mozzanatai, melyeknek ő, az országgyűlés szorgalmas látogatója, fogékony szemlélője volt. Megúnván

ekép a jogtanulást, a Bessenyei tisztelője, a nemzeti irodalomnak akkor is még egyik tűzhelyébe, a kir. testőrségbe vágyott jutni, de atyja őt még gyengének tartván, a szükséges lépéseket megtenni szántszándékkal elmulasztotta, különben pedig tapasztalván, hogy Sándor az úgynevezett kenyértudományok helyett inkább a szépművészetekre hajlik (a hegedűt már ekkor kitűnőleg játszotta, s utóbb apróbb zenedarabokat szerzett is), 1792 telén haza hozta, hogy maga mellett törvénygyakorlatra fogja. Sándor nappal a rá erőltetett Verbőcöt forgatta ugyan, éjjel azonban mohón olvasgatta a magyar könyveket; s végre is neheztelvén e kényszert, következett tavasszal bátran kijelentette kemény atyjának, hogy ügyvédségre semmi kedve, hanem katona kíván lenni. E kívánságnak atyja most örömezt engedvén, Sándor még azon évben mint kadét a Sándor-Leopold ezredbe lépett, melyet különösen azért választott, mivel Erdélyben állt, mely kis haza, mint a régibb történetekben oly érdekesen szereplő, különösen vonzotta. Érdekes egy kolosvári levele ez időből, melyben a két hazának nem-magyar elemekkel elborítottatásán, mit ez útjában tapasztalt leginkább, fájdalmas meglepetését fejezvé ki, s a nemzetiség erősítését magyar nyelv, érzés és írás által ismervén fel minden magyar fő teendőjeül, már ekkor fogadta fel magában, hogy hazáját ez úton is szolgálandja. Erdélyben töltött nyolc hónap után, 1793. jan. 5. hadnagynak neveztetett, egyszerre mind az ezred-

hez, mind a magyar kir. testőrsereghez Szala részéről: ő bővebb önmívelhetése tekintetéből az utóbbit választván, Bécsbe ment. Itt mindenek előtt teljes szorgalommal a francia és olasz nyelvek tanulásának feködt, üres ideje legnagyobb részét otthon tölté a külföldi irodalmak remekei tanulásával. — Egykor egy délelőtti órában, mielőtt udvari szolgálatra mene, Tassó fordítgatásával foglalkodván, Esterházy Miklós herceg testőrségi főkapitány az akkor Bécsben volt két rendkívüli angol követtel, Spencer és Granville lordokkal, kik az intézet külseje és belsejével meg kívántak ismerkedni, szobájába léptek, és meg voltak lepve, midőn a magyar testőrhadnagyot, a nagy világ zaja között Tassóval elfoglalva lelték (A prózában készült töredék *Rinaldo és Armida* a Hátrahagyott Munkák II. kötetében látható). Ezek mellett a festészet és zene műveit a legnagyobb figyelemmel éldelte, maga is rajzolt és zenélt, a színházat szorgalmasan járta, s Bécsnek legtöbb írói és művészi nevezetességeivel, valamint az akkor ott összecsoportosodva működött magyar írókkal, melyek különösen Görög Demeter akkor Esterházy Pál herceg nevelője, Kerekes a M. Hírmondó szerkesztője, Sándor István, Péteri Takács József gr. Festetics László nevelője, s az ott rövid ideig mulatott Bacsfányi voltak, folyton társalkodott. A sors ekkor nagy csapástól őrizte meg. T. i. Martinovics apát mindent elkövetett, hogy őt társaságába vonhassa, de Kisfaludy a feslett életű férfiútól idegen-

kedvén, egyre vonakodott, míg végre engedvén a sokszori kérésnek, zenés estvélyei egyikére csakugyan megigérkezett: de Martinovics ugyanaz nap délben elfogatott. Esterházy Antal herceg halálával a testőrsereg kormánya a másod kapitányra maradván, az a szíves viszony, mely azelőtt e testület tagjait vezérökkel összefonta, meglazult, izetlenségek támadtak, s az elhalt gárdakapitány kedvencei, köztök Kisfaludy is, garnizon-ezredhez tétettek által. Rendeltetése Milánóba vezette, hová a több ízben megveretett austriai had visszatolatván, Bonaparte ott termett, s azt bekerítette. A hét hét múlva ostromlatni kezdett fellegvár őrizete az ostrom harmadik napján megadván magát (jún. 29. 1796), vele Kisfaludy is hadi fogolylyá lett, s Franciaországba küldetett. Jó csillaga a Provenceba vezette, hol több hónapot töltvén, Avignonban s Vaucluse regényes völgyében Petrarca szelleme által ihletve, többjeit írta azon gyönyörű daloknak, mik mind addig élni fognak, míg a szív egyszerű, mesterkéletlen, való és mély hangjának hatása leszen a kedélyekre. Becsületszavára, még kiváltatása előtt, visszabocsáttatván, St. Raffeunál, Fréjus mellett, tengerre szállt, Génua felé vitorlázandó, hova egy hajótöréssel fenyegető veszélyes vihar kiállta után, szerencsésen megérkezett, s mint ki nem váltott hadi fogoly Klagenfurtban állíttatott meg. Itt először az ottani hadi kórház felvigyázata, midőn pedig a franciák oda is előnyomúltak (mart.

1797), több száz, katonaöltözettel töltött, hordó megmentése bízott reá: mely tisztének oly jelesül felelt meg, hogy a fő haditanács dicsérő parancsa mellett Wallis Olivér gyalog serezedéhez téteték által, melyhez Würtembergbe menvén, 1798. főhadnaggyá lett. Klagenfurt, kedélye és költészete történetében nagy fontosságú fordulatot jelez. Szerelmi viszonyba szövődve egy fiatal grófnéval, kezdi, távol tőle, a német földön, azon lángoló dalok írását, melyeket utóbb „Himfy Szerelmei“-be felvett. Szabad óráit magányos lovaglással, sétálással, a sok várromok látogatásával töltvén, itt fogantattak meg lelkében azon regék csirái is, melyek utóbb oly nagy kedvességet találtak. A béke felbomlásával 1799-ben Kisfaludy, mint a rajnai hadtest tagja, az osterachi (mart. 20-ki), a stockachi (mart. 25. 26-ki), Schweizban pedig a winterthúri (máj. 27.) és zürichi (jún. 4-ki) nagy és véres, de szerencsés ütközetekben harcolva vett részt. Bele fáradva a nyugtalan életbe, ezt házi tüzhelylyel kívánta felcsereálni. Gyakran visszagondolt Szegedi Rózára, Szalai alispán és kir. tanácsos Szegedi Ignác leányára, kinek, mióta 1794 és 96-ban látta volt, szellemi jeles tulajdonai tiszteletét bírták. Most, 1799 elején levélben fordult hozzá, mire sűrű levelezés következővén, 1800-ban a hadseregből kilépett, haza jött, kedvesét nőül vette, s vele boldog házassága első öt évét Kámban (Vas megyében) töltötte, innen pedig 1805-ben Sümegre telepedvén által azon házba, hol született, e birtok-

osztályában a mezey gazdaságnak s az irodalomnak élt.

Kisfaludy eltökéllése mint író működni a nemzetiség emelésében, mint láttuk, már 1792-ben állván, testőr és katona korában is dolgozgatott, sőt munkáit már 1797—8 körül összeállította, de azoknak kiadására háboru közepett természetesen módot nem talált (azok egy része „*Magyar Thalia*“ cím alatt látható a „Hátrahagyott Munkák“ III. kötetében). 1799 vége felé vagy 1800 elején, miután kedvesével való viszonya szerencsés kifejlést nyert, egy nagyobb összefüggő műben akarta szíve történetét megörökíteni. S ím mint kész regény fekvén ez előtte saját és kedvese leveleiben, ezekből alkotta össze azon regényét, mely „*Két szerető szív története, eredeti levelekben a múlt francia háborúból*“ címet visel (kiadva a „Hátrahagyott Munkák“ III. kötetében), de azt be nem fejezván, változtatott tervvel, dalai és énekeiből, a fonal kitüntetésére némely új összekötő dalok közbe-szövésével, egy léteges egészset, egy lyrai regényt állított össze, s miután abból egy éneke (a Kesergő Szerelem III-dika) a bécsi Hírmondóban 1801-ben (778. l.) köz tetszést aratott, szerelemdalait Takács József által kiadatta ily cím alatt : 1. *Himfy Szerelmei* (első rész): *A Kesergő Szerelem*, Buda, 1801, a szerző neve nélkül. Áll az huszonegy ének s kétszáz dalból. Sem elébb, sem utóbb magyar könyv ily általános és mély hatást nem tett. A Himfy név berepülte az egész országot, s a nagy ismeretlen

valódi bálványa lett az ifjúi és női közönségnek, sőt a komoly arcú urak is, kik soha magyar könyv forgatásához le nem ereszkedtek, részvéttel olvasák azt, s a magyar költészetben hinni kezdtek. Gyűltek azalatt boldogságának dalai is, s első regéi; s miután az első kiadás kapva elkapatott, ismét Takács József gondjai alatt, megjelentek: 2. *Himfy Szerelmei* I. rész (másodszor) és II. rész, vagy is *A Boldog Szerelem*, Buda, 1807, emez hét ének s ismét kétszáz dalban; valamint 3. *Regék a Magyar Előidőből*, Buda, 1807. ebben: Csobánc, Tátika, Somló (másodszor ott 1818). Mind ezekben az előszók alatt a szerző már megnevezte magát, s az irántai lelkesedés a legmagasabb fokra hágott.

Az 1809. év egy időre kivette Kisfaludyt házi nyugalmaiból. A szalai felkölt nemesség őt lovasságához őrnagynak, a nádor pedig maga mellé szárnysegédnek választván; a felkelés naplóját ő vezette, s a nádornak is oly bizodalmaival élt, hogy mindenbe be lenne avatva. Ezt megelőzve jelent meg tőle 4. *Hazafiúi Szózat a Magyar Nemességhez*, Buda, 1809. A Napóleonnak a magyar nemzethez intézett kiáltványára adandó válaszirat szerkesztésével is ő volt megbízva, de a körülmények majd ellenkezőt parancsolván, az elmaradt. A békekötés után Ferenc király, jövőendő haszonvétel végett, a nemesi felkelésnek, mely 1740 óta ellenséggel nem szállt szemben, okmányos történetét kívánván a nádortól, ez Kisfaludy Sándort bízta meg e munkával, ki azt közel

két évi terhes munkával, német nyelven, el is készítette, s az a titkos cabinet levéltárába tétetett. Ezek után az ifjuságában már megkísérlett drámai pályára lépven vissza, következő munkái következtek: 5. *Hunyadi János*, historiai dráma. Buda, 1816. 6. *Eredeti Magyar Játékszín*, két kötet. Ott, 1825—6; tartalmok: a) *Az emberszívnek örvényei*, szomorújáték 5 felv. b) *A Dárday-ház*, magyar nemesházi rajzolat 5 felv. c) *Kún László*, historiai dráma 5 felv. d) *A lelkes magyar leány*, magyar nemesházi rajzolat 4 felv. az 1809-diki magyar nemes insurrectiónak idejéből, s egyfelvonásos vígjátéka: *Az elmés özvegy*, (mely csak a Hátrahagyott Munkákban kevéssel ez előtt látott világot). Időközben (1820) a Marczibányi-Intézet a lefolyt években megjelent legjobb magyar könyvek jutalmazásáról tanácskozáván, s 1818-ról az elsőség jutalmát (400 vft) Kisfaludy Regéinek ítélvén oda, a nádor elnöklete alatt az egyetemi nagy teremben tartott jutalomosztásra meghítt költő személyesen meg nem jelenhetvén, a nádorhoz intézett hálaírátában jutalmát egy magyar zsebkönyv megalapítására ajánlotta fel, melynek következtében indult meg aztán öcsese Károly szerkesztése alatt az *Auróra* 1822-re, s abban Sándornak némely újabb művei is, ú. m. 1822-ben: *Dobozi Mihály és hitvese*, rege, s néhány apróbb versezeteken kívül egy *Magyar nemzeti ének*; 1823-ban: *Szentmihályhegyi Remete*, rege, s egy pár apró db; 1824-ben: *A megboszult hitszegő*, és *Antiochus*; regék; miket nyomban követett: 7. *Gyula*

Szerelme, rege tíz énekben, Buda 1825. Bekövetkezvén végre az 1825—7-ki országgyűlés, ennek rendelkezéséből a felállítandó magyar akademia szabályai megalapítása egy tudósok és írókból alkotandó bizottmánynak hagyatott meg. Ebben a nádor meghívására Kisfaludy is részt vett az 1828-ki év telén; 1830. pedig nov. 17-dikén az akademiai igazgatóság által a nyelv és széptudományok osztályába vidéki első (s így fizetési) rendes taggá neveztetett (300 firt évdíjjal), s mint ilyen az 1831-ki első nagygyűlésen meg is jelent. Ez idő óta készültek némely újabb regéi, ú. m.: *Kemend* 10 énekb., mely az akademia köz ülésében sept. 1832-ben olvastatott fel; *Döbrönte* 5 énekb., *Szigliget* 3 énekb. olvasva nov. 1833, s azokat 1833-ban régibb munkáival együtt sajtó alá adta: 8. *Kisfaludy Sándor Munkái*, 8 kötet. Pest, 1833—38. Ekkor vette az ősz költő először észre, hogy az ifjabb nemzedék által a közönség véleményében túlszárnyaltatott; s e vélemény az akademia ötödik nagy gyűlésében is kifejezést nyert, midőn az 1833-ki nagy jutalom tárgyalásakor a bírálók s maga az akademia közte és a már akkor teljes nagyságában ragyogó Vörösmarty közt megoszolván, ifjabb versenytársával jutalmát a dicsőséggel együtt meg kellett osztania. Ez, s még inkább némely barátjainak sugarlásai annyira elkedvetleníték Kisfaludy Sándort, hogy az 1835-ben bekövetkezett hatodik nagy gyűlésre, meggyült házi és peres dolgai ürügye alatt, lemondó levelet küldött; tiszteleti

taggá választatását azonban (sept. 14.) elégtételül kedvesen fogadta. Ez alkalommal hallott a közönség utólszor olvastatni munkáját, ú. m.: *A somlai vérszüretet* 2 énekb., melynek megírásával avatta fel új és legkedvesb szerzeményét, a somlai hegy vásárhelyi oldalán regényesen fekvő szöllei Tusculánumát, hol az ősz költő ezentúl az év szebb ideit szokta tölteni, s irogatta utolsó regéit: ú. m. *Eseghvár* 4 énekben, *Mic bán* 3 énekben, *Frangyepán Erzsébet* 1 énekben, *Balassa Bálint* 3 énekben, mik „Munkái“ V. és VIII. köteteiben, Pest, 1835—8. jelentek meg; *apróbb versei* a „Részvét Könnyei“-ben 1838, az „Árvízkönyv“ második kötetében 1839, s az „Aradi Vészlapok“-ban 1844.

Első hitvese halála (1835) után néhány évvel második nejétől is özvegyen, mindkettőtől gyermek nélkül maradva, rideg vég éveit váltva sümegi és somlai magányában megvonulva töltötte, melyet egyedül a füredi nyárszak vidított fel évenként, hol még 1830-ban, hazafiúi adakozásokból indítványozott és építettett egy csinos játszótér, melyre Szala vmegye megbízásából folyton ügyelt is, s hol mind végig a köz figyelem tárgya volt. Szorgalmasan látogatta a megye gyűléseit is, melyeken nem annyira ritka, s mindig olvasott, beszédeivel, mint inkább személyességével s magán úton, gyakorlott befolyást mind addig, mígnem az új eszmék hatalma a conservatív elem felett határozott diadalt vívott ki. Annál kedvesben hatottak kedélyére azon nem csökkenő tiszte-

let jelei, melyeket koronként az irodalom középpontjából vett. Így az elhúnyt öcsese tiszteletére összeállott, s 1842-ben körét kitágított Kisfaludy-Társaság jan. 22. tagsággal tisztelte meg, az ifjabb írói nemzedék pedig 1843. mart. 18. a vármegyeház terebében fényes irodalmi ünneppel üllötte neve napját. Ezek voltak egyszersmind hosszú és érdemtelves életének utolsó fénypontjai. Nem sokára egy tárgy merült fel lelkében, mely ezt nem kis mértékben elkeserítette. A „Pesti Hírlap“ 270. számának (1843) vezércikke szégyenpolcra állítván az utolsó nemesi felkelést, Kisfaludy, teljes ismeretében az ügynek minden mások felett, a méltatlanságot is mélyebben érezte, s egy felvilágosító védcikket küldött be, mely azonban meg nem jelenhetvén, „Az 1809-ki insurrectió történeteit, tetteit, oklevelekkel, úgymint kormányi kéziratokkal, vezéri jelentésekkel stb tanusítva, 4 kötetben“ kívánta a jövendőség számára megírni; de mielőtt a megnehezült idő nyomása alatt gondokkal szorongatott élte könnyebítésére s a szükséges üresség kivívására tett léptei sikert arathattak volna, egy szerencsétlen elesésből vett sérelem következtében, élte hetvenharmadik évében oct. 28. 1844 meghalt, s így utolsó munkáját, költői alakba öntött emlékiratait 16 énekben, mely *hattyudala* lett s e címet viseli is, teljesen be nem fejezhette.

Halála után egymás után jelentek meg: 9. *Kisfaludi Kisfaludy Sándor Minden Munkái*, kiadta

Toldy Ferenc. Hat kötet. Pest, 1847. és 10. a „Nemzeti Könyvtár“-hoz csatlakozva ugyanazok egy kötetben, Pest 1848. 4rétben; továbbá II. *A Kesergő Szerelme* (1858 és 1863). *A Boldog Szerelme, és Gyula Szerelme* (P. 1858) Heckenast gyémántkiadásában; s ismét: *Himfy Szerelmei*, második (helyesben hatodik) kiadás, Budapest 1875; végre 12. *Kisfaludy Sándor Hátrahagyott Munkái*, kiadta (többnyire eredeti kéziratokból) Toldy Ferenc, 4 köt. (Pest 1870—71) ².

I. Himfy Szerelmeiből.

A Kesergő Szerelme.

7. Dal.

Mint a szarvas, kit megére
 A vadász mord fegyvere,
 Fut, de későn, foly már vére,
 Vérzik tőle a csere:
 Úgy futok én a pár szemtől,
 A seb mellyem baljában;
 Ázik a föld keservemtől
 Lábam minden nyomában.
 De, hajh! mennél tovább érek,
 Annál jobban gyül a méreg,
 S beljebb rögzik szívembe:
 Futok, hajh! de vesztembe.

¹ L. az 1848-ki összes kiadás előtt álló életrajzban.

² Ily tartalommal: I. Regeköltőnek Hattyúdala 16 énekben. Antiochus. — II. Elegyes Versek két könyvben. Az elmés özvegy, vigj. 1 felv. Irodalmi Zsengék. Viola és Pipacs, rege két énekb. — III. Két szerető szívnek története, regény. Magyar Thalia. — IV. Önéletrajz. Levelei hitveséhez az 1809-ki insurrectió korából. Kossuthhoz azon insurrectió ügyében. Politikai emlékirat József nádorhoz.

13 Dal.

Boldog vagy te, cifra madar!
 A szerelmet énekled;
 Nincsen eszed, ne bánd, nem kár,
 Párod még is érdeklek.
 Forrván a vér ereimben,
 A szerelmet éneklek
 Én is elmés verseimben:
 Lám! őt még sem érdeklek.
 Szerencsés te, örömeket
 Énekelsz, én keserveket!
 Szerencsédért én eszem,
 Jer, szívesen leteszem.

18 Dal.

Mit nem tudna felforralni
 Az én tüzem melege?
 Mit nem tudna megfagylalni
 Az ő szíve hidege?
 Számtalan szív már megfüle
 Szerelmemnek hevétől;
 Hány szív immár meg nem hüle
 Az övének jegétől?
 Lángom, jege, hajh! állandó!
 De egyedül én szánandó!
 Hát csak nem jó olyan nap,
 Melyben szíve szikrát kap?

22. Dal.

A kutyáktól üldöztetvén
 A megrémült öz fut, fut,
 Valameddig csalt vethetvén,
 Bátorságos helyre jut.
 Így futok én Amor elől,
 Hajh! de még sem távozom;
 Minthogy én a latort belől
 Kebelemben hordozom.
 Úgy tesz Amor zsákmányával,
 Mint a hiúz prédájával:
 Rajta csügg, és úgy víja,
 Mig életét kiszíja.

27. D a l.

Ott, ahol én nevelkedtem,
 Egy dombról egy patak folyt;
 Hányszor ott nem estvéledtem!
 Éltem akkor boldog volt.
 Vigan, amint öbölében
 Ama patak csordogált,
 Az ártatlanság ölében
 Életem úgy folydogált.
 Ez idők az örökségbe
 Mint a vizek a mélységbe
 Lefolytanak. Halandó!
 A jó hamar múlandó.

35. D a l.

A virágok szép nemében
 A rózsza legjelesebb;
 A csillagok seregében
 A nap legfelségesebb.
 Ilyen rózsza a szerelem
 Az életnek kertjében;
 Ilyen nap, ily fejedelem
 Az örömek egében.
 Boldog, kinek e nap fénylik,
 Kinek ez a rózsza nyílik!
 E nélkül a kert csak gaz,
 Ama nélkül nincs tavasz.

48. D a l.

A halavány olajfáknak
 Járván csendes berkében,
 Lelkem iszonyú csatáknak
 Forog vesztő dühében.
 A hajdani századokban
 Egy olajág mit nem tett!
 A háborgó országokban
 Békességet szerzett:
 S most egy olajerdő nékem
 Meg nem szerzi békességem!
 Meddig tart e szomorú
 Létem dúló háború?

VI. É n e k.

Szerelem-e az, avvagy nem,
 Amit érzek keblemben?
 Avvagy ha ez nem szerelem,
 Hát mi lakik szivemben?
 Ha jó, miért oly bánatos,
 Annyi kinba mért tellő?
 Ha rossz, mért oly kívánatos,
 Mért oly édes, oly kellő?

Ha nyavalyám kedves nékem,
 Mért vádoló sorsomat?
 Mit jajgatok? Ha pedig nem,
 Mért táplálom kínomat?
 Szívem tüzét, ha fájdalmas,
 Mért szeretem bojtani?
 Ha pediglen nem ártalmas,
 Mért kívánom oltani?

Ha fájlalom gyötrelmemet,
 Mért szeretem, hogy élek?
 Ha megúntam életemet,
 Korán halni mért félek?
 Mennyet poklot ki zavar így?
 Amor ez a nagy mester;
 Amor ez az édes mirígy,
 Ő ily lator, patvar szer.

51. D a l.

Midőn a hold világában
 A patakot kísérem,
 S egy tünemény formájában
 Alakját megismerem;
 S ötet reám szerelmesen
 Mosolyogni képzelem,
 S úgy tetszik, hogy kegyelmesen
 Beszéllget ott énvelem:
 Egek, mely nagy boldogságom!
 Tartana bár kábaságom!
 A káprázat eltűnik,
 S boldogságom megszűnik.

57. D a l.

Gyermekségem szép idei,
 Be hamar elmúltatok!
 Életemnek örömei,
 Be rövidek valátok!
 A tavasznak virágai,
 Levelei a fáknak,
 Erdők s berkek víg hangzati,
 Vígsgái a világnak:
 Mind megfordúl bizonyára,
 Mindennek megtérül kára:
 De tí soha soha sem!
 Utánatok mit késem?

VII. É n e k.

Két szeme, szép arculatján
 Két ragyogó tüzes nap,
 Mint az, az ég boltozatján,
 Kitől minden éltet kap.
 Bámulandó nagy művében
 Mind az, mind ez, és a tűz,
 Mely mindenik kerekében
 Fénylik, ragyog, csudát üz.

Amit minden kikeletkor
 A földdel a nap mível,
 Szeme minden tekintetkor
 Azt cselekszi a szívvel:
 Az felolvaszt havat, jeget,
 Bőhat a föld keblébe;
 Ez meggyújtván a szíveket,
 Belső azok mélyébe.

Amaz széles e világot,
 Midőn kél, felébreszti:
 Ez az egész társaságot
 Felderíti, s éleszti;
 Az az égnek szép kékjéből
 Terjeszti sugárait;
 Ez szebb fejr- s feketéből
 Lövelli ki nyilait.

Midőn a nap közeledik,
 A zordon tél enyészik,
 Minden újra nevelkedik,
 Új fű s virág tenyészik;
 Szeme midőn szép képében
 Közelebből szikrázik,
 A nézőknek kebelében
 Új érzemény csirázik.

A nap heve a vizeket
 Néha nyárban apasztja,
 S kiszáritván a nedveket,
 A fát, füvet lankasztja:
 E két szem is a lelkeket
 Tüzével úgy epezti;
 Elszáritja a kedveket,
 S a szívet megrepezti.

Amióta kivált az ég
 Az örök éj méhéből,
 Ily egy pár szem nem jöve még
 A teremtő kezéből.
 E két szemnek forgásától
 Függs a sorsa életnek,
 Mint a napnak járásától
 Léte fogyta mindennek.

75. D a l.

A havasnak oldalában
 Keletkező patak te!
 Mely a fenyők homályában
 Búsan zúgva szakadsz le,
 És tétova csavarogva
 Fába szirtbe ütődöl,
 Míg küszködve és zokogva
 A tengerbe vergődöl:
 Képe vagy te életnek,
 Mely temérdek sérelemnek
 Törit lelvén útjában,
 Zokog kínos folytában.

89. D a l.

Láttam ötet siránkozni,
 (Barátnőjét siratta);
 És hallottam sohajtozni —
 Keblem, hajh! mint szaggatta:
 Meleg hó volt ábrázatja,
 Szemöldöke szívárvány,
 Szeme az est csillagzatja,
 Mellye pihegő márvány;
 És láng vala sóhajtása,
 Felhős hajnal mosolygása;
 Gyöngyök voltak könnyei,
 Halvány rózsák színei.

90. D a l.

Hallottam én szép szavának
 Ezüst hangját zengeni:
 Philoméla panaszának
 Hangja nem oly isteni.
 A természet figyelmes volt,
 S olvadozni látszatott;
 A patakvíz lassabban folyt,
 A fatető hallgatott;
 Megszűnt minden madár dala,
 Minden Zephyr fülel vala,
 Megszűnt minden fávalom —
 S mosolygott a fájdalom.

96. D a l.

Midőn Ámor fészkelődik
 Bennem; és új sebet váj,
 És a lélek tépelődik,
 És sír, s a szív vadúl fáj;
 Ha kirakom sérelmemet
 Egykét versnek sorjába,
 S belé öntöm keservemet
 Hegedűmnek húrjába:
 Úgy tetszik, hogy szelidülnek,
 S egy parányit megenyhülnek
 Vad fájdalmi szívemnek:
 S ez szerzője versemnek.

100. D a l.

A világból kiszakadva,
 A halállal már rokon,
 Lelkem testem elhervadva,
 Fekszem itt a hegyfokon:
 Csoportosan eregetem
 Égő pipám kék füstjét,
 S kétségesen szemlélgetem
 A tengernek ezüstjét:
 És Sapphóról emlékezem,
 És a sorstól azt kérdezem:
 Jó volna-e követnem? —
 Egy Echo azt mondja: Nem.

113. D a l.

Tegye kiki itéletét:
 Élmém távol képzeli
 Itt most az ő tekintetét,
 S szívem még is szegdeli.
 Oh! hát ha lángtekintetét
 Színről színre láthatnám?
 Ha még édes lehelletét
 Magamba is szíhatnám?
 A szív bennem elolvadna,
 És a lélek kiszaladna,
 Ég, föld tűnne előlem,
 Hajh! mi lenne belőlem?

126. D a l.

Napok jönnek, napok mennek,
 De bűm csak nem távozik;
 És az órák elreppennek,
 De sorsom nem változik;
 A volkánok kifáradnak,
 De nem az én tüzeim;
 Folyók, tavak kiapadnak,
 De nem az én könnyeim;
 Erdők, mezők felvidúlnak,
 Csillagzatok megfordúlnak,
 A szerencse forgandó;
 Csak inségem állandó.

172. D a l.

Téged látlok az egeknek
 Magas tiszta kékjében;
 Téged látlok a vizeknek
 Folydogáló tükrében;
 Nappal a nap aranyjának
 Ragyogó lángfényében,
 Éjjel a hold világának
 Reszkető ezüstjében.
 Minden időpercenetben,
 Mindennemű szegeletben,
 Üldözöm vagy szünetlen:
 Hagyj békét, oh kegyetlen!

173. D a l.

Elérem majd nyugalmamat,
 Lovam kivisz bajomból:
 Így biztattam én magamat
 Eszét vesztett agyomból;
 S hegyekre fel, völgyekbe le
 Hanyatt-homlok nyargaltam;
 Fakóm vérzik, habzik bele,
 Szegény! mert megsarkaltam.
 Kedves fakóm! szép paripám!
 Jó állat, ne haragudj rám!
 A sors ezt már így mérte:
 Te értem, én öerte.

188. D a l.

Mondd meg Zephyr, mi dolgod van
 A szűz kebel leplében?
 Mit legyezgetsz? Mi van ottan
 A szép kebel völgyében?
 Amor van ott bizonyosan,
 S ott békével szendereg!
 S azt vélvén, hogy anyjánál van,
 A gögöst nem szúrja meg.
 Ne, oh Zephyr! ne legyezd őt,
 Ezt a kinnal várt szendergőt!
 Hadd ébredjen egyszer már!
 Szívem immár oly rég vár.

A Boldog Szerelem.

2. D a l.

Músám te! ki zokogással
 Töltéd a természetet,
 Töltsd most örömkialtással
 Napnyugotot, keletet!
 Patak! ittad siralmimat?
 Most örömöm könnyét idd!
 Zephyr! hordtad panaszimat?
 Most örömöm hangját vidd!
 Amor látván hívségemet,
 Üdvezíté szerelmemet:
 Azon égbe emele,
 Melyben Psyche van vele.

16. D a l.

Más a világ ábrázatja,
 Másként látnak szemeim;
 Más a dolgok folyamatja,
 Más hangúak verseim;
 Mások éltem érezeti,
 Más alakja testemnek,
 Mások lelkem repületi,
 Más eránya létemnek;
 Más most egész természetem
 Mert szeretek s szerettetem;
 Másként jár most az idő,
 Amióta enyém ő.

17. D a l.

Nézd e rózsát bimbójában,
 Kebele még bezárva,
 Nézd emezt itt virágában,
 Kebele már kitárva:
 Olyan valál, szép kedvesem,
 A leányi pártában;
 Ilyen vagy most, szerelmesem,
 Hymen nyoszolyájában:

S ennek itt már hull levele,
 Teli maggal a kebele:
 Ha ilyen léssz, legszebb léssz,
 Ámbár rózsád odavész.

20. D a l.

Néha, midőn mellettem ül,
 S ereimben a vér forr,
 S kívántában keblem feszül,
 Imígy esdek én sokszor:
 „Adj egy esókot, adj te kedves,
 De hosszút ám s édeset,
 Édes légyen, tüzes, nedves,
 Fájjon is egy keveset!“
 S ha oda hág az érzemény,
 Honnan tovább nincsen remény,
 Vajha ezen határnál,
 Halál, egyszer ott várnál!

35. D a l.

A bereknek gyors kaszási
 Már utolsót vágának;
 Az árnyékok óriási
 Hosszuságra nyúlnak;
 Mí ott járánk, meg-megállánk,
 A rét magas fűvében;
 S hogy a bürün általszállánk
 A folyamnak mentében,
 A folyamba tekintettünk,
 És alattunk, és felettünk,
 És bennünk is a menny volt,
 S szívünkben szent tűz lángolt.

41. D a l.

Tőle jönnek, hozzá térnek
 Gondolati fejemnek;
 Néki adnak, tőle kérnek
 Érzeményi szívemnek;
 Minden eset, minden dolog
 Csak annyira érdekel,

Amennyire rajta is fog,
 Néki is kell, vagy nem kell.
 Szerencséje s nyugalma,
 Fájdalma és aggodalma,
 Búja s kedve éltemnek
 Mind szívében teremnek.

46. D a l.

A veszélyes fergetegben
 Szél nem éri a völgyet;
 Csak a magas rengetegben
 Töri dönti a tölgyet:
 Imígy folynak most békében
 Életemnek napjai,
 Mint e csendes völgy ölében
 E pataknak habjai.
 Oly sok nemzet vérharcában,
 A félvilág zavarjában
 Békesség van fészkekben,
 És boldogság keblemben.

50. D a l.

A férj fennkölt, tüzes legyen
 Mint a nap, és ragyogjon,
 Mint az, erőt adjon vegyen,
 S kiterjedve forogjon;
 De szelidebb tekintetű
 Légy, mint a hold, kegyes hölgy!
 Gyengébb s édesb természetű,
 Csendes, nyugodt, mint a völgy:
 S valamint a természetben,
 Szintúgy lesz a házáletben,
 Kinn s benn, nappal és éjjel,
 Minden rendben, amint kell.

51. D a l.

A szokáshoz, emberekhez
 Nem szabom én éltemet;
 Oskolai törvényekhez
 Nem szabom én versemet:

Amint érzek s gondolkodom,
 Akként élem napjaim,
 Csak szívemhez ragaszkodom,
 Midőn zengem dalaim.
 Természetes az életem,
 Természetes versezetem:
 Ami nincs, nem tettetem,
 Csak szívemet követem.

53. D a l.

Egy istenért, egy hazáért
 Eggett hajdan durván hív,
 Egy mátkáért, nyoszolyáért
 A törzsökös magyar szív;
 De sem isten, sem hazához
 Sok kigyalúlt magyar szív,
 Sem szavához, sem párjához,
 Sem magához most nem hív!
 Egy istenem, egy a hazám,
 Érzi szívem, s ezt vallja szám:
 S egy szerelme szívemnek,
 Mint egy szíve keblemnek.

75. D a l.

Nem ki névért, dicsőségért
 Mászsza Pindus bérceit,
 Vagy alacsony nyereségért
 Írja halom verseit;
 De aki, ha tűzlelkében
 Gondolatok virradnak,
 Vagy felhevült kebelében
 Érzemények fakadnak,
 Lantot ragad, s mi érdeklí,
 Kedvesinek elénekli —
 Kiben a vers így terem,
 Az énnékem emberem.

87. D a l.

Ez órának lejártával
 Vége ezen századnak;

Jövő száznak lefolytával,
 Kik most élnek, sorvadnak.
 Én is, te is, mi boldog pár,
 Mi, kik itt most enyelgünk,
 Akkor mi is sorvadunk már,
 Otthonn léssen már lelkünk.
 Édesem te! szemed nedves?
 Ne szomorogj, édes kedves!
 Bárhol légyen lételünk,
 Szerelmünk ott lesz velünk.

119. D a l.

Midőn a nap sugárinak
 Bóbora is eltűne,
 S a gazdaság munkáinak
 Utólja is megszűne;
 S nékem adott test- s lélekkel
 Ő ott fekszik ölemben,
 A menny minden örömeikkel
 Szívében és szívemben:
 Vajha egy ily szép órában,
 Kettőnk egybeolvadtában,
 Minden összeomlana;
 S minket sírba ontana!

121. D a l.

A jövő reményein
 Csügg a kényes ifjuság;
 A jelenlét örömein
 Száguldva csak általvág;
 Szívét a vén a múlt idő
 Kedveivel táplálja;
 A jelenlét kedveit ő,
 A balgatag, fitymálja:
 Mind ez, mind az csalatkozik,
 Mert mindenik álmadozik:
 A böles mindent összevesz,
 Ami volt, van, s ami lesz.

130. D a l.

Alig nézi magát körül
 Az ember e világban,

Ittlétének alig örül,
 Sírja immár tátva van.
 Benne van a halandóság
 Az életnek magvában;
 Benne van a múlandóság
 A föld minden porában:
 Barátim, hát! ne henyéljünk,
 A kevésből sokat éljünk,
 Míg a tátott sír befal:
 Rövid éltünk, mint e dal.

137. D a l.

Az életnek tengerében,
 Fáj! ha látom merre vág,
 Veszni Circe örvényében,
 Sajkád, kába ifjuság!
 Az egészség árbocfája
 Elroncsolva, rothadva,
 A remények vitorlája
 Széljeltépve, szakadva;
 Lélek ülvén, ki csüggedez,
 A kormányon, mely töredezt:
 Sajkád kora vénségbe
 Így köt ki majd inségbe.

139. D a l.

Gyűlöllek én, asszonyférfi,
 Ki kiléptél rendedből,
 S téged, férfiasszony, aki
 Kicsaptál lány nemedből:
 Herculest, ha rokkát pörget,
 Nem lehet nem nevetnem;
 Minervát, ha fegyvert zörget,
 Lehetetlen szeretnem.
 Határa van a két nemnek:
 S nem toldása az érdemnek
 Hanem hiba s csorbaság,
 Ha ki ezen általhág.

140. D a l.

Ha egy szép test látására
 A szív benned habot vet,

Ne hajts sokat kis habjára,
 S ne fonj néki kötelet:
 Oh! mert ez még nem szerelem,
 Csak esalóka érzemény,
 Csak buborék gerjedelem,
 És habként eltűnő kény:
 Egész élted pályájára,
 Minden napod nyúgalmára
 Egy kis vérhab nem elég,
 Egy tenger kell ahhoz még.

171. D a l.

Libyának homokjain
 A te szíved énvelem,
 Hyrkánia havasain
 Mi ketten s a szerelem;
 Szerecsenek melegében
 A te szíved énvelem,
 A jégtenger közepében
 Mi ketten s a szerelem:
 Éden boldog kebelében,
 Vagy a pokol fenekében,
 Csak teveled lehetvén,
 Mindég boldog volnék én.

197. D a l.

Kendericék! fülemilék!
 Rég elolvadt már a hó;
 Karikáznak már a pillék,
 Fakad már a fabimbó:
 Hol késtek még, tí kertemnek
 Tavaszi hív lakosi?
 Az életnek, szerelemnek
 Kedvit dalló lantosi?
 Jöjjetek meg, kis kedvesek!
 Minden karvalyt csövel lesek,
 Hogy békében legyetek,
 S több kis lantost költsetek.

200. D a 1.

Miket, szívem ömledezvén,
 Enmagam-lelt hangokban
 Énekeltem, legelső én,
 Nem nagy ész szól azokban :
 Csak természet szüleményi,
 Együgyűek szavaim ;
 Bám s öröimim érzeményi
 Énekeim, dalaim ;
 De, ki mind ezt nem érezed,
 Bár, csak hiu hangnak veszed,
 Élelmed a nap alatt
 Csak agyagból kelt falat.

II. Gyula Szerelméből.

V. Ének, 14. Versszak.

Magasb elmék! mélyebb szívek!
 Jaj tinéktek a földön!
 Az ily tökély, bár nagy érdem,
 Boldog itt még ritkán lön.
 Csak a könnyű a középszerű
 Díszlik itt a nap alatt ;
 Szerencsétlen, ami ennek
 Keskeny körén túl haladt.
 Mikor ilyent teremt az ég :
 „Eredj! mondja, légy dicsőség!
 Légy címeré nemednek,
 És — ostora keblednek !“

III. Csobáné.

Ülj mellém a kandallóhoz !
 Fel van szítva melege ;
 Csobánéváróról, édes, kedves,
 Im! halljad, egy agg rege :
 Múlt szüretkor Badacsonyon
 Ezt Músámtól vettem én,
 Egykor midőn magam bolygék
 A hegy szirtes tetején.

Sok történt ott, amióta
 E pompás hegy földébe
 Szőlő s gyümölcs ültetődvén
 A vadonnak helyébe,
 Esztendőnként sok úri nép
 Gyül oda a szüretre:
 László s Rózsa szerelmek is
 Ott kelt e bús esetre. —

„Szép, jó, s vitéz volt a kedves,
 Nem csak Vasban, Szalában
 Volt legelső, nem volt mása
 Mátyás birodalmában;
 Termetének annyi éke
 Nem volt minden kelleme;
 Bő értéke, híres neme
 Nem volt minden érdeme.

Fellegező, erős lélek,
 Éles, mély tűzértelem,
 Nemes, bátor, igaz, nagy szív,
 Lángoló hív szerelem
 Voltak azon tulajdoni,
 Melyek ötet szememben
 Egyetlenné, s örökössé
 Tévék az én szívemben.

Itt ült velem legutólszor,
 Engem általöelve,
 Hű szerelme szerelmemnek
 Teljesen megfelelve:
 Szüret vala itt akkor is:
 A Balaton háborgott,
 Zúgott a hegy a nagy szélben,
 Hajh! és szívünk csikorgott!

„Isten hozzád, Rózsa lelkem!
 Megyek, úgymond, Budára;
 S kikeletre Bátorival
 Onnan Török nyakára.
 Teli, hallom, vitézekkel
 Inmár Mátyás udvara,
 S én ne mennék? aki nem megy,
 Nem nemes, nem magyar a.

Ha az isten szerencsét ád,
 Visszahozom szívemet,
 S borostyánnal koszorúzva
 Viszlek haza hölgyemet.
 Szigligetben fogunk élni
 Szerelmünkben boldogok,
 Hol fészünküből kirepülni
 Egykönnyen majd nem fogok.

De ha az úr oly sorsot vet,
 Hogy Szentgyörgyi egy fia
 Vérént ontsa, érted foly az,
 Édes haza, Hunnia!
 Akkor Rózsám, Gyulafi-faj,
 Kesergvén a mátkáért,
 Vigasztaljon a gondolat:
 Szép halni a hazáért!

Imígy szólott, súlyos kardját
 Oldalára övedzvéni;
 Megdermedve, zúzott szívvel
 Magam kívül valék én:
 S elszakadott kebelemtől!
 S elment a vad törökre!
 De fulánkja szerelmének
 Benn e szívben örökre!

Oda van ő! felgyilkolva
 Örömei éltemnek;
 E nagy világ semmit többé
 Nem adhat már szívemnek!
 Oda van ő! utána hajh!
 Haszontalan sóhajtok;
 Oda van ő! legyek én is!
 Egyebet nem óhajtok.“

Badacsonynak szüretjében,
 A hegy felső felében,
 Hol nehezen fogamszik már
 Szőlő a szirt keblében;
 Alatta egy vén diónak,
 Senkitől sem láttatva,
 Egy legördült ormon ülve,
 Csak rigóktól hallatva;

Imígy zengé, elmerülve
 Tengerében kínjának,
 Szíve gyászos történetét
 Egyedül csak magának,
 Szegény Rózsa, Balatonra
 Meresztvén le szemeit,
 S fuldokolva nyeldegelvén
 Sűrűn omló könnyeit.

A szép Rózsa! Gyulafinak
 Dicsőséges leánya,
 S aki őtet csak ismérte,
 Minden férfi bálványá:
 Amilyen szép és kellemes,
 Oly felséges, kegyes, jó,
 Dunán s Tiszán innen és túl
 Nem volt hozzá hasonló.

Bő, víg, s népes volt Badacsony
 Az akkori szüretben:
 Mozgott, hangzott az egész hegy
 Fenn és alatt, kinn és benn.
 Urai és asszonyági
 Veszprém- Somogy- Szalának,
 Ifjai és leányai
 Mindnyájan ott valának.

Durrogtanak a mozsarak,
 Hogy a bércék ropogtak,
 Kongtak a még üres hordók,
 Az ostorok pattogtak;
 Harsogtak a tárogatók,
 A hegedük zengének,
 Szólt a dudu, tapsolt a tánc,
 S a sarkantyúk pengének.

De mind erre a bús Rózsa
 Örömrre nem gerjede;
 Mint a féreg-marta rózsa
 Lankada és csüggede;
 Se nem látott, se nem hallott
 Keservénél egyebet;
 Se nem érzett, se nem tudott
 Keservénél egyebet:

Mert Lászlója, ki Mátyásnak
 Diadalmas hadával
 Dicsőséget ment aratni
 Pogányföldön kardjával,
 S Mátyás halálseregében
 Harcolt Kenyérmezején,
 Sebet, s utóbb halált nyere
 Azon nyárnak elején.

Épen, midőn kalangyákban
 Feküdt még a gabona,
 Akkor jöve a táborból
 Csobáncra egy katona:
 „Szentgyörgytől jövök, úgymond,
 Az ő árva szolgája,
 Hol van Rózsa, a kisasszony,
 Szegény uram mátkája?

Oh kisasszony! kegyelmednek
 Szomorú hírt hozok én:
 László úrfi, kedves uram,
 Meghalt Kenyérmezején!
 Farkas előbb oda lett már,
 Kit innen vitt magával;
 Farkas után én gondoltam
 Sárkány paripájával.

„Meg kell halnom, eredj, monda,
 Ledülve egy dúlt sáncra,
 Mikor s mint lett haláloamat
 Vidd mátkámnak Csobáncra.
 Emlékezzék meg énrolam,
 Az ő holtig hívéről;
 De miattam le ne mondjon
 Az életnek kedvéről.

Legkedvesebb barátomat
 Válaszsa ő férjének,
 Boldogítsa Varjas Andrást
 Szerelmével szívének!
 Imígy szólott, írni akart,
 De jobb keze nem vala!
 S ugyanaz nap, pünkösdkedden,
 S ugyanottan, meghala!“

Ily fenével kínzá Rózsát
 E katonajövevény;
 Oh iszonyú rút csalárdság!
 Pokol-fonta szövevény!
 Az egész hír költemény volt;
 Varjas András koholta,
 S Orbán deák, aki Rózsát
 Ezen hírrel gyilkolta.

Varjasnak már rég fájt foga
 Csobánera, és kincésére,
 S fejét sokat törte abban,
 Mint ejthetné kezére;
 Ezért tört és lépet vetett,
 Hogy megfogja madarát,
 De bármit tett, nem volt haszna,
 S csikorgatta agyaráát.

Hogy Szentgyörgyi táborba ment
 Hah! mint örült annak ez;
 Reménylven, hogy a csatákban
 Vagy Szentgyörgyi oda vesz,
 Vagy hogy Rózsa elfelejti
 Távollévő mátkáját,
 S utóbb még is néki adja
 Szüzessége pártáját.

De élt a még, megtartá őt
 Az igazat védő ég;
 S élt keblében hív szerelme,
 Sőt azóta nőtt az még,
 S lefizetvén hazájának
 A tartozott oltalmat,
 Jönni készült, mátkájától
 Megkérni a jutalmat.

Se Rózsa nem felejté el,
 Amit ígért hívének;
 S távolléte kétszerezte
 Lángját égő szívének.
 Kosarat nyert, aki kérte:
 Halápy és Hagymásy,
 Török, Pethó, Kanizsáy,
 Poky, Ersek s Szilvásy.

Úgy cselekszik a távollét
 A szerető szivekkel,
 Valamint a szél fuvalma
 A lángoló tüzekkel:
 Ha csak kicsiny s gyenge a láng,
 A szél mindjárt elfojtja;
 De ha már elharapozott,
 Azt még inkább felbojtja.

Imígy látván füstbe menni
 Varjas minden reményét,
 Megcsengette körmöcikkkel
 Jól megtöltött erszényét:
 „Orbán! úgymond ez ördöghez,
 Jutalomul ezt veszed,
 Hogyha nékem te Csobáncot,
 Es Rózsát megszerezed.

Dárday, hogy ő hűgait
 A jószágból kitudád,
 Mely az ő nagyanyjoké volt,
 Nemde két száz sárgát ad?
 Ebben itt két annyi vagyon,
 Sajátod az órában,
 Melyben Varjas lefekteti
 Rózsát nyoszolyájában.“

S poharak közt így végzének:
 Közösülés ne legyen
 A mátkák közt, tudósítást
 Egy a mástól ne vegyen;
 S utóbb László elvesztéről
 Bizonyos hír terjedjen,
 Úgy, hogy erről kételkedni
 Akárki is feledjen.

S úgy lett. Orbán, a sátánfi,
 A dolgot jól intézte,
 Hogy Rózsát, mint elnyert koncot
 Varjas immár úgy nézte.
 Varjasnak egy cimborása,
 Ki Lászlóról halált írt
 A táborból, hitelessé
 Tévé ama költött hírt.

Holtnak tartá László úrfít
 Rózsa s minden atyafi;
 Megkönnyezé derék vejét
 Még maga is Gyulafi.
 Söt Tihanyban requiem is
 Tartatott már érette.
 Ott volt Varjas, és deákja,
 A két ördög, s nevette.

De ez által dolgát Varjas
 Nem csak jobbá nem tette;
 Hanem minden reménységét
 Egyszerre elvesztette.
 S kétségbesvén, hogy valaha
 Megfoghatná madarát,
 Dúlt, fúlt, ivott, káromkodott,
 S csikorgatta agyaráát.

Oh, de Csobánc bezzeg hangzott
 Rózsa szíve jajától;
 Lászlót! Lászlót! kért ő szegény
 A vár minden falától.
 Mérték nélkül volt keserve,
 Haját, keblét szaggatta!
 Földhez sujtott reményeit
 Éjjel nappal siratta.

Látván ezt az ősz Gyulafi,
 Vigasztalta, kérlelte,
 Dorgálta is gerlicéjét,
 Oh! mert igen szívelte.
 De a lelkét vesztett szívnek
 E föld már nem adott irt:
 Vajh! mért kellett elhinnie
 Ama gyilkos, hamis hírt!

Mint őszszel a líliomszál,
 Szemlátomást hervadott;
 Tüze elhúnyt, lelke alélt,
 Már könnye is apadott.
 Ez utolsó szüret után,
 Már csak alig élhete;
 Pedig László Budán volt már
 S mátkájához siete.

Budán volt már a király is,
 Az országnak nagyjával,
 S diadalmit ünnepelte
 Bajnokinak javával.
 A multság- s vigaságnak
 Budán nem volt szünete;
 De Lászlót ez nem ingerlé,
 Mátkájához siette.

Mert, hogy rég nem hallá hírét,
 Se nem vette levelét
 Mindég szívelt mátkájának,
 Borzogatta kebelét.
 Tarsolyában sok gyöngy vala
 Rózsájának számára;
 Örült, midőn elképzelé,
 Mint illik majd nyakára.

Nagy-Vázsonyig Kinizsivel
 És többekkel utazott;
 De kisztetvén Csobánc felé,
 Nem veszteglett soká ott.
 Napnyugotkor indúlt onnan
 Lovászával magával,
 Farkassal, ki minden sorsot
 Együtt viselt urával.

Késő őszben volt ez a nap:
 Már mindenütt elkele
 Márton ludja; a Bakonynak
 Már lehullott levele.
 Hideg szél fújt éjszak felől;
 Repült a ló serénye:
 De kedvezve világított
 A már telő hold fénye.

„Rózsa! Rózsa! közel vagyok!
 Hahogy hívem maradtál,
 S megtartottad, amit nékem
 Badacsonyon fogadtál:
 Szigligetben fogunk élni,
 Szerelmünkben boldogok;
 Hol fészkünkben kirepülni
 Egy könnyen már nem fogok.“

Ezt gondolá, s több effélét
 László úrfi magába,
 S nyargalt, nyargalt, hogy szikrát hányt
 A szaguldó ló lába.
 Estve későn volt az immár
 Hogy kiért a tisztára,
 Felpillantott, és ráismért
 Csobánévarnak fokára.

Itt megtoppant paripája,
 És egy nagyot horkantott;
 Mert épen egy nyúl az úton
 Ott keresztül illantott.
 De sarkantyút adván László
 Ágaskodó lovának,
 Most még annál sebesebben
 Nyargalt Csobánévarának.

Tovább jutván a sziklák közt
 Ott egy bagoly huhogott;
 Borzadozott Szentgyörgyi ott,
 S bátor szíve dobogott:
 Mert tudta még dajkájától,
 Hogy semmi jót nem jelent
 Amit most hall, s imént látott;
 De a bajnok tovább ment.

Továbbá, hogy oda jutott
 A hegy gyöpös aljába,
 Ahonnan felkanyarodik
 Az út Csobánévarába:
 Szomorúan hallott kongni
 A várban egy harangot.
 „Mit jelent ez?” Az erős szél
 El-elkapta a hangot.

„Úrfi, lassan! monda Farkas,
 Én itt jót nem érzek.
 Torba megyünk, a faluban
 Valakit megkérdezek.”
 S egy paraszt jött épen szemközt,
 S László imily kérdést tőn:
 „Földi? minek szól e harang?”
 Válasz erre, jaj! ez lőn:

„Dicsértessék az úristen!
 Kisasszonyunk vívódik
 Tegnap óta a halállal,
 Mondják, szörnyen kínlódik!
 Bár az isten megtartaná!
 Mert igen szép, s igen jó;
 Régen beteg, lelkéért ez
 A harmadik harangszó.“

S mintha ezer kardot döftek
 Volna László szívébe,
 Elbődüle; minden vére
 Visszaszaladt keblébe;
 S mint a nyíl a várbán termett,
 Lová eldőlt alatta:
 De hajh! Rózsát László elől
 A halál elragadta.

*Hasonló Schiller's Ritters in Tog
 gebrung*

IV. Dobozi Mihály és hitvese.

Gyermek királyt, s oly hadvezért
 Ki erején felül mer,
 Ad az isten haragjában
 A nemzetnek, kit megver:
 Így volt akkor, hogy Mohácsnál
 Lajos király elveszett,
 És a magyar a töröknek
 Másfél százig rabja lett.
 Rettenetes emlékezet!
 Te Várnával foghatsz kezet!
 Csak hogy akkor még örök
 Nem lett nálunk a török.

Mohács! Mohács! te hazámnak
 Legsiralmasb vérhelye!
 Nemzetem nagy temetője,
 Gyomrod mennyit elnye!e!
 Szabadságát, boldogságát,
 És nemzeti életét,
 Sőt nevét is a magyarnak,
 Mely most kicsiny és setét!

Ott tiprá hajh a sorskerék
 Porba e nagy, dicső s derék
 Nemzet testét és fejét,
 Hatalmát és erejét!

Tízszer annyi volt a török
 Mint a magyar; s diadalt
 Csak úgy nyert, hogy megújítván
 Többször is a viadalt,
 A magyarnak vitézsége
 Végtére kifáradott,
 S vagy meghalt, vagy Lajos este
 Után széljelszakadott.
 Hajh! és Buda, s Mátyás vára
 A győzőnek kaput tára!
 S a királyi székben ott
 Törvényt török kény szabott.

Az ozmánoknak telhetetlen
 Szomja magyar vért szívni,
 S Hunniának minden kincsét
 A félholdnak megvívni,
 Csapatonként eregette
 Budáról ki bájnokit,
 A nemzetet öldökölni,
 S felprédálni birtokit.
 A magyarok csoportokban,
 Falukban és városokban
 Itt-ott özszvegyülének,
 Hogy bátrabbak lennének.

Egy ily csoport Maróton volt:
 Félelmek és remények
 Közt ott vártak ők szerencsét,
 Zápolyától, szegények!
 Ezek közt volt Dobozi úr,
 És csudaszép hitvese;
 Visszamenni jószágára
 Időt és hírt itt lese.
 Mohácsnál jól vitézkedett;
 Élte ott megmenekedett;
 Hajh! de veszett volna bár!
 Mert órá itt több rossz vár.

Alig nyugszik meg a török
 Buda körül, egy csapat
 Vér és zsákmány után járván,
 Véletlen Marótra hat;
 S megsejtvén az ott lappangó
 Magyarokat, s kincseket,
 Sovár tüzzel rajtok ütve
 Bekeríti ezeket;
 És Marótot ostromolván,
 S a makacsot káromolván,
 Életével biztatja,
 Aki magát megadja.

De a magyar, őseinek
 Követvén itt is nyomát,
 Két egész nap veri vissza
 A pogánynak ostromát.
 A megszorúlt magyarok közt
 Vezér Mihály úr vala;
 A vitézség és szerelem
 Csudákat tesz általa.
 Férjeiknek segédjeik
 Az ő lelkes hitveseik,
 Azon bús elszánással,
 Hogy ott vesznek egymással.

A kis magyar bajnokcsoport
 Így törvén a viadalt,
 Valóban megérdemelte
 Megvívni a diadalt;
 De a magyar nemzettestet
 Verő sorsnak csapása,
 Minden tagnak egyenként is
 Halálos elzúzása.
 A sors ellen nincs oltalom,
 Sem előtte nincs irgalom;
 Dörgő mérges forgása
 Jónak rossznak romlása.

A nagyvezér füleibe
 E hare hamar eljutott;
 S harmad napra két annyi lön
 Az ostromló török ott.

S mintha Mohács híre veszne,
 Ha ők itt nem győznének,
 Habzó, dühös indulattal
 Végső harcot kezdének.
 Ellentállni e viharnak
 Lehettlen már a magyarnak;
 S aki merre rést talált,
 Ott kerüli a halált.

Mihály úr is felveti hát
 Magát paripájára,
 S feleségét háta megé
 Veszi lova farára:
 „Hazámnak itt halálommal
 Semmi hasznot nem teszek;
 S mintsem török fertője légy,
 Inkább veled elveszek.
 Öleld által derekamat,
 Oly szorosán, hogy magamat
 Akármiként mozgassam,
 Veled egynek tarthassam.“

Így, Dobozi bús, haragos,
 És keserves hangzattal.
 A hölgy némán úgy cselekszik,
 Remeg, s halvány mint a fal.
 A bajnok most sarkantyút ad
 Terhelt paripájának;
 Hol van, aki jó szerencsét
 Nem kívánna útjának?
 Vágtat a ló; s amint szalad,
 A fa s bokor hamar halad,
 Vágtat elég tüzesen;
 De hajh! még is terhesen.

Ott vannak, kik nem nézhetik,
 Hogy fejét és életét
 Egy magyar is elvihesse:
 S menekedő menetét
 A futónak elvágatni
 Sok száz török lóra kap;
 Egy magyarra itt-ott immár
 Husz harminc is reá csap.

Mihály után legtöbb ered,
 Őt levágni száz kar mered;
 Jaj! ha győzik futással,
 Ő két kinos halált hal!

Mint mikor a nemes szarvas,
 Kinek máskor porába
 Sem jutott a kutyasereg,
 Mely kergeti nyomába,
 Most, mivel már élő borjat
 Hordoz dagadt hasában,
 Terhe igen késlelteti
 Iparkodó futtában;
 S akármiként törekedik,
 Alig, ha megmenekedik;
 Félek, félek, nemes pár!
 Nem messze lesz a határ!

Dobozinak lova vágat,
 Fejér rongyként szakadoz
 A hab róla; orra lyukja
 Arasznyira nyiladoz.
 Terhe alatt mély nyomot vág
 A föld színén vas lába;
 Nagy hortyokkal fújtat és nyög,
 Szakadoz már párába;
 S távolról, haj! már hallható,
 S közelíteni gyanítható
 A töröknek robajja,
 Vért szomjúzó zsivajja!

A szép hölgynek hosszú haja
 Tekeréséből bomolva,
 S egész szöke pompájában
 Szélt és hosszát omolva,
 Egy patyolatpalást gyanánt
 Leng s úszik a szellőben;
 A ló mintha csüggedezne
 Ez által is erőben.
 Mihály lovát sarkantyúzza,
 S homlokát mord ráncba húzza,
 Sejtí, hogy két embersúly
 Egy lóterhet felülmúl.

Állj meg, Mihály! mond a bús hölgy,
 Legitt elér a pogány!
 Kettőnk alatt kidűl a ló,
 Nézd, már véres habot hány.
 Tartsd meg magad a hazának,
 Hagyj itt veszni engemet!
 De, hogy tiéd maradhassak,
 Üsd te által szívemet!
 Magad könnyen elébb állhatsz,
 És hazádnak még szolgálhatsz.
 Öld meg feleségedet!
 Üsd szívembe késedet!“

Némán visszanéz Dobozi;
 Vérzik a szív keblében:
 „Menjünk! menjünk! amíg lehet!
 Így felel bús mérgében.
 Ölelj meg még szorosabban!
 Nem hagylak én tégedet;
 Együtt éltünk, együtt haljunk!
 Megmentem én testedet.“
 Itt fogát elesikorítja,
 S lovát újra megszorítja;
 Hanem ez csak lépve jár,
 Mert párája rövid már.

Megáll tehát Dobozi úr,
 S leszáll fáradt lováról;
 S hitvesét is leöleli
 A keserves párnáról;
 Átölelve tartja őtet,
 Szorongatja magához,
 S néma hosszú csókok között
 Szívja ajkát ajkához.
 A szép asszony csüggedve áll,
 Egy haldokló liliomszál.
 A ló közel hozzájuk
 Bús szemeket vet rájuk.

Közelítnek a törökök,
 Vérszomjokban zajogva,
 S magyar-véres markaikban
 Dárda és kard villogva.

„Egek! hát csak nincs irgalom!“

Mond Dobozi könnyezve.
 Megöleli feleségét,
 S mély borzadást érezve
 Megesókolja utólszor őt,
 S csókja alatt a remegőt
 Szívbe dőfi vasával,
 És megfojtja csókjával.

„Boldogtalan föld szülöttje!

Kín magadnak s férjednek!
 Betöltöttem kívánságát
 Nemes, szép, szűz lelkednek.
 Várj csak néhány pillantatig,
 S legitt nálad leszek én.“
 Ezt zokogja, mentéjével
 A halottat befedvén.
 S most iszonyú keservében,
 Vért és bosszút leheltében
 Alig várja, ölhessen,
 S kedvesénél lehessen.

S mint mikor a hím orozslán
 Nemző gerjedelmében,
 Megfosztatván mord nőjétől,
 Dúl, fúl, s ordít mérgében;
 A fát rágja, tépi, s töri
 Mérget habzó fogával,
 S körmével a földet vájja,
 És csapkodja farkával;
 S ropog, harsog a rengeteg,
 Amint dúlja a szörnyeteg;
 S csapjon rá bár tíz tigris,
 Dűhe megküzd tízzel is:

Úgy Dobozi: a fájdalom
 Mordonkodván keblében,
 S a lobogó harag s méreg
 Égetvén őt elmében,
 Csak hazáját sajnálván még
 Igaz magyar szívében,
 De életét clátkozván
 Boldogsága vesztében,

Ádáz, bosszús jobb markával
 Kardot forgat, és baljával
 Súlyos, göresös buzogányt:
 Így várja be a pogányt.

Ott teremnek a törökök,
 S neki az egy magyarnak;
 De a bajnok visszacsapja
 Első hevét a tarnak;
 S viaskodván vagdalkozván
 Karja soknak sebet vág,
 S négy törököt vág előbb le,
 Mintsem győz a sokaság.
 Végre hátul egy dárdának
 Hegye úgy fut a nyakának,
 Hogy vére megfakad,
 S lélekzete megszakad.

A lankadó bajnok lerogy,
 Nem bírván már karjával,
 S kedvesének testét fedi
 Halálban is magával.
 A vitéznek öröm azért
 Végső perce éltenek,
 Hogy így vegyül vére s teste
 Szeretével szívének.
 Agyon szúrva lova is ott,
 Mivel egy tart agyon rugott,
 Aki kezét rá tette,
 Doboznak mellette.

Ezer ilyen történetek
 Dúlták Árpád nemzetét,
 Valamikor tagjainak
 Visszás felekezetét
 Meghasonlott szív és lélek
 Jobbra, balra szaggatta;
 Eljött hol egy, hol más szomszéd,
 És azt nyakon ragadta.
 A fő és test fogjon kezét!
 Egy értelem, egy érzet,
 Lelkesítsen tégedet,
 S ne féltsd, magyar, éltedet.

V. Regeköltőnek Hattyúdala.

XII. Ének. ¹

Itt valék hát, eltökélve
 A hazáért nemzetért
 Élni halni, bár mint egy csepp,
 Mely tengerbe bajjal ért.
 Halni! miként? arról kérdés
 Rám nézve nem lehetett,
 Kit hadi sors minden percben
 A halálnak vethetett.

Halni! ám de miért? kiért?
 Nemzetemért? hazámért?
 Királyomért? erre nekem
 A törvény más pályát mért.
 Mint esászárnak zsoldosa hát,
 Kit eskü köt s becsület,
 Életre halálra vívni,
 Míg tart a frank rendület.

Élni, volt hát feltételem
 Nemzetemnek, hazámnak,
 Kellőn s gyorsan, míg megkondúl
 Harangja vég órámnak.
 Kellőn? miként? volt a kérdés.
 Mi az, minn most búsan agg
 A hazában minden igaz
 Hazafi és nemzettag?

Az a nemzet korcsúlása,
 Nemzetiség fogyása,
 Magyar nyelvnek némúlása,
 És léleknek múlása:
 Mert a nem rég fellobbant tűz
 Szalmatűz volt s hamar fűlt,
 S utána a már rég korcsúlt
 Még bujábban elfajult.

¹ Az 1796. év emlékezete, midőn mint francia hadi fogoly déli Franciaországba, Dragnignanba bevezve, Himfy-dalait kezdte írni. A nő, kire itt oly kegyeletesen emlékezik, D'Esclapon Caroline, kivel olvasgatva, társalkodva tökéletesítette magát a francia nyelvben, melyen addig is már könnyűséggel beszélt és írt; s ki Himfyjéhez első nyújtott képeket és színeket.

Egy utas, ki ez időben
 Kárpátokon átkelvén,
 A magyart jött látogatni,
 S magyart itten nem lelvén,
 „Hol van (kérdé) azon hős nép,
 Mely keletről ide szállt,
 S természetben s öltözetben
 Más népekből úgy kivált?

Hol a nemzet, a keleti,
 Mely magyarnak hivatik,
 S világszerte szabad-, vitéz-
 És büszkének tartatik?
 Egészen kifogyott-e már
 A törökkel küzdtébe?
 Vagy döghalál emésztvén el
 Tót s német jött helyébe?

Mindent látok, csak magyart nem
 A magyarnak honában,
 Számos nyelvet, csak magyart nem
 Hallok a népzagyvában.
 Áll országa és királya,
 Csak nyelve nem, s nemzete;
 Fenn áll neve s alkotmánya,
 De nincs magyar élete.“ —

Nemzetiség hiányzik hát
 Az elfajult magyarban;
 S jövődjéje nemzethalál
 Leend ily népzavarban.
 Egy nemzetnek nemzeti nyelv
 Élettartó értéke;
 Magyarnak is hát magyar nyelv
 Legsükségesb kelléke.

Ezt gondolva meggyőződtem:
 Hogy, ki úgy tud szólani
 Magyar szívhez, magyar vérhez,
 Hogy szava viszhangzani
 Pendüljön rokon érzettől
 Kébelben, agyvelőben;
 A magyarnak legüdvösben
 Az szolgál ez időben.

Meggyőződtem hogy, ki nyelve
 S írásával tüzet vet
 A fiatal nemzedékbe,
 S gyújt benn' magyar szerelmet
 Mindkét nemben egymás iránt,
 Apában és anyában,
 Az elterjed, s erőre kap
 Egész nemzet s hazában.

S írák *Himfy Szerelmeit*,
 Déli ég s nép lángjával,
 Ős keleti természetben,
 Magyar kebel bújával,
 Hazám édes emlékivel
 Elmémbe és keblemben,
 Kivánatom ostromában,
 Égő sebbel lelkemben.

Írtam: mert nem lévén kívül
 Hazám nyelvén beszélni,
 Himfyvel volt kedvem s vágyom
 Eszmét s érzést cserélni:
 S gyakran volt úgy képzelmemben,
 Mintha ő ott állana,
 S velem magyar szót s érzelmet
 Barátilag váltana.

Képzeldés! ábrándozás!
 Nap alatti nyomorúlt
 Emberélet jóltévője!
 Nélkületek mint szorúlt
 Keskeny körbe valósága
 Éltünk örömeinek!
 Bár más részről, táplálói
 Vagytok a bú férginek.

Írtam, írtam; s ha, mit írtam,
 Figyelemmel vizsgálám;
 Hát mint szívből jött s szívhez ment
 Nagy erővel hatott rám.
 De kétkedtem, hat-e másra?
 Nem hittem ön keblemnek;
 S egy lelkes nő véleményit
 Kémlelém ki mívemnek.

„Bár Petrarca előképnek
 Látszik ezen versekben,
 Sejttem (úgy mond) hogy csak a tárgy
 Lesz azonegy ezekben:
 Szerelem ott, szerelem itt
 Mindkettőnek iránya;
 Istenített, imádott nő,
 Mindkettőnek bálványa.

Szellemiebb szerelem ott,
 S szeliden bús gyötrelmem;
 Emberiebb itt, s viharos
 Keblet dúló érzelem,
 Mely a szívnek örvényéből
 Oly vér- s láng hullámot hány,
 Hogy árába merüléstől
 Ritkán ment meg észkormány.

Mint Petrarca, csak egy angyal
 Lehet képes szeretni;
 De Himfyről, mint Saint-Preuxról
 Ezt már fel nem tehetni:
 Ezek vészes kebelében
 Egy érzelem-fergeteg
 Dúl és emészt, ott az érzés,
 Egy bús édes esörgeteg.“

Kérdvén: melyik szellemében
 Volnának több hatással
 Imily versek a nőnemre?
 Így felelt hangesuklással:
 „Nagy a léleknek hatalma.
 A szív s érzés emberi.
 A nők szinte nem angyalok;
 Szív a lelket megnyeri.“

Imígy ítélte a lelkes nő;
 S én elértém szavait;
 És folytatni bátorodtam
 Ily szerelem dalait,
 Hívén, hogy ha szerencsét már
 Fordításban is tesznek,
 Eredetben hatás nélkül
 Magyar nőkre sem lesznek.

Így lön hát belőlem költő,
 Nyelvünk műveléseért;
 Nemzetemnek tán javára,
 S magyar nőknek kedvéért:
 Kik közt, hívém, leend néhány,
 Kiket Himfy érdeklend,
 S kebelökben az érzelem
 Majd magyarul éneklend.

S ha kik Himfy Szerelmeit
 Befogadják keblökbe,
 Velök szálland hazafiság
 S nemzetiség szívökbe:
 Mert hívém azt, hogy kit a szív
 Választva megszerete,
 Szeretve lesz személyében
 Nyelve, hona, s nemzete.

Vad állat is érez ilyest,
 S magyar nő nem érezne?
 Akkor a sebes nemzettest
 Halálig elvérszene:
 Mert anyák a nevelői
 Földön minden nemzetnek,
 Fajúltak hát mérgezőknek
 Méltán tekintethetnek.

Csak ha ily nők ős-jogait
 Megsemmíti a törvény,
 Úgy apad a magyart rendre
 Ragadozó mély örvény,
 Mely már annyi, hajdan híres
 Nemzetséget elnyele,
 Hogy a percenként fogyó nép
 Talán el is hal bele.

Imigy hinték magyar magot
 Jobb jövőendő fejébe,
 Keblemből kelt bús dalokban
 Hazám gazos földjébe;
 Hogy Párizsból két rendelet,
 Ellenkező egymással,
 Parancsol eltakarodást
 Szorgos rajta-hajtással.

Első, minket megrettentő,
 Küldé spanyol szélekre,
 Általadatandókat tán
 Pénzért spanyol kezekre.
 S búcsút véve Draguignántól —
 En szíves bús érzettel
 Desclapontól — elindulánk;
 Bal sorsunkba nézettel.

De már első szállásunkon
 Ott várt ránk új rendelet,
 Az előbbit visszavonó,
 Ránk nézve szép kegyelet.
 Utasító Draguignánba,
 Onnan vissza Nizzába,
 S onnan tovább, kiváltságig,
 Császár birodalmába.

Draguignántól, most már másod,
 Örök búcsú-vételünk
 Érdekes volt: mert hálákkal
 Vala telve kebelünk
 Sok szívesség- s barátságért,
 Miket éreztetének
 Velünk jámbor lakosai,
 Fiatalok mint vének.

Karolina! kiválva te
 Valál azon szép lélek,
 Kiről emlékezmem mindig
 Édes volt, s lesz, míg élek.
 Frank nyelvemnek tudományát
 Jóságodnak köszönöm,
 Versirással bút oszlatni
 Te valál böles ösztönöm.

Látván, foglyok pályájára
 A sors mennyi tövist vet,
 Társaságban s könyvben adál
 Szív- s léleknek élelmet.
 Agyvelőd szép tudalomnak
 Ugy volt ritka kincstára,
 Mint kebled nő erényeknek
 Szív-tisztelte oltára.

Irántami hajlamodnak
 Búcsúpercben nyílását
 Úgy tekintém, mint Himfymnek
 Szívedre mély hatását.
 Mindig kedves emlékednek
 E hálámmal tartozom;
 S ha élsz, ha nem, azt síromig
 Kebelemben hordozom.

VI. Kún László hist. drámából.

III. felv., 5. és 6. jelenés.

(Erdős hegyes táj Visegrád körül. Személyek: *Zongor*, öreg nemes. *Endre*, fia. *Sípos*, juhász. Jönek: *László király*. *Lize*, meghittje. *Mize*, nádor. Magyar és kún urak és szolgák, nyilakkal és dárdákkal).

Kir. (jöttében). Magunk ezen patak hűvét üljük körül.
(Kísérőihez.)

Eredjetek pihenni szerteszét,
 Vadászok! Indulót iminnen várjatok.
 Itt késni nem szándékom. A kürtszóra majd
 Tovább megyünk. (A vadászok mind az erdőbe mennek;
 csak *Lize* marad a királylyal. Ekkor a király észre veszi
 az előbbieket, *Zongort* és a többit). Kik vagytok, emberek?
 Honnan? hová? (*Lizéhez*).
 Ha koldusok, hát vess nekik.

Lize. (a talyigára mutatván) Szegények; azt mutatja címerek.
(Pénzt vesz elő és *Zongornak* nyújtja).

Zong. Tartsd azt magadnak, fényes úr! (*Zongor* komor tekintettel, feltett süveggel szemléli majd a királyt, majd *Lizét*, kiket nem ismer. *Endre* atyjára figyelmez, és ő sem veszi le süvegét. *Sípos* a királynak szólítására levette gucs-máját. *Zongor* folytatja beszédét):

Nincs kedvem azzal, akihez
 Ninesen közöm, szót váltani,
 Kivált az olyannal, ki még
 Ezen köz inségben ragyogni tud.
 Mert aki most meg nem szorúlt, vagy kún lehet,
 Vagy nem becsületes magyar,
 És a hazának hivtelen fia.
 Ha még is egyiktek talán a nádor, azt
 Igen szeretném, sőt ohajtanám;

Merülne egyszer már bele
 A nagy panasztengerbe itt.
 A hír szerént ezen vidékre jön,
 S törvényt, igazságot teszen, ha még lehet.
 (Hol a királyt, hol Lizét szemlélvén, a királyhoz)
 Te nem vagy az. (Lizéhez.)

Te sem: Miképen is?

Mert nem vadászhat, aki törvényt tenni jár,
 Kivált mikor minden bokorból, mindenütt
 Húzás vonás, erőszakos kártételek,
 Rablás, lopás, dúlás, ölés, paráznaság
 Kiált ki, inség és szorultság nyög, sohajt,
 Bú és panasz, kín és halál ri égbe fel,
 Ezer átok és szitok morog ki a folyó
 Történetekre, melyeket

A kancsal, oktalan, fonák kormány okoz,
 A most uralkodó veszett királyra, ki
 Népét, s magát veszélybe dönti, és
 Örök gyalázattal tetézi. Hah!

Kir. (súgva Lizéhez.)

Hallod? nem ismer. Titkolódjunk egykorig.

Ez nem közönséges szegény. Szájából

Igazat s valót értsünk; noha

Ínyünkre, mint már sejtem, épen nem leszen.

(Zongorhoz.) Előtaláltad: itt közülünk, elhihetd,

Egyik sem a nádor; sem én, sem ez.

Zong. Ki vagy tehát? Visszas világot értünk.

Ezelőtt az embert s nemzetet

Ruhája és viselte, úgy mint mindenegy

Madarat tulajdon tolla, s minden állatot

A szőre, csakhamar megesmertette; de

Most más világ van: a magyarból kún leve;

A béke tolvajháboru;

Az a minnek rendet, szerencsét kellene

Itt állapítani, a királyi korona,

Inségbe dönt, zavart okoz;

Az ami emberlélet áld és boldogít

Másutt: minálunk mérge, átok és keserv.

(Lize felháborodik).

Kir. (Lizéhez) Hallgass! maradjunk ismeretlenek.

(Zongorhoz) Igaz, amit a hír kürtöle:

A nádor itt jár, és legitt megérkezik;

Csak várakozz.

Zong. Mondjátok immár meg tehát,
Kik vagytok?

Kir. Én László deák vagyok,
Deákja a nádornak, és
Előre jöttem. Most talán már csak szabad
Lesz értenünk becsületes neved?

Zong. (süvegét megemelvén, amit Endre is utána cselekszik)
Isten hozott László deák! (Komor szemmel nézi őket)

Ámbár szemem kúnt lát, magyart hall a fülem.

Anyatolladat, tudom, miért vetetted el:
Mivel a király kedvét keresned kell neked;

S Lászlónak, a lélekre testre nézve már

Kúnnak, csak így lehet találni kedveit.

Ifjúi vétkes inger! Én nemes vagyok,

Kóhalmi Zongor Péter, ott ama

Szomszéd falúból, melynek, amint láthatád,

Ha útag arra vitt talán,

Szél fúja most kormos helyét. Történetét

Két szó kimondja, oly rövid: volt s ninesen! (Endrére mu-

Ez a fiam. Jó, földes és marhás nemes,

tatván)

Jó gazda, boldog ember és apa

Valék előbb! — minden vagyontól,

Minden tehetségtől s örömtől gonoszúl,

Rútúl kirablott ember, úr, s apa,

Bával, keservekkel leforrázott szegény,

Éhkel haló koldus vagyok most,

Magammal, emberekkel, és hazámmal is

Jót tenni képtelen!

Kir. (Megindúlva, kegyesen) Honnan s miként?

Zong. Midőn az istennek haragja

Egy nemzetet ver s ostoroz,

Hogy a csapás fájdalma s szégyene

Nagynak, kicsinynek, bíbor és daróc alatt

Velőig égjen és sajogjon; akkor ő

Egy oly egészen megvesztett erkölcsű

Fejedelmet ültet a nyakára nékie,

Amilyen itt most a mi kún királyunk!

Isten! ha irgalmadra érdemes

Még a magyar, térítsd meg őt,

Vagy vedd le rólunk ostorod! (Lizé felindulván, ki akarja

böfenteni, hogy Zongor a királylyal beszél; de László int,

hogy hallgasson). Isten veled, László deák!

A társad itt, látom nehezteli;

Ninesen talán kárára, ami most

Úgy fáj szegény magyarnak általán. (Menni akar).

Kir. Megállj, öreg! kövesd tanácsomat:

Ha jót akarsz, várjad meg itt a nádort,

S terjeszd elejbe a panaszt.

Zong. Bár hát előbb lett volna érkezésetek,

Mikor e szegényt, ezen helyen (Síposra mutatván)

Kirabolta s megkínozta volt

Egy kún zsványecsopot imént:

Lett volna mód, alkalmatosság, s terhes ok,

Egyből sokat, mindent gyanítani.

S pedig ez, magának a királynak pásztora.

Bár a király láthatta volna önmaga!

És egy tekintettel kinézte és

Kitanulta volna, mint van a dolog

Minden szugolyban, mely királynak ismeri,

S alatta nyög.

Kir. (Síposhoz) Mondd el, mikép vala.

Síp. Mi haszna mondom? senki rajtam itt

Már nem segít.

Kir. Ki tudja? Hát ha tán

Nagyobb az én hatalmam itt,

Mintsem te gondolod? beszélld csak el bajad!

Liz. Szólj, földi! vagy tulajdonítsd magadnak és

Nem a királynak, hogyha senki nem segít.

Síp. (mélyen sohajtva) A múlt napokban, épen e helyen

Öröztem a király juhnyáját akkor is —

Mert én valék itt a király juhásza — hajh!

Egy átkozott kún- és zsványecsapat

Ellopta otthon feleségemet!

Mi haszna mondom? senki többé vissza már

Nem adja ötet nékem úgy, mint volt előbb!

Meg van gyalázva eddig a szegény!

S most itt, alig múlt volna még egy kis mise,

Reám ütöttek, megkötöztek, és mikor

Gúzsolva itt vesztemre hagytak, tolvajúl

Ők addig elhajták egész juhnyájomat.

Itt henteregnék még bizonynyal én,

Ha jó szerencsém Zongor úrfit is

Véletlen itt nem hordozá vala. (Kezét és az ott heverő kö-

Ott a kötél; itt a kötésnek kék helye.

telet mutatva)

End. Való igaz: mentője én valék.

Síp. Eltemben emberséges ember és

Hív szolgálta voltam én. De nincs igazság!

Nincsen szerencse! nincsen áldás

Már a szegény magyar felett! hiába! hajh!

Csak a tolvajoknak, gyilkosoknak, és
Kúnoknak áll most a világ! (Egy kétségbe esettnek elszá-
Most búmban én addig megyek, násával)

Míg lábaim vihetnek; és a kúnokat

Bosszúmban addig gyilkolom,

Míg a kezem meg nem mered,

Vagy ők agyon nem vernek engemet.

Kir. (haragosan) Úgy mondd, itt, s kevés idő előtt

Raboltak a kúnok ki tégedet?

Síp. Ezen helyen; s csak most; s ha a vadászokat

Még észre nem vevék, tehát, úgy gondolom,

Hogy a juhokkal messze nem lehetnek ők.

Kir. (tüzesen Lizéhez) Én a király nevében azt parancsolom,

Hogy a magyar lovas vadászok ott

A kún zsványokat nyomozni most

Mindjárt felüljenek, szágúldjanak,

Fogják meg, és hozzák előmbe őket.

Döfjék keresztül, aki ellent állana (Síposhoz)

Ülj fel te is! — Lovat neki! —

Te ismerős vagy itt, vezér lehetsz.

Síp. (bámul és Zongorra figyelmez).

Kir. (haragosan) Eredj! mikor parancsolom.

End. (Síposhoz) Eredj, Sípos! ha megtalálod

Együtt megyünk keresni hűgomat,

S feleségedet.

Lize. (Síposhoz) Menjünk! kövess! (Lize elmegy és Sípos

Kir. (Endréhez) S hát a te hűgod hol vagon? utána).

End. Isten tudója! elrabolták őtet is

A szerte dúló kún betyárok. Rossz világ!

Zong. László deák! csudálkozom,

Hogy a köz inség ekkorig

Így el tudá szemed füled kerülni? Az,

Amit te a király nevébe most

Parancsolál, dicséretes

Úgyan; de töled a király kegyelmeit

Örökre elvonhatja: mert nem vét ő

Egykönnyen a kúnoknak. És vigyázz te, hogy

Ne lakolj, azért, amit parancsolál.

Nem bántja kún László király a kúnokat.

Tíz jó magyar sem üt fel egy

Rossz kúnt előtte; kún az anyja, kún

Felesége, lelke, teste, s mindene.

E két keréken nyögve és csikorogva

Járó szekér László királynak címere. (A talyigára mutatván)
 Ezen szekér a képe kormányának is;
 Ezen szekéren húzza vonja most
 Kesergve a szegény magyar
 A sorsnak átkait, királya vétkei.
 A kúnok által füstbe ment faluk,
 Vad pusztasággá vált egész
 Határok, és elparlagúlt, kenyér helyett
 Pertyét, tarackot, és bogácsot, maszlagot
 Termő mezők; feldúlt, rabolt,
 S köomladékká dőlt nemes lakok;
 Koldustarisznyát hordozó urak;
 A bújdosó, s vad éhhalálba roskadó
 Szegények; a magyar halállal puffadó,
 Hízó, s tenyésző, vakmerő vadak;
 A társaságnak, hitnek öszveszagatott
 Köteléki: a feldúlt, levert mind emberi,
 Mind népi, s egyes házi szerzetek;
 Az erőt vevő erkölestelenség, csalfaság,
 Törvénytelenység, a fejét fennhordozó
 Bujaság, szilajság és latorság vétkei:
 László királyságának átokoszlopi!
Kir. (ki ezt szívére vette, és Zongor beszédje alatt arcáját
 Ha a tükör, melyet te most kezével fedezte
 Előmbe tartál, a valót
 Mutatta, hát rosszúl van a dolog! (Elgondolkodik. Ekkor a
 színen kívül lárma támad: emberzaj, lönyerítés, püszögés).

Mize, a nádor, Annak kísérői és az előbbiek.

Miz. (még a színen kívül) Hol a király? Ti a lovakkal itt
 A többenél maradjatok! (A nádor kísérőivel fellépvén, a
 Légy üdvez itt, uram királyom! királyhoz)
 (Zongor és Endre megdöbbennek, és félig kételkedve süve-
 get emelnek; Zongor azonban hamar megkeményíti magát.)
Kir. (a nádorhoz) Mért nem jövéel csak egy kevéssel még
 Itt hadd vehetted volna fel előbb?
 Királyod ellen a sok éktelen panaszt.
Miz. Hogyhogy uram?

Kir. Nézd! itt ezen

Öreg panaszt tett ellenem;
 Törvényre szállott vélem, és csupán
 Itéletét tartotta hátra még.
Zong. (nemes, bátor, férfiúi eltökéliséssel) Amit kimondtam,
 Mivel kimondtam, és igaz. vissza nem veszem,

Erős, hatalmas vagy te, jól tudom; magam
 Tehetetlen és szegény vagyok,
 Szegény teáltalad. Ha tudtam volna, hogy
 Te a király vagy, nem beszéltem volna így;
 De egy imily természetes kúnban miként
 Sejthettem én itt a magyar királyt?
 Egykét kötél tart életemhez kötve még:
 Egyébiránt tán megköszönném, hogyha te
 Halálomat lelkedre tudnád venni még,
 E cseppet a belőled áradott
 Bajak s keservek tengerébe még;
 De megbocsáss, ha, mint magyar nemes,
 Azon jusomtól el nem állok, melyet,
 Úgy mint magyar király, midőn azzá levél,
 Megismerél, s szentül, híven megtartani,
 A nép előtt megesküvél. Idézz
 Törvénybe, és aztán ítélj meg engemet!
Kir. (Zongornak vállát veregetvén, kegyesen)
 Ne félj, öreg! ha rossz is a kormányom, én,
 Lelkemre mondom, jobb vagyok.
 Nem bánom én, ha általad
 Igazat tapasztalok; csak hát igaz legyen
 Mind amiket beszélsz vala.
Zong. Ne üzzetek csüföt belőlem, egy
 Boldogtalan, szegény öregből!
 Játéknak ez, pokolba illene:
 Csak ördögök játszhatnak a kínokkal így.
 (Kétkedve tekint hol egyikre, hol másokra)
 Vagy nem lehetsz te a király,
 Vagy nem lehetsz ily jó, hahogy
 Igazán te vagy László király.
Kir. Király vagyok, de ember is:
 Innen van az, hogy annyi rossz történhetik
 Kormányom által, bátor én
 A jót akarjam is csupán. (A nádorhoz)
 Nádor! neked lelkedre legyen kötve, hogy
 Ezen vidéket el ne hadd, míg élesen
 Minden panaszt fel nem vevél,
 S ki nem nyomoztad a gonosztevőket itt.
 Büntesd meg a bűnöst, akárki legyen az.
 Köz hír szerént a kúnok itt a vétkesek;
 S ha ez világosságra jön,
 Adózzanak törvény s igazság
 Szerént kemény halállal is. Példát tegyünk!

KAZINCZY FERENC.

1759—1831.

Kazinci Kazinczy Ferenc, egy régi nemes és jómódú ház sarjadéka, fia Józsefnek Abaúj vármegye táblabírájának és Bossányi Zsuzsannának, 1759. october 27. született Ér-Semlyénben, Biharban, anyai nagyatyja Bossányi Ferenc bihari főjegyző és 1751-meg 1764-ben országgyűlési követ, házánál, hol nyolcadik éveig nevelkedett is. Ötödik esztendejében kezdett már, noha még csak nagyatyját majmolva, eveket mondolni a helység jegyzője tollába; min kívül nem volt kedvesebb mulatsága, mint a helybeli predikátor könyveit forgatni, melyek közt a pfalzi káté bázeli kiadása egyszerű szépsége miatt mindenek felett vonzotta; valamint, a néhány címeren kívül egyéb festmény nem lévén Ér-Semlyént, ezeket bámulni és rajzolgatni. Rendes tanulását a helység iskolájában kezdte, s 1764. dec. első levelét írta szüléinek, kik Regmecen (Abaújban) laktak. 1767-ben szüléi házánál egy, Kézsmárkról hozott lutheránus deáktól vette, Dénes öcscsével együtt, a latin és német nyelv elemeit; e mellett az asztalnál hosszasan beszélgetni szerető atyjától érdeklél hallott adomákat titkon már papirosra tevegette, minek atyja, nyomába jöven, az eleven és éber figyelme gyermekből, felfogása és kitérése után, örömmel könyvirót jóslott. 1768-ban a német

nyelv gyakorlati megtanulása végett a kézsmárki iskolába küldetett, hol ügyetlen házi tanítója mellett nem nagy iskolai előmenetelt tett ugyan, de gerjesztőleg hatott reá a Tátra nagyszerű látványa, melyen órákig el tudott andalogni; az ottani templom, melyben kép és zene kötötte le figyelmét; végre egy, házigazdájától kapott német regény, melyet többször olvasván, mind jobban kezdte érteni, s általa nem csak a német nyelvben haladt derekasan, hanem olvasó kedve is hatalmasan felköltetett. Ily, mindenekben a szépre irányúlt elmével, érkezett 1769-ben Sáros-Patakra, hol a görög nyelvet gyermek létére magától tanulgatá úgy, hogy Anakreon fordíthatásaig vitte; a költészet pedig egyebek felett annyira vonzotta, miszerint 1773-ban erővel kelle őt a költészeti osztályból a szónoklatiba felvinni, miután amaz egyáltalában el nem akarta hagyni. Ez évi decemberben lépett úgy szólván a világba is, először vevén részt egy hivatalos küldöttségben, mely Miklós napján gróf Beleznai neves tábornokot és felekezete hathatós közbenjáróját az udvarnál, bugyii jószágán, a pataki iskola nevében, egy ellenírnok vezérlete mellett, üdvözölte: s ez alkalommal látta először, bár csak futólag, Pestet is. Ekkor volt az is, hogy atyja, ki rég gyönyörködött a fiu írókedvében, egy Erdélyben nyomatott munkát kapván, melyet valamely nemes ház gyermekei fordítottak s szüléik bocsátottak közre, hasonlót tervezett Ferenc fiával, s Gellert értekezését a reli-

gióról adta neki fordítás végett. Míg azonban a gyermek ifju, félve e feladástól, azt halogatta, derék atyját 1774 tavaszán elvesztette, s így e kísérlet csak nagy későn készült meg, jobban vonzván őt a pataki könyvtárban, melybe, az arra felügyelő deák barátjával, zárkózni szeretett, az új latin költők, miután a romaiakat már alkalmasan ismerte; s ezek mellett Penther építészeti munkái, melyekből nagy kedvvel másolgatta a rajzokat. Egy (1775-ben) történetesen kezébe került göttingi almanachban megkapta őt Kaestner ismeretes epigrammja „Brutus és Caesar“, melyet már ekkor lefordított, valamint Gessner két idyllje is. Ekkor jött oda egy párviadali miatt honából kiszorúlt francia tiszt, kitől vette a francia nyelv eleit. Már a bölcsészeti folyamat járta, de az akkor igen gyenge lábon állott iskola tanítói közül csak az egy Szentgyörgyi tudott reá gerjesztőleg hatni, s ez is nem leckéin, hanem inkább sétálásai közben. Kazinczynak azonban csak ennyi kellett, a többit pótolta a gazdag könyvtár, s azon szokás, melyre korán intetett, t. i. kivonatokat készíteni az olvasottakból, hogy, amit tanul, meg is maradjon. A magyar történetet tanítani nem jutott eszébe senkinek; a szerencse Pray Annálisait juttatá Kazinczynak kezébe, s ő azokat gonddal forgatta.

Ekkor történt, hogy anyja, visszaemlékezvén férje szándékára, előkivánta a Gellert darabját, miszerint azt Kassára vigye kinyomatás végett.

A tanár, kivel, anyja kívánsága szerint, át akarta előbb nézetni, a cím látása után azon intéssel bocsátotta el, hogy annak tárgya nem illik éveihez, fordítsa le Gellert meséit, még pedig mind, s az eredetinek szchémaiban, s a közvizsgálatig. Anyja megértette a tanácsot, s meghagyta fiának dolgozzék más valamit, ami tetszik, de titokban, s küldje sietve. A tizenhat éves ifju, ki érezte hogy a história tanulását az illető föld ismeretének kell megelőznie, a Losonczi István Kis-Túkre módjára készített valamit, s így jelent meg, senki által meg nem javítva:

1. *Magyarország geographika, azaz földi, állapotjának Lerajzolósa*, melyet egynehány fő geographusok munkájából kiszedegetett. Kassa, 1775. 8rét. A pataki közvizsgálaton kiosztatván ezen az akkori kort mindenkép megelőzött rögtönzött kísérlet, Szilágyi Sámuel superintendens nyilván buzdította őt, bár néhány bele vetett pillantat után azt hibáztatta. Az ifjura e nyilatkozat keservesen és visszajjesztőleg hatott; azonban a ház barátjai unszolásaira egy második dolgozattal kívánván ez elsőt elfeledtetni, Bessenyei Györgynek németül megjelent tanbeszélyét „Die Amerikaner“ fordította le, s az egy tanára által megigazíttatván, anyjának ajánlva kinyomatta ily cím alatt:

2. *Az amerikai Podoc és Kazimir keresztyén vallásra való megtérése*. Kassa, 1776. 8r., melyet Bessenyeinek megküldvén, ennek szíves válasza nem csekély buzdítására szolgált. Esemény volt Kazinczy életében első bécsi útja, melyet a következő 1777. év-

ben tett nagybátyja Kazinczy András kíséretében; értelmes figyelemmel szemlélgette ott a Belvedere képeit; s Pesten Wieland Muzárionát és Grátiáit szereztvén meg Oeser rajzaival, új tápjait hozta haza vele-született ízlésének. De eldöntő lett jövődjére két tünemény, melynek ismeretébe ez évben jutott Patakra térte után. „A könyvtárnok tudatá velem — így beszéli Pályájában 1828-ban — hogy kezéhez egy magyar könyv tétetett le; nyelve érthetetlen, de tele van igen szép képekkel. Vegyem meg, ha tetszik. Marmontel Regéi Báróczytól. Még ma is bírom a könyvet, mert rajta van ifju esztendeim örömeinek emlékezete; még ismerem a helyeket, hol a Báróczy csudálásában fel-felsikoltozám. Mint vágytam vissza Bécsbe, hogy a csudált beszédűt, a hasonlíthatatlan bájút, lássam! Már akkor feltevém magamban, *hogy az ő koszorúja után fogok törekedni minden erőmmel, ami lesz.*“ Nem sokára ezután jelentek meg Baróti Szabó Dávid „Új mértékre vett Versei“ is, melyek Patakon szinte neveltettek, de Kazinczy egy szebb jövő jeleinek ismervén fel azokat, lelkesedéssel üdvözölte, és szerzőjököt distichonokban dicsőltette; mikre Barótitól szinte distichonos epistolát vett, sőt 1779-ben az ifjak gyülekezésében Kenyeres József, a kassaiakademia prodirectora, által Baróti nevében nyilván üdvözöltetett, s az ifjuságnak például tüzetett ki. Ez évben fejeztvén be öt éves akadémiai, legnagyobb részt theologiai, folyamát, búcsút vett az iskolától.

Magyar törvényt a protest. tanodákban akkor még nem adtak elő, s így a nemes ifjak annak gyakorlati megtanulására régi szokás szerint ügyvéd mellé álltak be. Kazinczy egy Kassán lakó „fiskálishoz“ adatott, hova Huszti István Jurisprudentia Practicáján, a kor classicus könyvén, kívül poetáit s rajzkészületeit is elvitte. Itt kapta végre Gleim és Jacobi „francia izlésű Levelezéseiket,“ s kezde fordítani Wieland Diogeneséből; itt Gessner Első Hajósát és Idylljeit, sőt eredeti idylleket is dolgozott, élve a német predikátor segedelmével, miután a német nyelvben még mind gyenge volt. Egy váradi út alkalmával ismerkedett meg 1780-ban Révai verseivel s magával a nagy emberrel, ki megtudván hogy a verselés új nemét ő is gyakorolja, melegen és buzditólag fogadta. 1781-ben Eperjesen folytatta a törvénygyakorlatot, hol egy mívelt leány szerelme, „pataki vadságából faragta ki,“ mint maga írja, s nem csak ifjusági tévedésektől óvta meg, hanem a német irodalom ismeretében is segítette, melyben rövid időn annyira ment, hogy e boldog évében német verset is írta kedvesének. Észre vevén, mikép német sorai ösztönszerűleg jambusi lejtéssel folynak, először lett figyelmes a magyar rímes verselés mértékhiányára, nem ismervén még Ráday ebbeli kísérleteit; de próbái még nem sikerültek.

Pesten, hol 1782. sept. 21. azon ifjak egyike volt, kik protestáns létükre elsők eskettettek fel ju-

rátusoknak, megismerkedett a Klopstock Messziá-sával, s a két Stolberg verseivel, s a játékszínnel, hol Ráday mögött szeretett helyt foglalni, hogy ennek, ki őt könyvtára kincseivel megismertette, észrevételeit az előadásról s a dráma három egységéről hallhassa. Ismeretséget szőtt Pestnek akkori tudományos kitűnőségeivel, s szorgalmasan látogatta az akkor még a királyi várban szállásolt egyetemi könyvtárt. Atyja kívánságára b. Orczy Lőrínchez, a tábornok-költő s abaúji főispánhoz rándult Tarna-Örsre, tiszteleti jegyzőségért folyamodni. A főispán nem akarta tisztújító széken kívül kinevezni, de biztosította, hogy mihelyt ezt tartand, kérését teljesíti; ami 1784. october 13-kán meg is történt; kevéssel utóbb pedig a főispáni székben atyját követett b. Orczy László által táblabíróvá neveztetett, miután aug. 9-én Sárosban is az lett. Zemplényben a megye által aljegyzőnek helyettesítettén, feleskütt nov. 29., s mint ilyen néhány ülésben a jegyzőkönyvet is vitte, de a főjegyző kétszínű viselete elől kitérvén, ezen állását ott hagyta, ellenben Abaújban annál buzgóbban folytatta azt, s ennek levéltárát meghagyás nélkül rövid idő alatt derekasán rendezte. Bekövetkezvén 1785. nov. elseje, midőn József császár múlt évi jún. 11. kihirdetett rendelete szerint a vármegyei dolgok is német nyelven voltak folytandók, a fogalmazások öszves terhe Kazinczyra nehezedett, mint ki a tisztviselők közt egyedül maga bírta e nyelvet.

Nem sokára szebb kör nyílt előtte. Gróf Török Lajos, a tanulmányi ügy reformja óta a kassai tanterület főigazgatója tanácsára, ki Kazinczyt még Tályán 1783-ban kedvelte meg, azon kerületben a nemzeti iskolák felügyelőségét kérvén, 1786. augusztusban kineveztetett a császár által, s november 11. hivatalába be is lépett, bár azalatt Abaújban főjegyzőnek neveztetett, és Szabolcsban ugyanezen hivatalra meghívatott, előterjesztvén neki Vay József alispán, hogy onnan nyitva az út akár a politikai, akár a törvénybeli ágon való előmentelre. De ő, mint maga írja, az ügyért vágyott ama helyre, nem bérért, nem nevezetért. Török alatt szolgálni, elvonatni a kedvetlenségektől tudományi ágra, minden vallású polgárok nevelésére hathatni, s oly kiterjedésű megyében mint ez, neki oly szerencse volt, mely minden kívánságait betöltötte. Busás hivatalos elfoglaltságai mellett is dolgoztatott folyvást, de ovakodott a korán megkezdett pályára ismét amúgy könnyeden kilépni.

Egyik legnevezeteseb napja Kazinczy írói életének november 13-dika volt 1787. Íróink nagyobb részének gondatlanságát tekintve a dolgozásban, többször forgatta volt elméjében egy bíráló folyóirat szükséges voltát, erről Rádayval szólott is, ki a Nicolai „német könyvtárára“ mutatva, segedelmét is ígérte. A nevezett napon Barótinál, felmelegülve beszédében, indítványba hozott ily folyóiratot, melyre amaz szívesen reállt, de ajánlva Bacsányit

is; s bár a simulékony Kazinczy s az uralkodni szerető, dölyfös Bacsányi közt idegenség létezett, amaz a köz ügy javáért megegyezett ennek meghívásában, ki csakhamar belépván, a frígy meg is köttetett. Rögtön megkészült Kazinczy előszava, mely szerint a *M. Muzeum* előkelőleg kritikai irányú lett volna, s el is fogadtatott, de alig mozdult ő ki Kassáról, Bacsányi azt egészen átalakította és kitoldotta. Ez és egyéb önkényeskedések által Kazinczy elkedvetlenítettén, elég élénk részvétel után az 1788 és 89-re szóló négy negyed befejeztével csendesen visszavonult. E két évben önállóan megjelent munkái: 3. *Gessner Salamon Idylliumi*. Kassa, 1788. „Nem sietve — mond ő maga, Pályájában — de gyakorlatlan és épen nem biztos kézzel“: de így is a legneveztesb lépés szépirodalmi prózánkban Báróczy óta. Még is sokkal kedvesebben, sőt elragadtatással fogadtattak 4. *Bácsmegyeinek Öszveszedett Leveli*. Költött történet. Kassa, 1789. egy rég elfeledett német regény után szabadon dolgozva. Ez év tavaszán Kazinczy forrólázzal tért haza szepesi útjából, melyből Viczay, Kassának híres orvosa rántotta ki.

Elvonulván a *M. Muzeumtól*, 1790-ben külön magára indított meg egy új hónapos írást ily címmel: 5. „*Orpheus*, a józan gondolkozásnak, igazabb izlésnek, és magyar történeteknek elősegéllésére kiadta Széphalmy Vince.“ Kassa, 1790. nyole füzet két kötetben. E folyóirat az országra és irodalomra egy-

kép nevezetes évnek becsesb jelenései közül való volt, mind, és különösen, széptani s nyelvgondra eszméltető irányánál fogva, mely minták s magyarázó észrevételekben képviseltetett; mind hazafiúi buzdításaival s a felvilágosodott gondolkodásra ható cikkelyeivel. Kazinczy volt a vállalat lelke, s már egészen azon állásponton, melyen őt legvirágzóbb korában találjuk. E lapnak sem volt azonban állandósága; késedelmesen jelent meg, s már nyolcadik fűzetével elakadt. „Banderium, diéta s járásaim keléseim elvonának a dolgozástól“, mond a Pályában. T. i. mindjárt ez év tavaszán, miután a szent korona a nemzet örömszaja közt Budára hozatott, tagja volt azon Abaúj megyei nemeshadnak, mely annak őrzése végett Budán múlatott; s itt, s épen a korona őrszobájában írta (május 22.) Shakespeare Hamletjének Schröder színpadi kidolgozása szerint készített fordítása elébe b. Prónay László csanádi főispánhoz azon históriai jelentőségű ajánlólevelét, mely a kor repeső lelkesedésének amily hű kinyomata, oly nevezetes emléke marad minden időkre; s melyben egyszersmind a magyar színészet ügyét hathatósan indítványozta. Kevéssel ezután Kassára rándulván, ott jelent meg: 6. *Külföldi Játékszínje* első kötetének első darabja ily címmel: *Hamlet*, szomorújáték hat felvonásban, úgy amint az a mi játszószíneinkre léphet. Kassa, 1790. Ez alatt folytak Budán a színügy életbe hívására az igyekvések, de jelentőbben csak szeptember 21-dikétől fogva, midőn

Kazinczy ismét ide jöven, gróf Ráday Pállal együtt vevé által annak szervezését; octóberben mindazáltal hivatalos dolgai által haza hivatván, annak létesítésére húzamosban be nem folyhatott. Legott Regmecre érkezének napján, hova még június 27. tette át állandó lakását, költ a *Klopstock Messziása* első tíz énekének előfizetési hirdetése, mely azonban kívánt siker nélkül maradván, azon áldozatok után, miket az irodalomnak hozott, a kiadást annál kevesbbé létesíthette, mert a következő 1791. évben a közös iskolák eltöröltetésével, mint protestáns ő is elbocsáttatván hivatalából, jövedelmének tekintélyes részétől elesett. Hason rangú hivatal lévén igérve az elbocsáttottnak, anyja akaratából, ki mindenkép kívánta hogy szolgáljon, még májusban felrándult Bécsbe, de folyamodása következés nélkül maradt. Ez idő alatt nyomatott Pozsonyban „almanach gyanánt“ egy verses gyűjteményt: 7. *Helikoni Virágok* 1791. esztendőre, cím alatt, mely részint új, részint az utolsó évben másutt megjelent darabokból van összeállítva. Ez alatt épült fel széphalmi háza is. Az 1792-ki koronázó országgyűlésen mint b. Vécsey Ferenc követe volt jelen, s itt ön kedve ellen, és csak gróf Teleki József (a költő) sürgetésére jelent meg I. Ferencnél udvari kamarai titoknokságot kérni; de a hely Hajnóczynak volt már adva. Ez utolsó lépés után Kazinczy haza tért, s Regmecen harmadfél munkás és elégedett évet élt. 1793-ban Endrődy János „Magyar Játékszíne“ negyedik köte-

tében, adta Lemierre szomorújátékát: 8. *Lanassza*, négy felv., németből; ezt követték 9. *Herdernek Paramythionjai*. Széphalom (Bécs) 1793. s mellettök „Lessing Meséi három könyvben Aszalay J. által,“ de általa átdolgozva és saját költségein; 10. *Sokrates Mainomenos*, azaz a Sinopei Diogenes Dialogussai, Wielandból. Pest, 1793; 11. *Sztella*, dráma öt felv. azoknak, akik szeretnek. Goethe után; hozzá járult: *A Vak Lantos*, rege a hajdani korból Veit Weber után. Pozsony, 1794. Legnevezetesebb műve ez Kazinczynak ez időből nyelvművészeti tekintetben, melyben immár mint kész prózáiró jelenik meg, nemes, választékos, hangzatos; különösen Sztellában, hol a nyelv nem csak folyékony és könnyű, hanem életszerű és jellemzetes, igazán drámai nyelv: valódi anachronismus, tekintve korát, kortársait. A *Helikoni Virágok* második folyama, Weber pozsonyi nyomtató szabadkozása miatt nyomatlan maradt; készen állott Klopstock tíz énekén kívül prózában, ennek eleje jambusokban is, Wieland *Gráciái* egy része, Lessing *Galotti Emíliája*, Shakespeare *Macbethje*, s Hamlet újra, Goethe *Testvérei* és *Clavigója*, Molière „két bohó játéka“: *A kénytelen házasság*, és Rigó Dávid, vagy a *Bot-csinálta Doktor*, Metastásió *Themistoklese*, Gessner tizenötöszeri fordítása, és a *Természet Oekonomiája*, egy akkor némi figyelmet gerjesztett német philosophiai darab, még 1792-ben dolgozva.

Ily élénk munkásság közt, s midőn épen egész

Gessnert, a Messziást, s apróbb fordításain kívül az Orpheus egy új darabját készíté sajtó alá, csak néha szakasztva meg dolgozásaiban kertjének gondjai, a megyei gyűlések látogatása, s más apróbb kirándulások által, lepte meg őt a szerencsétlenség. T. i. be levén a Martinovicsféle ügybe bonyolodva, 1794. dec. 14. éjjel Regmecen anyja házánál elfogatott, Budára hozatván főbenjáró pörbe vétetett; s kitűnván, hogy a Hajnóczy nevében neki Szentmariaitól kézbesített reformkátét leírta, sőt mással is közölte, utóbb pedig megégetvén, feladni elmulasztotta, 1795. május 8. a királyi, 16-án a hétszemélyes tábla által pallósra s jószágvesztésre ítéltetett, mely ítélet királyilag fogsággá enyhítettet. Június 10. társaival együtt átadatott a katonaságnak, és september 27-ig Budán tartatott fogva, mely nap Brünn felé indíttatott ki. Útközben, sept. 29. lehetett öröme Kis Jánostól búcsúzhatni. Spilberget oct. 7. érte el. Itt nedves föld-alatti börtön fogta be; hol annyira elbetegesedett, hogy midőn a várkormányzó november végén hozzá lement, már nem bírt fölkelni szalmazsákjáról. A parancsnok azon vigaszt hozta meg neki, hogy a főherceg-helytartótól (Józseftől) utasítása van, mely szerint saját költségén élhet, poggyászát s könyveit átveheti; s őt dec. 21. egy felsőbb szobába tetette át. Ekkor annyira el volt már gyengülve, hogy fölvezettetése közben többször elájult. Innen 1796. jan. 6. az obrovici fenyítőházba vitetett, 1799. jun. 22. Kufsteinba,

hova júl. 6. érkezett, de már a következő évi június 30., a franciák közeledte miatt, Munkácsra küldett, hová augusztus 21. érkezett, s hol őt, 2387 napi szenvedés után a felség bocsánata érte június 28. 1801.

E sanyarú időkben főkép a munka enyhíté szenvedését, mert miután 1795. június 1. a királyi kegylevél kihirdetésekor az írás neki megengedett s elfoglalt papirosai visszaadattak, legott ezek közt volt munkái átdolgozásához látott. A hazából kivitetvén, e kedvezéstől elesett ugyan, mindazáltal koronként kapott titkon könyveket, s rozsdafestéssel, néha vérével s ablakónból rögtönzött stílussal irogatott azok sorai közé, sőt a kitépett elő s hátlapokra leveleket is családjának. Koronként szigorúbb szabályok álltak be, s különösen 1798. elszedettek a nála talált papirosok, de jöttek jobb idők is, különösen mióta a hazába hozatott vissza; s ez időből fenn is vannak Gessner töredékei, miket az útban, s Ossziánéi, miket Munkácson dolgozott.

Visszanyervén szabadságát, új, bár másnemű, szenvedések kora állt be, mik vegyítve ugyan a munka örömeivel, s általok koronként enyhítve, de meg nem orvosolva, egész a sírig elkísérték őt. Ő már a históriáé, s kik állapotjaira befolytak, nem élnek többé; meg kell tehát végre szólalni az igazságnak, mert bármi rövid életrajza csonka, sőt hűtelen azon sötét háttér nélkül, melytől munkái és élete főkép kapják az őket megillető teljes fényt.

Kazinczy tizenöt éves, mikor atyja elhalt (1774), nem csak nagykorúvá létekor nem kapta ki atyai részét, hanem míg anyja élt, sem. Mikor ez 1812. nov. 12. meghalt, ő ötvenhárom éves, és négy élő gyermek atyja volt. Elfogatásakor mintegy húszezer forintra ment ingóságainak becese; midőn több mint hetedfél év múlva haza tért, ez össze az öcsese József († 1855) uralma alatt álló anyja által a rab-sága idejében részére tett költségek fejében elenyésztetnek tekintetett; anyja, kinél megházasodásaig Regmecen Abaújban és Ér-Semlyént Biharban lakott, egyebet nem adott ki neki mint az általa Széphalomnak nevezett bányácskai dombot Újhely mellett, s egy csekély szállót; s midőn bele fáradva hányatásaiba s partra vágyódva egykori főnöke gróf Török Lajos leányát Zsófiát nov. 11. 1804. elvette, sem anyjától nem kapott segédelmet, sem hitvese kiházásításnál egyebet. Széphalomra telepedett által, hol csak három szoba állt készen. A háztartás terheihez járultak kezdetben mindjárt egy, fogsága folytán öt nyomó kamarai számla letisztázása, majd szaporodó gyermekei nevelése, ipa halála (1810) után a neje örökségét elfogó sógora ellen indított, s kedvezőleg eldöntött, de halálaig végre nem hajtott per folytonos költségei, anyja halála után a hét testvér célszerűtlen osztozása az öt megyében (Abaúj, Zemplény, Szabolcs, Bihar, Nógrád) elszórt birtokokban, mely által Kazinczy Ferencnek Bányácska falun kívül csak messze elszórt számos apró részle-

tek jutottak, mik a távolság és elaprózás miatt a gazdálkodás és felügyelés költségeit is alig fedezték; továbbá az ekkép gyűlt és kamataik által is megszorodott adósságok, az irodalmi áldozatok, nemesi adók (subsidiumi, koronázási, felkelési költségek) s a rendkívül növekvő drágaság: mik együtt annyira nyomták, hogy kénytelen lévén a parcellákon egymás után túladni, s végre Bányácskát is apródonként elzalogosítani, jövedelmei alapja is lehetőleg megszűkült. Ekkép folytonos aggság, hihetetlen nélkülözések s titkos pirulás mérgezték meg életét, mely a gondosan rejtegetett részletek s némely vérei nemtelen üldözése által a kinszenvedések hosszú sorává lett.

E szomorú viszonyok közt is Kazinczy minden percét nagy eszméjének, a magyar nyelv művészi kifejlesztésének, s ez által irodalmunk nemesítésének szánta. Alig tért vissza szülői hajlékába a negyvenkét éve dacára már megöszült férfit, kevés hónapok múlva már ismét belé merült dolgozáiba; ekkor kezdett az időközben felkapott debreceni népiesség és laposság ellen levelezéseiben és dolgozása módjával ellenzéket. „Azoknak (az imént említett munkáknak) mindenike úgy készült, hogy a nagy seregnék ne tessenek. Eddig elértem célomat: nekik nem tetszik; az van hátra, hogy Kisnek s Virágnak tessenek“. Műfordítási vezérelve iránt azonban még ingadozott. A Gessner Idylljei 1801-ki példánya végén e sorok állanak: „Nem elég, hogy

az originálból semmi el ne veszszen: aki csak eny-nyit tud, nem sokat tud; az a mesterség, hogy *úgy*, nem hogy *azt*“; ellenben 1802-ben elővevén *Sallustius*, melyet fogságában kezdett dolgozni, s melynek emlékezetében tartott meg némely töredékeit; két-féle fordításban kísérlette meg: egy szorosban s egy szabadban, még pedig az utóbbi körül a franciákra hivatkozva. 1803-nak elején egész Gessneren kívül már hét kötetre mentek részint kész, részint munkában levő „fordított Egyveleg Munkái“; a Messziást és Metástasió melodramája „Ariadne Libera“ jambusos fordításának töredékét nem említve. Ez évben fordult meg Kazinczy Pesten, hol a már aszkóros Révaival volt, s Horvát István és Vitkovics által felkerestetett (mint 1801. júliusban Patakon Csokonai és Szemere által), Bécsben, hol utólszor Báróczyval, s miután Tatán felfordulván megsérült, júliusban a váradi fürdőben; a következő télen ideglázból Szentgyörgyi József által gyógyíttatott ki, kivel ezóta élénk levelezése volt Debrecen grammatikája, ízlése, irodalmi kizárólagossága, orthologismusa ellen stb; de másokhoz írt levelei is nyíltan kitűzték a neologismus zászlaját. Azalatt folyt a „Munkák“ dolgozása, s 1804 elején négy kötet már censeálva volt, hozzájok járultak augustusban *Roche foucauld Maximái*, de kiadójok még nem akadt; apró cikkei 1804 óta a Magyar Kurirban, 1806 óta a Hazai Tudósításokban, 1808 óta magyar munkákról bírálatai a bécsi Annálokban, s *Yorick Érzékeny Úta-*

zásai. 1805-ben indította meg a Sinai egyetlen példányából lopva másolt Sylvester grammatikája nyomtatását, de az is végre csak három év múlva készült el a 12. *Magyar Régiségek és Ritkaságok* első kötetében, Pest, 1808, mellé adatván a krakkai 1549-ki „Orthographia Vngarica“ és Varjas Jánosnak *E* vocálisú Éneke. Ezzel egyidőben jött ki 13. *Kazinczynek fordított Egyveleg Írásai* első kötete is, Széphalom (Bécs) 1808, melyben „Marmontelnek Szívképző Regéi“ állanak két könyvben, külsőleg is sok csinnal s hat rézmetszettel kiállítva. Egészen új szellem lengedezett e nyelvezetben, melyet a finom ízlésűek tapssal fogadtak, de a nagy közönség nem azon részvétellel, miszerint Kazinczy a saját, s azon időpontban tetemes, költséggel megindított vállalatát folytathatta volna. Ekép is növekedtek inkább terhei, mint hogy régiebbeket reményéhez képest törleszthetett volna; s a fennakadt vállalatot, mely az új ízlés gyakorlati kiáltványa akart lenni, egy ideig csak kisebb darabok követhették, s a már 1805 óta sajtó alatt késkedett 14. *Herceg Rochefoucauld-nak Maximái* és morális reflexiói három nyelven, németre ford. Schulz, magyarra Kazinczy F. Bécs és Triest, 1810. Kis János előbeszédével. Mielőtt tovább mennénk, megemlítendők még irodalomtörténeti tanulmányai, melyek egyik gyümölcse azon németül írt pályamű volt: „*A magyar nyelv polgári nyelvvé emelése felől*“, melyet b. Prónay László kérésére Cottának egy, az Allg. Zeitungban 1808 (Beil.

10.) kihirdetett jutalomkérdésre küldött be, de tár-
saival együtt elitéletlenül maradt; továbbá némely
átdolgozásai, melyeket, soha nem elégíthetvén ki ma-
gát teljesen, 1811-ben elégetett, kivévén néhányat,
milyek: Yorick Érzékeny Utazásai, Levelei, Me-
tastásió Titusa és Themistoklese, Lemierre Lanasz-
szája, s *Válogatott Gnómák Schultz után.*

A nyelvújítás nagy eszméje, mely neki nem csak
új szók és szókötési formák alkotását, hanem egy,
a hagyományos, jellem és szín nélküli, széles és köz-
nap nyelv iszapjából kiemelkedett tárgyyszerű, vál-
tozatos, nemes, szabatos, s az ó és új világ képzet-
és eszmejárásának szellemét visszatükröző, valódi
irodalmi nyelv teremtését jelentett, s melyre pályája
kezdetétől ösztönszerűleg törekedett, lassanként teljes
öntudatába lépett, s magát újabb írási sorában eléggé
érezhetővé tette, sőt elég élénk polemiai levelezé-
sekben vitatkozás tárgya is volt már, midőn Ka-
zinczy elszánt feláldozásával népszerűségének, ko-
szorúi illetetlenségének, sőt a közvetlen sikernek is,
a kérdést nyílt harc tárgyává tette. „Adeundae sunt
— ú. m. — inimicitiae, subeundae pro re publica
tempestates.“ A támadást a gúny hangján két ne-
vezetes költői darab nyitotta meg: 15. *Poetai Epistola*
Vitkovics Mihály barátomhoz, a budai görög püspök-
ség consistóriumfi fiskálisához, azon felekezetből első,
sőt mind eddig egyetlen írónkhoz. Széphalom (Buda)
1811. és 16. *Tövisek és Virágok.* (Jelige: Werke des
Geists und der Kunst sind für den Pöbel nicht

da. Goethe.) Kevés számú példányokban. Széphalom (Patak) 1811. Ezeket követte még ez évben *Hat Sonett Kazinczytól és Szemerétől*, kiadta Horvát István, Pest, 1812, s a következőkben *Újhelyi Dayka Gábor Versei*; s ezekkel egy kötetben 17. *Kazinczy-nak Poetai Berke*, Pest, 1813, továbbá: *Báróczy-nak Minden Munkái*. Újra kiadta K. F. Pest, 1813—14. nyolc kötetben. Mindezek közül az epistola, az epigrammák, a sonettek s a Berek, mely „egyedül azon dolgozásait vevé fel, melyek verseinek később megjelenendő kiadásában helyt találni nem fognak“, új nyelven, új lélekkel, s számos új formákban szólaltatták meg költészetünket: a három életrajz (anyjáié, Daykáié és Báróczyé) első művészi tárgyalása e nemnek; s ezen kívül az epistola s a Tövissek, valamint azon kicsapások, miket a két utóbbi életrajzba a nyelvújítás érdekében szőtt, mint megkezdői a hosszú harcnak, irodalomtörténeti tünemények voltak.

Mi lett legyen ez ingerlő, izgató s fejtegető írásaival célja, kibeszéli a Tövissek és Virágoknak 1816-ban másodszor s jegyzésekkel és új darabokkal megtoldva sajtó alá készített (de kéziratban maradt) kiadásához írt előszavában, melyből a következőket írom ki: „Ezek a grammatikai és aesthetikai epigrammák elsőben Patakon 1811. jelentenek meg. Az vala céloom írásokban s kiadásokban, hogy némely meg-tévedéseinket a nyelv és literatúra körül felfedjem, némely íróinknak nagy érdemeiket az olvasóval elevenebben éreztessem, másoknak megsikamlásaikat

kimutassam, s egy bizonyos nem én ellenem vitatott képtelenséget elnémítsak; s minthogy az ilyen körül a szelidebb szerek keveset szoktak használni, az epigramm Múzájára bízom, hogy ennek vitatóját tövisével karcolgassa meg . . . . A per, melyet ezek az epigrammák, s az ezekkel egy esztendőben megjelent, Vitkovics-hoz írt, epistolám, s mindjárt utánok, elébb a Dayka, majd a Báróczy Élete indítottak, javára van nyelvünknek és literatúránknak, s nem nekem van mocskomra.“ S tovább a hivatlan s vakmerő újítók irányában, kiknek hibái szinte neki tulajdonítottak, így nyilatkozik: „Újítani a nyelven csak annak szabad, aki a maga nyelvét nem csak tudja, hanem tanulta is, aki régibb és újabb classicusok munkáival ismeretes, s aki úgy ír, hogy még szabadságait is, mint a táncoló szép a törvénnyel nem egyező lépést, akár szorúltságból tegye azokat, akár merő pajkosságból, szépségek gyanánt vétetheti. Ahol a vétet sem szükségből nem tesszük, sem szépsége miatt nem, ott a vétek — vétek.“ Az izgalom, mely Kazinczynak ezen, részben kihívó, írásait követte, az időszaki sajtó csekély terjedelme és tartózkodása miatt — nem akarván ez sem az ónak számosabb, sem az újnak lelkesebb barátit megsérteni — leginkább csak a társas téren nyilatkozott; s nevelte ezt a Somogyi Gedeon által Veszprémben kiadott, s általános hírre vergődött „Mondolat“ (1813), s a Szemere és Kölcsey által adott „Felelet“ (1815), mik paskvilszerű fegyvereik-

kel mind a két részt elkésértették. Ezek így folyván, nagy figyelmet gerjesztett 1814-ben Kazinczy minden munkái kiadásának hirdetése, melynek azonban a megijesztett közönség részvéte nem felelvén meg, Trattner János Tamás a kiadást egyelőre a szépliteratúrai osztály kilenc kötetére szorította, mik ekép jelentek meg: 18. *Kazinczy Ferenc Munkái*. Szépliteratúra. 9 kötet. Pest, I. és IX. 1814. II.—VII. 1815. VIII. 1816. ily tartalommal: I. köt.: Szívképző Regék (Marmontelből) és Paramythek két könyvben (Herderéi). II. III. köt. Gessner Salamón Munkái, ennek életével; IV. köt. Yorick Levelei Elizához és viszont; Érzékeny Utazások Francia- és Olaszországban (Sterne ut.). A romai Carneval (Goethe); V. köt. Esztelle, Clavígo, A Testvérek (Goethe drámái közül); VI. VII. köt. Ossziánnak Minden Énekei. VIII. A Szalamandrin és a Képszobor (Wielandból), Egmont (Goethéből). IX. köt. (Bácsmegyeinek Gyötrelmei (németb., egy eredeti toldalékkal), A Vak Lantos (Weber Vida ut.), A Repülő Szekér (Herder), Az Etna (Brydon ut.), Mesék három könyvben (Lessingéi). E gyűjtemény a legmagasbat tényezte, mit addig szépirodalmi prózánk felmutatott, különösen az eposi s elbeszélő nemben; de a drámai dolgozatok, barátai véleménye szerint is, megbuktak, s az idegen szólásokkaliban, mely sokszor szükségtelennek s egyszersmind helytelennek találtatott, valódi foltokat ejtett a legszébb lapokon is. Így a X. XI. XII. kötetekbe

szánt Messziás hirdetése részvét nélkül hangzott el. E közben az ellenzék, mint illet, tudományos térre lépett. A Kultsár István által erre buzdított és gyámolt Beregszászi Pál nyitotta meg a harcot deák munkájával a magyar szószármaztatás és képzésről (Dissert. Philol. Pest, 1815), folytatta Sípos József az „Ó és Új Magyar“ban (Pest, 1816), s alkalmat nyújtottak az 1817-ben megindult Tudományos Gyűjteményben felvilágosító eszmeszózatok hallatására, melyek még ez évben a Mondolat és Felelet jóakaró recensensiója, az Ó és Új Magyar közlető bírálata, ugyan *ezé és Beregszászié Kazinczytól és Szentmiklóssy méltányló „Észrevételei“* (1818. VIII.) voltak; mik után 1818-ban viszont két érzékeny személyes csapás ejtetett Kazinczyn a kilenc kötet névtelen bírálata s a „Recenziókról“ címzett álnevű cikk által, melyek el-seje mérséket s a nyelv saját jogait, kivált a szólásformákban, sürgetve, részben nem igazságtalanul, de a széptani szempont mellőztével egyoldalúan, és élesen osztorozza; másodika ellenben, a keszthelyi kör gyártmánya, quasi aliud dicendo, or dőfésekkel igyekszik őt meggyilkolni, midőn a Kisfaludy Sándor munkái bírálataért nem csak, hanem minden más magyar írókéért is külső lapokban, ő tétetik felelőssé. Ezekre következett 1819-ben ugyanott: „*Kazinczy Antikritikája*“ s értekezéseinek legfontosabb s legszebbike: *Orthologus és Neologus nálunk és más nemzeteknél*, melyben a nyelvújítás történetével és elméletével a kérdést diadalmasan kivívta; de

saját gyakorlatát is ugyanezen időben mérsékelte, mint azt a kilenc kötet többjeinek már ez időben készült, hol kiigazítása, hol újra dolgozása bizonyítja. Az utóbbi értekezés egy 1818-ban készült, de ki nem adott, ily című munkából vétetett: *A Magyar Nyelvről, annak természetéről, mostani koráról, szükségéről.*“ Továbbá *Erdélyi Leveli* 1816-ki útjából, Kazinczy eredeti munkái egyik fénypontja, melyekből néhány a Tud. Gyűjtemény folyamaiban, valamennyi a kassai Minervában 1831-b., a negyedik (1827-ki) kidolgozás Eredeti Munkái II. kötetében 1839-ben jelent meg. Ez előtt és után irattak Kazinczy és Kisfaludy Sándor azon leveleik Ruszek Józsefhez, melyekre Kisfaludy neheztelése a Himfy bírálataiért szolgáltatott Kazinczynak okot, s melyek csakhamar a nyelvújítás kérdésére is áttértek, s mint az újítási harc aktáihoz tartozók felemlítendőek, mint-hogy Ruszek által egy kötetbe összeállítva, ily cím alatt: „*Kazinczy Ferencnek és Kisfaludy Sándornak Ruszek József hahóti apáturhoz írott Tudományos Levelik, 1816*“, számtalan másolatokban elterjedtek a hazában; s míg Kazinczy jellemét a legszebb fénybe állítják, mutatják egyszersmind, miszerint az ellenkezés reá nézve hatás, még pedig üdvös hatás, nélkül csakugyan nem maradt. Ez időbe valók Döbrentei *Erdélyi Múzeumában* (1814—18) több értekezése s eredeti költeményei; a *Tudományos Gyűjteményben* (1817—22) történeti és életrajzi közleményei; s némely költők kiadásai, ú. m. *Kis János Versei,*

előszavával, 1815; *Zrínyi Minden Munkái*, Pest, 1817, melyekhez tett nyelvészeti stúdiumai elkészvén, nyomatlanul maradtak; *Vályi Nagy Ferenc* Polyhymniája. S. Patak, 1820. Vályi életrajzával; és *Homér Iliásza Vályitól*, előszóval, S.-Patak, 1821. Elkészült nála a *Magyar Régiségek és Ritkaságok második kötete* is, még 1813, melyet azonban Trattner visszautasítván, kéziratban maradt.

Végre szünetezett az ingerültség, s az öszves új ivadék, zászlói alatt állott, midőn Kisfaludy Károly Aurórája megindult. Kazinczy mintegy új életre ébredt. Hoztak tőle *költevényeket* az *Auróra*, s a *Hebe*, ez *életrajzokat* is; az *Élet és Literatúra* (1826—29) széptani s irodalmi cikkeket; a bécsi *Kedveskedő* (1824) egy utazási levelét Debrecenről; a *Felső-Magyarországi Minerva* számos irodalmi és *historiai* közleményeket. Ez utolsó korbeli nagyobb dolgozatai: 20. *A Szirmay-ház eredete, elágazása, története*, a magyar nemzet Európába költözése olta a mai időkig (kéziratb.). 21. *Sallustius épen maradt Minden Munkái* (kinyomtatva a m. akademia Romai Classicusai első köteteül. Budán, 1836); és sokkal elébb: *Kazinczy Előbeszéde az általa fordított Sallustiushoz*, a Ciceró első Catilináriájának első fejezetével. Kassa, 1824: 22. *M. T. Ciceróból Beszédek, Levelek* és Scipió Alma (kiadva a m. akad. Romai Classicusai II. köteteül. Budán, 1837); továbbá: Horátius Levelei, ford. Kis János, *Wieland* magyarázó jegyzeteivel Kazinczy Ferenc által (kiadva Pest, 1833);

23. *Regék, Mondák és Mesélések*, gr. Mailáth János után (kiadva Kazinczy Gábor által Pest, 1864);

24. *Lessing Játékszíni Mesterművei*: Emilia Galotti; Miss Sara Sampson; Minna von Barnhelm. 1830. január (az első megjelent Bajza Külf. Játékszinében 1830; a másik kettő a m. akad. Külföldi Játékszíne VIII. és XIX. köt. 1834 és 1842). Egyik legnevezeteseb munkája ez időkből *Önéletrajza*, melyet először csak barátai számára 1823-ban vázolt; utóbb Szemere Pál sürgetéseire részint kibővítve, részint a bizodalmas körre számítottak elhagyásával, teljeseen átöntött, s 1791-ig folytatva adott ki 25. *Pályám Emlékezete* cím alatt 1828-ban (a Tud. Gyűjt. s ismét átdolgozva 1804-ig vitt). Következtek még:

26. *A Szent Hajdan Gyöngyei*, Felsőöri Pyrker J. László után, Buda, 1830. prózában, bő előszóval. Utolsó tíz évében sokat foglalkodott történelmi tanulmányokkal, főleg mióta Zemplény vármegye rendei által a megyei levéltár rendezésével bízott meg, melyet újonnan lajstromzott, mi mellett magának is dolgoztatott, mikép azt „Történetek“ című három kötetes kézírata mutatja. Élte estvéjét felderítette azon szíves és kegyeletes fogadtatás, melyet az öszves írói kar részéről talált Pesten, midőn a nádor által a magyar akadémia rendszabásai készítésével megbízott küldöttség tagjául neveztetvén, 1828 elején néhány hónapot a fővárosban töltött. 1829-ben újra megfordult itt említett pöre ügyében; s 1830-ki nov. 17-dikén az akadémiai igazgató tanács által a

történelmi osztály fizetéses rendes tagjává neveztetvén, 1831-ben mind az első nagy, mind pedig tavasz végeig a kis gyűlésekben munkás részt vett, gyakran kéziratok bírálatában járt el, s szelleme folytonos élénkségének különösen azzal is adta jelét, hogy egy hozzá megvizsgálás végett utasított rossz vígjáték eszméjét szinte drámailag feldolgozta; így támadt 27. *Az Atlacpapucs*, vígjáték 2 felv. (kiadva Eredeti Munkái I. köt.). Egy gőzhajóbeli kirándulás gyümölcse volt 28. *Kazinczy Útja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra*. Pest, 1831. Júniusban hazatérvén, ekkor nyomatta, saját költségein, utolsó kiadását 29. *Szent Történetek az ó és új testamentom könyvei szerint*, S. Patak, 1831. A keleti cholera kitört Zemplényben is, s írni kezdte augusztus 15. utolsó munkácskáját: *Az orosz Cholera Zemplényben*; s végső levelét Kishez augusztus 18. „Én és az enyéim élünk — írja —, de mely időket!“ S augusztus 22-dikén maga is az inség által támogatott baj áldozatául esett, élte hetvenkettődik évében, özvegyét hét gyermekkel árván nagyva. Hamvai Széphalmon, házi kertjében, porlanak. Halála után jelentek meg a már felhozottakon kívül: 30. *Kazinczy Ferenc Eredeti Munkái*, a Magyar Tudós Társaság megbízásából összeszedék Bajza és Schedel. I. kötet: *Eredeti Poetai Munkái*, Buda, 1836, mik 1837-ben az akadémia által megkoszorúztattak (kétszáz arany jutalommal). II. kötet: *Utazásai* u. o. 1839. (tartalmok: Magyarországi Utak, és Erdélyi Levelek.) 31.

A Bot-csinálta Doctor, vígj. 3 felv. Molière után. (A m. akad. Külf. Játékszíne VII. köt.) Buda, 1834. s mint az Eredeti Munkák második osztálya: 32. *Kazinczy Ferenc Levelei Kis Jánoshoz* 2 kötb. Buda, 1842. és 33. K. F. *Levelei Szentgyörgyi Józsefhez*, ifj. Szilágyi Sámuelhez, Csokonaihoz és Ercseihez. Pest, 1845. 34. K. F. *Levelei Sípos Pálhoz*, Lipcsén, 1846.

Tizenkét évi szünet után a Kazinczy-irodalom új lendületet vett *születése évszázados ünnepe* által, melyet az akadémia 1859. oct. 27-kén nagy fény-nyel megüllött, s vele együtt az összes magyar nemzet, a haza és külföld számtalan helyén »az Oceántól a Bosporusig«, beszédek, költemények, díszmenetek, lakomákkal; emlékkönyvek, festmények, rajzok, mellszobrok érték egymást; a pesti díszebéden adakozás indult meg egy Kazinczy-alapra, mely rövid időn ötven ezer forintra gyűlt, melyből Széphalom megvétetett s rozzant lakháza azon pontján, hol írószobája volt, egy dór stílű templom építettett maradó emlékeül, és segédpénzül a nagy ember nevét viselő utódai nevelésére; az akadémia ülés-teremében márvány, a nemzeti muzeum kertében érc mellszobra állíttatott fel, emlékérmek verettek stb. Saját munkáiból pedig a már említettekén kívül a következő kötetek kiadása létesült: 35. *Versei*, gyémántkiadás, Pest 1858. (újra 1863); 36. *Levelezése Kisfaludy Károlylyal* s ennek körével, Pest 1860; 37. *Levelezése Berzsenyi Dániellel*, Pest 1860; 38.

Gr. Dessewffy József bizodalmas Levelezése Kazinczy Ferenccl 3 kötet, Pest 1860—64; 39. *Guzmics Izidór és K. F. közti Levelezés*, közli Gulyás Elek, Eszterg. 1860; 40. *Glottomachusok* (Kazinczy levelezése a nyelvújítás tárgyában) Budap. 1875. Mind ezek, a 39. számon kívül, Kazinczy Gábor által kiadva. — Az említett emlékkönyvek közül az akadémia következő két kiadása kiemelendő: *Akademiai Emlékkönyv a Kazinczy Ferencz születése évszázados ünnepéről*, Pest 1859, melyben b. Eötvös József, Toldy Ferenc és gr. Dessewffy Emil ünnepi beszédek, és Szász Károly és Tompa Mihály jutalmazott dískölteményeik foglaltatnak; és *Életrajzi Emlék* Kazinczy Ferenc születésének százados ünnepére: Kazinczy Ferenc és kora, írta Toldy Ferenc. I. 1859. II. 1860.

E köz lelkesedés az irodalom megváltó hatalmáról az elnyomatás éveiben közönségessé vált meggyőződésnek, s ezzel az új irodalom megalkotója iránti elismerésnek eredménye volt. T. i. a Kazinczyt megelőzőtt iskoláknak az irodalmi művészet anyagával, a nyelvvel, való küzdelmeik közt mennyi nemes erő elforgácsolódott, mennyi maradt kifejtetlen, vagy csak egy részét bírta érvényesíteni! Ő nem csak elméleti és nyelvtörténeti fejtegetések és vitázatok, nem csak műfordításokban nyelvünknek az irodalom számos formáiban alkalmazása, hanem eredeti, mind szépprózai példányok, mind a költészet különféle ágain alkotott

remekiek által megteremté e műanyagot, aminek folytán irodalmunk művészetté lett, s ekkép valóban európai színvonalra emelkedett. Különösen a költészetnek általa művelt nemei közt a dal, különféle formáiban, a lyrai epigramm, a lyrai és tanyszerű epistola, s azon könnyű nemben, melyet a francia »poésie fugitive«-nek nevez, elmúlhatatlan becsű műveket adott, akár a poétai emelkedettséget, tartalmasságot és kifejezést, akár a »szellemet« tekintjük, mely neki íróink közt kiváló sajátja.

I. Keresztes Bálint, kedveséhez Tornai Margithoz a szent földről.

1789.

1. Fekete szemű szép hölgyecske!
Röpülhetnék csak mint egy fecske:
Még ma szállanék, szemed láttára,
Ablakod rostélyozatjára.

2. S addig dúdolnám ott énekem,
Míglen megszánván esdekletem,
Rejtekeeskédbe befogadnál,
S öledben nyugvóhelyet adnál.

3. Nem kellene nekem bugoska,
Hogy engemet benne tarts fogva,
Mert bátor elüznél mellőled,
Én el nem repülnék tetőled.

4. Délben asztalodra röppennék,
Étkes vidám vendéged lennék,
Megcsipegetném falatodat,
Serlegedből innám borodat.

5. Ha mikor leülnél rokkádra,
Felszállanék annak gombjára,

S oly búsan nyögném énekemet,
Hogy könnyüt hullatna szép szemed.

6. Estve ugyan, ha álom nyomna,
Elrejtezném ágykárpitodba;
De még hajnal előtt, jó reggel
Felköltnélek víg csörgésemmel.

7. Ugrándozva járnék akkoron
Fel s alá puha paplanodon,
Félre rántogatnám kendődet,
Hogy láthassam bokor¹ emlődet.

8. Oh ki volna boldogabb mint én,
Titkos keceseid szemlélhetvén!
És ha kláris szád esókolhatnám,
Béla² is irigyen nézne rám.

9. Jaj, de mint az árva gilice,
Úgy bújdosom én mostan nyögve,
Mert sebes szárnyaim ninesenek,
Kik szép Margitomhoz vigyenek!

10. András alatt vérző buzgánynyal
Vívok mindennap a pogánynyal
Annak drágalátos vééréért,
Értem s érted aki onta vért.

11. És mikor karom a csalmákat
Úgy apítja mint a torzsákat,
Ezt kiáltom fel Jézusomhoz:
Vigy, urunk! egykor Margitomhoz.

12. S im tisztúlni látom az eget,
S rám a nap szép sűgárt ereget,
Jelentgetvén hogy nem sokára
Visszaviszen isten Tornára.

1) Egy pár. Így mondatik: bokor keztyű, bokor citrom stb.
2) II. András kir. fia, utóbb IV. Béla.

II. A Tanítvány.

1787. és 1820.

Kékellő violák illatozási közt
 Szüle egy gyenge leány engemet ott, hol a
 Szirt forrása magasról
 Tajtékozva szökell alá;

S lány keblébe fogott, s kisdede homlokát
 Elhintette tüzes csókjaival, s te, mond,
 Serdülj, s amiket itt láatsz,
 Zengd majd lantom idegjein.

Így szólván elhagya. Hirtelen egy galamb
 Lebbent nyögve felém, s elfedeze a liget
 Ifju lombjai közzé,
 S mézzel tömte ajkamat.

Nöttem, s amit az ér szélein, ott hol az
 Aggott tölgyek alatt görbe futást veszen,
 Amit szirtpatakomnak
 Vad zajgásiban hallanom

Engedtek kegyesen szent jelenéseim,
 Mármár zengi dalom; honnomat egykor és
 Lelkes nagy fiait: most
 Még csak gyenge szerelmeket,

És a lányka szemét, aki remegve fut
 Lobbant lángom elől kertje homályiba,
 S ott, a csintalan, önkényt
 Hull keblembe, de fut megint.

III. Az esthajnalhoz.

1787.

Azon örülsz-é, hogy szememet megint
 Elázva látod? vagy gonoszúl talán
 Bánatra vonsz ismét? Hitetlen,
 Látom hová csalogat világod.

Ím, sírva térek fényed elől oda,
 Hol csendes árnyak lengedezésiben
 Sírhalmaim halvány virágok
 Illatozási között fekszenek.

Ah nem sokára harmatos hantomon
 Fog majd ragyogni szánakodó szemed!
 Majd feltalálom egykor én is
 Hasztalanul keresett nyugalman!

Szerelme kínjait fülemilébe költ
 Lelkem reményfám¹ bánatos ágain
 Enekli majd, míg a királyi
 Reggel előtt szaladásnak indulsz.

IV. Bor mellett.

1788.

Életem fogy, s nem sokára
 Már e szép kor elrepül;
 Érzem, messze nincs határa,
 S majd komor telére dül;
 De borral sebes tollának
 Lépvesszőket hányhatok;
 Bort ide, bort! elmúltának
 Ha iszom, kacaghatok.

Még most, hála istenimnek,
 Kelyhem bátran forgatom;
 Még most, hála istenimnek!
 Lollimat csókolhatom.
 Még nincs, aki elfogassa
 Gyanuba vett levelem,
 Nincs, aki tudakozgassa,
 Ki sziszeg titkon velem.

Lyányka! jer, jer, mártsd rózsádat
 Kelyhem édes nedvibe,
 Fonjad azt s melypántlikádat
 Homlokom víg fürtibe.

1) Így nevezem az ákácot, melynek árnyékában vannak a temetők
 többnyire az alföldön. K a z. j e g y z.

Ingereld szám szomjuságát,
 S ah! éreztessed velem,
 Életem fő boldogságát
 Hogy csak kebledben lelem.

V. Minnyihez.

Égtem érted, s te szerettél,
 Még én égek, nem te már;
 Ah, te már meghidegedtél,
 Szád szemed tagadja bár!
 S én itt magamba borúlva
 Nevedet sohajtgom,
 Elbúsulva, elfásulva
 Veszteségem siratom.

Elenyésztek életemnek
 Tündér istenálmai;
 De ne rettegj, mély sebemnek
 Nem terhelnek vádjai.
 Légy te boldog! könnyebbedve
 Tűröm úgy majd estemet,
 S ezt sohajtom kevélykedve:
 Minnyim egykor szeretett.

VI. Sonettek.

1. A Sonett Múzája.

„Mint a szerelmes járja táncosával
 Menüetje kecsesel teljes lépteit,
 S igézi a szála torlott rendeit
 Enyelgő vissza- s visszafordultával:

Honom Ausónia narancsgallyával
 Körülölelve fém szög fürtjeit,
 Úgy járom én a dal lejtéseit,
 A négyest összefűzve hármásával.

Borág köríti mostan homlokom;
 Ott, hol Tokaj nyújt nektárt istenének,
 Vig szárnyakon kél a nem hallott ének.

E szép vidék lön kedvelt birtokom;
 Egy új Tibull itt megdicsőjtett engem,
 S én őtet és hölgyét örökre zengem.“

2. A Kötés Napja.

Mely boldog óra tünt fel életemnek,
 Midőn a két szép testvér karjain
 Szökdelve jártam a rom halmain,
 S hol a pataknál lengenyék teremnek.

Itt, lábainál imádott kedvesemnek
 Elnyúltam a part bársony hantjain.
 Dallott, s elfogva alakján s hangjain,
 Megnyílt az ég szememnek és fülemnek.

Storazzi szép ajkán nem lebegének
 Mennyeibb hangzások mint e bájos ének,
 Mint e hajlékony rezgő lány beszéd.

De bájosb édesb volt, melylyel pirúlva
 A hold szelíd fényében, s rám simúlva
 Ezt nyögte az édes lány: Tiéd! Tiéd!

3. Az én Boldogítóm.

„Milliók között sincs egy, kit a fene
 Vak Áte ekként vett volna szabdalásba;
 Ha megdühödve kapkod olykor másba,
 Segélni azonnal kész az istene.

Ah, engemet nem véd őellene
 Sem ég sem föld! E szörnyű bajvivásba
 Lankadva dőlök újabb lankadásba,
 S nincs ír, mely sebemen enyhítene.“

Megszánta, éltemnek Érosz kínjait,
 S mond: Én enyhítem a kit Áte sujta;
 S bérül ölemben tette le Sophiet.

És im, miolta ő nékem áldást nyújta,
 Bús éjjelemnek bájos mécszet gyújta,
 Nem érzem a vad csapkodásait.

4. A Sajka.

Csalárd örvények, vad sziklák között
 Sajkám lebegve futja víg futását,
 S kacagja a bosszús szél, hab duzzanását,
 S szirtjeit, melyekbe oly sokszor ütközött.

Ném, s e kisdéd csoport, az üldözött
 Arcáról csókkal törlik izzadását ;
 S lantom, szelíden zengve a szív habzását,
 Az árbocon függ, myrtusai között.

Köd, éj borítják útamat megint ;
 De rám amott egy szép csillag tekint,
 S szent hittel tölti bé a csüggedt szívet.

Elő, elő! bár mik rettentsenek!
 Bajában nem hagyják az istenek
 A szeretőt, a lantost, és az hívet.

VII. Ritornell.

A zápor ömlik, nem megyen misére,
 S nem láthatom, mint lépdell, ablakomból,
 Nem, mint tekint rám, titkon kedveltjére.

Oh nap, derülj ki, s kedvezz a buzgónak,
 Hogy ajtatosságát elvégezhesse,
 De kedvezz nékem is, a lángolóknak!

Ki jő? — Cselédje Hébéem visszahozza.
 Keresztet vont a könyvben e sor mellé:
 „A hív leány barátját sóhajtozza.“

VIII. Tusakodás.

Reményem eltűnt — mint mikor a torony
 Lámpája, az éjnek vad zivatarja közt
 Ellobban, és a csüggedőket
 A habok újra veszélyes örvény

S egekbe nyúló fergeteges sziklák
Közzé ragadják. Oh, ti hatalmasok,
S te, te nagy és jó Jupiter, ki
Teljesedésbe hozod tilalmat

Nem szenvedő végzéseiket! tehát
Hiába bizánk bennetek? hasztalan
Nyújtánk fel újobban könyörgő
Oszveredőlt kezeket felétek?

„Méltatlanoknak még soha nem leve
Az égiektől támogató segéd.
Túrd, amit illik túrnöd. Itt lesz
A gonoszokra kemény fenytő.

Bizonynyal itt lesz! néha sietve jön,
Sántítva többszer; s hozza kezében az
Élesre fent pallost, s az ingó
Csésze sülyed s bukik a hitetlen.“

Villogj te nekünk, mennyei jó tanács!
S vezérj az éjnek kétes homálya közt. —
Ím lobban a láng! a homály fut!
Lelkem örülj! közelít az óra.

IX. A Hit szava.

Az oktalan böles, titeket, istenek!
Tagadni akarna. De ti felette meg-
Dördítitek bosszús ütéssel
A ropogó tüzeket, hogy Újhely

És a Hegyalják tornyai rengenek,
S fortyanva csap ki partjain a Tisza;
S ő sápadozva rogygan össze:
Érzi hatalmatokat, s tagadja.

Ekként dühültek egykor az elfajult
Tellus szülöttjei ellenetek, de Zeüs
Felkölt; futának ők, s az ádáz
Enceladust leteríté az Aetna.

Engem szerény szív vonsz tifeledek, és
 Nem ingható hit, s magzati félelem.
 Áld szenvedésim közt nyögésem;
 Áld poharam, ha virág övedzi.

Az éj sötétét tiszta nap, a fagyos
 Telet tavasz s nyár váltja fel, és az ősz,
 Gerézddel ékesítve fürtjeit;
 S újra sötét jön elő, fagy újra.

Hadd jöjenek! ti gondotok az. Nekem
 Örvendeni illik, túrni, reményleni.
 Ég, föld szakadjon össze, szórja
 Lángjait a Phlegeton: ti védtek.

X. A Tisztulás innepe az Ungnál.

886. esztend.

A nép.

Érettünk küzd, értünk csatáz
 A hare nagy istene;
 Segéli az elnyomottakat,
 S elnyomja az elnyomót.

A jó sok.

Bízzál te benne, hű sereg,
 Rád néki gondja van;
 Segéli az elnyomottakat,
 S elnyomja az elnyomót.

Együtt.

Segéli az elnyomottakat
 A hare nagy istene.
 Ránk gondja volt, ránk gondja lesz,
 S elnyomja az elnyomót.

Az oltár szüzei.

Az agg erdőben aludtam el
 Egy lombos tölgynek alatta;
 Zaj támada az agg tölgy lombjai közt,
 S elverte szememről álmomat.

Idegen raj ülte meg a magas
Tölgy gallyait, egy tömött gerezd.
S a régi lakók kirohantak
Elüzni szelid vendégeiket.

Dühösen folyt a küzdők között
A vércsata, hulltak sergeik:
De most szeretetté vála tusájok,
S a két raj egy rajjá leve.

A fő pap.

Tisztúljatok meg! vár az Ung,
Újabb hazátok szép folyamja.
Nem nyér segílyt a szennyezett;
Nem aki más tulajdonát,
Hölgyét, eselédit, barmait,
Orúl vagy nyílt arccal rabolja.
Nem aki csal; nem aki jobbját
Felének avvagy ellenének
Mosolyogva nyújtja, s másfelől
Mérges nyilat fúr oldalába.
Nem, aki jámbor szenvedőnek
Enyhíteni rest gyötrelmeit.
A szenvedő isten sajátja,
S az érte mindig bosszút áll,
Bosszút a bántón! Tisztúljatok!

A fegyvernők.

Ártatlan' vére Balambert,
S a nagy erejű Csaratont, Ödönt,
És téged, dicső Etelyénk, soha nem fertőze meg.
A hős nem fenevad; védi szabadjait,
S másnak szabadját tiszteli.

Ötöly így fut, elhagyott hazánk
Bérceinek kevély nagy fia,
Szelíden s áldást hozva medreiben.
De ha szirtek gátlják a szabad' menését,
Kicsap a mederből, s ront pusztít haragja.

Árpád, a pálca tiéd, tied a kard és az érc paizs;
 Szabad nép adta, s önkényt, azt kezedbe,
 Magáért és nem magadért.
 Viseld, fia s atyja néki, és a szép örökbe —
 Etelyénk hagyá azt reánk — te légy vezérünk.

M i n d.

Érettünk küzd, értünk csatáz
 A harc nagy istene;
 Segéli az elnyomottakat,
 S elnyomja az elnyomót.

XI. A szabad Erdély, a török elűzetése után.

Szabadon lihegsz, szeretett haza,
 Szabadon lihegsz megint! karunk
 Béklyóidat összetöré!
 Itt vesztenek ők, itt hulltanak el;
 Lobogó tüzeit seregökre
 Az isteni bosszu lövellé.

Nem ejte le minket erő;
 Bízakodás tevé rabjaivá
 Minket a pogánynak.
 Esküdt, s mi jök hívénk szavát;
 S ő a hívőket, bízakodókat,
 Cselébe voná, megbuktatá.

Hegyeink aranyát, ugarinknak
 Gazdag termésit irigylé,
 És amit táplál a mező.
 Paripáink néki nyihogtak,
 Gyapját neki nyírta meg a nyáj,
 S amit nem vett el, ellopá.

Magyarra vivé ki a magyart,
 S vicsorga dühében, hogy a két
 Testvérhad érte egymást ölé.
 Eh gyermekeinket maszlagon
 Hízaltá pribégjeivé, hogy ők
 Verdessék, ami még nem ing.

S mi nyögénk a vad dölyf kéjeit,
 S viselénk, de mérges fájdalomban,
 Az alázó súlyos igát.
 Hunyadink nagy lelke nem hagyott el,
 Hunyadink nagy lelkét nem hagyánk el,
 S lepattogának láncaink.

Itt vesztenek ők, itt hulltanak el,
 Lobogó tüzeit seregökre
 Az isteni bosszu lövellé!
 Szabadon lihegsz, szeretett hazánk!
 Szeretett hazánk! szabadon lihegsz,
 Hunyadink nagy lelke van veled.

XII. A Lengeséghez.

Ki viselhetné el
 Élte súlyait,
 Hahogy istencink
 Téged nem adának
 Az emberi nemhez,
 Vádlott, feddett,
 Kárhoztatott
 Kedves lyánya az égnek!

Mosolyogja bár,
 Ha kedve tartja,
 Játékid a komor böles;
 Nevezzen bár
 Gyermekesnek:
 Nekem te voltál,
 Nekem te vagy,
 Nekem te lészesz
 Örök barátném,
 Vigasztalom,
 Te boldogítóm.

Tátott szájjal
 Vára reám,
 Hogy elnyelhessen,
 Az iszonyú.
 Hallám fogainak

Siketítő
 Csattogásit;
 Láttam vérbe kevert
 Szemének undok
 Pislongását,
 S irtóztam az irtózatost.
 De te, kedves,
 Reám borúlál,
 Hogy ne lássam
 Vérbe kevert szeme
 Pislongásait;
 Hogy ne halljam
 A dühödött fogak
 Csattogását,
 Lány dalakkal
 Boldog álmok közzé
 Altatál el;
 Hol a Phócionok
 És Scípiók
 Szép honjába téve,
 Feledjem az
 Irtózatot
 Rettegtetésit.

Tátott szájjal
 Vára reám,
 Hogy elnyelhessen,
 A még iszonyúbb;
 És elnye!

De te kedves,
 Egek leánya,
 Vádlott, feddett,
 Kárhoztatott,
 Mellém vonúlál;
 S csapodárkodó
 Énekid közt
 Hátra hagyál
 Tekintenem,
 S előre, de távol
 Tájékokra;
 Nem ami most
 Lépésim előtt,
 Vesztem után
 Oláلكodva,
 Rettegtete.

XIII. Vajda-Hunyadon.

Szirt! rendíthetetlen, mint karja és lelke rakódnak,
 Nagy mint ő, nagy mint társai, mint fia nagy!
 Hol van urad? hol van Mátyása? hová leve László?
 Hol van egykori fény? hol van az egykori zaj?
 „Nincsenek!” — így dörmög falaidnak kriptai csendje.
 Nincsenek? ah! De mi ez? látom-e nyilni kapud?
 Látom; zászlóját már szélnek ereszti Capistrán;
 Íme indul, s vezeti győzödelemre hadát.
 Szól a tárogató, s a síp, s a trombita, s a hős
 Néma haragjában most maga léptet elő.
 Jobbja és balja felől László szökdeltetni ménét,
 S atyjának vészi és osztja parancsolatit. . . .
 Szirt, mi vagy; és mi valál egykor! Megborzadok. A hü
 Érti a szent jelenést, s felriad álmaiból.

XIV. Buczy Emilhez.

Kedvelt híve Buczym, Weselényinek, a te barátod,
 Hogy te magad hallgatsz, hogy hallgat Kornisod, érzi.
 Szólj, mint vagy te? miként vagyon ő? szólj, mint vagyon
 anyja,
 Nagy dísze Erdélynek, nagy dísze a Teleki háznak,
 S hív, mint atyja, kinek hamvvedrét tiszteli jó, rossz.
 Mint van Kenderesink? az az új Fabricius, aki
 Szíve érzéseitől nehezebben hajólhat el, amint
 Fenn ösvényétől az egek szép fénye hajólhat;
 S aki, midőn a fergetegek rá rontanak, ámbár
 Némulást javasol neki a lelketlen okosság,
 Azt tész, amit az ész, a tiszt, s szép lelke parancsol,
 S tilt a haszna-leső, ravasz, és lelketlen okosság.
 Mint Feketénk? a nyájas öreg, kinek élete halkkal
 S hasznokat hajtva fut el, valamint a völgy ere, mely hol
 Szent ligetet serdít, hol szomjú holdakat öntöz.
 Emlékeztek-e még rólam? vagy már is eloltá
 A szeretett vendég képét a nem nagy időeske?

Két hava múlt el már, hogy az eltávozni szokatlant
 Kisded honja megint elzárta; de nem fog el engem
 Gyermekeim szeretett keskeny köre, nem fog el író-
 Asztalom úgy, hogy benneteket ne sohajtsalak, oh tí
 Hirtelen elreppent szép nyolc napok, istenek éjei.

És mikoron hátára veszen Brüszöm, egykor az Erdély
 Első ifjác, az enyém most, angol atyának
 S sztambuli kancának szép gyermeke, s rázza rövidre
 Metszett kis farkát, s hattyúnyaka gyenge sörényét;
 S játszva, szökellve, nyerítve viszen Kázmérba napamhoz,
 S egy pár szép szemhez közelebb, Házára-Mikónak,
 S ifjává tészí, akit az évek száma hanyatlat:
 Oh akkor lelkem együtt van véletek a kert
 Szent csorgója körül, hol az hold szép arca mosolygó
 Búban néze le ránk az olasz nyár s fenyvek homályán;
 És ott, ahol ezüst habját a vad Szamos önti,
 S rőt Brüszöm anyja megett szökdelleni kezde, legelső
 Perjéjébe harapdálván, a szarvasok, özek,
 Fácánok mezején; s kívánnám éltemet itten
 Tölteni köztetek, és akik hozzátok hasonlók.

XV. Berzsenyihez.

A költő saját jegyzésével.

Hogy jambusimra gánés fog szállani,
 Előre láttam; ők az iskola
 Törvényt bátran általszökdösik.
 Becsülik a törvényt, de csak ha jó;
 De kell-e törvény? kell-e a szép példa?
 S nem-széppé a szépet s a rutat viszont
 Nem rúttá, e kettő kénye tészí-e? ¹

A babonának reszkető fia
 Nem lát, nem hall; tanítják, s ő hiszi.
 Homér hatosban zengi hőseit,
 Úgy érti mesterétől, s a hatos szép.
 Murány rotyog, totyog, potyog, szotyog;
 És, minthogy összefűzte Gyöngyösi,
 Ím a rotyog, totyog, potyog, szotyog, szép.
 Két kurta egy hosszat ád; tehát, csak értsd,
 „Remegő nyulakat avagy bitang darut a hurok“
 Mert ezt Horácban így lelé — pedig
 Ő füllel, ujjal méré hangjait —

¹ Az első sorban említett gánés, s az a neheztelés, mely magát a 40—43-dikig talán igen hangosan hallatja, s mentséget egyedül abban lelhet, hogy Horácból nagyon kölesdönözve — (Servum pecus . . . quibus auris in ore est) — költött gánés és neheztelés. Az epistola frója e fortélylyal csak eleve-nséget akart adni a poetai előadásra alkalmatlan themának.

Fület-varázsló zengzet, szép iambus.
 Nyilván ez is szép jambus lesz tehát,
 Mert törvény ellen nem kél pártosan:
 „Te szerelem eleget epedek, eleget iszom az üröm . . .“
 Daykának édes zengzetű dala:
 „Homályos bánat dülja lelkemet;
 Talán újúlnak régi szenvedésim,
 Talán tündér előre-érezésim
 Rémítnek“, rossz, mert másod és negyed
 Fogásiban az első tag hamis,
 S középsben a vers ketté nem hasad.
 Nem vétek, hogyha Virgíliben s Homerban
 Négy sponda lép négy dactylus helyébe;
 De Dayka a másod és negyed fogásra
 Spondát ne végyen. Ők a harmadik
 Cikkelyben általszökdösik gyakorta
 A nyugalom pontját, és mentek érte:
 Pert von fejére Dayka, ezt hogy teszi.
 Oh marhalelkek, méltók vonni igát,
 Mert fül helyébe féket kaptatok;
 Hányszor fakasztja már dongástok engem
 Szelíd kacajra, hányszor már epére!

Mi tézsi a verset verssé? „Szózatosság.“
 S mi ezt? „A hosszú s a rövid tagok
 Arányos és kedveltető egyezése.
 Vers ami a fülnek, hol tág, hol szoros
 Törvény szerint, bájít nyújt, az holt igébe
 Hízkelkedő zengéssel éltet önt;
 S a nyűgöt, mely közt kényesen lebeg,
 Érezni nem, de csak gyanítani hagyja.
 S így Plautusnak s Terencnek rendei,
 Bár szűk bilincsre verve ninesenek,
 Füled gyönyörrel s játszva verdesik.
 Így jambusom, ha páros öt fogásin
 Úgy ejti kurta tagjait, hogy ők
 Utól ne álljanak, s ha vég helyén
 Nehéz ütést nem bugdostat; keményt
 Kettős röviddel ütni ő nem szeret;
 Komoly dalának bátran járja táncát,
 S az iskolások feddésit kacagja.
 De nem talál helyt minden mindenütt.
 Az boldog, akit nyájjas istene
 Keggyél vezérel a saját nyomon.

A verselés legrégiebb neme
 Az volt minálunk, melyen vén Tinódiunk,
 Szikszó borától fülve, dúdola.
 Rest és siket vers, mely hat párja közzül
 A sort középből kétfelé hasítván,
 Csak egyikének adja gondjait.
 És még is oly, hogy tapsolást remélhet,
 Ha ihletéssel énekeltetik;
 És a vezérrend két utóbb csapását
 Selypül nem adja vissza a többiben;
 S házát s hazát, és szállát meg' valát,
 S vagyont s hagyjont nem toldoz együvé,
 Az adva, rakva, kapva léel kegyelmet,
 Mert kedves olykor még a tompa hang is.
 Elhalhatatlan fényt ezen nyere,
 Ki majd dicső ösének hős elestét,
 Majd a kemény lány csüggesztését dallá;
 S egünkön Zrínyi csillagként ragyog.
 Kevésbé könnyü mint volt Gyöngyösi,
 Jóval tanultabb s fentebb szárnyalású.
 S e versnem hordja Zrínyinek nevét.

A Tiberis s Ilissus szép leánya
 Sylvesterünket fényesb útra hívá.
 Magasb kecskekhez szoktatott fülét,
 Hogy értse nyelvünk szózatossá folyását,
 Nektáros ujjal ő illette meg,
 S más húrokat vont zörgő karvasára.
 Fülelt a tér, füleltek a tetők,
 S Tihanynak játszó leánya felkapá
 A kedves hangot, s sokszorozva vitte
 Tátránknak égbe nyúlt szikláihoz,
 És aholott az Olt siet vizét
 Az Isterével egyesíteni.
 De a Hellénis¹ a rekedt koboz
 Nyivását kedvelő sereg között
 Még nem találta érzékeny tisztelőt,
 S jobb korra várva, nyugalomra dőle.
 Ráday költé fel azt hosszú altából,
 És Pécelének² zöld árnyékiban

¹ A görög ének Múzája, mint előbb Maeónis is.

² Gróf Ráday Gedeon, az első, atyja a második Gedeonnak, a koronaörök, Pécelen lakott, Pesthez két mértföldnyire. Itt dolgozta már első ifjú-

Titkos szerelmek üzésére hajtá.
 Itten lopá el a szerelmesektől
 Egy pór zarándok lantjokat. De Zeüsnek
 Szelid leányi tükkel kergeték
 Bosszús halálíg a tolvajt, s kezében
 A szózatos lant tompa hangot ejte.
 Rájnis s Szabó, s Szabóval Révai
 Nyerék meg azt a kedves éneklőtől,
 Ki őutánok egyre sem mosolygott
 Még édesebb, még bájosabb kegyével,
 (Mert a dagály nem fenség) mint Virágra.
 Sok a meghítt: a választott kevés.

Az ének és a vers ellenkezésben
 Állottanak mind eddig. Az rövid
 Űtést adott amannak bosszujára;
 És amidőn ez megszökött, amaz
 Balúl hosszúra tátogatta száját.
 S így a tudom majd tudom, majd tudóm lőn,
 S a lyányka mézes ajkát a zsolozma
 Hamis hangzások ejtésére kínzá.
 Hermesnek békebotját Ráday
 Nyújtotta el a két versenygő felett;
 S ök, mint a kígyók a boton, legottan
 Szerelmes összeölekezésbe költék,
 S visszálkodások harca véget ért.
 S most a magyar dal már görög kecekkel
 Dicsekszik, és a nagy békeltetőt
 Hermione hálásan tiszteli.

Nyert a magyar dal, amidőn görög
 Tetőkre léptetett. De veszte a régi,
 Midőn új éket raggatának rá.
 A lagzisoknak¹ részegült cigányaiak
 Tibullnak mennyei kellemű leányát
 Piros csizmába búni kényszeríték,
 Hogy cincogásaik mellett a Homer
 S a sánta Múza táncát lejtegetvén,
 Patkós bokáit összecsattogassa,

ságában (született 1713. october 1-sőjén) — görög mértékre szabott verseit.
 — Jóval előbb tehát, mint a pór zarándok Kalmár György.

¹ Jambusnak archilochizál. De ezt az undok leonfnusok érdemlik.
 — Az elegeia két syllabája nem görög, hanem francia kiejtés szerint mére-
 tett, mert a festés ott hosszú hangot kíván.

S a csürhe nép közt vad kacajt röpítsen.
 A részegeknek tetszik e veszetztség;
 De akinek szent tűz hevíti keblét,
 S Hellásnak istenségit tiszteli,
 Az átkot vonszó helytől futva fut,
 S a farsanglás szentségtörő bohóit
 Adrasteának bosszujára hagyja.

A Zrínyi kobza két pár húrjait
 Egy párra szállítá le Bessenyei.
 Azért-e, hogy négy egyezőt keresni
 Kifárada a szűk nyelvben? vagy mivel,
 Prokrustesi ágyként, a négy rend köre
 A gondolatnak, hogyha kurta, nyújtást,
 És hogyha hosszú, nyesdesést parancsol.
 Az örsi öreg nyirettyüs ¹ s Barsay,
 Rokon nagy lelkek, összeforrnt barátok,
 Verseik kidolgozásában nehézkek,
 S eltelve még is végtelen kecsekkel,
 S magyar lelkeikben halhatatlanok;
 S az, aki testvérének sírkövét ²
 A bánat ágával foná körül,
 És aki Cidet hozta tájainkra,
 És Anyos, együtt indultak vele.
 Körülök elbájolva gyüle fel
 Egy dőre pórhad, s minden hangicsálást
 Zengésnek véve, mint a tók lakói
 A fülmilének csattogása mellett,
 Rekedt szavával dong, kong untalan:
 Pirúlt a büszke Pieris, s helyére
 Nyomván a hulló pártát, titeket
 Szólíta fel, honom nagy díszei:
 Kisem, te Berzsényim, s Rózának boldog férje!
 S kevély örömmel lépe társai közzé.

Barátom, Orezy s társai már avúlnak!
 Avúlni fogtok egykor majd ti is.
 S mint a te fényed lők homályt Bugacnak
 Szent dallosára most, úgy zengi majd

¹ Tarna-Örs, Gyöngyös és Jászföld között. Ott lakott generális b. Orezy Lőrinc, abaúji főispán, Józsefnek és Lászlónak atyja, kik mind ketten méltók voltak egy ily nagy férfi atyára.

² Gróf Teleki József és Adám.

Az unokának egy újabb Virág,
 Egy újabb Dayka szózatoss dalát,
 Mely a te lantod édes énekit,
 És amit istennéje súg Kisünknek,
 És Himfy zengett, elfeledteti.
 Mi még hajnallunk, s távol a határ.
 De nem leend kor, mely a vak tudatlan,
 S a pöffedt kancsal bölcsnek bosszujára,
 Ki titeket nyelvrontóknak szidalmaz,
 Mint Marsyas azt gyáva lantolónak,
 Kire ég, föld, s még a poklok is, fülelnek:
 Neved csodálás nélkül emlegesse.
 S mint én irigylem két réf pántlikáját
 És a nyomorgó viskót Oreczytól:¹
 Akként irigylik majd Psychét neked,
 S amit hazádnak szent szerelme zeng.

Amely leány énnékem a legelső
 Sonettét ihlé nyelvünkön, Somogy
 Venúsiómanak szózatos hattyúja,
 A te éneklőddel megmérközni fél.
 Ő nem leánya az aegis-esörtetőnek,
 Nem egyik húga a Delphi szent urának,
 Nem öltözött Küprisnek bájjövébe;
 S a zengő páncél szárnyas táncait
 Pallással felhők közt nem táncolá.
 Hol a Hegyalja látni örül magát
 A sullogó Bodrognak tükörében,
 Ottan akadt ő egyszer dallva rám,
 Befutva Eosnak lángsugárival.
 Mint hültem el, s oh mint levék oda,
 Midőn megláttam! Inte, hogy követném,
 S követtem őtet. S amint e zavar
 Lassúlni kezdte keblemben, s az élet
 Szózattal együtt tére vissza, kérdém:
 Ki vagy te, szép szűz? Lángoló szemed,
 S e barna-fürtös üstök, e szemérem,
 S orcáid színe s e varázs kecsék,
 Benned honom szép szültjét sejtetik;
 De barna-fürtös üstököd virágai,
 S a hang, mely édes ajkidon lebeg,

¹ Célzás Oreczynak verseire. Költeményes Holmi egy nagyságos elmától. Pozsony, 1787. l. 94. s 199. Nálunk I. Oreczy VII. és IV. sz.

S egy mondhatatlan báj, melyet szemem
Még egyikén sem láta szépjeinknek,
Külföldinek mutatnak. Ah, ki vagy?
Csodállak és szeretlek.

S a leány

Mondá: Nevem Xenídon ¹ s Etelke.
Báróczi volt ápolgatóm, az új
Szép Attikának méhe. ² Ó tanított
Engem szemérmes-édest selypeni,
S távozni a durva nép beszéditől,
S nevetni a durva nép vad gúnyait.
Kis énekem, mely hozzád elhatott,
Külföldnek éneke. Hallottam a
Quirina ³ s a szép Maeonis dalát,
S amit Torquáta, s Louison, s Goethchen zengtek;
S pártáik elhullott virágaikat
Pártamba fűzöm e völgy díszei mellé:
S kényem szerint eldallom bércceinknek
Mind amit tőlök eltanulhaték.
Így bánt Quirina a Maeonis dalával;
S Virgíl s Horác Pindárnak és Homérnak
Virágaikból fűztek koszorút
A föld nagy asszonyának homlokára.
Csak a butát rettentí, ami még új.
Külföld termése volt a rózsa is,
A művelés belföldivé tevé,
S hespéri eget szítt e tetők gyümölcse.
Jer, halljad lantom zengzetét. Ne kérdd,
Mindég enyém volt-e? Most már enyém.
Ne kérdd, törvénnyel egyez-e, nem-e?
Egyez, ha szép; mert törvényt ez teszen.
A kellem istennéit engeszteljed:
Nyert akinek kedvellik áldozatját.

XVI. Vitkovics Mihályhoz.

Komám uramnak ott fenn rossz napot
Csinála az, akit egykor oly mohón
Tett volt felévé; s a szegény öreg

¹ Idegenke, szép idegen.

² Xenophont a mézes beszédűt így nevezték a görögök.

³ Quirina, a római Múza; Torquáta az olasz, Louison a francia; és Goethchen a német. Torquáta a Tasso keresztnevről, Louison a XIV-dik Lajosról, és az utolsó a Goetheéről.

— Min kaptak öszve, könnyen képzeled —
 Kinjában egybe gyűjti fellegeit,
 S eldurcúlt barna vad szemöldökével
 Int, hogy szakadjanak. Szakadnak ök,
 Mintha a Deukálion s Pyrrhája népét
 Most másod ízben volna előlni kedvök.
 A csattogónak lángoló nyilai
 Felettem egymást űzve hulltanak.
 De Jupiter kíméli híveit,
 S csak a gonoszt sújtja és a vakmerőt;
 S baj s sérelem nélkül beérkezém,
 S szállást fogék a Szürke-ló szügyében.
 A város utcáit mind elborítá
 A szörnyű ítélet árja; nem különben
 Folyt az, mint amidőn az Ung vizeit
 Szókére festi a Mármaros sara.
 Én ablakaimból néztem a veszélyt,
 Mely barmot és a búzás sok szekér
 Gubába burkolt bús gazdáit érte.
 Jön a cseléd. — Egy nem tudom ki, akarna . . .
 „Vásáros? Úr?“ Sem egy sem más. „Ereszd be.“
 Belép. Pislongok. Bojtos pípaszár
 S sallangos kostök . . . — „Kit keressz, uram?“
 Én? téged! „Nincs szerencsém . . .“ Várva vártam
 Rég olta az óráit, mely engem hazánknak
 Legérdemesb és legdicsebb fia
 Szemléletére méltóztatni fog. —
 (Mint aki titkos csínján rajta vesz,
 Úgy borzadék meg, s a hőség kivért)
 S fejével egyet billent, de a derék
 Hajolni nem tanult — „Humillimus!
 „S szabad tudaklani érdemes nevét?“
 Hőgyész Hőgyész Máté, alázatos
 S legkissebb szolgád, leghűbb tisztelőd.
 „S lakása?“ Máté-Szalka. — Széket ad
 Cselédem, és kifordúl. Ültetem.
 Nem ül. — Elállhatok, s örömmel állok.
 Töröm magam, mint kezdjem a beszédet,
 S tárgyától mely fortélylyal vonjam el.
 „S az úr is a vásárra?“ Sőt nekem
 Nemesbek vágyásaim: tudósainkat
 Ohajtom látni, kik gyakorta nagy
 Seregben szoktak itten megjelenni.
 „A Nyírben terme jól a búza, rozs?“

Nem szinte rosszúl. Közzülök sokakkal
 Font öszve már a legszorosb barátság;
 S örültek énnekem, mint én nekik.
 Ez a szerenese, mely most ér, került.
 De végre megvan! Látlak, s lángomat . . .
 „Nagyítva látni a mások érdemét
 A tévedésnek egyik szép neme;
 S ez a szerény érzés a gyenge kort
 Leginkább ékesíti. Gondolom,
 Szatmár ismerni fogja annak becsét,
 Kit e szokatlan érdem fényesít.
 Szolgálsz, uram?“ Nem; én magamnak élek.
 „Szép! és igen rút együtt! Arra just
 Csak az kap, aki másnak éle már.
 S hidd, aki másnak él, magának él.“
 S az gáncsol-e, kinek példája véd?
 „Igaz lehetne gáncsom, bár talán
 A vétkes példa kárhozzatna is.
 A férfikor legelső éveiben
 Megtettem amit kelle, s ment vagyok;
 Hajló koromban illő megpihennem.“
 Ravaszkodol; de nem mégy semmire.
 Mint Anteuscht kapá fel Herkulesch,
 Úgy kap karom fel messzére a neked
 S nekem nem honni föld al gondjaitól.
 Szólj ahogy illik. Anch'io Pittore!
 Elrettenék Energuménusom
 Képétől és hangjától. Jaj szegény
 Bordáimnak, Antaeussá ha tesz!
 Mondám, s főt hajték a Pittor' előtt.
 A rettenés feloldja a néma nyelvet,
 S hazudni s hízelkedni megtanít.
 Nem tudtam eddig; illő, tudjam én is.
 „S poéta az úr?“ ezt kérdém. Pásztoraink
 Mondják; de nekik hinni nem merek.
 „Oh szép! igen szép! Úgy Szatmár, ködéből,
 Melyben Sylvester olta volt, kikél.
 Tiszánk magyar dalt még ön gyermekétől
 Nem halla; mert Szabó, Gvadányi, Földi
 Vendégek voltak széleín, s az Ágis
 Dallója rég elhagyta Bercelét.
 Le lesz törülve e szenny majd általad,
 S büszkén fog árkán a zengő szaladni.
 Ha nem veszed bántásnak: kit bevél

Vezérül a szép pályán? Rajnis-e
 Példányod, és Szabó, Dayka-e s Virág?“
 Rettentve néze rám ismét szeme,
 S elhallgaték. „Mi baj? nem értelek:
 Szólj!“ — fútt, s törölte gyúladt homlokát.
 „Mi baj? nem értelek; szólj!“ De hát neked
 Sarkasmusch-é mind írva mind beszédben
 Leginkább kedvelt tónusod? „Hogyan?“
 Vagy engemet van kedved öldökölni?
 „Hogyan?“ Hogyan s hogyan! És még hogyan
 Azon felül! Szólj úgy ahogy magyarnak
 Magyarhoz illik; egy nyájban vagyunk.
 „Uram, nem értem e neheztelést.
 Megvallom: a kedv szesszenései
 S játékos hangja, mely simongva kareol,
 Kedvesb előttem mint az a komolyság,
 Mely latra tészí gondosan szavát,
 De én csak ott enyelgek, ahol illő,
 És anol értenek; biztos barátim
 Kedvezve hallják kényem hangjait.
 Hol kell, nálamnál senki nem komolyb.“
 És mégis azt a négyet példaképen...?
 „Mit? hogy?“ Hisz azt magyarnak... Nem hiszem...
 Ingerlesz! — Csak most értém a bolondot. —
 Kílókjem? ah! de folytatá szavát:
 Magyarnak én azt ismerem, s csak azt,
 S nem senkit, senkit! mint azt, akinek
 Szép nyelve még nincs elkeverve mással.
 Ki nem szorúl a vendég maszlagára,
 Kenőcsöt útál, s gondolatjait
 Tisztán s tekervény nélkül mondja ki;
 Magát a nyelv urának nem hiszi,
 Nem szabja a törvényt, új szót nem farag,
 De a régít érti, s tiszteli a szokást.
 Ugy ír, ahogy beszéll — egy szóval: aki
 Köztünk lett, köztünk nőtt, köztünk maradt meg.
 „S ezek szerént a négy...?“ Rossz verselők!
 „Én őket jóknak nézem, bár közöttünk
 Nem lettek és nem nőttek s nem maradtak.“
 Tüzem lohadt s az álnokságok atyja,
 A vén csábító! aki énutánam,
 Amint tudod, hol egy, hol más alakban
 Kísértvé kullog, azt sugá tanácsúl,

Hogy a legénykének vetnék csapat.
 S én, aki hű tanácsnokom' hiába
 Nem szoktam sügni hagyni, teljesítém.
 „Engedsz egy kérdést?” így szólék. — Parancsolj.
 Midőn belépél, engem a haza
 Fő nem tudom miének mondogattál.
 Minek tekint az engem, akinek
 Rossz író ez a négy? fejtsd meg titkodat!“
 Mindég kötődöl! S azt hiszed talán
 Hogy én nem értem, hogy magasztalásaid
 Melyekkel rólok írva szólsz, döfések?
 Valóknak őket csak Mihók veszi.
 Nem mersz beléjek kötni, s lopva sújtod! —
 Megszégyenülve rogytam öszve, s nem volt
 Eröm elfedni a dőbbenést. Azonban
 Egy nagy rakás vers asztalomra hág.
 Hol vette, nem tudom. Gyors forgatással
 Szaladt el rajta végig, s itt van! úgy mond,
 Réá találtam; ennek nyújtsd figyelmed.

„Az istenek nagy gyűlést hirdetének
 A Szengellér-hegyén, s Arpád királyunk
 A nemzet íróit mind bémutatta.
 Jobbra a poéták, balra a prózaisták
 Fogának helyt, és íme Jupiter
 Tüzet lobogtat, s mond: Éredjetek,
 Amott van a tárgy; lássuk, ki a legény!
 Előjön a szakálas Requeffel,
 Futásnak indul, s ah, — orrára esik!
 Előkerül köszvényes lábain
 Sylvester, futni kezd, s — orrára esik!
 Előkerül Tinódi jó Sebestyén,
 Bűdözik a bortól, s — orrára esik!
 Fut Pesti Gábor is, s — orrára esik!
 Dúdolja Ilosvai Toldinak bikáját,
 Halad, szökik, s ah most! — orrára esik!
 Így Szenci Molnár, és Filiczkije;
 Így Zrínyi Miklós bán, és Gyöngyösi;
 Így a szegény Beniczky uram, s azok
 Kik a poétai krónikában élnek.
 De végre előjön Gyárfás, s rókaprémü
 Tógáját ölbe fogja, megszalad,
 A szem sem éri, s nézd — a tárgy övé!

S lett, s nőtt, s maradt! ezt zengi Jupiter,
És Jupiterrel a Gellér-hegye!“

„Bizony szép! mondhatom; már ez bizony szép!
Kegyetlenül szép! S mind a költemény
Mind a kidolgozás! S a vers kecses!“ —
Taréja nőttön nőtt az emberemnek.
De, mint gyakorlott mester, tetteté. —
S ím, itt Pázmányról! monda: kérlek, halld ezt:

„Hogy Pázmány magyarul alkalmasint tuda,
Tekintsd hol született, s többé nem lesz esuda.
Szülte volna Eger, Győr, Sopron, Pécs, Buda,
Úgy szólana mint szőlő sip mellett a duda.
De mivel az a táj szülte nemzetünknek,
Mely szűz birtokában vagyon szép nyelvünknek,
S fel nem vette rongyát irhás zsellérünknek:
Nagy méltán tarthatjuk egyik fő díszünknek.“

„Hogy téged a gonosz...!“ mondám magamban.
De ím nyílik ajtóm, s a cseléd jelenti,
Hogy Pipszem érkezik; nem lél szobát,
S vendégem lenni vágy. „Ez kelle!“ mondám:
„Hadd jöjön; ő most kétszerest Apollóm!
Isméri az úr Dezsőfit? Ó Virágnak
Dühödt barátja, s érte botra kél.
Tréfálni a gróffal...“ Gro-óf? „De gróf! s barátiért
Botot nem kímél. Jó lesz elszelelni.“
Az én emberkém kapja verseit
S szalad, s az ajtóban Pipszembe botlik.
Sikoltva megy a grádiacsnak s lefordúl.
Tolvajnak véli minden; öklözik,
Rugják, ütik, verik. De ő kiált:
Köztünk lett! köztünk nőtt! köztünk maradt meg!

Barátom, egy szót, egy okost! elég
Volt eddig dévajkodni, van határ
Mindenben; — valld meg: Mint zengett fülednek
Ez a köztünk lett, nőtt, és maradt?
Oh! ird könyvedbe, s mondd el reggelenként,
Es amidőn az álom ágyba csal,
Hogy téged a kettős hegy béreieitől

Högyészi Högyész Máté tiltva tart.
 Haszontalan! te nem levél közöttünk,
 S Szemerével, vélem, s kedves Köleseymmel
 Mételegtelen mezőkön nem legelsz.
 Egernek nőttél zajgó habjai mellett;
 S atyád továbbad azt a bölcseséget,
 Mely Szent-Cyrrillről s társáról maradt,
 Budai felének jött tanítani.
 Te léssz az első, kit később Horányink
 Tisztelve fog nevezni, hogy hazánk
 Nyelvét, mint annak méltó gyermeke,
 Pápaynk tüzénél gyúlt szívvel szeretted;
 S feleid között az első, sőt korunkig
 Egyetlen voltál, aki azt műveléd.
 De elég a k a r n i? Ah! meséidet,
 Melyekre Lessing is javallva nézne,
 S epigrammáidat gúnyolva fogja
 Recenseálni Högyész, s elbeszéli
 Hogy itt s ott, és emitt s amott, s temérdek
 Más s más helyekben vétkeket követted;
 Mert (amit sajnál) vétékben születted!
 A könyvesinálást hagyj nekünk, s rohanj
 Rengő karokkal mátkád szép keblébe,
 S csókjaiddal hintsd el *Φοβεροτατως*.

XVII. Epigrammák.

1. Az epigramm.

Szökj, epigramma, de nem mint nyíl, mely célra fut és öl,
 Szökj, mint csók, melyet félve lop a szerelem.
 Elesattant s oda van. De az édes lányka tüztől
 Ajkaim lángolnak, s e kebel égve liheg.

2. Az özvegy.

Elmaradás, te vagy a keserű; ah, együtt halni
 S a szeretett társsal szállani sírba nem az!
 Ezt kértem s nem adák meg az istenek. Így lön ezentúl
 Nékem az élet halál, bánat az édes öröm.

3. Szem és szív.

A szem látni tanult, a szív csak hinni. Nemesb az,
 S emberhez méltóbb, s ah, vakon ülni nehéz.
 Úgy de magam vagyok itt: ott életet istenek őrzik,
 S a baj hozzájuk még közelebbre csatol.
 Láss bizvást, sőt nézz, szemed erre van adva; de higgy is,
 S int szívednek szent religiója, hevülj.

4. Kant és Homér.

Kell! mond Kant hidegen, s tedd, mert kell! A Meonida:
 Tedd mert szép, mert jó, mert igaz! erre tanít.
 Angyalokat gyúr majd sárból a celta Prometheus:
 Adni nemesb embert a nagy öregnek elég.

5. Az Erdő.

Sírij szabadon, nálam nem kémleli semmi keserved,
 A remegőt sűrű lombjaim elfedezik.
 És ha enyhülsz széped neve zengésére, sohajtsad,
 S Echóm részvéve viasszohajtja feléd.

6. Könyörgés.

Adj örömet s adj bajt mellé, nagy Jupiter! egyet
 A kettő közzül birni csak isteneké.
 Ez nyújtson főbb ízt gyakor ingerlésivel annak,
 És mikor ez verdes, az szelidítse dühét.
 Az boldogtalan, akit az egyike véve sajátúl;
 Az boldog, kit mind ketteje védve szeret!

7. Apollon.

Jön, lő, s győze, — bukott a szörny, az az iszonyu. Még reng
 Rogytában a föld, még riadozza dühét.
 Ő pedig, a Győző, nyugalomban hág fel az égnek
 Szent küszöbén annak sokszori tapsa között.

8. Antinous.

Kellemet önte reám metszöm: fenséget Apollra.
 Én vagyok első itt: légyen Olympon Apoll.

9. Dolce Madonnájára.

Mely báj, mely fenség, mely isteni bánat ez arcon,
 És mely szent megadás, s gyermeki bizodalom!
 Bús anya, mennyei szűz! e kép láttatja, mi voltál:
 Vidúlj fel, s e kép fogja mutatni, mi vagy.

10. Correggio Iójára.

Elvesztem! s ah, lányka, tebenned veszttem el! e csók
 Mely ajakidra nyomúl, engem is elragada.
 Félre te mennyrázó! fordúlj, szép lányka, le hozzám:
 Szedje az emberi lány csókjait emberi száj.

11. Canova Psychéjére a lepével. •

Oh a mennyei lányka! miként ömlött el alakján
 Mind az az ék, melylyel Kypris igázni szokott!
 Vérem hűl s gyúlong; boldog, boldog lepe! Vagy te
 Kelj ki a márványból, lányka, vagy én legyek az!

12. Ferenczy Graphídionára.

Lyányka, találva van ő! s te mosolygva csudálad, hogy arcát
 A homok ily híven szökteti vissza feléd.
 Szólj, ki vezette karod? ki sugallta kebledbe, hogy ezt merd?
 Ah neked e hevülést egy kegyes isten adá.
 „Amor hagyta hogy őt ujjam rajzolja szeretve,
 S amit nékem hagyott, hagyta Ferenczynek is.“

XVIII. A Tövisek és Virágok közzül.

1. A vak.

Van szemed és így látsz? Mely paralogismus ez! Oh ha
 Látni vagyon kedved, Hályogi, látni tanulj.

2. Az igazságkereső.

„Meg nem foghatom ezt!“ Ez örök szava-járta Kábanak.
 Nagy baj, jó Kaba: de róla nem én tehetek.
 Hű szívet kíván az igazság, s hajlani mindég
 Készet. Vagy ne tagadd, jó Kaba, vagy ne keresd.

3. Írói érdem.

Szólj, s ki vagy, elmondom. Ne tovább; ismerlek egészen;
 Nékem üres fecsegőt fest az üres fecsegés.
 Íz, szín, tűz vagyón a borban, ha hegyaljai termés:
 Íz, csín, tűz vagyón a versben, ha mesteri mív.

4. Arbuscula.

Látta, hogy a vad nép, mely ötet pisszegi, tapsol
 A rossz játszóknak, Roscia, s tűzre hevült.
 A te javallásod, pór rend, úgy monda, gyalázat:
 Mesteri játszásom csak lovagénak örül.

5 A két természet.

A poesis kikap a népből s a durva valóból,
 És kiesebb tájra s lelki valóba vezérli.
 És te kevélykedel-e, hogy az eltévedtet az egy és
 Szent természethez, Nyáradí, visszavonod?
 Amit lát maga, Nyáradinak természet. Ez egy az:
 A mesterség természete néki nem az.

6. Az iskola törvényei.

Járj egyenest, ki ne térj! így rendeli az iskola. Nem szép
 Ami szabásom előtt helytelen, ami hibás.
 Járj szabadon, ne remegj! mond Aesthesis; és ha van ok rá,
 Térj ki; ne hidd hogy szép s jó legyen, ami feszes.
 S a genie pártázott fővel jó, s sanctionálja
 Amit az iskola tilt, amit az aesthesis hágy.

7. A b é k á k.

Brekeke!
 Brekeke, brekeke!
 Koáx! Tuú!
 Brekeke, brekeke,
 Brekeke, koáx! Brekeke, tuú!
 Brekeke, brekeke, brekeke!
 Koáx, koáx! Tuú, tuú!
 Brekeke! Tuú, tuú!

Brekeke, brekeke!
 Kél a hold szép kereke,
 Ébred a tók gyermeke,
 Zeng lakások feneke
 Brekeke, brekeke,

Brekeke, brekeke, brekeke!
Koáx, koáx! Tuú, tuú!

Zeüs bennünket szerete,
Amidön szent végzete
A vizekbe szöktete.
Brekeke, brekeke!
Koáx, koáx! Tuú, tuú!

Egykoron az ő ege
Volt lakunk, s ez nem rege:
Ah, de a Phoebus melege
Veszélyt vona ránk.
A békanép
Rakásra hullt el.
Nem volt segéd!
Nem volt segéllő!
A nép fejedelmei
Az istenek atyját
Arcaikra borúlva
Kíáltozák.
Nem hajla meg ő;
Mert Nemesis
Veszélyt parancsola.
Nem türte szerencsénk,
Nem türte hatalmunk,
Nem nagy ragyogásunk.
De végre haragja
S az isteni bosszú
Határt találtak;
S Batrachosnak serege
Éledni kezdett.
Visszatért az ég kegye;
Júnó érettünk rettege,
S elboríta fellege.
Brekeke, brekeke, brekeke!
Koáx, koáx! Tuú, tuú!

A régi helyébe
Szép lak juta nekünk,
Mint az vala szép.
Kristályvizeink közt
A nap nyila minket
Nem érhető el itt.

Nekünk Poszéidon,
 A tengeri Zeüs,
 Védünk, atyánk,
 Hatalmas urunk,
 Nagy istenünk;
 S a Tritonok,
 És Nereidek
 Hü rokonink.
 És mikor a
 Hév Sírüs
 Forrasztja lakunkat,
 S a földet aszalja,
 Zöld ombolykárpitot
 Vonnak felinkbe.
 Zeüs bennünket szerete,
 Amidón szent végzete
 A vizekbe szöktete.
 Brekeke, brekeke!
 Koáx, koáx! Tuú, tuú!

A víz lakói
 Mind szóotalanok.
 Lantjával Apollon
 Nem illeté meg
 Csak egyiket is.
 S az a kevély madár,
 Kit hintajába fog
 Anadyomene,
 Néma mint a cet,
 S a cachalot.
 Csak mi vagyunk, mí!
 A vízi Kaména'
 Egyedül kedvelt fiai.
 Brekeke, brekeke, brekeke!
 Koáx, koáx! Tuú, tuú!

Ha megzendül
 Estvélyi dalunk,
 S örömünk eltölti
 A nagy eget;
 Előjön Cynthia,
 Ezerszer ezer
 Követőivel,
 S irigyli szerencsénk,

Irigyli boldogságunk,
 Irigyli, hogy ő
 Nem vízi lakos.
 Csudálja az ég
 A néki nem jutott
 Bájzengzetet;
 Csudálja Tellus,
 S hogy mí vagyunk, mí;
 Önéki legfőbb dísze, fénye,
 Háladással hirdeti.
 Fülel a vidék,
 S a szirtek a tetőken,
 S vizeinknek boldog szélein,
 Együtt rengenek velünk.
 Brekeke, brekeke, brekeke!
 Koáx, koáx! Tuú!

Egy bús madár,
 Színetlen és kicsiny,
 Kit a berkek magok
 Legaljasb árnyaikban
 Pirúlva rejtegetnek
 — Neve fülmile —
 Meri bájos zengzeteinket
 Megszaggatni jajjaival.
 De nem marad el
 Az istenek
 Bosszúja sokáig,
 S a vakmerő
 Némúlva lakol.
 De minket az ég,
 Saját örömére
 Zengeni hágy,
 Míg a télnek nyájas álma
 Hús karjába nem fogad,
 S a megíjódott tavasznak
 Szép Hórái gyenge kézzel
 Életre nem költenek.

Brekeke, brekeke, brekeke!
 Zeüs bennünket szerete,
 Amidön szent végzete
 A vizekbe szöktete.
 Brekeke, brekeke!
 Koáx, koáx! Tuú, tuú!

8. A distichon feltalálása.

„Add te Psychéd nekem, Éros, oh add! s vedd latomat érte;
 Így a legtisztább két öröm istene léssz.“
 Én-e Psychémet, Apoll? s e lantért? Lant nekem a nyíl,
 Mond ez, s íme nyila már az Olympnak ered.
 S amint zengve röpül az Olympusig, hexameter lesz:
 S amint zengve leszáll, oh csuda! pentameter.

9. Ráday.

„Én újabb Mózes voltam, s népemet
 Kihoztam a rabság hajlékiból,
 S a hagymatermő hon helyett neki
 Tej- s méz- s bor-folyta Kánaánt adék.
 Fény oszlopában ment Apoll előttem,
 Fény oszlopában én a nép előtt.
 Megcsaptam a tengert, s nyilván állt az út,
 Megcsaptam a sziklát, s folyt a patak.
 Az új törvénynek kettős új tábláját
 Lehoztam a Parnass szent bérciről,
 S hatalmas jobbom azzal forgatá fel
 Az undok tisztelet oltárait.
 Lehullt a fal, a tábla fennmaradt.
 Apoll kedvelte tiszta tettemet,
 S bérül öreg zöld kort nyújtott nekem,
 S szép-zengzetű lantot, s hattyúi dalt.
 Kivette fürtjei közzül a borostyánt,
 S hogy csendesesen feküdjem árnya alatt,
 Önnön kezével szúrta sírom mellé.
 Nagy volt nevem, s örökre nagy marad.“

10. Báróczy.

„Birtokomon egy gyenge leány és egy magas asszony
 Versengtek. Mellyem lángola mindenikért.
 Annak zöld amarant és szejnei rózsa virított
 Messzére illatozó szép haja fürtjei közt;
 Ennek arany fonadék nyúlt el tunicája redőin,
 S ákászszal koszorús mitra fedezte fejét.
 A kis selyp csapodár eltűnt hamar: a magas asszony
 Sírom széléig bírta szerelmeimet.
 A csapodár kiki tudja ki volt: a szentül kedvelt
 Titkos hívei közt hirdeti sírva nevem.“

11. Sylvester.

„Egy nap nem épült Róma, s századoknak
 Kellott lefolyni, míg a Tiberis
 A vályogváros alkotmányai közt
 Merész szökéssel látta a Pantheon
 Márványait égre kelni partjain,
 Méltó lakát a Minden-isteneknek.
 De a márványváros tudta mit köszönhet
 Ökrészpanyáidnak, nagy alkotó,
 S tisztelte viskód dőledékeit;
 És míg nálánál szebbet, fényesebbet,
 S nagyobbbat a nap nem lát szent egéről,
 Tisztelni fogja minden változásban.

Quirínus én nem voltam, s isteneink
 Nekem nem adtak oly szép birtokot.
 De bár kicsiny s szűk: az, ki a napot
 Felhossa s újra elrejtí, s más s azonegy
 Kerül elő, nem lát most ékesebbet;
 S, ezt mondják isteneim! nem fog soha.
 De parlagon áll a szép foglalás.
 Rajta átok fekszik; told el, s lásd, mi lesz.

Első valék én, aki, mint miveld
 A parlagot, törvényt s példát adék.
 Nyomom követte Rádaim, Szilágyi,
 Kalmár és Birsi, s Molnár, s egy időben
 Rájnis s Baróti, két nagy bajnokok.
 És, akit Ganyméd helyébe Zeüs
 Olympusába vitt, Daykám; s Virág
 És Berzsenyim, Miklának éneklője.
 Bihart Vitézem, szép környét Tokajnak
 Nagyom tanítá zengzetem csudálni,
 Erdélyt Arankám, Zomborym s Buczyim;
 S érdemlett párta zöldel fűrtjeiken,
 S nem lesz idő, mely azt hervadni hagyja.

Híveim sorában nem volt még nagyobb,
 És oh mikor lesz annyi! mint te voltál,
 Pankratiasta férfi, Révaim!
 Akár a Tėjósz és az Umbria
 Költőivel mertél versent szaladni;
 Akár a nyelv törvényeit szabád meg;

Akár az álom bódult kórjait,
 Egy új Prometheus, látni kényszerítéd.
 De a Párka sírba vitt már téged is.
 Ki lép ürült nyomodba? Nedves arccal
 Egy délceg ifju hágdos, sírkövedre
 Feltenni koszorúját. Láng lebeg
 Szép üstökén, s esőkdossa homlokát. —
 Horvát, te vagy? Oszolnak gondjaim.
 Menj, fúsd a pályát! Révaink benned él.“

12. Kis és Berzsenyi.

Különbözők és egyek arcaik,
 Mint lenni kell a szép testvérekének,
 Kik egy anyának nőttek karjain,
 És bájaiban megosztva részesek.
 Aranyszög fürtök ékesítik az
 Egyiknek fennkölt homlokát, s cyáne
 Színét felülhaladt nagy szép szemek
 Szikráznak a játékos iv alól.
 A másik barna selymet hullogat
 Párósi márvány vállain alá;
 S mely isten álljon ellent, amidőn
 E két setét csillag tüzel reá?
 Az egyik karesú spártai vadász hölgy,
 Körülaggatva a párdue leplegével,
 Kit a hegyekben sújtott meg nyila.
 Lesbos nevelte a másikat, dalok
 Es lant zengése mellett; ezt mutatja
 Fürtjei között az ionkoszorú.
 Melyiké az alma? Ah, ki mondja meg?

Kiben kétségeim biztos oktatót
 Találni szoktak, Delphinek királya,
 Szent és nagy isten! verd el e homályt,
 S hogy bírja fényed, illesd meg szemem.
 Tripósodon ég a tömjén, s magas
 Boltjaidat sűrű felleg tölti be.
 Segíts, itt térdelek —

Ím a falon

Betük lánognak: Kedves nékem a
 Nagy mester, és a választott tanítvány.

13. Epigrammai morál.

„Bántani mást vadság.“ S más a lélektelen író?
 Azt hozzád s hozzám nem köti semmi kötél.
 Csípd, döfd, rúgd, valahol kapod a gaz latrot! az illet
 Útni, csigázni, agyon verni (nevetve) szabad.

14. Az én sugallóm.

Az a kis lyányka, kit nekem,
 Hogy verseim sugallaná,
 Társúl a Músa rendelex,
 Egy csintalan dévaj gyerek.
 Epéje nincs, de gondolatlan;
 Jámbor, szelíd, de nagy bohó.
 Enyhíteni kész a szenvedőt,
 Az ártatlant kész védeni,
 Habár saját vesztével is.
 De néha rájön a gonosz szél,
 Elkapja egy pajkos gondolat,
 Nem bír magával, egyre sért
 Barátot és patvarkodót.
 És, hogy ne fájjon a dőfés,
 S enyhüljön a seb, melyet ejte,
 Nevetve pattantja el nyilát,
 S zománc fogsort láttat vele,
 És a legbájosb ajkakat.
 S ezek miatt a vett dőfést,
 Patvarkodója, mint barátja,
 Békével és nevetve túri,
 S a vett dőfésnek még örül,
 S csókolja a szép sebző kezét.

Nem ily szelíd az ő keze
 Ha a félgubó s a félokos
 Dagálylyal járulgat elébe.
 Ől akkor, és nem sért, nyila,
 Nevet, mert ő szeret nevetni
 Ilyenkor is, de megvetéssel,
 Hogy jobban sújtson a csapás;
 S örülve, hogy haragja néktek
 Kedvét nyilván jelentheti,
 Kiknek virágit osztogatja.

XIX. Az Új Tövisek és Virágokból.

1. A Nyelvrontók.

Rontott, mert építeni akart, Palládio; benne
 Csak rontót látál, vad kora, jó ideig.
 A művész érzette magát, s neked én fogok, úgy mond,
 Törvényt és példát adni, de nem te nekem.
 S íme áll a roppant csarnok, s bizonyítja, ki több itt,
 A művész-e, vagy a szolgálai tompa szokás.

2. A tusázó.

Korholtatni nehéz: nekem az korholni is. Úgy de
 „Szülöm Róma“ s ezért dönteni s dőlni nem az.

3. Pór góg.

A geniális nép! hamuban lakik, izzad az ülön,
 Nyúz, csal, lop, koldul; adja, cseréli lovát.
 Egy gyengéje vagyon: szeret úrnak látszani. Boldog,
 Hogyha nyakán elavúlt cifra ruhácska fityeg.
 Könnyedkén türöm ha nagy érzeti vélem hogy ő nagy:
 Nem tudtam soha még tünni, ha törpe mered.

4. Nehéz és könnyű.

Nem szeretek nehezet, ha nehéz: könnyűt nem, ha könnyű:
 Ez s amaz együtt dísz, mint külön állva hiány.
 Úgy kell ami nehéz, ha nem érzeti vélem hogy az volt:
 S a könnyű, ha simúlt sok faragásra leve.

5. A mi nyelvünk.

Isteni bája a szép Hellásnak, római nagyság,
 Francia csín, és német erő, s heve Hesperianak,
 És lengyel lágyság! titeket szép nyelvem irigyel.
 S tí neki semmit nem irigyeltek? Nyelve Homérnak
 S Virgílnak, ha találtok-e mást Európa határin,
 Mely szent lantotokat ily híven zengve követné?
 Dörg ő, s nem csikorog; fut ha kell, mint férfi fut a cél
 Nem tört pályáján: de szaladva, szökelve, sikamva.
 Lángol keble, ajakán mély bánat leble sohajtoz,
 S mint te, olasz s lengyel, hévvel nyögdedli szerelmét. —
 Hull a lánc, közelít az idő, s mi közöttetek állunk.

6. A borz és az evet.

A tunya borz szennyes gödrében nézte szökésit
 Egy ágról más ágra az evetnek; gödre felett az
 A Pánnak szentelt agg tölgyben vette lakását.
 „Hé rokon — úgy mond a tunya borz — te felejtet-e, hogy négy
 Lábúvá teve téged is a természet? idétlen
 Gőg az, hogy te lakást a földön lelni pirúlgatsz
 S a tollas nép közt lakozol. Társ, szállj le miközzénk,
 Légy amik mi vagyunk, s hagyd ugrálásodat. Ugrik
 Medve komám, ugrom magam is, de mi tisztesen ugrunk.“
 Hallotta a leckét az evet, s a tisztos borznak
 Ezt felelé: „Társak volnánk, de te borz vagy, egyéb én.“

XX. Orpheus és Eurydice.

Virg. Georg. IV. 464.

Orpheus a tekenős lanton szelidítve gyötrelmeit,
 Tégedet, édes nő, csak téged zenge magányos
 Partjain, a mikoron költ a nap, s amikor elszállt.
 Plútónak szomorú küszöbén, a ténarusi aknán,
 És a bús ligeten, hol az éj borzalma sötétlik,
 Béháta az árnyékok lakjokba, a durva királyhoz,
 Kit soha semmi panasz nem tud lágyítani segélyre.

A meghatott Erebus mélyéből íme tolongnak
 A kiaszott alakok s az elholtak bánatos árnyaik:
 Mint mikor a madarak foltonként ülik el a lázt,
 Est szállván, vagy fergeteges vész s zápor az hegyről.
 Nők, férjek, harcokban elhullt nagylelkű hősek
 Testjei, gyöngé fiúk, szüz lyánzók, atyjok előtt már
 Máglyájokra jutott, hamuvá égett, szintelen ifjak.
 Söt a vár maga is, s az halál mély tömlőce, s a kék
 Kígyókkal hajokat felkontyolt tartari lányok,
 Bámulják szavait; nem ugat most Cerberus a sok
 Szájjal, s Ixion, kerekét elakasztja szelében.

Túl vala már minden bajain, s ím visszafelé tér,
 S a megnyert kedves közelíte a földi lebelhez,
 Háta megett mindég; ezt hagyta Proserpina nekik;
 Amikor hirtelenül rossz ész szállotta meg ifjút.
 Oh mi bocsanandó, ha ismerne bocsanatot Örkus!
 Vesztegel, és már-már az üreg fényéhez elérvén,
 Gyúladozásaival nem bírva, feledve tilalmát,

Hátra tekint, s elömlött tette, ah, a durva tyrannak,
Alkuja szegve vagyon! s háromszor zenge az Avernus.

S az: Ki veszít engem? ki veszít el tégedet? úgy mond;
Mely fene düh! ádáz Párkáim visszakiáltnak,
S e habzó szemeket nehéz álom zárja be örökre!
Légy boldog! fogd gyenge kezeim, nem többé tiédet:
Engemet egy iszonyú éj ránt el hatalmasan innét.

Mondá, s mint mikoron a füst szélyt-oszlik az égben,
Eltűnt. Hasztalanul akará megölelni szerettjét
Búsult férje, haszontalanul neki mondani holmit;
Őt többé meg nem látá, s a csolnakos által-
Menni az elébe vetett fertőn nem hagyta megintlen.

Mint mikor a topoly árnya között a fülmile gyászol
Fészkéért, melyből még pelyhes kiseddit a vad
Földmivelő kisedé, végig csattogja magános
Ejjeleit gallyán: epedezve újítja siralmait
Szüntelenül, s a tájt messzére eltölti keservvel.

Szívét meg nem hatá Hymen, nem Vénus ezentúl.
Béjára, s maga, az éjszaki sark vihar-üzte vidékit,
S a zordon Tanaiszt, hol az új jég régi jeget lél,
S Eurydicét zokogá, s Plútónak szidta tanácsát.
Ciconi nők, kiket ő kikerüle, az istenek éjén,
Bacchusnak szilaj innepi közt, ízekre szakaszták
S szép tetemít magokon hegy völgy elszórva tekinték.

Márvány vállaiból kiszakadt feje az oegri Hebrus
Hajjai közt hömbörgött már, s a meghidegült nyelv
A leglármázóbb örvényben is Eurydicéjét,
S Eurydicét zajgotta midőn bús lelke futamlott.
Eurydicét és Eurydicét sóhajtozik a völgy.

KIS JÁNOS.

1770—1846.

Kis János 1770-ben, szeptember 22. született
Sopron vármegyének Szent-András nevű helységé-
ben, hol tisztos erkölcsű szülei a Festetics család
egyik ágának közép sorsú jobbágypai voltak. Tizedik

éveig az inkább ismereteket mint társas mulatságokat kereső gyermek, szülői házában neveltetett, hol anyjától a vallás elemeit s olvasást, atyjától egy kis írást is tanult. Ezután a szomszéd falusi iskolákban két telet töltvén, már is a gazdaság mellé volt fogatandó, midőn a malomsoki pap s a vadosfai mester javaslatokra, kik a gyermek tanulási kedvét és tehetségét korán felismerték, szülei 1782-ben csakugyan beadták a soproni ev. collegiumba, hol kilenc év alatt a szokott tanfolyamot szerencsésen bevégezte. Tanítói közül különösen a buzgó Nagy-Mesterházy János, az őt könyvekkel segítő Vietorisz Jonatán, a classica literatúrát lelkesedéssel magyarázó és ajánló Schwartner Márton voltak reá utánható befolyással; azon kívül Németh László iskolatársávali barátkozása, kivel együtt magánlag a görög, francia, olasz, spanyol és angol nyelveket gyakorlotta, míg Gamauf, Sopron nagy érdemű predikátoránál a hébert tanulta. 1789 óta a Jénából hazatért Raics Péter könyvtára nyitott alkalmat a buzgó barátok előtt az új irodalmakkali bővebb megismerkedésre: de nehezebb volt Magyarországon a magyar irodalomról értesülni, noha Kis és társai együtt több lapokat, melyek a Mindenés Gyűjtemény, Hadi Történetek, Kurir, járattak. E végre Péczeli Józsefhez, a kor egyik vezér írójához fordult; s e levelében (1790. febr. 2.) olvashatók ezen, Kis életére nézve nevezetes, sorok: „Minden igyekezetem arra céloz, hogy édes hazánknak boldog-

ságának előbbvitelében valaha mennél hathatósabban munkálkodhassam.“ Péczeli tanácsa szerint folyt most éjjel nappal a magyar irodalom régi s új termékei olvasása, az öndolgozás; s martius 20-dikán megalakítá Kis a *Soproni Magyar Társaságot*, mely sok más ily tanodai egyesületek szülő anyja lett, s egész a forradalomig, tehát közel hatvan évig, virágzott. Néhány alkalmi darabon kívül, mik ki is nyomattak, első, köz figyelemre méltó, s már e társaság kebelében készült, munkája volt: 1. *Hercules Választása*, allegoriás költemény, anglusból fordított Lowth szerint; mely őt egy szökéssel a nyelv akkori magasságán, sőt azon felül, láttatja, s neki rövid idő alatt nem csak jó hírt, hanem gróf Széchenyi Ferenc pártolását is megszerezte. Így jelent meg e darab Bécsb. 1791, s a rajta fordúlt öszveget épen akkor vette Görög Demeter kezéből, midőn a hazát több irányában bejárván, hogy annak jelesb írói és tudósaival személyesen megismerkedjék, további tudományos kiképzésére egy németországi egyetem meglátogatását tervezte. E segedelemmel indult ki 1791-diki szeptemberben Kis a külföldre, s Göttingában, és Jénában, az öszves tudománykör minden elmeképző osztályait elvégezvén, 1793. év őszén haza tért. Ez időben készült akkori lelki állapotját híven festő hymnusa a *Bölcsességhez*; ekkor, s épen a bajor Duna hátán, azon nagy szépségű éneke: „*Szerettim édes honja*“, mely dalköltészetünknek mind maig egyik fő dísze.

A haza jött Kisnek jöendője iránti aggodalmait a győri evangélikus iskolához meghívása csakhamar eloszlatta, hol harmadfél évig tanárkodván, az oktató és nevelő tisztét szerencsésen egyesítette; s költői dolgozatai, egyebeken kívül szép elegiájával „Ősz utólján“ s Wieland Muzáriórával szaporodtak. Saját tűzhely örömei után vágyódván, mire a fiatal tanár jövedelme elégséges nem volt; azonkívül a tanítás, sok óráival, testileg és lelkileg elfárasztván őt; örömmel fogadta el a nagybarátii község választását; s 1796. martiusban pappá szenteltetvén, virágvasárnapján szent hivatalába első beszédével beköszönt. Nem sokára megházasodván, s így a házi ügyek legördülvén vállairól, ezóta nagyobb és folytonos gonddal látott az irodalom műveléséhez, miután eddig néhány folyóirati cikkeken kívül egyebet közzé nem tett. Következtek most: 2. *A vallásúfólok ellen*, Nagy István úrnak a Dunántúl levő evangélikusok superintendensévé lett választásának alkalmatosságával. Sopron, 1796. 3. *Zsebbe való Könyv* azoknak, akik az olvasásban hasznos gyönyörködtetést keresnek. Pozsony, 1797 és 1799, 12r., mely első formaszertinti almanach foglalatát erkölcsi elmélkedések, beszélyek, versek tették, mik a „Búcsúvétel az ifjuságtól“ című éneken kívül mind fordítások, de tartalmat és formát tekintve az irodalom valóságos gazdagításai voltak; a második folyamban irodalomtörténetiek is, előpostái több ilyenemű gyűjteményes munkáinak, melyek koron-

ként annyi gyöngyöt a külföldi irodalmakból, annyi ösmeretet és eszmét ültetének át honi földünkre. Írói és predikatori ekép terjedő hírének köszöné, hogy a kővágóörsiek még ez évben meghívták több teherrel járó, de jövedelmesebb fárájokba. A hely pompás fekvése, számos nemes lakói, több főurakkal gyakor érintkezései, adott és vett látogatások, mik közül a Berzsényiét kell kiemelnem, élte szebbjeivé tették azon három évet, miket itt hivatala mellett főleg a társas életnek s ez által előmozdított felsőbb műveltségének szánhatott. De nem egészen üresek azok irodalmi közhasznú termékektől sem. Költői dolgozatai is mintegy negyven darabokkal szaporodtak, mik közt a *Muzáron* befejezése és némely schilleri fordításai. Már 1802-ben Nemes-Dömölk, a kerület egyik legnépesebb gyülekezete, tette őt magáévá, hívei szerető tartóztatásai ellenére, hol az élet mindennemű örömei s egyszersmind a legélénkebb írói munkásság között hat évet élt vala le. E korbéli költői darabjainak koronája: 4. *Kazinczy Ferenc öszvekelésére* Szendrei gr. Török Sophia-Antóniával. Bécs. 1805. Egyéb tudományos, mulattató és közhasznú munkák mellett megjelent 5. *A papi hivatal méltósága*, tankölt. Cramer ut., Szombathely 1803. Az egész haza figyelmét reá ez idétt egy szerencsés pályázása fordította. T. i. a magyar lapokban 1804-ben egy névtelen hazafi által hirdetett következő jutalomkérdésre: „Mennyire ment már a magyar nyelvnek kimíveltetése? micsoda módok és eszközök által

kellene azt nagyobbra vinni? mikép lehetne ezeket foganatosabbá tenni?“ versenyezvén, húsz pályatárs között, a bírálók majdnem egyetértő ítélete szerint, neki íteltetett 1805. szeptemberben a koszorú, s munkája (a cím ellenére, 1807-ben) meg is jelent: 6. *A Magyar Nyelvnek mostani állapotjáról*, kimíveltetetése módjairól, eszközeiről. Pest, 1806. Ezt a győri evang. gyülekezet felszólítása követte egy új Énekeskönyv készítésére, melyhez szent lelkesedéssel fogott (megjel. 7. Győrött 1811 s azóta többször).

Élénk irodalmi munkássága közepett, 1808 kezdetén, lepte meg Kist a soproni gyülekezet meghívása predikátorául; s kevéssel utóbb a már köz tiszteletben álló férfit, erényei és fáradozásai legédesb jutalmát gróf Festetics Ignác szép tettében vette, ki, irántai becslésből, a Szent-Andráson tartott kerületi egyházgyűlés alkalmával, éltes atyját asztalához ültetvén, vendégei gyülekezetében jobbágyi szolgálatai alól felszabadította. Ez időben jelentek meg 8. *Horátius Leveli* Wielandnak magyarázó jegyzéseivel. Első kötet. Sopron 1811, a második Kazinczy sürgetéseire 1813-ban elkészült, de még akkor meg nem jelenhetett; és segítette a bécsi „Annálisokat“ is a magyar irodalmat ismerető cikkekkel. Az ember, író és pap iránt mind ezeknél fogva méltán növekedő tisztelet következése volt, hogy Ráth halálával (1810) Győr lelkipásztorául hívá meg, mely meghívást azonban el nem fogadta; s hogy egyházmegyéje superintendentiai

jegyzővé tevé, Nagy István superintendens halálával pedig ennek utódává választaték jún. 23. 1812.

Ekkép megtorlódott hivatalos foglalatosságai következtében egy ideig gyéribben folyt az irodalmi munkásság, úgy hogy 1813-ben semmie sem jelent meg, a következett évben pedig csak néhány bár becses, apróság. Végre napvilágot látott az 1805-ben már tervezett versgyűjteménye, Kazinczy gondjai alatt: 9. *Kis János Versei*, kiadta Kazinczy Ferenc. 3 kötet, Pest 1815. a szerző képével; melyek által a magyar nemzet jeles költői sorába lépett. Kis superintendensi ez első évtizedét meg-nemesíttetése rekeszté be, melyre a haza több leg-érdemesb főurai által ajánlva volt, bár, ahol állásánál fogva a közigazgatással ellenkezésbe jött, kötelmeit erélyes függetlenséggel teljesítette. Új köre leginkább ez első tizedben vevén nagyobb igénybe idejét, most ismét több üressége jutott az irodalomnak, melyben 1812 óta ifjui erővel működött. Névszerint a szépirodalom új közlönyei, az *Auróra*, *Hébe*, *Szépliteratúrai Ajándék* és *Koszorú verseit* hoztak (1822—8.); külön következtek: 10. *D. Jun. Juvenalis Satirái*, részszt. folyó, részszt. kötött beszédben... szükséges jegyzetekkel világosítva. Pest, 1815; 11. *A Falusi Élet*, Delille francia munkája után versekben szabadon fordítva. Sopr. és Pozsony 1825; 12. *Klío*, vagy léleknemesítő, részint eredeti, részint fordított darabok, kötött és kötetlen beszédben. Győr, 1825. Ez évben kezdett a „Felső-Magyarországi

Minerva“ évnegyedes írás is megjelenni Kassán, melyet fennállása utolsó éveig (1825—36) folytonos munkássággal támogatott. E mellett külön jelentek meg: 13. *Az Andrósi Leány*, P. Terentius Afer vígjátéka 5 felv. Kassa, 1828; 14. *Aulus Persius Flaccus Satirái*, magyarul és deákul, szükséges jegyzetekkel. Sopron, 1829; és támogatta a *Közhasznú Esmeretek Tárát* s a *Sast* is (1831).

Következett Kis életének utolsó, de nem kevesebbé hasznos, sőt fényes, t. i. akadémiai időszaka. Tagja volt már azon küldöttségnek, mely a nádor által a felállítandó magyar akadémia rendszabásai készítésével bízott meg; s midőn ez intézet 1830. nov. 17. megalakított, Kis a történettudományi osztályban vidéki rendes taggá neveztetett az igazgatóság által, s ez állása szerint az akadémia nagygyűléseit szorgalmasan járta, s munkáiban élénk részt vett. Az akadémia által kiadott, ide tartozó munkái: 15. *Horátius Levelei*, Wieland magyarázó jegyzeteivel Kazinczy Ferenc által. Pest, 1833, mely munka öszves díját ezen elhunyt barátja családjának adatta ki, kivel 1793 óta ennek halálaig szakadatlan kedélyes barátságot és levelezést folytatott; 16. *Iphigénia Taurisban*, dráma Goethétől. Pest, 1833. és 17. *Blair Hugó Rhetorikai és Aesthetikai Leckéi*, némely kihagyásokkal és rövidítésekkel, angolból. Két kötet. Buda, 1838. Ezek mellett tőle van a *Muzáron* című gyűjteményben „A tanító költemények“ című értekezés; és segítette az „*Athenaeumot*

és *Figyelmezőt* is 1839—1840-ben. Ez időben (1840) érte őt azon megtiszteltetés, mely a magyarországi prot. püspökök közül előtte senkit, hogy kerülete folyamodására, s a helytartó-tanács, cancellaria s nádor egyező ajánlatára V. Ferdinánd őt kir. tanácsosai közé sorozta. Ekkor teremtett magának munkássága egy új közlönyét is e vegyes tárgyú munkájában: 18. *Soproni Estvék*, Literatúrai Egyveleg. Őt kötet. Sopron, 1839, 40, 41, 44. melyekben *Ovid Elváltzásai* is foglaltatnak kötetlen áttételben. Még egyszer, és utolszor, vett a kifogyhatlan munkásságú férfiú, újabb s vidorabb lendületet, midőn a Kisfaludy-Társaság őt 1842. január 22. tagjai közé vette fel. Ennek kebelében adta beköszöntő munkául 19. *Longinus Könyvét a Fenségesről* görögből, jegyzetekkel (a Kisf.-Társaság Évlapjai III. és Szeptani Remekírói I. kötetében, ott 1842. itt 1846); s bár 1844-ben Bécsben egy cholera-rohamon esvén át, testi ereje tetemesen megfogyott, s egy szép elegiában író-társaitól a Kisfaludy-Társaság 1845. febr. 6-kai köz ülésében búcsút is vett, melyet képében agg kortársa Schedius Lajos olvasott fel: alig üdülvén fel ismét, szemei folytonos és szerfeletti elgyengültsége dacára, ez intézet kérésére lefordította a következő classica műveket: 20. *Pythagoras Aranymondatai* (a Kisf.-Társ. Hellen Könyvtára II. kötetében 1846); 21. *Cátó Verspárjai* (a Kisf.-Társ. Évlapjai VI. köt. 1846); sőt újabb megbízatás következtén: 22. *Anaximenes Rhetorikája* hellenből (a Kisf.-Társaság VII. köt. 1849 és

Széptani Remekírói I. kötetében 1846) és : 23. *Aris-
toteles Rhetorikája* hellenből) a Kisf.-Társaság VII. köt.
és Széptani Remekírói II. köt.), mikkel ettől 1845.
dec. 30. néhány kedélyes sorban vég búcsút vett. Még
ez évben jelentek meg : 24. *Kis János superintendens
Emlékezései* életéből. Maga által feljegyezve. Első köz-
lemény : nevendékségét, professorságát és predikátor-
ságát tárgyazó. Sopron, 1845. Második közlemény :
Írói pályáját tárgyazó. Sopron, 1846. A harmadik
közlemény, mely superintendensi életét beszéli el, kéz-
iratban s befejezetlenül maradt; mert 1846. év kez-
detével életereje szinte rögtön ijesztő mértékben
elesett, s miután több hétig szinte öntudatlan állapot-
ban feküdt, mely idő közben Sopron városa őt tisz-
teleti polgárrá nevezte, még egyszer lobot vetett élte
világa, gyermekeit, unokáit megáldotta, s febr. 19.
nemes lelkét kilehelte. Még életében s hozzájárultá-
val szerkeszté s indítá meg „Nemzeti Könyvtára“
ban e könyv írója, költői munkáit, de e kiadás csak
halála után készült el végkép : 25. *Kis János
Poetai Munkái*. A szerző saját kéziratai- s az első
kiadásokhoz gondosan egyengetve, kiadatlanokkal
bővítve, jegyzésekkel s életrajzzal, kiadta D. Schedel
Ferenc. Pest, 1846. 4rétb. a költő 1842-ki arcképé-
vel. E kiadás osztályai : Ódák és Dalok, Elegiák és
rokon, Költői levelek, Tanköltevények, Leíró költe-
mények, Balladák s rokon, Goethe Iphigéniája és
Vegyes Költevények ; a fordított v. utánzott darabok
forrásai kijegyzésével.

Az irodalom közel hatvan évig egyik fő támaszát bírta Kis Jánosban: alig volt szüksége, melyről, habár néha csak átmenőleg és fordítások által, ne gondoskodott volna úgy, hogy egyháza érdekében, az erkölcsi és történeti tudományok körén, az általános műveltséget előmozdító, sőt a nemesebb időtöltésre számított — mintegy 60 kötetnyi — munka által valódi jótevője lett a magyar olvasó közönségnek. Azok nagy száma miatt csak az aesthetikai és költészetre tartozókat soroltuk el. Az utóbbiak mély művelő hatást gyakoroltak gondolkodásra, kedélyre és ízlésre. Kevésbé teremtő mint receptív természet, Kis ugyan gyakran tudtán kívül is fordított, mintegy szokásává válván a fordítás; de még is költői dolgozatai összegére rá van egyéniségének bélyege nyomva: annyira átlengi azokat a szép, igaz és jó iránt érzékeny meleg kedélye s harmóniás lelkének jóltevő, derült nyugalma. — Kis költeményei: ódák, dalok, vallásos énekek, elegiák, epistolák, tanköltemények, leíró darabok, balladák és epigrammák, miket nagyobb műfordítások — Tibull, Propert, Horác, Juvenál, Persius, Delille, Thomson, Wieland és Goethéből véve — egészítenek ki. A classica irodalom érdekében a fentebbieken kívül kifejtett munkásságát is méltó itt kiemelnünk, ú. m. Xenophon, Ciceró, Seneca, Quintiliánból készült fordításait, és „Polyklet Utazását v. a Római Leveleket“ de-Theistól. — Sok munkája még soká fog élni, példája örökké.

I. Hymnus a Bölcseséghez.

1793.

Szívemnek legfelségesb bálványa,
 Szűz Bölcseség, hol van lakhelyed?
 Világoknak roppant alkotványa,
 Hol rejti őt titkos kebeled?
 Oh, rég már, rég hogy e szépek szépét
 Nyomozom, mert istenség keze
 Lelkembe metszette ő szent képét,
 Hogy lélekké nevezte.

Ahol te, ég felséges magzatja,
 Szórod fényed ragyogványait,
 Ott örökös tavasz osztogatja
 Elysium drága javait.
 Legtisztább ég világos kristályá
 Folyja körül boldog vidéked,
 Égi karek szent melódiája
 Zeng idvezletet neked.

Az igazság s a virtus karjain
 Jársz, szép testvér, szép testvériddel,
 Ártatlanság virágos halmain
 Vigan játszván víg kedvesiddel;
 Orcáidon ragyognak rózsái
 Hervadni nem tudó szépségnek,
 Kezedben virítnak pálmái
 A tökéletességnek.

Benned érzés, vágyás, gondolatok
 Zengnek felséges harmóniát;
 Szívet tépő dühös indulatok
 Nem táplálnak ezer fúriát;
 Homálytalan szemeidnek éli
 A boldognak hatja velejét;
 A holt bálványt istennek nem véli,
 Lepje gyémánt bár fejét.

Néked örök rend arany láncai
 Fűzik egybe a világokat,
 Melyek mint szép egyesség lyányai
 Ölelkezve járnak táncokat.

Irigy daemon néhányynak kebelét
 Nem marcongja mérges dárdával,
 Hogy a sereg másik kedvesb felét
 Hizlalja prédájával.

Előtted a mindent-alkotónak
 Nyítva vagyon rejtett műhelye,
 Látd, az célja, hogy a legfőbb jónak
 Ízlésére mívét emelje.
 S azt ezerkép csak azért próbálja
 Tisztításnak kemencéjében,
 Hogy ragyogjon, lehullván homálya,
 Istenek szép fényében.

Égi lakos, egek származatja,
 Mindent szemlélsz égi formában,
 Füled égi szent muzsika hatja
 A világok vándorlásában.
 Gyönyörűség legtisztább forrását
 Szünet nélkül meríti szíved,
 S jótételben leli csak nyugvását;
 Boldogság minden mived.

Oh szívemnek szentséges bálványa,
 Hol van, hol van örökös helyed?
 Mért hogy lelkem, úgy amint kívánja,
 Nem mulathat itt alatt veled?
 Ah! eltűntél, eltűntél mitőlünk
 Felsőbb lelkek társaságába,
 S téged vélvén lelni, hányszor dölünk
 Csalárd árnyék karjába.

De ha szívem legszebb lángozatja
 Feléd lobog hajnal jöttével,
 Ha lelkem legtitkosb mozdulatja
 Téged sóhajt nap lementével,
 Jőj Kegyes, oh jőj Zephyr-szárnyakon
 Néked szentelt rejtekhelyembe,
 Nagy leckéid mennyei hangokon
 Ejfelenként sugalld fülembe!

II. Hajósének.

A Duna hátán Baváriában, 1793.

Szerettim édes honja,
 Indúl hajóm feléd,
 Hűsége láncza vonja
 Szülöttödet melléd.
 Örömkönyvekre csordúl
 Szemem, ha rád tekint,
 Napom hol délre fordúl,
 S vidám reményre int.

Eléri végre sajkám
 Nyugalma szent helyét,
 Öledbe, drága dajkám,
 Veszed fiad fejét.
 Örökre zöld virággal
 Fűzöd hajam körül;
 Halhatatlan ifjúsággal
 Jövő idóm örül.

Mi szép letenni kormányt
 A sors ha üldözött!
 Feledni, mely veszély hányt
 Habok s szelek között,
 S fiúi indulattal
 Ajánlni napjait
 Az égnek, áldozattal
 Köszönvén gondjait!

Nekem jut e szerenese,
 Nekem jutalmamúl.
 Nyüggöm kemény bilincse
 Arany fonalra nyúl,
 Mely istenek kertjébe
 Híven vezérl, amíg
 Szelíd öröm keblébe
 Jutok, szebb honomig.

Kies liget keríti
 Magános házamat,
 Folyókút hívesíti
 Virágos halmomat,

Hol csendesen csorognak
 Időm patakjai,
 Zajogva míg zuhognak
 Világ nagy habjai.

Szobámban három oltárt
 Tinéktek helyhetek,
 Kik ég szerettitől járt
 Utón vezérletek:
 Neked, kilenc szelíd szűz
 Feje, Uránia,
 Neked, baráti szent tűz,
 S neked Cypris fia.

III. Elegia ősz utóján.

1795.

Sűrű ködnek setét fátyolával
 Körülvéetve gyászol a föld,
 Melyen az ősz mérges fűvásával
 Mindent megölt, ami vala zöld;
 Elnémúlt minden hang az erdőkben,
 Megholt a víg öröm a mezőkben,
 A munkás gőzös kunyhójában
 Élelmén aggódik hiában.

Másszor szép hely, te kedves környékem,
 Bánatomnak te légy biztos! —
 Te is szomorú vagy, s íme nékem
 Könyvem árja orcámat mossa.
 Mert az idő, mely diszed leszedte,
 Tőlem is, jaj! hívet elvette,
 Ki a végső rózsák idején
 Még volt boldogsága tetején.

Itt e parton, hol száraz levelek
 Gyászos dalt hallatnak fülemmel,
 Melyekkel úgy játszanak a szelek,
 Mint a sors az én életemmel,
 Flórának virágzó hónapjában
 Itt szorított engemet karjában,
 S míg e szép táj Tempét mutatott,
 Músák titkába itt avatott.

Siess, így szólt, társok a bölcseknek
 Lenni, kik mint a nap fénylenek,
 Nincs szebb pálma, mint melyet ezeknek
 Tettek jutalmúl az istenek.
 E szókra nagy hévvel verő melye
 Lett isteni érzések szent helye;
 Szemében dicső láng lobogott,
 Képén angyali fény ragyogott.

S oh! ha ezüst lantját elővette,
 S rajta táncoltatta ujjait,
 Maga Phoebus méltán irigylette
 Szíveket olvasztó hangjait.
 Társai, mint seregök díszére
 Sűrűn fűztek koszorút fejére,
 S az érett észszel ékes vének,
 Oszlopot szántak érdemének.

Hát azokat, Hébe virágjai
 Kiken mosolyogva játszottak,
 Mint ígérték mennyei hangjai,
 Szívökre mely mélyen hatottak!
 Az ifju, mint kebele kedvesét,
 Egy fára metszé ötet s jegyesét,
 Forrón zengék versét a lányok,
 Kiknek volt imádott bálványok.

Ha igézö bájjal bírt hárfája,
 Mind külső mind belső élete
 Volt harmonia remekmunkája,
 S a legszebb isten lehellete.
 Lelke égi kerthez hasonlított
 S Elysium völgyeként virított,
 S mint tavaszi hajnal rózsái,
 Úgy lángoltak teljes orcái.

Mely változás; ez isteni szép mív
 Most kegyetlen szélvész játéka!
 Sem az angyalt ékesíthető szív
 Sem Phoebus legszebb ajándéka
 A habokat meg nem kérlelhette,
 Melyek mind addig zúgtak felette,
 Míg hajóját elborították,
 S a poklok mélyére taszították.

Ilyen a világ gyönyörűsége!
 Zavar nélkül soha nincs árja,
 S mikor legbájosabb diesősége,
 Oly mint egy téli nap sugárja.
 Ha néhol nőnek szép borostyánok,
 Tüstént elnyomják vad bojtorjánok;
 A szép elme Éden plántája:
 A mi földünk nem méltó rája.

S ha kit a vad fergeteg kivágott,
 Kiben ölelted kedvesedet,
 Kit úgy néztél mint égi virágot,
 Szent barátság! érte szívedet
 Kitépjed bár, zengj bár gyászdalokat,
 Önts bár két szemedből záporokat,
 Vagy sírjára tömjént sürüt hints,
 Nem használ; a sorsnak szíve nincs.

IV. Egy nehézszívű leány tavaszi éneke.

Schlegel Fr. után 1797.

Lebegsz, májusi szellő,
 Enyhíteni kinomat,
 Hozod, balzamblehellő
 Zephyr, nyugalmomat;
 Ezerszer idvezellek
 Tavasz, virágidat
 Szedem, s égig emellek,
 Zengvén csudáidat.

Kisétálok mezőmre
 S koszorúkat fűzök,
 Melyemre s hajfürtömre
 Bokrétákat tűzök;
 Kinyílt karokkal foglak,
 Titek, hív társaim,
 S víg táncot járok, míg csak
 Bírhatnak lábaim.

Leányok, nem sokára
 Oda lesz a tavasz!
 S ki tudja, kit mi ér, ha
 Majd a vad tél havaz?

Ki tudja esztendőre
 Talán sírhalmomon
 Gerlicék énekére
 Könyeztek holtomon!

Ha majd hervad szépségtek,
 Kell-e a víg öröm?
 Ha elhagy egészségtek,
 Italtok lesz üröm.
 Ah most kössön vígságtok
 Rózsákból koszorút,
 Míg nyájas ifjuságtok
 Nem érez mérges bút!

Szavam némán halljátok,
 S nedvesül szemetek,
 Bátran megmondhatjátok,
 Mit érez szívetek!
 Úgy-e bizony, leányok,
 Orcám elhervadott?
 Tekintetim halványok?
 A kút nem hazudott.

Hányszor jövék hozzátok?
 S felém repültetek,
 Öröme gyúlt orcátok,
 S mosolygott szemetek;
 Míg még gyengébb koromnak
 Karon vitt angyala,
 Míg elhunytó napomnak
 Piroslott hajnala:

Napestig énekeltünk
 Öröm sok hangjain,
 Mint báránycák legeltünk
 Tavasz víg halmain;
 Arany phantáziába
 Merültek napjaink,
 S nyugalom karjába
 Vezetek álmaink.

V. Kazinezy Ferencnek öszvekelésére

gróf Török Sophia-Antóniával nov. 11. 1804.

Igaz hát, barátom, hogy elmúlván teled
 A megengesztelt sors nagyobb jót tesz veled,
 Mint amit kívánál?
 Igaz, hogy már ígér örök ifjuságot,
 Mióta hív párod esküdt barátságot
 Hymen oltáránál?

Ezt kértem az égtől, s jövendőlvé vártam,
 S mit érzek, erántad magamba bezártam
 Amíg az meglenne.
 Meglett! elzengem már idvezlő versemet,
 Felnyitom előtted egészen szívemet,
 Lásd, mi buzog benne.

Mihelyt Phoebus lantja szent hangját érteni
 Kezdtém, heves ifju, mertem jelenteni,
 Mikép égek érted;
 Te, koszorús papja, csókoltad tüzemet,
 S visszaküldvén, melyet adtam, tömjénemet,
 A szívemet kérted.

Felejthetetlen nap, édes emlékezet,
 Midőn a legelső baráti nevezet
 Tőled hozzám repült!
 Hányszor fűzött nékem e szent frígy szárnyokat!
 Hányszor gyújtott bennem istenibb lángokat!
 Hány boldog órát szült!

Mint hajdan a görög lantnak koronája,
 Nemes pályát futni szemlélvén hazája
 Jelesebb fiait,
 Égi koszorút font a győző számára,
 Zengvén Helikonról mély árvíz módjára
 Omló hymnusait:

Én is elfelejtvén erőtlen voltomat,
 A cél előtt látván téged, barátomat,
 Szent tüzre hevültem,

S néked diadalmi paeánt énekelni,
Nyert borostyánidat örvendve tisztelni,
Ezerszer készültem.

De hárfám egy húrja valahányszor pendült,
Rajta szívszaggató szomorú hang zendült,
Mélto volt könyveznem,
Mert, Pindusunk díszét, bár mint esudáltalak,
Híresnek, dicsőnek, nagyoknak taláلتalak,
De szerencésnek nem.

Énekkal az irígy időn triumfálni,
Szép lelkeket napok fogytáig formálni,
Szép dolog, nagy virtus:
De boldogság nélkül a virtus háboru;
Gyászos a legzöldebb borostyánkoszorú,
Ha nincs közte myrtus.

Haj, tövises út az, melyre itt tisztünk hív!
Csak az asszonyképbe öltözött angysálszív
Hinthesi rózsával.
Minden lépésünken ezer a sérelem,
Melyet nem enyhíthet más, csak a szerelem,
Édes nektárjával.

Mi a férfi maga? — Félbenhagyott remek.
Majd istenné teszik a dicső érdemek,
Majd sár fertézteti.
S oh, a vad indulat háborgó tengere,
A szüntelen vívó vágyások ezere
Mikép hányja veti!

Örök háborúban halandó létével,
Óriások társa makacs erkölcsével,
Az egeket víja,
S mind addig nem vet célt fenhéjazásának,
Míg egy sebes villám szíve dagályának
Nem lesz gyászos díja.

Felhág vakmerően a nap szekere,
Az égi szent tüzet halandók földre
Lehozza magával;

S balgatag sáfára becses birtokának,
Aldozatjává lesz ritka zsákmányának,
Japetus fiával.

Hirre vágy? bár ég föld legyen akadály,
Nem pihen, hegyeket mozdít, hogy csudálja
Fél világ munkáját.
Míg eltörik az ív addig erőlteti,
S a dicső félisten majd rabúl pergeti
Omphale rokkáját.

Fényes ideálok empyreumába
Elragadtatván, dül tündéri karjába,
Él ambrósiával,
Hogy mennykőként csapja földhöz a test súlya;
S mely nehéz magasról esni, megtanulja
Tulajdon kárával.

A lány szívnek édes olvadozásait
Nem kóstolja soha, kergetvén álmaít,
Honját elfelejti;
Körüle bár Tempe virítson, nem látja,
A távollévőre száját mohón tátja,
A valót elejti.

De ti, dicső hölgyek, kik, földi remekek,
Egy alakban vagytok angyalok s gyermekek,
Mint boldogítjátok,
Ha a csuda vándor, számkivetésében,
Magát híven, élte víg kikeletében,
Kapesolja hozzátok!

Ti, a szent természet hűséges magzati,
Ha elpártoltatják délceg indulati
E kegyes anyától,
Hív karjai közzé vissza bájoltjátok,
S nyájas dajkálással megszabadítjátok
Gyászos hagymázától.

Szilaj képzésinek megnyírvén szárnyait,
Néki a társaság szent aranyláncait
Szépekké teszitek,

Felfúvó gőz helyett az igaz nagyságot,
Mely át halandóknak halhatatlanságot,
Belé lehellitek.

Ki derítheti fel homloka ráncait,
Melyek gyászba rejtik bármely virtusait,
Ha ti elhagyjátok?
Hol arat méltó bért kivületek, hol nyér
A gyönyörűségből oly részt, melyhez nem fér
Sem csömör, sem átok?

Híres volt Ulysses, fényes volt pályája,
De az ész és erő e ritka csudája
Bár vallja meg maga,
Ha eleget tett-e a hírnév szívének,
S volt-e hív pár nélkül bújdosó életének
Boldog a csillaga?

Ezer csudákat tesz, véget vet Trójának,
Dicsősége ragyog, ég Ogygiának
Érte királynéja.
Nincs haszna! felzúdult tenger hányja veti:
Nem, boldoggá nem más, egyedül teheti
Hív Penelopéja!

Az örök rend megáll! Páratlanságodnak
Vétkét fedd, barátom, hogy boldogságodnak
Volt eddig sok hía,
Hogy oly kegyetlenül üldöztek a szelek —
S hogy oh a lángtól is meg nem menthettelek,
Mint Anchisest fia.

De az elmúltakat fedezzék kárpitok!
Örömmáldozatot kíván az a titok,
Mely magát itt fejti.
Nem, nem feddődés kell! csókold azt a kezet,
Mely annál istenibb boldogságra vezet,
Ha útját elrejtí.

Becseseb az elvétett s ismét megtalált ut.
Ki az igazsághoz tévelygés után jut,
Forróbban öleli.

Édesebben örülsz felderült egednek
Te is, hogy gyászosbak voltak életednek
Eddig sok éjjeli.

Gyönyörű derülés! Mely szépen s hirtelen
Virít Elysium, aholott van jelen
Vénus-Uránia!
Mely boldog lelket tesz a föld gyermekéből!
Miként újjá szüli, mintha szent Léthéből
Adna kóstolnia!

Eljött, eljött hozzád egész udvarával,
A szerelmek, tréfák, játékok nyájával
Lakást vett házádban,
S a Grátiák soha szebben nem ölelték
Ezeket, sehol több kedveket nem lelték,
Mint társaságodban.

Mely változás! lantod bájolóbb zengést ad
Már is, hogy a boldog öröm mosolyog rád,
S az szedi hangjait.
Hattyszárnyon repül éneked s életed,
S bátorságos parton csendesen nevedet
A tenger habjait.

Két isten nyit pályát — a Hír s a Szerelem —
Eredj, s a nemes szív s isteni értelem,
Mutasd meg, mit érnek:
Hogy amint bámulni fogja dicsőséged,
A boldogságban is hív unokánk téged
Válasszon vezérnek.

VI. A hív párhoz.

1815.

Fő gyönyörűségem, szebb fele lelkemnek,
Kinn mindennap becsesb kellemek teremnek,
Hív párom, e napot tenéked szentelem,
A legkedvesb oltárt Hymennek emelem,
S kegyes szívvel temjént égetek számára,
Mely sok jóságának légyen csekély ára.

Életem mosolygó tavasza virúlt még,
 Valamit mutatott a föld s a magas ég,
 Mint meg annyi tündér játszadozott velem,
 Midőn hozzám kapesolt téged a szerelem.
 Kedves idő! melyre a hív emlékezet
 Bájoló erővel mindig visszavezet,
 S melynek képe bennem mennyei tüzet gyújt,
 S olylyá tesz, mint kinek Ganyméd nektárt nyújt.

Kegyes génius volt, mely hozzád vezete,
 Most érzem még inkább, mely jóval illete.
 Am átkozzák mások Hyment s vas igáját,
 Mi méltán áldhatjuk ránk fénylő fáklyáját.
 Elrepültek tőlünk húsz nyarak s húsz telek,
 De boldog szerelmünk nem repült el velek;
 S ámbár lángja már most esendesebben lobog,
 Szívünk szentebb s hívebb érzésektől dobog.

Oh áldassék mindég frígyünk szép kötele,
 Örökké kapesoljon az ég minket vele,
 Szebbnél szebb rózsákat hintsen el utunkra,
 Valamig nem jutunk legvégső célunkra.
 Jer kedves! jer menjünk, a munka s szeretet
 Karjaiban éljünk szerencsés életet:
 E két kegyes angyal legyen hív vezérünk,
 Valamig boldogabb hazánkba nem érünk.

VII. Sopron tájékához.

1815.

Szép vagy, Sopronnak zordon hegye völgye, hol ormos
 Rengeteged feketül, s béreceid árja zuhog;
 Szebb vagy, apró halmok s térek vegyülése, kalászszal
 S szőlővel nevető hesperi kertje te, még.
 És te, mikép emeled, mint tágítod ki szorongó
 Lelkemet, o Pannon tengere, Páso vize!
 Édesen elmerülök szép álmadozásba, dicső táj,
 Hogy ha kebledbe csal a Flóra-szerette tavasz.
 A természet ezer díszét bámulva csudálom,
 S arcomon aggságim ráncra reményre derül.
 A falak eltemető tömlőc módjára rekesztnek,
 S ott, valamerre szemem néz, rabi lánra talál.

Itt szabadon levetem vas igámat s aetheri szárnyon
 Repdesek a magas ég végtelen öble körül,
 S szent öröm ársjai közt érzem, hogy földi sorompó
 Mennyei lelkemnek nem vet örökre határt.
 Ott az alak nyájas, simasága gyakorta hazug máz,
 S angyali formában sokszor az ördög ölel:
 Itt, ha mi rám mosolyog, ha mi biztat boldog örömmel,
 Kétszeresen s tüstént adja meg amit ígér.
 Ott az örök kínok gyászthonja-nevelte tyrannus,
 A fene praktika dúl, s dúlva világot emészt:
 Majd nyereség, majd hír s öröm árnyékával igézzvén
 Fő s arendet örök tigrisi harcra tüzel;
 Nincsen az a szent lánc, melyet nem szaggat izekre,
 Nincsen az a szép frígy, melybe nem ártja dühét.
 Általa kalmárság piacává léssen az élet,
 Hol kiki csalni siet, s csalva csalásra tanít;
 Itt kegyes édes anyát látok, ki szerette szülöttit
 Emlőjére heves szívvel ölelve veszi.
 Itt ezer áldások gazdag forrási fakadnak,
 S tél, tavasz, ősz, nyár lát gyűlni belőlek özönt,
 Mely nagyok és kicsinyek szomjának lángjait oltván
 Minden örömbimbót édeni színre kifejt.
 Cifrább műhelyeit ha kikémlelem a tüzes észnek,
 Mindenik eszközoeket több sanyarásra kohol.
 Nemzetek, országok, háznépek alélva remegnek
 Felzúdult tenger mérge veszélyi között,
 Kastélyok s kalyibák tűzőzönbe borúlva lobognak,
 Sírva fut árva nemünk a vad Erynnis előtt:
 Csak ti magos bércek, melyek fel az égbe sietvén
 Minket is elragadó szárnyon emeltek oda;
 Csak ti setét erdők, melyekben az isteni nagyság
 Titkos erőt ihlő szent lehelése suhog;
 Csak ti, kies völgyek, hol ezüst forrásnak, enyelgő
 Csergedezések közt, gondokat altat ere;
 Csak ti, dicső szépség-hímezte mezők, hol igézni
 Nem szűnik új áldás, gyenge fű, tarka virág:
 Csak ti felejtetitek sorsunk sok s durva csapásit,
 Csak ti tetettek szert hív menedékre velünk.

VIII. Atyai Búcsúzás.

1823.

Elmégy, lelkem nagy része, sziveden
Erőszakot tesz a szükség vak kénye,
Nem rejtezhetik szülőföldeden
Termő rózsák közt életed ösvénye.

Túl honodon, túl a középszeren
Világ örvénye bésodor zajába,
Hajóznod kell sok szirtű tengeren
A jövődőség titkos országába.

S haj! hányszor fognak a most kék egek
Fedetni felhők gyászos fátyolával!
Vívnod mely sokszor kell vad szörnyegek
S csalárd tündérek vérengző hadával.

Az álnokság ezerkép változó,
S mindég szép színnel festett álorcában
Minden nyomon lest áll, mint orozó,
Hogy martaléka légy utad folytában.

A gög, mely rangban, vagy kinesben bizik,
Nyilván s dagályos büszkeségben gázol,
A rágalom, mely más vesztén hizik,
Pokolra hány, ha mákszemnyit hibázol.

S ha ellenséged kívül vesztegel,
Szunyadsz s hóhérid kebledben teremnek;
Ezer hiú vágy öszveseregél,
S méregitalt nyújt szívnek, fülnek, szemnek.

S oh! hány nemes szív részegítettik
A bujaságnak édes maszlagától;
Miatta hány rút vázzá tétetik,
Ki más veszélynek még ment ostromától.

Ezerszer boldog szülék gyermeke,
Kinek bajnoki lélek lett osztálya,
Kinél világol ész szövétneke,
S az ütközetet ki bátran megállja.

Kemény törvény, de a sors végzete,
 Mely bé van vésve örök ére táblára:
 A hold alatt hare ember élete,
 S csak munka tesz szert érdemkoronára.

Zsengéje szent lánggal gerjedező
 Szerelmeknek, s most fő tárgya gondomnak!
 Előtted is kinyílt a haremező:
 Nyerj szép hírt s adj fényt hanyatló napomnak.

De ne véld hogy nekem homlokodon
 Csak nimbus kelljen, bármi legyen ára:
 Örömem lesz akármely poleodon,
 Csak törekedjél nagy lelkek módjára.

S ha okosság vezet, nem képzelet,
 S fő törvényeddé tisztedet csinálod,
 S annak szentelsz tavaszt, nyárt, őszt, telet,
 Ne félj: hűséged jutalmát találod.

Lesznek oly jók (időnk bár nemtelen)
 Kik izzadásod béreül szivekhez
 Szorítanak dobogó kebelen,
 S hazád örömmel számlál jelesekhez.

S utóbb, nyomos szent igyekezeten,
 Csinos tüzhelyt is vészsű kegyes Lároknak,
 S kiszállva egy kis csendes szigeten,
 Vigan áldozol hív Dioskuroknak.

Menj már, s ne felejtse, hogy elmegy veled
 Legszebb reményem, legjobb óhajtásom,
 S hidd el, helyedet akárhol leled,
 Angyalként kísér atyai áldásom.

IX. Győr és vidéke,

1824.

Fogsz örökre bájoló kellemben
 Élni emlékezetemben,
 Győr! s fog élni tájad is veled;
 Időm árja bár mikép siessen,

Birtokimból bármit eltemessen,
 Hű szívemben lesz emlékjeled. —
 Sok oly kútfő, melyből merítetted
 Édes gyönyört, már kiapadott:
 Ezer rózsá, melyet nálad szedtem,
 Hervadatlan maradt.

Míg ti, Rábeca, Rába, szép Dunával
 Hat víg esztendőket folytával
 Bennem boldog ifjat láttatok;
 Míg hajómnak nem kellett hullámmal
 Küzködni, míg bátor vitorlással
 Játszadoztak lágy fuvalatok:
 Addig engem a szépség országa
 Ideálok között éltetett,
 S poharamba istenek jósága
 Innom nektárt töltetett.

Akkor szünet nélkül bő erével,
 Tükörnél tisztább vizével
 Buzgott nekem szent Castália,
 S enyhülésül epedezésemnek
 Nem fősvényen adott értelmemnek
 Bölcseséget s kedvet innia;
 S mely mennybéli fénynyel tündöklöttek
 Az italtól lelkem szemei,
 Érzékimbe mely bájjal ötlöttek
 Az életnek képei!

A világ nem gyászos sarkophágnak.
 Az öröm nem hiúságnak
 Képzeltette ott magát velem,
 Elmém ezer tárgyat nyílt karokkal
 Ölelt, ezer édes vágásokkal
 Gyúladozott heves kebelem:
 A sors kegye özönképen áradt
 Napjaimat díszesíteni,
 S szép reményem soha el nem fáradt
 Földön mennyet festeni.

Olthatatlan tüztől lelkesedve,
 Éjjel nappal törekedve,
 Feltaláltam igazság nyomát,
 S az istenné hűséges voltomra

Kegyesszemmel tekintvén, számomra
 Megnyitotta dicső templomát,
 Hol, sugárok tengerébe mártva,
 Tisztult lelkek közé fogadott,
 S papjainak seregébe ártva
 Csillagkoronát adott.

Ott, hol gyászos köd borult körültem,
 Villám szárnyain repültem
 A bús eget felderíteni,
 S győztem, bár a hosszan elnyúlt pálya,
 S rajta ezer tövis akadályá
 Százszor próbált elesüggeszteni :
 Szép nap támadt, s tudomány hazája
 Termett az éj fiai között,
 Vigán nőtt fel az esméret fája,
 S gazdagon gyümölcsözött.

Szoros frígyben a kilenc szüzekkel,
 A hozzám oly kegyesekkel,
 Velem mindent láttam játszani:
 Fák, virágok, folyók, bármik tűntek
 Szemeimbe, fülembé, nem szűntek
 Halhatatlan dalt sugallani ;
 S Pannónia hegye, s tí Méfőnek,
 Barátnak s Nyúlnak halmái,
 Voltatok a pindusi tetőnek
 Megszentelt hív másai.

Hányszor jártam mély elmélkedéssel,
 Hányszor ébren szendergéssel,
 O mosolygó dombok, rajtatok,
 Vagy ott, hol tí, a király folyónak
 Gyors habjai, nekem andalgónak
 Legszebb concertképen zúgtatok.
 Hány tündéri várakat alkottam
 Népesítve menny lakosival,
 Megbájjolva hányszor társalkodtam
 Jobb világ polgárival!

S éltetmet míg lelkeknek honjába
 S Phantasus szép országába
 Így kísérté fényes képzelet:
 Boldogságom koszorúzására,

A földön is szemeim láttára
 Mit nem termett a víg kikelet;
 Minden lépten mint nem mosolyogtak
 Emberképű jámbor angyalok,
 S mely gyönyörű lángok nem lobogtak
 Kebelemben általok!

Jó barátok, kik nem pusztá névvel,
 Hanem pyladesi hévvel
 Érdemlették szent hűségemet,
 Mely gyümölcsnek, hány borostyánágnak,
 Hány kellemes illatú virágnak
 Édenévé tették éltetem;
 S körültem most böles beszéllgetésnek
 Mely vidámon folytatták erét,
 Majd játéknak s elmés enyelgésnek
 Mint hintezték fűszerét!

Hát az elmés szüzek seregében,
 Több vidám ifjak körében
 Vígán kóstolt múlatozatok,
 Meséléssel, nyájas tréfálással,
 Énekléssel, koszorúfonással
 Töltött kedves szép pillantatok:
 Deli termet, gyöngy orcák vonási,
 Lángot s nyilat villámló szemek,
 Hány örömmek voltak bő forrási!
 Mely igéző kellemek!

S mikor ő, a százszor szépek szépe,
 Vénus-Uránia képe
 Rabbá tette forró szívemet,
 S újjá szülvén csuda varázslással,
 S még nem ismert édes óhajtással
 Végetlen eltöltvén lelkemet,
 A társaság s vígság gyermekéből
 Alkotott oly boldog remetét,
 Ki, bár gyakran könny omlott szeméből,
 Mennynek nézte életét;

Mikor százszor magamban feltettem,
 S amnyiszor nem merészlettem
 Megvallani néki lángomat,
 Hanem csupán sűrű fohászokkal

S a tájon lelt legszebb virágokkal
 Jelentettem hódolásomat,
 Igen boldog, ha köszöntésemre
 Nyertem nyájas viszonzatot,
 S ha résztvéve vetett személyemre
 Szemérmes pillantatot;

S mikor ütött az a boldog óra,
 Melyben a hív imádóra
 Sok kemény harc után nyugalom,
 Sok csüggesztő kétség órájának
 Sok álmatlan töltött éjszakának
 Próbájáért várt a jutalom;
 S az ég ezer buzgó könyörgésnek
 Teljesítő időt végezett,
 S szent frigyünkből istenisedésnek
 Öröme ömledezett:

Akkor nem, habár minden kincsével
 S thrónusa dicsőségével
 Akármelyik dús fejedelem
 Megkínálna s kérne, hogy érette
 Adnám azt amivel szépítette
 Éltemet a boldog szerelem:
 El nem hagytam volna semmiképen,
 Semmi áron dicső sorsomat,
 A meghódolt Jón, Kegyesen s Szépen
 Nyert örökös jusomat.

Oh az élet vidám tavaszának,
 A föld elysiumának
 Elenyészett drága javai,
 Képelet, szív, elme virágzása,
 S Iris minden színében játszása,
 Egek legszebb ajándékai,
 Ti, melyek a húnyt napok éjéből
 Most is rám oly bájt árasztotok,
 Miért kellett örömim kertjéből
 Hamar kihervadnotok?

De, a Párca, ha megírigylette
 S a kegyetlen elmetszette
 Lételteknek arany fonalát,
 Ha nem szabad szívnom érzékimmel

Már mézteket, s nézнем szemekkel
 Hatalmatok víg diadalát:
 Lelkem meg nem szűn veletek lenni,
 S számtalanszor hozzátok vezet
 Az elmúltak országába menni
 Tudó szent Emlékezet.

Fogsz, oh hát fogsz bájoló kellemben
 Élni háladó szívemben
 Győr! s fog élni tájod is veled;
 Ha boldognak enged a sors lennem,
 Gyönyöridet megújítod bennem,
 S szerencsémét égig emeled;
 S bár ijeszszén bús zivatarokkal
 Az ég, s lássék lenni mostoha:
 Mint vidított benned szép napokkal,
 Nem felejttem el soha.

X. A Hazához.

Az 1825-iki országgyűléskor.

Való-e? vagy csak részeg lélek
 Szül bennem álmképzetet?
 Mely ritka látományt szemlélek!
 Mely fényöntő seregletet!
 Igaz lőn hát a hír szózatja,
 S Ferenc, oly sok nép áldott atyja,
 Összehívá magyarjait,
 Hogy legnemesb nagyravágyással
 Buzogva megoszszák egymással
 A kormányzás nagy gondjait.

Úgy van! áll a legszebb országnak
 Felséges gyülekezete;
 Győzött a józan szabadságnak
 Ezer vész közt épülete!
 Mig annyi nemzet bús hónapban
 Most rút majd csábító lárvában
 Pusztított a veszedelem:
 E kincset nekünk megmentette
 S állandó örökünk ké tette
 A legkegyesb fejedelem.

Idvez légy, hősök nagy hazája,
 Dicső fényedben idvez légy,
 A halhatatlanság pályája
 Az, melyen Titusoddal mégy.
 Király s karok ha kezet fogva
 S nagy lelkek lángjával lobogva
 Vesznek s adnak törvényeket:
 Az istenek örömmel nézik,
 S legjobb kegyelmekkel tetézik
 Népboldogító míveket.

Százszor boldog, nálad rejtekben
 Igaz nemzeti dísz mulat,
 Hallgasson bár külföldiekben
 Rólad vakság vagy indulat:
 Ne bánd, az örömet titokban
 Kell élni, hogy alacsonyokban
 Ne forrjon irigység heve.
 A történetek lajtorjáin
 Bizvást járj; Klio érc tábláin
 Fenmarad a magyar neve.

Hol van már is gyarapodásnak
 Másutt, mint benned, szebb nyoma,
 Bár keresztyénségért vivásnak
 Dúlt téged örök ostroma;
 Hol vannak jobban kijegyezve
 S hatalmasabban védelmezve
 Minden rendek szent jusai;
 Hol lelnek, bár nézz félvilágot,
 Gyorsabb s enyhítőbb orvosságot
 A sors kemény csapásai.

De a földön ki vágyhat lelni
 Tökélyes paradicsomot?
 Minden nép lassan tud emelni
 Örök szép hírnek templomot.
 Szent törvény minden halandónak
 S neked is, hogy a szépnek s jónak
 Napja felé sas szárnyain
 Soha ne lankadozz sietni,
 Úgy fog Mnemosyne hirdetni
 Isteni lantnak hangjain.

Menj hát, s midőn sok böles elmének
 Frígyében most tanácskozol,
 Serényen menj, s korunk lelkének
 Fizesd amivel tartozol:
 Jobbítsd ki jól hajód hibáit,
 S mind árbocát mind vitorláit
 Készítsd nagy út bajaihoz;
 Mert tengered, csalárd habjával
 Könnyen dühösködik, s magával
 Gyakorta fergeteget hoz.

Míg te, kevély a szép sugárra,
 Melyet a thrónus kölesönöz,
 S gondos, hogy ily jus, mely hálára,
 Mely nagy tisztekre ösztönöz,
 Jobbágyi remekes hűségre,
 Hív szorgalomra s egyességre
 Serkengesse fiaidat,
 Magas nagyság ösvényit járód
 S nemesebb maradéktól várod
 Örökre zöld pálmáidat:

Addig itt én örömkönyekkel
 Oltárod lábát öntözöm,
 Hogy nekem is a sok ezrekkel
 Van, van hozzád szoros közöm,
 Hogy te szültél, neveltél, éltetsz,
 S dajkai gonddal szerencsétetsz
 Azon szép föld javaival,
 Melynek minden morzsányi része,
 Valamint gyönyörű egésze,
 Gazdag az ég csudáival;

S a minden nemzetek atyjához
 Intézek hív áldozatot,
 Hogy adjon a nehéz munkához
 Neked kívánt fogamatot;
 S forrón nézvén dicső fényedre
 Megújítom szeretetedre
 Kötelező szent eskemet:
 Szerencsés, ha, mikor megholtam,
 Azt vallhatod hogy méltó voltam
 Neked köszönnöm éltemet.

BERZSENYI DÁNIEL.

1780—1836.

Egyházas-Nagy-Berzsenyi Berzsenyi Dániel egy, több régi főnemzetséggel rokon ház gyermeke, Vas vármegyében, kemenesali Hetye helységben született május 6. 1780, hol atyja Lajos földesúr és címzetes ügyvéd, philosophiai csendben, gazdálkodva és olvasgatva élt. Ezen a görög és római írók olvasásából táplált hazafi érzületű, stoikus férfiú korán költötte fel a kisedben már a szigorú erény- és honszeretet érzéseit, s előtte mind a classicai hősöket, mind a magyar országos és megyei férfiakat lelkesen emlegette. Tudván, hogy erős lélek csak erős testben lakhatik, a gyenge fiút mindenek előtt természetes szabad élet és gymnastika által erősítette, s tanulásra csak tizedik éve felé fogván, őt így elkészítve a soproni oskolába küldötte; hol ekkép idősb társait csakhamar és játszva elérte, később pedig lovaglás, úszás, birkózás és éneklésben minden egykorúit felülmúlta. De gymnastikája, mond Döbrentei, nem levén görögösen muzsikával párosítva, .. a duzzadó erő nem szülhetett egyebet nagy vásottságnál, mely őt végtelen csintalanságokra ragadozta, a mi igen is szűk korlátú életformáinkból szüntelen kikapdosta, s ez által ifjúságát zivatarokkal borítá el. Szilaj erejének szellemében a vitézséget nézvén legfőbb szépségnek, már syntaxista korában katonává akart lenni, a

miért atyja az egyetlen gyermeket haza hozta, hol ez a classicusok mellett atyja magyar verses könyveit olvasgatta. Esztendő múlva ismét Sopronba küldetvén, Vietórisz Jonatán soproni rector-prof., kinek figyelmét az ifjanc nemesb ösztönei el nem kerülték, kedvezésből maga keze alá vette a rhetorikai osztályba. De ekkor is nem az iskolai tanulmányok foglalták el, melyek inkább úntatták; csak ahoz foggott tüzzel, amihez természete önkényt vonzotta; mindazáltal ragadt reá hallomás és gyakorlásból anynyi deák nyelv, hogy a romaiakat, s a leányokkali társalkodásból, kikkel korán szeretkőzött, annyi német tudás, hogy a német írókat érthesse. Különösen Horác és Gessner lettek már ekkor kedvencei, sőt titkon verselni is kezdett, mire főleg a Kis által alakított soproni magyar társaság ösztönözhetette, melynek tagja lett.

Így folyván a dolgok, mint hanyag iskolást atyja 1796-ban végkép haza vitte, s őt a gazdasághoz alkalmazta. E mellett a római remekírókhoz vonzátását látván, maga olvasta vele a latin prózáírókat; a költőktől azonban óván őt, a lánglelkű ifjú éjjel titkon társalkodott azokkal; s ki eddig csak gátolt szerelmeit éneklette meg, 1797-ben, a felkölt nemesség szombathelyi táborában megfordulván, tüze, hathatós ódákban lobbant ki. Ekkor készült t. i. „*A felkölt Nemességhez a szombathelyi táborban*“, és: „*Herceg Eszterházy Miklóshoz, midőn a szombathelyi táborban commandérozá a nemességet*“, két mű, mely, habár

utóbb át meg átdolgozva megújított, de első főgamtatásában is már messze túlszárnyalta kortársait, a nélkül, hogy dolgoztatásai csak meg is sejtettek volna. Az ily korán és hatalmasan fejlődő szellem nem tűrhethén az atyai ház korlátoló szigorát, atya és fiu viszonyát végre szakadás bontotta fel. „Én őt nem vádolom — írja maga Kazinczyhoz, sept. 1. 1810. — sőt azt vallom, hogy ő tanult, okos, és igen jó ember, s minden hibája csak az volt, hogy engem nem ismért, és az én szilajságomat nem mérsékelni, hanem zabolázni akarta. Ebből harc lett, és örökös idegenség. Az ő háza nékem Munkács volt, melyet csakhamar el is hagytam, és anyai jószágomon magamat elhúztam. De a harc az én lelkemet nem csüggesztette, hanem emelte s érlelte. Csakhamar jobb gazda lettem, mint az atyám; somogyi jószágomat kiváltván, többet kaptam rétben és szántóföldben ezer holdnál, s úgy szintén egy igen szép szőlőt, mely hat s hét száz akó legjobb bort terem. Ezekhez tudván az én életem módjának nagy egyszerűségét, tehát én elég gazdag vagyok. Mindezekén felül pedig szerzettem magamnak egy oly kincset, mely mind ezeknél véghetetlenül többet ér — a tudományokat és a Te barátságodat.“ Ezen elköltözés Sömgyénbe, Vasmegeye kemenesali járásában fekvő faluba, 1800-ban történt, hol a tizennégy éves Dukai Takács Zsuzsannát elvevén, annak részjóságát is átvette; s itt mint szorgalmas gazda és gyermekei gondos nevelője boldog közép-szerben elvonúlva élt, tanulva s dolgoztatva folyvást.

Versei mellett egyízben Kis János lepte meg véletlenül 1805-ben, s jóváhagyásával serkentette őt; később némely darabjait kinyervén, azokat, sőt végre azoknak egész gyűjteményét Kazinczyval közölte, ki legott felismervén benne a nagy költőt, őt 1808 oct. 31. írt első levelével felkereste. Berzsenyi örömkönynyezve vette a mester közelítését, fogadást tett, hogy minden erejét az irodalomnak szentelendi; s megindult azon Berzsenyit annyira emelő barátkozás, e Berzsenyire nézve oly tanulságos és mívelő eszmecsere, mely kivált az első hét évben igen élénken, s Kazinczy részéről mind végig nem hülő melegséggel folyt. Nem csak az az óda, melylyel Berzsenyi akkor ajánlotta már verseit Kazinczynak, midőn ez magát vele levelezésbe még nem tette, hanem levelei özvsz sora tanusítja azon gerjesztőleg és képezőleg elhatározó folytonos befolyást, melyet ez eleitől végig Berzsenyire gyakorlott; ki Kazinczyt, ha mindenben (mint az elisiókban, a Ráday-versnemben, némely újabb formákban) nem követte is, mindenkor nagy költőnek ismerte el. A közönség ekkor még nem ismerte Berzsenyit. Kazinczy sürgette őt versei kiadása végett, s ma már hihetetlennek látszik, miszerint azoknak kiadó nem találkozáván, csak miután hosszas sikertelen igyekvések után Helmezy Mihály fogta fel az ügyet, jelenhettek meg, s akkor is a pesti növendék-papság segedelmével, melyhez a székesfejérvári is csatlakozott. Így jelentek meg végre: *Berzse-*

nyi Dániel Versei. Kiadá Helmezy Mihály (Berzsenyi képével). Pest, 1813 k8r.

Ezt megelőzőleg költönket sok és soknemű baj érte volt. Az 1809-ki háboru őt is felriasztotta nyugalmából; az eszések vetéseit tették tönkre, e gondjai közt szűk lakjának csendhiánya is nyomasztó kezdett reá nézve lenni. 1810 januárban Pestre indulván versei kiadása végett, a kocsi felfordulása gátolta feltételében; és csak tavasszal vihette azt véghez, ahol Szemere, Vitkovics, Kölcsey és Horvát Istvánnal kötött frígyet (Helmezyt csak 1813-ban látta, második Pesten voltakor); de következtek betegségek, az 1811-diki pénzváltás, ennek folytán kénytelen-sége Niklán maradni, hova 1808-ban költözött át, s honnan őt születése tája, a szép Kemenes-Alja mindig elvonzotta; nyomban egy pusztító jégeső, házának ledőlése s újra építése, némely szomorító csalódások, az általános pénzszükség hatásai, és családi kedvetlenségek; mik öszvesen, ha vele a költészettől búcsút vétettek, nem csodálhatni. De lelke erejét, sőt vidámságát is a bajok meg nem törték; s valamint ezek a gyakorlati élet munkáiban nem csüggesztették, úgy a „Mondolat“, mely Kazinczyn kívül főleg őt kívánta sujtani, nem rezzentette el az irodalmi pályától. A Döbrenteihez intézett, a „Mondolat“ra vonatkozó szép epistolájában (1815) írja:

S letettem ámbár lantomat kezemből,
Hogy kedvesimnek adjam éltemet,
S nyaram kalászszaal biztató szakát
Telemre gyűjtve éldegeljem el;

De oh nem élet a másátlan élet!
 Maradjon a föld! minden kincse gőz.
 Sietve térek vissza istenimhez . . .

s hozzá fogott egy bölcsészeti munkához: *A reli-
 giók eredete és harmóniája*, melyet azonban némely köz-
 benjövetelek megakasztottak; ellenben a köz tetszés,
 melyet versei nyertek, s mely őt, a profanum vulgus
 gyűlölőjét, eleinte önbecse iránt kétkedővé tette, s a
 belső szükség, újra megpendítették vele még alig
 elnémult lantját. De e másod időszakban csendesedő
 vére, ódai szárnyalás helyett, kétségkívül Kazinczy
 példáján, kinek epistoláit a magyar költészet legne-
 mesebb műveinek tartotta, a philosophiai epistolában
 kereste kifejezését, mikhez csak egy pár lyrai darab
 járult, mik aztán együtt negyedik könyvül járultak
 versei második kiadásához, melyet ismét Helmeczy
 intézett el ily cím alatt: *Berzsenyi Dániel Versei*,
 kiadta egy kalauz értekezéssel megtoldva barátja
 H. M. Második meg bővített kiadás. Pest, 1816. k8r.,
 s melyben Berzsenyi azon változtatásokat, mik az
 elsőben híre nélkül Helmeczy által csúsztak be, mel-
 lőzve, egyszersmind számos javításokat tett.

S ismét új mezőt keresett költői munkásságá-
 nak. Az Erdélyben jutalmakkal mozgatott drámaügy
 vonván magára figyelmét, 1814 végén Kazinczytól tár-
 gyat s 1815 végén Döbrenteitől, ki őt három évvel az
 előtt kereste fel levelével, szépészeti utasításokat kért.
 „Minthogy én az óda reptéhez naponként nehezebb s
 restebb kezdek lenni — írja ehez 1815 dec. 3. — leg-

ujabban arra határozta magamat, hogy a theátrumon próbáljak szerencsét“, s felszólítja, mikép az annyiaktól gáncsolt, de tőle szeretett Kotzebue hibáit mutassa ki, hogy azoktól magát megóhassa. Válasz nélkül maradván, hozzálátott *Kupa támadása* feldolgozásához, de melyet a második felvonásban úgy látszik elbetegülése szakasztatott vele félbe. T. i. bükör fejlődött ki a kevéssel ezelőtt még oly ép és emberszerető világnézetű férfiban, melynek (hihetőleg physikai) alapja előttünk tudva nincs. Csak Barcza István szomszéd birtokostársa üzé el néha képzelődéseit. Utazás javasoltaték; szekere feldőlése ágyba veti a szerencsétlen költőt, hibás orvoslás hagymázt idéz elő, s hosszas testi lelki bágyadságot hágy maga után, mely az írást, olvasást egyiránt tiltá, mikép azt húzamos hallgatás után 1817 év elején Kazinczyhoz indított első levelében írja. Mindamellet febr. 12d. a keszthelyi Helikon első ünnepén jelen volt, hová a halhatatlan gróf Festetics György őt meghívta, ki, midőn Berzsenyi megérkezék, fedetlen fővel az utcára sietett a nemzet halhatatlan költőjét fogadni. E napról írt levele s nyomban készült *Hymnusa Keszthely Isteneihez* mutatja, hogy Berzsenyi ismét viszszanyerte lelkének régi elevenségét.

De bekövetkezett versei bírálata Kölcheytől a Tud. Gyűjtemény azon évi VII-d. kötetében, melyben a sokkal ifjabb társ méltányoló tisztelettel, de nem kevesebb szigorral, hallatta Berzsenyiről mind helyeslését, mind gáncsait. Az eddig csak magasztalt, s méltán magasztalt költő nyugalma s tiszta látását e szokot-

lanúl nyílt nyelv teljesen feldúlta s elhomályosította; büszkesége, oly időben, midőn a lelketlenség is szinte sérthetetlen volt, magát meggyalázottnak, sőt magában az irodalom ügyét is veszélyeztetve látta; s ekép felelni készülvén, Kazinczytól kívánt elébb holmit megtudni. Ez, tartva Berzsenyi önkockáztatásától, ha ez költeményei, sőt önmaga költői jelleme védelmére kelne, Kölcsey tiszta szándéka mentésével meg kívánta nyugtatni, de ezzel magától is elidegenítette őt, s Berzsenyi Kazinczyt is részesnek tartván méltatlan megtámadtatásában, minek ő a dolgot tekintette, beteges izgatottságban megírta antirecensióját, melyet azonban a Tud. Gyűjt. szerkesztősége magának Berzsenyinek érdekében jónak látott ki nem adni. Berzsenyi azonban utóbb, kibontakozva mély hypochondriájából, mely szellemét e vélt bántalmak következtén befátyolozta, maga is meg látszott banni a lépést, és cikkét visszakérte; Kazinczyt pedig, három évi hallgatás után, ismét felkereste baráti jobbja nyújtásával, bár azon alaptalan gyanuja, hogy Kazinczynak is része volt a bírálatban, most sem oszlott el egészen, s pesti barátjai csillapítását most is gúnynak vette. Kazinczy régi szeretettel fogadta még mindig elfogúlt barátját, s újra folytatta a levelezést! de Berzsenyi, sebéből egészen ki nem gyógyult többé. Így szűnt meg a két nagy ember viszonya, mely tíz éven át a legbensőbb, s Berzsenyire mindig oly emelő és mivelő volt. Ez pedig újra átdolgozván antirecensióját Kölcsey ellen, s egy értekezést a Kazinczy által sürgetett

Ráday-nemű verselés, és különösen a sonettforma ellen, melyet egykor külön költeményben annyira magasztalt, azokat a Tud. Gyűjteményben kiadatta, névszerint: *Észrevételeit Kölcsey recenziójára* (1825. IX.) és: *A Versformákról* (1826. IV.), melyek elsejében önmagát többnyire szerencsésen védi, mire szükség nem volt, s Kölcseynek egy szép dalát kölcsönben nevetségessé igyekszik tenni; ebben pedig sok finom észrevételek mellett a költészetről sok áltételt is vítat, oly tudománynyal, melynek megszerzésére őt ép ezen összekoccanás vezette. Az örömtelen pert, nagylelkűség nélkül, az „Elet és Literatura“ fejezte be 1826-ban. A kedve-szegett költő ez idő óta ritkán nyúlt a lanthoz, és csak kétszer lépett elé új dolgozatokkal, név szerint Kisfaludy Károly fölszólítására az 1825-ki Aurórában (hol ezek állnak: *Szilágyi*; *A víg Chloe*; *a poeta*) s Kulcsár lapjaiban „Napoleon“ című epigrammjával. Utolsó költeménye a *gr. Mailáth Jánoshoz* írt óda 1830, melylyel ezt némely versei németre fordításaért (Magyarische Gedichte 1825) tisztelte meg, s mik mutatják, hogy Berzsenyit nem a lélek lankadása, hanem a kedvhiány némították el.

A magyar akademiának felállása új munkásságra bírta Berzsenyit, új mezőn. T. i. ez intézet igazgatósága őt 1830 nov. 17. a philosophiai osztályban első vidéki (fizetéses) rendes taggá nevezvén, s aesthetikai tárgyakkal foglalván el, több *bírálatokon* kívül 1832-ben egy nagyobb dolgozatot terjesztett elő: *Poetai Harmonistika* címmel, mely a M. T. Társaság

Évkönyvei I. kötetében jelent meg. 1833-ban a Széchenyi István hatalmas mozgatásai az anyagi állapotokra irányozván a köz figyelmet, Berzsenyi, ki a maga szűk életkörében is elég tárgyat lelt a sikeres gondolkodásra, 1833-ban *A magyarországi mezei szorgalom némely akadályairól* értekezett. Még 1829-ben, s újra 1831-ben vette Kazinczy leveleit, mikben ez engedelmet kéri versei kiadására; de Berzsenyi azt első ízben széptani ellenkezéseikkel, másodikban azzal mellőzte, hogy azokat most már egyéb dolgozataival maga kívánja kiadni. Ez volt Berzsenyi utolsó levele Kazinczyhoz 1831 apr. 6. Szándékát azonban nem létesíthette. Betegeskedés fogta el, melyért 1836-ban a budai fürdőket kívánta használni. De megelőzte őt a halál, mely ezen évi febr. 24-dikén oltá el hosszas keserüségektől elborított életét, miket a magány s a kor két legrokonabb lelke szép viszonyát megmérgező Döbrentei táplálni nem szűnt. Az akadémia Kölcsey Ferencre bízta az elhúnytak nyilvános megtiszteltetését; s a megbízott az 1836 sept. 11-dikei közülésben hozta nemeslelkű engesztelő áldozatát az őt igazságtalanul gyűlölt költő emlékezetének. Munkáit Döbrentei Gábor gyűjtötte össze s adta ki: „*Berzsenyi Dániel Összes Művei*. Költelem s folyó beszéd. Közrebocsátá meghagyása szerint Döbrentei Gábor. Harmad kiadás, kéziratban maradt még nem ismertekkel.“ Budán, 1842. Magas 4rétb. egy kötetben, s egy időben 8r. három kötetben. Az említettekén kívül a kétes hitelességű „*Kritikai Levelek 1829—1834 között*“

„Némely kiszemelvény Kazinczy Ferencnek B. D.-hez írt leveleiből, *Egy levele Berzsenyinek Kazinczyhoz, „Néhány levelezet B. D. és Döbrentei Gábor között,*“ s a költő életrajza s verseihez bő jegyzések terhelik ez ízetlen kiadást, mely számtalan helyen elváltoztatva adja Berzsenyi szövegét. Miután ezt 1859-ben egy, helyenként taláalomra visszaigazított, hibás, csínatlan és törvénytelen utánnyomtatás követte ily cím alatt: „Berzsenyi Dániel Összes Versei öt könyvben. Ötödik kiadás, jegyzetekkel (t. i. némely variánsokkal) Pesten, Magyar Mihálynál 1859“ valahára megjelent egy kritikai kiadásuk: „*Berzsenyi Dániel Versei.* A megrongált szöveget az eredeti kéziratok és kiadásokhoz egyengetve, kiadatlanokkal és életrajzzal bővítve, a költő örökösei megbízásából kiadta Toldy Ferenc.“ A költő hű arcképével. Pest, Heckenast G. sajtátja. 1860. — Majd: *Kazinczy Ferenc* Levelezése Berzsenyi Dániellel 1808—31. Kiadta Kazinczy Gábor. Pest 1860 Heckenastnál; — *Berzsenyi Levéltár-cájából* Toldy Ferenc (Új M. Muzeum 1860. II.). — Végre: *Berzsenyi Dániel Munkái*, újra átnézett kiadás, a költő örökösei megbízásából Toldy Ferenc által, 2 köt. Pest 1864. Heckenastnál. — S eddig van maig a Berzsenyi irodalma.

Berzsenyi első sorban ódaköltő, még pedig a nemzet legnagyobbja s a világirodalomban is az első rangúakkal szerencsésen versenyző. Hazafiság, életbölcselem, barátság, szerelem és vallásosság fő tárgyai: az érzés heve, fennség, nagy gondolatok, lyrai

csapongás s új és merész nyelv jellemzik azokat; míg az antik kifejezésmód a classicaei iskola tanítványát árulja el. A reflexió gyakran, de mindig a szíven keresztül, lép elé, s harmóniás lelke felett nyugalom és derü ömlik el. Ez jelleme gyönyörű epistoláinak és későbbi dalainak is.

I. A Magyarokhoz.

Romlásnak indúlt hajdan erős magyar!
Nem látod Árpád vére miként fajul?
Nem látod a boszús egeknek
Ostorait nyomorúlt hazádon?

Nyole századoknak vérzivatarja közt
Rongált Budának tornyai állanak,
Ambár ezerszer vak tüzedben
Vérideit, magadat tiportad.

Elszórja, hidd el, mostani veszni tért
Erkölesöd: undok vipera fajzatok
Dúlják fel e várt, mely sok ádáz
Ostromokat mosolyogva nézett.

Nem ronthatott el tégedet egykoron
A vad tatár khán xerxesi tábora,
S világot ostromló töröknek
Napkeletet leverő hatalma;

Nem fojthatott meg Zápolya öldöklő
Századja s titkos gyilkosaid keze,
A szent rokon vérben füresztő
Visszavonás tüze közt megálltál:

Mert régi erkölcs s szpártai férfi kar
Küzdött s vezérlett fergetegid között;
Birkózva győztél, s Herculesként
Érc buzogány rezegett kezében.

Most lassu méreg, lassu halál emészt.
Nézd, a kevély tölgy, melyet az éjszakai
Szélvész le nem dönt, benne termő
Férgek erős gyökerit megőrlik,

§ egy gyenge széltől földre terítettik!
Így minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész:
Roma ledúl, s rabigába görbed.

Mi a magyar most? — Rút Sybarita váz.
Letépte fényes nemzeti bélyegét,
S hazája feldúlt védfalából
Rak palotát heverő helyének;

Eldődeinknek bajnoki köntösét
S nyelvét megúnván, rút idegent eserélt,
A nemzet örlelkét tapodja;
Gyermeki báb puha szíve tárgya.

Oh! más magyar kar mennyköve villogott
Atilla véres harcai közt, midőn
A félvilággal szembe szállott
Nemzeteket tapodó haragja.

Más néppel ontott bajnoki vért hazánk
Szerzője Árpád a Duna partjain.
Oh más magyarral verte vissza
Nagy Hunyadink Mahomet hatalmát!

De jaj, csak így jár minden az ég alatt!
Forgó viszonság járma alatt nyögünk,
Tündér szerencsénk kénye hany, vet,
Játszva emel s mosolygva ver le.

Felfogat a nagy századok ére keze
Mindent: ledült már a nemes Ilion,
A büszke Carthágó hatalma,
Róma s erős Babylon leomlott.

II. A felkölt nemességhez

a szombathelyi táborban, 1797.

Él még nemzetem istene!
 Buzgó könnyeimen, szent öröm, ömledezz!
 Állsz még, állsz szeretett hazám!
 Nem dőlt még alacsony porba nemes fejed!
 Méltán búslakodám előbb,
 Hogy hősosz eleid nyomdokiból kitérsz,
 S régen-félt veszedelmidet
 Rád húzzák netalán majd buta korcsaid.
 Hálá! mást mutat e sereg,
 Mely most, régi magyar módra, nyeregben ül.
 Nem szállt Trója alá soha
 Ily szép szpártai had, sem Hunyadink kevés
 Zászlóit nem emelte völt
 Rettentőbb hadi nép Bécs letörött falán.
 Csak sást nemzenek a sasok,
 S nem szül gyáva nyulat Núbia párduca:
 Thétisz nagy fia nem maradt
 Chironnál, mikoron kardra veté szemét:
 Árpád vére se hülhet el,
 Ámbár rég heverész a puha pamlagon.
 Nézd: most felköti fegyverét,
 Csákóján lobogó kolesag emelkedik;
 Buzdító katonás ruhát
 Öltvén, lelke nemes lángja kigerjedez.
 Majd kardjára felesküszik,
 Mindent ront s megemészt, mint heves Afrika
 Búsult tigrise, amidőn
 Ordít kölykeiért s körme viaskodik.

Majd felkelnek alattad is,
 Oh József! nagyanyád Thrézia bajnoki,
 S bátran még, szeretett vezér,
 A jég-alpeszekken s Ádria öblein.
 É nép nem gyülevész csoport,
 Nem rabbérbe emelt bús buzogányt keze.
 Önkénynt áldoz az életet,
 S horgas kardja kövér hantjaiért hasít.
 Míglen hősi bibor süveg
 Tündöklök fejedén Hunnia csillaga,

Esterházy dicső magyar!
 Míg győző eleid pallosa combodon
 Csattog: győzni fog a magyar,
 S Andrásnak ragyogó napja le nem menend.

III. Szilágyi.

„Ledült Hunyaddal a haza védfala!“
 Így zeng hősei közt a diadalmas ősz,
 Körültüzelgve bús szemekkel
 A had erős fiaim, Szilágyi;

„Ledült, s az undok cimbora, láncait
 Elszaggatva, kitör szent düledékein,
 S habzó agyarral tölti újra
 Béhegedett sebeinkre mérgét.

A tiszta ifjak lelke gyanútalan
 Hódolt a gonoszok csalfa siralminak,
 Kik mind Hunyadnak, mind hazánknak,
 Békepohárba halált adának.

Ezt nyerte a nagy hősatya, virtusán:
 Megkímélte magas szívvel irigyeit,
 Őn gyermekébe döfte törét,
 S a cudarok diadalt kacagnak.

Ezt nyerte a mí balga hitünk, midőn
 Oly körmökre bizánk a haza zálogit,
 Melyekre honnunk vére csorgott,
 S hív Hunyadink vasa bélyeget vert.

A cselt utáló így veti gyilkosa
 Hállójába magát; így fedi tornyait
 Földünkön a bűn, míg Molochnak
 Áldozik a nemes önmagával.

A virtus a jók horga, ha céltalan.
 Féltünk rossz rokonink véribé' fürdeni,
 S a jóknak ártánk: Az kegyetlen
 Aki szelíd, mikor ölni szentség.

A százfejű szörny új fejeket terem,
 Posványával együtt vesztheti Hercules;
 A gaz lenyesve még bujább lesz;
 Irtani kell gyökerestül a bünt.

Így adta vissza Sylla az életet
 Rómának, s így adom vissza hazámnak én.
 Vértorral alkot új világot
 Sylla-Szilágyi haragja: jertek!"

IV. Felsőbüki Nagy Pálhoz,

az országgyűlés alatt, 1807.

Már midőn a föld letapodva hódol,
 S Róma felséges geniussa eltűnt,
 Mint egy őr Cátó feded a világot,
 S mennyköveket szórsz.

A közembernek neve vész magával:
 Kines, kevély márványpaloták homályba
 Dőlnek, elmúlnak, s heverő uroknak
 Híre enyészik:

A derék nem fél az idők mohától;
 A koporsóból kitör és eget kér,
 S érdemét a jók, nemesek s jövőendő
 Századok áldják.

Láttalak fényes hadi öltözetben;
 Látlak országunk ragyogó gyűlésén;
 Ott merő Hektort s Kinizsit mutattál:
 Itt Cicerónk vagy.

Ősz atyáink közt fiatal korodban
 Palmaágakkal koszorús fejedre
 A kitündöklő magas elme s lélek
 Égi sugárt vont.

Nagy, midőn tündér paripádra szöktél,
 Nagy, hazánk kormányvezető tanácsán.
 Itt az érdempole! ez az égnek útja,
 S régi magyar dísz!

V. Wesselényi hamvaihoz.

Leomlom én is szent porodon, nemes!
 A jókkal együtt könnyeket áldozok,
 S hamvvedredet bús cyprusággal
 Illeti Melpomeném zokogva.

Nem úgy jelentél meg te házad egén,
 Mint egy szökőfény, mely mosolyog s kivész,
 Mint egy szívárvány, tarka párák
 Kölesönözött ragyogásaikkal:

Te, mint az orkán, s mint az olympi láng,
 Megráztad a göztorlatok alpeszít;
 S villámszavad megszégyeníté
 A gonoszok s cudarok dagályát.

A jók csudáltak, mint az Egész' javát
 Titkon segítő mennyei tüneményt,
 Neved, dicsőült Wesselényi,
 Rettenetes vala és imádott.

Ritkán talál itt enyhelyet a derék.
 A virtus útját szörnyetegek lesik.
 Pályája küzdés; ám de végre
 Talpa alá szegi a chimaerát.

Mint hajdan a szép Aethra jeles fia,
 Felbírtad ifju karral az éktelen
 Márványt; s atyáid pallosával
 Győzödelem vezetett az égbe.

Tekints le hozzánk hős eleid közül!
 Lebegj körülünk, légy szeretett hazád
 Védlelke, s oh add vissza fényes
 Díszeidet deli magzatodban!

VI. Báró Prónay Sándorhoz.

Mint a szerencsés harcos, Olympián,
 Kit megtapsol egész Graecia, s Pindarus
 Megzeng, magát félistenekhez
 Méri, s az ég özönébe' fürdik:

Mosolygva nézi lelkesedett szemem
A hősek ragyogó szobrait és Halált,
Miolta tőled pályabért nyert,
Oh haza bölcs fia! szűz Caménám.

Győztem! lerázták combaim a fővényt.
Izzadt fürteimen szent olajág lebeg.
Nevem kiküzdém a homályból,
S általadám maradékaimnak.

Hová, hová ránt ömledező hevem?
Oh, érzem gyönyörű bérem egész becsét,
Érzem, tetőled nyerni laurust
Mely diadal s mi kevély dicsőség!

Tőled, ki a jót tiszteled és nemest,
S általhatsz az igazt fátyolozó szinen,
Mely annyi visszás képzetekkel
Tölti, zavarja szemünk homályát:

Tőled, ki pályánk tárgyait ismered,
És nagy fényű atyád s híres ipad szerint
Osztozt, paizst, tört nyújtva munkálsz
A haza, nyelv s tudomány ügyében.

Jer, jer, borúlj le Pythia zsámolyán,
S honnunk isteninek áldozatot vigyünk!
Te, tulkokat, bort, drága myrrhát,
Én amarantkoszorút s virágot.

VII. Fohászkodás.

Isten! kit a bölcs lángesze fel nem ér,
Csak titkon érző lelke ohajtva sejt:
Léted világít mint az égő
Nap, de szemünk bele nem tekinthet.

A legmagasb menny s aether uránjai,
Melyek körülted rendre keringenek,
A láthatatlan férgek a te
Bölcs kezeid remekelt csudái.

Te hoztad e nagy Minden ezer nemét
 A semmiségből, a te szemöldöked
 Ronthat s teremthet száz világot,
 S a nagy idők folyamit kiméri.

Téged dicsőít a zenith és nadir.
 A szélveszek bús harca, az égi láng
 Villáma, harmatesep, virágszál
 Hirdeti nagy kezed alkotását.

Buzgón leomlom színed előtt, dicső!
 Majdan ha lelkem záraiból kikél,
 S hozzád közelb járulhat, akkor
 Ami után eped, ott eléri.

Addig letörlöm könnyeimet, s megyek
 Rendeltetésem pályafutásain,
 A jobb s nemesb lelkeknek útján,
 Merre eröm s inaim vihetnek.

Bizton tekintem mély sirom éjjelét!
 Zordon, de oh, nem, nem lehet az gonosz,
 Mert a te munkád; ott is elszórt
 Csontjaimat kezeid takarják.

VIII. Az én kegyesem.

Az én kegyesem nem nemes,
 De deli és szép,
 Mint egy Grátia kellemes
 Szíve tiszta s ép.
 Félénk szeme nem mosolyog,
 Csak dagadó mellye dobog,
 Midőn felém lép.

A módit ő nem ismeri,
 Sem piperéit,
 Ah, még is oly szépen szedi
 Könnyű lepleit!
 Barna fürtje sodradéka,
 Fátyola esendes árnyéka
 Festi kecséit.

Szép, ha képén a szerelem
 Rubintja pirúl:
 Szép, ha könnyét törülgetem,
 S vállamra simúl:
 Szép, ha ölel, fohászkodik,
 Színe százfelé változik,
 S nyelve elnémúl.

IX. Életphilosophia.

Én is öröme születtem
 Arkádia berkében,
 Rózsapárnán szenderegtem
 Cypris ambrás ölében.
 Az arany század istene
 Pásztorai közé kene.

Ah de mint az arany világ,
 A rózsakor elrepül!
 Olympusra más isten hág,
 S Dodona berke dördül.
 Elvirít a szép kikelet,
 S vele a hesperi liget.

Az enyém is elvirúlt már!
 Pályám vége közelít:
 Hol a gígászi Örök vár,
 S chaoszába elmerít,
 Mint egy cseppet az oceán,
 Mint egy sóhajtást az orkán.

Légyen álom, légyen bíró,
 Bátran megyek elébe,
 Mint egy elfáradt utazó
 A vadon enyhelyébe.
 Mert ha bíró: nem furdal vád,
 Mert ha álom: nyugalmat ad.

Ember voltam, csak gyarlóság
 Létem fényes bélyege,
 Ha virtusom nem hiúság,
 Forró vérem melege,
 Ha szívem nemesebben vert,
 Önmagában méltó bért nyert.

Sírjak-e, hogy életemet
 Jól használni nem tudtam,
 S legkiesebb ösvényimet
 Álmodozva folytattam?
 Ha ezt újra elkezdhetném:
 Ismét a múltat követném.

Az ifjuság örömeit
 Lelkesedve öleltem,
 De szívem szebb ösztöneit
 Soha bé nem tölthettem.
 Ithakám partját elértem:
 S ah hazámra nem ismértem!

Úgy éltem, hogy életemet
 Visszaélni nem bánnám,
 Úgy éltem, hogy életemet
 Végezni ne fájlalnám;
 Megesókolgattam rózsáit,
 Megizzadtam vas pályáit.

Láttam a mosolygó tavaszt,
 Láttam az égető nyárt,
 Láttam minden időszakaszt,
 S minden földi láthatárt;
 Ha örök időket élnék,
 Ezeknél többet nem érnék.

Tűnő éltem rövidségét
 Én tehát nem síratom,
 S a jövődő kétes képét
 Előre nem borzadom.
 Minden kornak van istene,
 Nem zúgolódom ellene,
 S kebelemben marasztom.

X. Osztályrészem.

Partra szállottam. Levonom vitorlám.
 A szelek mérgét nemesen kiálltam.
 Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben
 Izzada orcám.

Béke már részem: lekötöm hajómat,
Semmi tündérkép soha fel nem oldja.
Oh te, elzárt hely, te fogadd öledbe
A heves ifjút!

Bár nem oly gazdag mezeim határa
Mint Tarentum vagy gyönyörű Larissa,
S nem ragyog szentelt ligetek homályin
Tíburi forrás:

Van kies szőlőm, van arany kalászszal
Biztató földem: szeretet, szabadság
Lakja hajlékom. Kegyes istenimtől
Kérjek-e többet?

Vessen a végzet valamerre tetszik,
Csak nehéz szükség ne zavarja kedvem:
Mindenütt boldog megelégedéssel
Nézek az égre!

Csak te légy vélem, te szelíd Caména!
Itt is áldást hint kezed életemre,
S a vadon tájék kiderült virány lesz
Gyöngé dalodra.

Essem a Grönland örökös havára,
Essem a forró szerecsen homokra:
Ott meleg kebled fedez, oh Caména,
Itt hűves ernyőd.

XI. A közelítő tél.

Hervad már ligetünk s díszei hullanak,
Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.
Nincs rózsás labyrinth s balzamos illatok
Közt nem lengedez a Zephyr.

Nincs már symphonia, s zöld lugasok között
Nem bűg gerlice, és a füzes ernyein
A csermely violás völgye nem illatoz,
S tükrét durva csalét fedí.

A hegy boltozatin néma homály borong.
 Bíbor thysusain nem mosolyog gerezd.
 Itt nem rég az öröm víg dala harsogott:
 S most minden szomorú s kiholt.

Oh a szárnyas idő hirtelen elrepül,
 S minden míve tűnő szárnya körül lebeg!
 Minden csak jelenés; minden, az ég alatt,
 Mint a kis nefelejts, enyész.

Lassanként koszorúm bimbaja elvirít.
 Itt hágy szép tavaszom: még alig izleli
 Nektárját ajakam: még alig illetem
 Egykét zsenge virágait.

Itt hágy, s vissza se tér majd gyönyörű korom.
 Nem hozhatja fel azt több kikelet soha!
 Sem béhúnyt szememet fel nem ígézheti
 Lollim barna szemöldöke!

XII. Barátimhoz.

Én is éreztem s tüzesen szerettem,
 Éltem a föld szép örömit, barátim!
 Barna fürtim közt szerelem s vidámság
 Myrtusi nyíltak.

Repdezett szívem kies Édenében:
 Mint ama boldog ligetek lakója,
 Már midőn a porkötelet lerázta
 Léthe virányin.

A szilaj lélek rekeszét kitörvén
 A nap útján túl magasan csapongott,
 S mint az aetherben lakozó rideg sas
 Földre se nézett.

Mennyi tündérbáj s ragyogó kilátás,
 Mennyi andalgó öröm és reménység
 Rengetett, édes Csalatás, öledben
 Mágus erővel!

Álmaim tűnnek, leesik szememről
 A csalárd fátyol, s az arany világnak
 Rózsaberkéből sívatag vadon kél
 Zordon időkkel:

Hol csak a külszín fedi a valóság
 Puszta országát bíbor állepelben;
 Am de a bölcsnek beható szemével
 Játszani nem mer.

Látja a virtust letapodva nyögni,
 Látja a bűnnek koronás hatalmát,
 Sokrates. méregpoharát s Tybérnek
 Thrónusa mocskát:

Látja, és keblét szomorún bezárja,
 Nem szeret semmit, de nem is gyűlölhet;
 Szíve óhajt még, de üres vadonban
 Hal ki nyögése.

XIII. Búcsúzás Kemenes-Aljától.

Messze setétedik már a Ság teteje,
 Ezentúl elrejtí a Bakony erdeje,
 Szülőföldem, képedet:
 Megállok még egyszer, s reád visszanézek,
 Ti kékellő halmok! gyönyörű vidékek!
 Vegyétek bús könnyemet.

Ti láttátok az én bölcsömnek ringását,
 S ácsorgó ajakam első mosolygását
 Szülém forró kebelén;
 Ti láttátok a víg gyermek játékait,
 A serdülő ifju örömit, gondjait,
 Éltem vidám reggelén.

Mélyen illetődve búcsúzom töletek;
 Elmégyek: de szívem ott marad véletek
 A szerelem láncain.
 Hímezze bár útam thessali virúlmány,
 Koszorúzza fejem legdicsőbb ragyogvány,
 A szerencse karjain;

Bánatos érzéssel nézek vissza rátok,
 Ti szelíd szerelmek s vidám nyájasságok
 Örömmel tölt órái!
 Nem ad vissza nékem már semmi titeket!
 Evezzem bár körül a mély tengereket,
 Mint Magellán gályái.

Oh gyakran a szívnek édes ösztöneit,
 S tárgyaihoz vonzó rózsaköteleit
 Egy tündérkép elvágja!
 A szilaj vágyások gígási harcait,
 E bújdosó csillag ezer orkánjait
 Bévvont szemünk nem látja.

Hív szívünk esendesebb intésit nem halljuk,
 Az előttünk nyíló rózsát letapodjuk,
 Messzebb járnak szemeink:
 Bámulva kergetjük álmunk tarka képét,
 Örökre elvesztjük gyakran éltünk szépét,
 S későn hullnak könnyeink.

XIV. Levéltöredék barátnémhoz.

Ne kérdezd, barátném! mint töltöm időmet,
 S távolléted alatt kedvem miben lelem?
 Tudod elvesztettem édes enyelgőmet,
 Tudod magam vagyok, mert te nem vagy velem.

Lefestem szüretem estvéli óráit,
 Ha már eselédimet nyugodni eresztem;
 És csak alig hallom a vígság lármáit,
 Agg diófám alatt tüzemet gerjesztem.

Lepembe burkolva könyökömre dülök,
 Kanócom pislogó lángjait szemlélem,
 A képzelet égi álmába merülök,
 S egy szebb lelki világ szent óráit élem.

Az őszi bogárnak búsongó hangjai
 Felköltik lelkemnek minden érzéseit,
 S az emlékezetnek repdező szárnyai
 Visszahozzák éltem eltűnt örömeit.

Életem képe ez. — Már elestvéledtem,
 Béborúlt az élet vidám álorecája!
 Még két múlató társ van ébren mellettem:
 A szelíd szerelem hamvadó szikrája,
 S bús melancholiám szomorgó nótája.

XV. Dukai Takács Judithoz.

Hogy a szelíden érző szép nemet,
 Letiltva minden föbb pályáiról,
 Guzsalyra, türe kárhozthatni szokta
 A férfi törvény, valljon jól van-e?
 Igen: ha az csak úgy tekintetik,
 Mint ösztöninknek szenvedő edénye
 S nyers kényeinknek játszó eszköze.

De hát csak erre vagynak-e teremtvé
 Azok, kik embert szülnek és nevelnek;
 Kik életünknek gyöngé bimbait
 Dajkálva őrzik forró keblökön,
 S véröknek édes nedviből itatják;
 Kik szebb korunknak édes napjain
 Rózsás kötéllel kapcsolnak magokhoz,
 S lelkünket égi érzésben füresztik;
 Kik ősz korunkban reszkető fejünket
 Ismét ölkébe veszik, s dajka karral
 Vezetnek éltünk vég határhoz,
 S ölelve tésznek a halál ölébe,
 Míg ott is újra vélünk egyesülnek?

Oh, nagy s dicső cél van nekik feladva
 S rendeltetésök szebb mint a miénk!
 De mint mehetnek nagy pályájokon
 Bévont szemekkel s békös lábakon?
 S kívánhatunk-e tőlök oly csudát,
 Hogy céljainknak megfeleljenek
 És lelkeinkkel őszvezenjenek,
 Ha őket a vak gyermekségbe zárjuk?
 A míveletlen föld csak gazt terem:
 A lélek is csak úgy emelkedik
 A virtusokhoz égi szárnyakon,
 Ha Delphi isten önt sugárt belé,

Mely úgy kifejti lelkünk díszeit,
Mint éltető nap a virágkebelt.

Midőn csapongva ömledő dalod
Klavírod érző hangjain lebelg,
Midőn nyilazva repdez ajkidon
Az ihletett szív s nyílt ész lángigéje,
Mely szívet elmét egyaránt hevit:
Akkor barátném, akkor érzem,
Mit veszte a föld durva gyermeke
Hogy a teremtő legbecsesb alakját,
Kinek kezébe szívünk adva van,
Játéka, kénye rabjává alázta!

De megboszúlva méltóságtokat
Kihágsz nemednek szűk koralátiból,
Melyekbe zárva tartja vad nemem,
Kihágsz s merészen fényesb útra térsz,
Melyen csak a nagy férfi nyomdokok
Vezetnek a szép tiltott táj felé;
Hol a vakító fénybe vont igazság,
Ámbár szemünket kápráztatja is,
De megmutatja a virtusnak útját,
Mely halhatatlan istenekhez int;
S hol a poesis nyájas istenei
Szemünkhez illő földi öltözetben
Enyelgve zárnak karjaik közé,
S a symboláknak hímes fátyolában
Öleltetik meg a nagyot s dícsőt,
S belénk mosolygják rózsás szájaikkal
Az égi szikrát s égi tiszta kényt.

Érzéd hatalmas ihletésöket,
S hevült kebelt nyitsz szép sugalmaiknak,
S mint a kalitka zárát elhagyó
S ismét szabadban lengő fülmile
Öröme gerjed s harsány csattogással
Repül az erdők zöld árnyékiba,
S üdvözli a rég óhajtott galyakról
A tarka völgyet s virradó eget:
Meglelkedve s égi szárnyra kelve
Lengsz vígan Aon szent virúlatin,
Hol a teremtő Pindar dithyrambja

Harsogva zúg le Pindus ormain,
 S a gyöngé Sappho esdeklő dala
 Nyögdelve reszket gyöngé húrjain;
 Hol új meg újabb szépségek csudáit
 Bájolva látja repdező szemed;
 Hol új meg újabb zengzetű melos
 Lángolva járja által lelkedet,
 S zengésbe hozza gyöngé lantodat.

De, oh leányka! még itt nincs határ!
 A képzelődés szép játékai,
 Az érzemények édes ömledési,
 Szépítik ámbár boldogságodat,
 De nem tehetnek boldoggá magok.
 Kettősen érzed a jót és gonoszt,
 S a sorsnak ádáz kényén függ nyugalmad.
 Nézd a magasban fénylő bölcseséget,
 Körülragyogva csillagnimbusával
 Az isteneknek békés sátorában,
 Hová nem érhet semmi földi tör!
 Ott, ott tanuld meg a bölcsék nyugalmát
 Ismérni, s győzni a föld szörnyeit,
 Indulatinknak pusztító dühét,
 És a szerencse játékit nevetni,
 Használni élted szűk kerületét
 S bátran letenni a halál kezébe.

Int a dicső táj. Járd zengő ajakkal.
 Vezessen érző kebled istene.
 Ölelje myrtus barna fűrtidet.
 Az égi Músák s Grátiák ölen
 Álmodd el élted rózsálmait,
 S védjen Minerva pályád zajjain,
 Mint Ariont a tenger istenei,
 Midőn zenegve szállt a delfinen.

XVI. A Táncok.

Nézd a tánc nemeit, mint festik játszi ecsettel
 A népek lelkét, s nemzetek izleteit.
 A német hármal lépéssel lejtve kering le,
 S párját karja közé zárja s lebegve viszi.

Egyszerű a német mindenben, s csendesen örvend,
 Egyet ölel mindég, s állhatatos szerető.
 A gallus fellengve szökik, s enyelegve kacsingat,
 Párt vált, csalfa kezét majd ide, majd oda nyújt.
 Ez heves és virgone, örömeiben gyermeki nyájas,
 Kényeiben repdez, s a szerelembe' kalóz.
 A magyar egy Pindár: valamerre ragadja negéde,
 Lelkesedett tüzzel nyomja ki indulatit.
 Majd lebegő szellő, szerelemre felolvad epedve,
 S búja hevét kényes mozdulatokba szövi;
 Majd maga fellobbanva kiszáll a bajnoki táncra
 (Megveti a lánykát a diadalmi dagály)
 S rengeti a földet: Kinizsit látsz véres ajakkal
 A testhalmok közt ugrani hőseivel.
 Titkos törvényt mesterség nem szedi rendbe,
 Csak maga szab törvényt, s lelkesedése határt.
 Ember az, aki magyar tánchoz jól terme: örüljön!
 Férfi erő s lelkes szikra feszíti erét.

XVII. Napóleonhoz.

Nem te valál győző, hanem a kor lelke: szabadság,
 Melynek zászlóit hordta dicső sereged.
 A népek fényes csalatásba merülve imádtak,
 S a szent emberiség sorsa kezedbe került.
 Ám de te ezt tündér kényednek alája vetetted,
 S isteni pálmádat váltja töviskoszorú.
 Amely kéz felemelt, az vert most porba viszontag:
 Benned az emberiség ügye boszulva vagyon.

SZEMERE PÁL.

1785—1861.

Szemerei Szemere Pál, egy ősrégi nemes család ivadéka, 1785. febr. 19. született Pécelen Pest vármegyében, atyja részbirtokán, kinek házánál gondos nevelést nyert. Nyilvános tanulmányait Budán kezdte

1791-ben, hol atyja akkor mint kir. helytartósági ügyviselő lakott, aztán Kún-Halason, Nagy-Kőrösön, Pápán és Pozsonyban folytatta, s Patakon bevégezvén, 1808-b. ügyvéddé lett. Első *költői kísérletei* a M. Kurir és Hirmondó 1802 és 04-ki folyamaiban, Bozóky 1805-ki Tavaszi Virágaiban, s külön: *Poetai Zsengék*, Pest 1806. jöttek ki; de ezek még nem engedték csak sejteni is azon lyrai mélységet s technikai bevégettiséget, mely kevés évvel utóbb készült darabjait tette feltünőkke. S így az irodalom barátai ama lelkes felszólalásából ismerkedtek meg nevével, mely Kulcsár Hazai Tudósításai 1807-diki folyamában a debreceniek és Kazinczy között folyt úgy nevezett arkádiai pört (Csokonai sírköve felett) fejezte be, s mely által különösen Kazinczy figyelmét vonta magára, kivel 1808-ban Pesten személyesen is megismerkedvén, vele ennek halálaig szíves barátságban és levelezésben állott. Ugyan ezen évben szövődött azon benső viszony is közte, Vitkovics és Horvát István közt, mely utóbb mint Kazinczy irodalmi ügyét a középpontban képviselő „triász“ nem kis jelentőségre vergődött, ők levén azok, kik zárt phalanxképen álltak ellent a nyelvreform irányában eleinte a társas téren keletkezett, majd nyilvánban fellépett visszahatásnak, és szinte leginkább azon téren, sikeresen küzdöttek a féltett ügy mellett, melynek mind több s több barátot szereztek a középponti irodalomban. A következő évben jelent meg Pesten Kölcsey is, kivel a legszorosb s mind kettőre mély hatású barátság fejlett ki. Sze-

mere, péceli részbirtokát csekély áron haszonbérbe adván, egész lélekkel s polgári jövődjére feláldozásával folytatta ez időben tudományos önművelését; 1809-ben Schedius széptani, 1810-ben Horvát István nyelvtudományi leckéit hallgatta; s a pénz becsének súlyedése miatt szigorú állapotra jutván, Kulcsár említett lapja mellett segédkedett, mely állásában 1810-ben a toldalékul adott *Neuwiedi Újságot* (az ezen című, akkor híres német lap kivonatát, itt-ott annak modorában készített eredetiekkel) ő szerkesztette.

Első költői műve, mely öt talentoma egész díszében tüntette fel, híres *Epistolája* volt azon *Vida Lászlóhoz* (Pest 1810), ki a középponti magyar színészetet három évig áldozatos hazafisággal tartotta fenn. Ez időben adott Szemere a keletkező újiskola neheztelésének a Révai székébe ültetett lelketlen orthológ Czinke Ferenc ellen kifejezést egy éles és gúnyos álnévű pamphletben: *Az Új Holmi kritikai megítéltetése*, Képlaki Vilhelm által. Pest, 1810. De a következő év alapította meg hírét mint egyik jelesb lyrai költőét, három mintaszerű sonettjével: *Emlékezet*, *Boldog pár*, és *Himfy*, melyeket Horvát István a Kazinczy első három sonettjével együtt mutatott be a még kisdéd, de figyelmes közönségnek, „Hat Sonett Kazinczytól és Szemerétől“ cím alatt, Pest (1811). Ezeket követték: *Dalok azoknak, akik szeretnek* Sz. Szemere P. által, hely s év nélk. Pest, 1812: hét dal német után s a *Titkos Vidék*, akkor „Recitativo“ címmel; 1813-ban a *Remény* sonett, s egyéb dalok, mik közül Kul-

csár közlött utóbb néhányat (Hasznos Mulatságai 1817-ki folyamában). Ez időben saját gondjai alá vevén péceli birtokát, 1814-ben Szemere Krisztinával kötött házasságot, ki Képlaki Vilma név alatt gerjesztett néhány, szép költeményével figyelmet. Az időközben Kazinczy ellen megjelent „Mondolat“ feleletéhez ő adott Kölcseynek tervet s néhány adalékot (különösen parodiázó verseket). 1818-ban gróf Teleki Johanna által a pesti nőegyesület nevében *Körner „Zrínyi“* című szomorújátéka fordítására szólíttatván fel, ő azt ez év nyarán készítette el jambusokban. E dolgozat egy nemes rangú társaság által a pesti nagy színpadon előadatván, először éreztette a nagy közönséggel azon nemes komolyságot és méltóságos zengést, melyre a magyar tragédiai dictió képes. ¹

Ez évben Szemere állandóan Pestre telepedett ismét, miután Pest vármegye tisztújításán a nádorfőispán által alügyészsze nevezetett, mely hivatalt tizenegy évig viselte; 1828-ban pedig azon országos küldöttség tagjává, mely gróf Teleki József elnöklete alatt a felállítandó magyar akadémia országos terve nyomán azon alaprajzot és rendszabásokat dolgozta ki, mik szerint az, 1830-ban, megalakított. Ez időben is készültek némely apróbb munkácsiái, mint: *Nyelv és tárgy a költésben*, párhuzammal Himfy, Dayka, Virág és Berzsenyi, Kazinczy és Kölcsey

¹ Zrínyi monológja az ötödik felvonásban 1826-ban készült ottáva-rímokban, miután Kisfaludy Károly 1820-ban tette volt már e versnemben az első szerencsés kísérletet Irénjében.

némely versdarabjai közt (Tud. Gyűjt. 1818. V.), *Echo* sonett, és *A Hivatal* beszély levelekben (az Auróra 1822-diki folyamában), s *A Tövisök és Virágok bírálata* (Aspásia, 1824). Szemere már 1806 óta érlelte magában egy széptani folyóirat eszméjét, sőt ahhoz gyűjtögetett is, de Ragályi Tamás kivánságára anyagait neki átengedvén, ez indította meg azokkal 1807-ben „Segítőjét“. 1810-ben Berzsenyi jövéen Pestre, ez indítványozott olyat, s a triász a létesítendő füzetek szerkesztőségével Szemerét bizta meg, Horvát István és Fejér György pedig költséget ajánlottak reá. Újra folytak a készülétek, midőn Döbrentei Pesten megjelenvén, az ennek sürgességében inkább bízó Vitkovics könnyen reá bírhatta Szemerét a vállalat erre ruháztatására. Szemere másodszor is visszalépett, s anyagai egy részét a leendő „Erdélyi Múzeum“ számaia adta át; egy más csomót 1824-ben Kovacsóczynak, az Aspásia megindítására. Végre 1826-ban némi pörös ügy Kölcseyt szólítván Pestre, ennek sürgetéseire végre harmadszor is el lön határozva egy folyóirat kiadása, mely a két barát egyesült gondjai s a kor legjobb erői részvétele mellett, előuralkodólag aesthetikai és kritikai iránynyal, *Élet és Literatura* cím alatt, meg is indult: I—IV. rész (v. I. kötet) 1826; második kötet V—X. rész 1827-b.; s ezóta *Muzáron* főcímmel: harmadik kötet XI—XIX. r. és negyedik köt. XX—XXIX. r. 1829. Foglalatát szép-művek és széptani cikkek, azok feletti bírálatok, nyomozások és különféle írók szavazataival, ily tar-

talmú levelezések, kivonatok, azon egy tárgyak feletti különböző nézetek előtüntetésére, hol kiegyenlítő ítlethozással, hol az olvasó gerjesztésére a nélkül. Ezen egészen új módszerrel szerkesztett gyűjtemény élénk hatással volt a philosophiai és széptani gondolkodás felköltésére, s Szemere véle azon időben a szépirodalom első rangú emberei közt foglalt helyet. Így lőn, hogy a Kisfaludy Károly időelőtti halála által mindjárt kezdetben egy hely ürülvén meg a magyar akademia nyelvtudományi osztályában, ennek első nagy gyűlésében 1831 febr. 16-án helybeli rendes taggá választatott.

Ez időben merültek fel azon sajnós szakadások, mik az elhírhedett „conversations-lexikoni pörrel“ kezdődvén, a „Kritikai Lapok“, a „Sas“ és több pamphletek által folytatva, az irodalom első embereit egymással ellenséges állásba hozták, s majd az irodalom és akademia tagadhatatlan kárával ez utóbbiba is becsúsztak. Szemere itt, eleinte csak a társas téren, az idősbek felekezetével tartván, nem sokára nyílt fellépésre ingereltetett az ifjabb ivadék ellen, mely vele egykor irodalmi, sőt baráti kötelekkel is össze volt fonva. E pártállás folyományai lettek 1833-b., ismét Kölcseyvel egyesülve, a főleg Bajza Kritikai Lapjai ellen megindított: *Muzárion. Új folyam.* Első füzet (tulajdonkép kötet), nagyobbrészt polemiai iránynyal; és Bajza Aurórája ellenében egy ellen-*Auróra*, „folytatják Többen“- jelzéssel a címen (Pest, 1834 és 35. Trattnernél), mely által az „Auróra“-pörben Bajza ellen gyakorlatilag szavazott. De foly-

tatást egyik kezdeménye sem ért. E surlódások azonban Döbrenteinek még ez évbeni kilépésével az akadémiai titoknokságból csakhamar elsimúltak, a két felekezet kibékült, és Szemere régi viszonya is ifjabb barátival nem csak teljes kedélyességében helyre állt, hanem részt vett ő az ezek által alapított „Athenaeumban“ és „Kisfaludy-Társaság“ban is, melyben 1840. febr. 1. a meghalt Kölcsey Ferenc helyét foglalta el, s febr. 5. 1842 annak köz ülésében széptani felolvasást tartott b. Eötvös József „Búcsú“ című költeménye felett, mely köz fellépésével a köz tisztelet élénk nyilvánulásának nyújtott óhajtott alkalmat. Így 1841. mart. 29. az akademiában Ballagi Móric értekezéséről „a héber költészet rövid rajzolata“ adván véleményt, e tárgyról hallatta saját nézetét is. Részt vett „Kölcsey Ferenc Minden Munkái“ kiadásában (Pest, 1833, 1840—48), s némely apróbb verseken kívül, mik ez időben a szépirodalmi lapokban elszórva, 1851-ben egy nagyobb terjedelmű nedélyes-széptani tankölteményt nyomtatott, de melynek példányai a censúra által elkoboztattak és megsemmisítettek. Ez nem csüggesztette el az öreg költőt, hogy egy második, szinte ily hangú és alakú tankölteményt a költészetről ne írna, ily cím alatt: *Tandithyramb és Dalverseny*, melyből Egressy Gábor 1860-ban tíz mutatványt közlött a M. Színházi Lapban, Halász Dezső pedig ugyanekkor egyet önállóan, figyelmeztetésül az általa kiadni szándékolt egész műre („Erdei Lak, mint hármás dalverseny és Petőfi Sándor“), de rész-

vét hiánya miatt meg nem jelenhetett. Közben vettük tőle Fáy rövid életét (Fáy András. Pályaismertetői adatok; Divatesarnok 1853, 1. 3. 7—9. sz.), s itt-ott elszórva apró verseit. — Második nejének halála után végre visszavonult Pécelre, hol 1861 mart. 14. élete hetvenhetedik évében elhunyt. Kötetes munkák becsével ér fel nyelvünk gazdagításában vett része. T. i. újabb tudományos, különösen széptani, de főleg társas nyelvünk, nem tudva már alkotójokat, minden nyomon Szemere szavaival, mint a léleknek mindannyi új organumaival él.

I. Vida Lászlóhoz.

Míg más, szép hitvesét rengetve karjában,
A szerelem bájos kelyhét üritgeti,
És visszaifjodván fia játékában
A rózsakort újra nyarában élheti;
Addig te, elmaradt, kedvesed- s fiadtól,
Te, kinek reményit a halál elnyelé,
Örömidtől messze, tova tenmagadtól,
Ily panázzsal indúlsz a jövődő felé:

„Nincs, kivel lehetne e nagy útat tennem,
Ki csüggedésimben segédkart nyújtana,
Kire támaszkodnám, ki fogóznék bennem,
És együtt pihenne, együtt bolyongana.
Majd ha az időnek ónsúlyai nyomnak,
S vándorbotját kezem fáradtan emeli,
Leszen-e, ki terhét feloldván vállomnak,
Lelkemet a tulsó partra átöleli?
Látom, leszáll a nap, ez a jótét atyja,
Az egész természet mély gyászba rejtezik,
Az esti lengeteg ötet sóhajgtatja,
S kiholtát a mező virági könnyezik:
Engem, mikor a szép földet és az eget
Elzárja előlem az örök éj gyomra,

Ki sirat meg forrón, áldva ki emleget?
 Ki ültet cyprusfát szendergő poromra?
 Nem! A magtalanak tünemény világa,
 Ahol ő bújdosott, csak egy vadon homok,
 Melyből a nyomorúlt mihelyest kihága,
 Enyészten enyésznek ösvényin a nyomok.
 Éljek nemzetemért? Ez fő polgár míve,
 Ki hírének arany oszlopot is tehet:
 Kinek csak könye van és lángoló szíve,
 Hazájáért annak csak hálnia lehet.“

Vajha így tünődnék sok nagy élékelő,
 S ekképen rettegné nevének homályát,
 Míg a köz virágzást nem tenyészti elő,
 S magának ragyogva futja a nappályát;
 Ki könnyen tavaszra nyithatván a telet,
 Hidegen mint a hold fénylik le sugára,
 Mégis reménye van, hogy a hív tisztelet
 Márványt fog emelni, ha kidől, halmára.
 Hasztalan. Eltében elveszett a hiu.
 Dicsőséget arat, ki érdemet vetett.
 Ó elfeledtetést, te, nemes férfiú!
 Hazafi tettebben nyersz örök életet.

Ráday védlette nemzeti színünket,
 Melyet az agg örvény már csaknem bésodra:
 Azt, hogy óvd szokásink, ruhánk és nyelvünket,
 Wesselényi után te vőd kormányodra.
 S im az únalomnak temérdek rabjai
 A gondtól enyhülni tehozzád sietnek;
 Megnyílnak előttök hajlékod ajtai,
 S tágul vas bilincse rajtok az életnek.
 Itt a szenvedőnek menedéke s honja,
 Itt az elnyomatott lehány minden terhet;
 Az, kinek szárnyait e föld alá vonja,
 Itt röptülésének szabad eget nyerhet.
 Itten minden kor, rang, vallás és nemzetű
 Képezheti lelkét, múlatva józanúl,
 S az, kikhez nem szólhat a tanács s holt betű,
 E világ tükréből foganattal tanul.

Te előteremtven a régi hősöket,
 Életet varázsolsz néma tetteikbe,

Te megtestesítéd a jó erkölcsöket,
 És azok a nézőt szent tűzzel töltik be.
 Ekkor edződik meg az érzékenykedő,
 A kőszikla kebel előszer itt vérez,
 Elveti ostorát a kegyetlenkedő,
 A tigrisi bosszú szelídebben érez.
 S midőn mindeniknek a szép s jó, vezére,
 És melyét a virtus fedezi mint paizs,
 A sötétségnek is elviszed völgyére,
 Figyelmessé tévén még a rosszakra is,
 Hogy lássa a gonoszt, e föld szörnyetegét,
 Kit megvesztegetett a bűnnek maszlagja,
 Lássa a törpéket, a hiúk seregét,
 És gyűlölje amazt s ezeket kacagja.

Ha van, ki nem segít a sülyedő hazán,
 Királyáért kinek nem buzog a vére,
 Ha van bíró, aki nem fontol igazán,
 S gazdag, ki nem ügyel szegény sérelmére;
 Ha van, ki mostoha édes gyermekéhez,
 Magzat, ki szüléit szentül nem tiszteli,
 Ha van testvér, aki hideg testvéréhez,
 S rokon, ki rokonát ál szívvvel öleli;
 Ha van házasok közt egymást gyűlölhető,
 Ha ki fogadását megtöri merészen,
 Ha van hűtlen barát s csapodár szerető,
 És ha van nem-ember: nálad ember léssen.

Örvendj. A lánc, melylyel magát egyesíti
 Az élőkhez a holt, neked el nem szakadt:
 Aki nemzetének erkölcsét szebbíti,
 Az hágy maga után háláló fiakat.

II. Emlékezet.

Ismét egy édes boldog érzet!
 Reám derül a messze kor homálya,
 Az elveszett, elsülyedt rózsapálya
 Ismét örömtájak felé vezet.

Mely istenség nyújt itt varázskeszét!
 Mint ömledez hozzá keblem dagálya!

Érzem, hogy e szív enyhültét találja:
Te ihletéd, szelid Emlékezet!

Nem. A helyett, hogy visszabájolod
Eltűnt korom szebb álmait felettem,
Borítsd el rajtok inkább fátyolod.

Elég, hogy őket egyszer elvesztettem.
Ne kényszeríts ujjonnan vérzeni;
Ah, érezd, mely kín ismét-veszteni!

III. Boldog pár.

Egy titkos ah felém, s egy elpirulat,
Arc bájos, mint a legszebb reggelé,
Egy láljommely, s egy pillantás belé —
Elszédülék; s szívem lángokra gyúladt.

Te vagy! kiáltok; s a merész indulat
Kiterjesztett karokkal vitt felé.
Láng lángomat, csókom csók érdelé;
S a boldog pár egymás ölében múlat.

„Enyém, enyém vagy, kit kerestelek!
Tiéd e csók, szerelmem áldozatja,
E lélek, e szív, mindenem velek!”

S mig így rebeg, s hév szomjam oltogatja,
Elsüllyed elmém minden gondolatja,
Velőm lobog, de szókat nem lelek.

IV. Himfy.

„Szökdelve, mint hullám közt a halak,
Víg lejtéssel, mint őzek a berekben,
Ugy éltem én, boldog még, örömeiben,
Mig téged, lányka, nem imádtalak.

Nem így most, lángban érted, szép alak,
Nem így utánad könnyyel e szemekben;
Nincs nyugtom, és völgyekben és hegyekben
Es mindenütt téged sohajtalak.

S egek! talán, mig itt kell sínlenem,
Az oltárnál más boldog fűz karokra,
S mosolygva feldúljátok mindenem?

Ah, díszeid vágyhatnak thrónusokra,
Lelhetsz imádóid között nagyokra,
De mint e lángszív, ilyen hívre nem!"

V. Remény.

Szelíden, mint a szép esttünemény,
Lángarcodon kecekkel, mint Auróra,
Mosolygsz reám, sötét sohajtozóra,
S megenyhül sorsom, a vad, a kemény.

De most nem tűnsz fel nékem, jobb remény
Fenn-réveimtől köd, szél, hab messzeszóra,
Faggat, gyötör, remegtet minden óra,
S küzdell keblemben minden érzemény.

Ah jőj, s ringasd el e nagy kínokat,
S Endymionként a szent rózsaberken,
Hagyd éljek boldog istenálmodat.

S ha lelkem e varázskarból felserken
Mint kedvesét Chitóne lángjai,
Lepjék orcámat hölgyem csókjai.

VI. Echo.

„Hallgatsz, s csak sóhajtásid lengenek,
Csak néma köny csepeg bus arcaidra,
Esendve fordulsz embertársaidra,
Hogy együtt-érzéssel könnyítsenek:

Nem ők, nem ők, az érzéketlenek!
Hideg pillantást vetve kínaidra,
„Miért vonúla köd szép napjaidra?
Mi bánt? mit vesztél?“ ők nem kérdenek.

El! Társat a bús nálok nem talál.
 El, énfelém! Szív szívhez szólhat itten;
 Jer, önts ki bánatod nekem meghittén.

S ha hívedtől megfosztott a halál,
 Jajgasd nevét, nevével költs fel engem,
 S enyhülni fogsz, ha kínod visszazengem.“

VII. Bájviola.

„Ragyogsz felém, éj csillagfátyola,
 Könyümen rengesz, hold, szelíd istenné!
 Ah, nem levék az éghez hívtelenné,
 Reményem még is messze pártola.

Itt e kebel, mely tisztán lángola,
 S nincs bájsereg, mely őt körülroppenné,
 Nincs vándor itt, ki szellemkarra venné;
 Kihez sohajtsak, én kis viola?

Meg-meglep olykor, mint örömkövet,
 Jobb életből egy boldog édes álom,
 S bennem, körültem tündérfényt szövet.

Mind hasztalan. Szebb vágyim nem találom.
 Kegyarcban kél, mosolyg fel ideálom:
 De hervadóra nem nyit bájövet.“

VIII. Német dalok.

1.

Eszembe jutsz, és egy gyenge érzés
 Kedvre gerjeszt s édes lánggra gyújt.
 Ah mely irigy lett hozzám a végzés!
 Ily szempillantást is ritkán nyújt.
 Rám tódultak a búslakodások,
 Ifjuságom napja béborúl:
 Vigan töltök egykét pillantások,
 De esztendők búsan s komorúl.

Mihelyt szívem Ámort ismérhette,
Csak térted gyúladt kebelem;
A barátság lelkem hevítgette,
És még többször a hív szerelem:
De hol vannak e szép boldogságok?
Eltépték a sorsnak karjai,
Kevés öröm, sok szomorúságok
Voltak mindég éltem társai.

Ne nézz búsan ily sok gyötrelmemre,
Kedves lányka! szüntesd könnyedet;
Nem bánatra, hanem szép örömré,
Alkotott a végzés tégedet,
Felejtse el, oh! felejtse el örökre
Az órákat, melyek nincsenek;
Az egek e szörnyü gyötrelmekre
Még talán enyhülést öntenek.

Ah, majd egykor a bú éjtszakáján
Nékünk is feltetszik csillagunk;
Akkor, kedves! az élet pályáján,
Mint hív párok, együtt ballagunk;
Hév érzésre s örömré olvadva
Áldjuk együtt a szent végzetet,
Hogy, ennyi sok kínon áthaladva,
Végre egymás karjába vetett.

2.

Utánad folynak könnyeim,
Ki tölem elszakadsz,
Ki, látván sok keserveim,
Egy könyre sem fakadsz.
Ah, jobbod elvesztettem,
S el mindent általa!
De, hogy lelked szerettem,
Nem bántam meg soha.

E szív, melyet nem ismersz,
Mindég feléd dobog;
A szív, melyért te most égsz,
Hajnallánggal lobog.

Ha kívánsz nyúgodalmat,
Mely engemet kerül:
Felejtsd el a fájdalmat,
Hol szívem elmerül.

Felejtsd el szép vidékem
S, hol égtünk, kertemet:
Nincs dísz már rajtok nékem —
Felejts el engemet!
Fűzz szép sorsot karodra,
S ha én azt láthatom:
Boldog s örömnapodra
Megenyhül bánatom.

Bocsáss meg hogyha képed
El nem felejthetem!
Bár láncom öszvetéped,
Árnyékod kergetem.
Ez érzés lángolása
El nem hagy engemet,
Míg könnyeim áradása
A sírba nem temet.

IX. A titkos vidék.

Elődbe sírnak ismét bús szemeim,
Ismért, nem ismért, titkos bájvidék,
Te itt, reám mosolygva napnyugotról
A halmokon túl, s ah mindég csak onnan,
S nekem mindég gyönyörképben lebegve —
Akár midőn a nap rajtad leszáll,
S az égpirúlat fényében ragyogsz;
Akár midőn setét felhők borítanak;
Nekem mindég gyönyörképben lebegve!

Te intesz ismét, s érzem ihleted,
S hányszor nem érzem azt? és lángolok
Meglépni e titkot, e varázserőt,
És megfoghatni s mellehez szorítani
Téged, testetlent, s csak nekem valót.

Mi az, mely engem hozzád vonz, ragad?
Mit rejtegetsz te ottan énnem?

Mely boldog édes óra vár reám?
 Ez a homályos érzés fojtogat,
 S ah enyhülést sehol sem lelhetek.

Hiában vagynak minden láncaim,
 A legszebbek között a legkecsesbek:
 Öröm, boldogság rózsaláncai,
 Hozzám, magamhoz fűzni lelkemet,
 S e szívet itt, e messze-nyögdelőt:
 Ők csak feléd repesnek és csak hozzád.
 S ha, mint most, bájképedben elmerülök,
 Te ismeretlen, titkos távolság!
 El vagynak tépve még e láncok is,
 Nincsen kivüled többé, ami von;
 Nincs itt öröm, s ah! minden pusztá s holt;
 S ah még üresb, még pusztább e kebel,
 S e lángoló szív, mely feléd dobog.

Te vársz-e ott reám, te vég Remény!
 A messze-sírás titkos biztatója,
 Te, aki tiszta kívánságaink
 Virágait gyümölcsre érleled?
 Nem! nékem kívánságaim sincsenek.
 S ohajtok még is, várok és reménylek,
 Onnan, s csak tőled, titkos szép vidék!
 De ah! szemeim haszontalan keresnek,
 Haszontalan keresnek téged könnyeim:
 Érzem, te tőlem mindég messze vagy.

X. Gyermek a patak mellett.

Schillerből.

Az ér mellett ült a gyermek,
 Koszorúját kötözé,
 S nézte, a szél egykét rózsát
 Mint csáp a habok közé:
 Ah, mint e hab, ily sietve
 Tűnnek éltem napjai!
 Így hullnak le, mint e rózsák,
 Szép korom virágai!

Hagyj, ne kérdezz, mért kesergék?
 Mért öl engem ily panasz?

Minden örvend és remélhet,
 Ha megújúl a tavasz:
 S ím, az ébredő természet,
 Minden serkentésivel,
 Mély keblemben most csak a bút,
 A nehéz bút, költi fel.

Egy van csak, kiért sohajtok
 É titkos, nagy bánatban,
 S e szép lélek nékem közel,
 És örökre távol van:
 Karjaim felé kinyújtom,
 Ah de el nem érhetik;
 Felsírok hozzá, de szívem
 Le nem csendesedhetik.

Jőj le, hagyd el büszke várad,
 Oh te, akit kedvelek!
 Jőj, s én a legszebb virággal
 S csókömmal behintelek.
 Hallgasd, a liget miként zeng,
 Mely tisztán zúg e kis ér!
 Hidd el, két boldog szerelmes
 Kis kunyhóban is megfér.

XI. Emlékezés Elízára.

Álom pihent még a mezőken,
 S ködben merengtek a tetőken
 Az éjnek szürkületjei:
 Hűs fúvalom dőlt a hegyekről,
 Könnyekként hulltak a füvekről
 A harmat zsenge cseppjei.

Én elszalasztva álmadásom,
 Melyet felvert sohajtozásom,
 Ott ültem egy ákász tövén:
 Zúgott a lombozat felülem,
 Lelkek lengtettenek körülem,
 Mint lengnek ők a sír kövén.

S ím szélleloszlott a borúlat,
 És a setét ködön kigyúladt

A hajnal rózsalángzata:
 Most, most dadogtam — szívremegve —
 Most kelsz te fel, fényben lebegve,
 Égnek legszebb csillagzata.

Kelt ő, de tündér képzelésem,
 Más napra vont a nézellésem
 Messzebb ragadva szárnyaín:
 Elíza! hozzád sülyedeztem,
 S képed bájában ömledeztem,
 S nem a való nap bájain.

Eltűnt keletnek fényorcája,
 El a szép aether rózsatája;
 Csak képed fénylett, szép alak!
 A felpirúlt ég boltozatján,
 A napnak lángsugározatján
 Lízám! csak téged láttalak.

SZÁSZ JÓZSEF.

1782—1812.

Ilencfalvi *Szász József* 1782 június 1. született Dedrád-Széplakon Kolos vármegyében, hol atyja ref. pap volt. Ez később Pókába menvén által, Torda vármegyébe, tanulását a gyermek ott kezdette. Tíz éves korában a marosvásárhelyi collegiumba küldetvén, iskoláit ott is végzette. Szelíd viselete, eleven elméje és szorgalma által tanítói szeretetét megnyervén, bizonyos alapítványokból segítettett. Antal János tanár ajánlására gróf Teleki Sámuel erdélyi udv. cancellár őt 1802-ben marosvásárhelyi könyvtáránál alkalmazta, s e mellett Szász a collegiumban mint

deák a logikát tanította. Öt évvel utóbb, 1807 octob., a gróf megegyezése, sőt segedelmével Bécsbe ment tudománya és tapasztalásai nevelésére, honnan 1808. tavaszán Jénába a végre, hogy magát a könyvtárnoki tudományban tökéletesítse, s az irodalomtörténet mellett a növény- és ásványtanban mívelje ki magát. Két év múlva, ú. m. 1810 tavasszal Bajorországon keresztül haza ment, s a könyvtár őrségét oct. 14. átvette. Döbrentei Gábor, kinek mind ez adatokat, mind maradványai közlését köszönjük, 1811 dec. ismerkedett meg vele a Teleki-könyvtárban, s őt mint meleg keblű hazafit, tisztalelkű, jószívű, szeretetre méltó embert festi, ki említett szaktudományait folyton nagy gonddal mívelte, s azokban irodalmilag is fellépni készült. Abban mindazáltal megelőzte a halál, mely őt 1812 május 29., száraz betegségből, midőn épen harmincadik évét tölté be, elragadta. *Dalai* közül, miket meghódító gyermeketéség, egyszerűség s alkotási tökély tüntetnek ki, fájdalom csak néhányat (szám szerint tizenötöt) közölhetett Döbrentei Erdélyi Múzeuma II. kötetében (1815); s méltán sajnálható, hogy „philosophiai darabjait“ mind nem adta, s hogy többi dalai is azóta lappanganak.

I. Lilla.

Az én Lillám, mint a tói
 Récepipe, olyan vad;
 Nem voltak még csábitói,
 Szíve tiszta és szabad.
 Sikamló, mint a zúgónak
 Kövén játszó halfru,

Mely a legsűrűbb hállónak
 Lyukain is általbú.
 Olyan ő, mint a májusi
 Rózsabimbó kebele,
 Amelyet a szép cyprusi
 Istenasszony nevele.
 De hogy oly szép, elég nagy kár,
 Mivel olyan csintalan:
 Oh csak lenne szelidebb már,
 Nem szeretnék hasztalan.

II. Egy kis madárhoz.

Várj meg, várj meg, te kis madár
 Hogy elfogjalak;
 Ne félj semmit, nem ér baj s kár;
 Meg nem fojtalak;
 Hanem inkább adlak téged
 A szép Lillának.
 Mely jól leszen dolgod néked!
 Ott nem kínoznak.
 Az ő kedves kis kezéből
 Vészed ételed,
 Itat hősín tenyeréből,
 S játszodik veled.
 Gyenge ujját megcsipkeded
 Csintalankodva,
 S ő melyéhez szorít téged
 Gyakran sóhajtvá.
 Szép aranyos kalitkában
 Lészen lakhelyed,
 De te gyakran ablakában
 Ezt énekeljed:
 Mely kedves a szép Lillánál
 Még a fogság is!
 Unalmasabb volna másnál
 A szabadság is.
 Nyájaskodó tekintete
 Örökös tavasz,
 Az ő szíve, szeretete
 Nem lehet ravasz.

III. Lillához.

Jere, Lilla! hogy szívemhez
 Kapesoljanak karjaim,
 Hogy kössenek szerelmemhez
 Édesgető esőkjaim.

Elfelejtve minden búját
 A boldogúlt szerelem
 Falun köti koszorúját,
 Jere hát oda velem!

Az ibolyák, a rózsák is
 Édesb szagot lehelnek,
 Falun a kis pacsirták is
 Kedvesben énekelnek.

Szebb sugárral süt a reggel,
 Feljőve a hegyeken,
 Tisztább harmatgyöngy-sereggel
 Játsozik a völgyeken.

Gyümölcsfáim virágoznak,
 Szántóföldim termenek,
 És valamit ezek hoznak
 Tiéd lesznek mindenek.

IV. Az elkésődött leány.

Drága, kedves leányka!
 Eddig anyád vár;
 Nézd, borúl az éjtszaka,
 Siess haza már.

Nyolcat ütött az óra,
 Elhaladt a nap,
 Kész otthon a vacsora,
 Sétálhatsz holnap.

A szerelem pajkosabb
 Mikor setét van,
 Kedves itt, de hasznosabb
 Lesz még is otthonn.

Gyakran kísértetet lát
 Aki későn jár,
 S kőbe üti a lábát;
 Siess haza már.

V. Egy leányka dala.

Tegnap előtt egy legénykét láttam az utcán,
 Piros rózsza virágzott fejér orcáján.

Térne be egy szóra, kértem,
 De nem hallotta,
 Egy pár csókot is ígértem,
 Azt is elhagyta.

Violából és rózsából öszvekötttem
 Egy bokrétát s ablakomból alá vetettem;

Csak megnézte és elfordult,
 Ügybe sem vette,
 Szemembe a könny kicsordult,
 Hogy megvetette.

A viola és a rózsza ott maradtanak,
 A forró nap délhevetől elszáradtanak,

Elsétált a büszke legény
 Kényes lépéssel,
 Sarkantyúin játszván a fény
 Tündökléssel.

Megátkoztam a köszívet bús haragomban,
 De csak szóval, jót kívánván még is magamban.

Ámor átkom meghallotta
 S mint a violát
 A hév dél, elhervasztotta
 Rózsás orcáját.

Te ne vesd meg, kedves Elek! tiszta szívemet!
 Megboszúlja Amor, hidd el, szenvedésimet.

Két bokrétát készítettem
 A te számodra,
 S négy csókot ad szeretetem
 Szép ajakodra.

TÓTH LÁSZLÓ.

1788—1820.

Ungvárnémeti *Tóth László*, egy becsületes ref. pap fia, 1788 febr. 17. született, Kis-Tokajon Miskolc mellett; s itt kezdte járni oskoláit. Korán megkedvelte a romai irodalmat, melyben magának oly alapos tudományt szerzett, hogy azzal tanárai tisztelét is kiérdemlé. Miután Sárospatakon a theologiai folyamot is elvégezte, két növendékével 1810-ben Eperjesre ment, hol a német nyelvet tette magáévá. Itt Karlovszky tanár buzdításaira egész lélekkel a görög nyelvnek feküdt; s ugyanitt ismerkedett meg személyesen Kazinczy Ferenczel, kinek Marmontélje és Gessnere kedveltették volt még vele a magyar költői nyelv bájait, s ki őt barátságára méltatván, arra tüzelte, hogy mértéktelen rimes verseit görög szché mákba öntené által. Tóth azokat megsemmisítette, *Nárcisz* című tragédiáján kívül, melyet senáriusokban költött újra. Az orvosi pályára szánván magát, 1814-ben a pesti egyetemnél iratta be magát (hol 1817-ben a romai egyházhoz tért által), de a természeti tanulmányok mellett folytatva költői dolgozgatásait is, melyeket két évvel utóbb közzé is tett: 1. *Ungvárnémeti Tóth László Versei*. Pest, 1816. Tartalmok: ódák, epigrammák és románcok, apológok, epistolák és „Nárcisz, vagy a gyilkos önszeretet, három nyilásban“; végül Glosszák, mikben nyíltan a nyelv-

újítás ügye mellé állott. Ezeket követte 2. *Gyásztisztelet Hermine cs. főhercegnőnek . . . halálára*. Pest, 1817, óda a pythiai tizedik hymnus mértékein. Kulcsár lapjai mellett segédkedvén, 3. a Haszn. Multságok, 1817—19-kei folyamaiban sűrűbben jelentek meg, hol nevével, hol e nélkül, versek, *széptani, görög irodalmi, archaeologiai s mythologiai cikkei*; a Tud. Gyűjt.-ben (1817. V.) Erceit bírálta s (1818. VI.) értekezett 4. *A költőnek remekpéldáiról, különösen Pindárról s Pindárnak versmértékeiről*, melyeket több műveiben követett is. Ezeket követték 5. *Ungv. T. L. Görög Versei* magyar tolmácsolattal. Pest, 1818, mikben ódák, epigrammák s idyllek foglaltatnak, tudós gloszszáktól kísérve. Azon korholások, miket az utóbbiakban Érzékinek (dr. Terhes Sámuel) Tóth ellen intézett „Tükröske“ című gúnyora (Patak 1816.) kap, ennek részéről egy második megtámadást vont maga után az „Újra amalgamázott üvegtáblácska“ című magyar és héber epigrammákban (Patak, 1819), melyet azonban Tóth László hallgatással mellőzött. Ez év őszén Bécsbe ment fel az orvosi tudományok bevégzésére; s miután 1820-ban az első szigorlatot letette volt, augustus 31. (mások szerint september 2.) egy choleraroham áldozata lett. A hír önmérgezésnek tulajdonította halálát. Annyi bizonyos, hogy Bécsben nagy szegénységben élt, s hogy halála után több vegytani készítmények találtattak körülé, mikkel azonban másszor is foglalkodott, nagy barátja levén a vegytani kísérleteknek. Írásai elvesztek, mik közt egy magyar

Anthropologia is volt. Több becses szándék, mint: Hippokrates fordítása, s egy „Orvosi Tud. Gyűjtemény“ halálával hosszabb időre füstbe ment. Egy pár maradvány versét Igaz Sámuel közölt a Hébe első folyamában.

I. Melpomena.

Strópha.

Nehéz tetszeni mindennek;
 Kevés jóknak pedig megnyerni
 Kedvöket oly jutalom,
 Melyből a halhatatlan kezek
 Csupán a deréket részeltetik.
 Boldog a költő, ki az arany hajú
 Melpomenát követi,
 S nem gondol a többséggel,
 Sem a hiúkkal,
 Melyeknek kecsegtetnē bár varázsok, nem tart sokáig
 Mert az ő dísze virúlni fog,
 S nőttön nő szüntelen,
 Mint a magas derékségé.

Antistrópha.

Te aegist viselő Zeüsnek,
 Olümp mézhangzatú istenasszonyi' kellemetes
 Anyjoktól, legdícsőbb gyermeke,
 Jövel, s kölesönözz oh Melpómena!
 Bájoló szép versezetet énnemem,
 S tiszta ezüstrezegést
 Lantom feszes húrjának,
 Hogy istenimnek,
 S honom hősinek kedvetek szerint
 Dicsérhessem a jót,
 Felderült gondolatok sebes
 Szélreptőkben, s koszorút fűzzek a jelesbeknek.

Epód.

Boldog hazám, jó-lélekvédte magyarság!
 Tündöklík a te dicsőséged örökké,

Mint a magasan delelő nap
 Fénye az ég üregén;
 S nyereség leszen énnekem is valaha,
 Hogy polgári tisztemet
 Bételjesítém erántad.
 A költőkre pedig nem irigykedem,
 Kik a leánykákkal suttognak:
 Szégyen volna Achillnak
 Az asszonyok között lappangnia!

II. Hermine.

1. Strópha.

Drága a szerelemnek
 Gyümölcse, melyben Olümp
 Ajándéka, az élet tüze
 Firól fira kel, hogy az édes magzatot ismét
 Teremtői tehetség szállja meg. Aldott szerencse, s magas
 Ha látnók az égi pálya körét, hol ő a cél az asszonyé,
 Gyök-erő kisugározott
 Fényében osztozik,

1. Antistrópha.

S hajtja gyenge kezekkel
 Az alkotó hatalom
 Nehéz érekerekit, melyeket
 Kivüle csak Íris erős jobb karja tekerhet.
 Szelíd indulatokkal teljes az ő
 Tiszta keble, midőn túltekint körén,
 S kilát a virágok illatozó mezőjökre, hol ő feleség, anya,
 S gazdasszony éldegél.

1. Epód.

De nem veszi észre: mennyi bajok állnak útában előtte!
 Elkezd pályafutását, s szalad a férj megett,
 Kit gyámolúl veve jobb oldalon.
 Boldogtalan! ha kidőlne férje,
 S boldogtalan, ha őmaga dől is a térh alá.

2. Strópha.

Néha édes örömmel
 Mosolyg Nióbe ölen

Vidám kisdede, s éreztetí
 Böcsét az anyával: alig, hogy ez elveszi róla
 Szemét, huh! kifeszülten pattog az ívhúr fejére: boszús kéz
 Gyakran félre dőle a lobogó szövétnek voná fel azt!
 Húmen ünnepi fényben állt
 Oltára biborán,

2. Antistrópha.

S gyászos éjbe borítá
 Halottja árva menyasszonyát. Ritka, de történt eset,
 Hogy akinek életerőben percege keble,
 Megérlelte gyümölcsét, s általesett
 A szülői vajúdó gyötrelmeken:
 Alig kóstolá az új anyaságnak édes
 Örömét, kialutt tüze,
 S már égi áldozat;

2. Epód.

Örül, hogy egy élő nyomocskája marad, pedig
 Ebben is a férj
 Bánatja fog megújulni, kegyesének kicsid
 Képében! Így eped a sok gyümölcs-
 Letörte törzsökön a gyümölcsös
 Oltvány barátja. Hermine, boldogúlt asszonya.

3. Strópha.

Az Ilithúja gyűlölte
 Magyaroknak! oh! ha fog érdemes férjed az ő sebhett
 Szívére viszont örömirr lehelni? ha látand
 Nemesb lelket az alság a koronás
 Fők között? Böcsösök gyermekid, nemes
 Szerelmednek édes záloga, a magyarnál:
 Te hagyád azokat reánk,
 Hogy bennök élj velünk.

3. Antistrópha.

Óh nagy Attila vára,
 Mi tapsolást, s örömeinek hallana bástyáidon
 Magas fejedelmed az ő hív népe körében,
 S mi víg ünnepet üllnénk, jó magyarok,
 Tiszteletre! De ah! nem szabad: halasztja azt a keserves
 Feleség, anya, s hú leány, aggodalom: szerelmes
 Kiért szomorkodunk.

3. Epód.

S egy oly nemes asszony porvödre felett ül az
 Egi Reménység,
 S két gyermekecske ölében, kiben édes vagyont,
 Munkás erőt kesereg Hunnia:
 S őt, bár helyén Ikerek ragyognak,
 Húnyt Hesperét keresgeti, s várja majd Phosphorát.

III. Az istenesülés dicsősége,

Tóth hattyúéneke.

1. Strópha.

Tövis bokrok alatt terme ibolyám,
 Darázs donga nárciszom felett,
 Melyből Hunniának
 Tiszteletes koszorút kötözék,
 Hü gyermeke, hajdan.
 Szúrt a fulánk, karcolt a tövis,
 S elreppentek a bájos sülfhídek,
 Melyeket Zephür virágimon ringatott;
 De hervadatlan lőn a koszorú,
 S ékesíti ma is Ganümed kezében
 Olümp vendéginél a nektárcelyhet,
 Örömöm nekem, s göge századomnak.

1. Antistrópha.

Csekélység ugyan a szép, sokak előtt,
 Ha nincs avval érdemlett haszon;
 S nem gondol virággal
 Aki gyümölcsöt akar zavaros
 Öszére takarni.
 A Kegyszüzek kedveltjök pedig,
 Bár Psüchének édes bánatjait
 Kelljen is szívében olykor eltűrnie,
 Reményli, nem vénül meg sohasem!
 Őt csak a szerelem tüze lelkesíti,
 S virágokról virágokra szállong ő,
 Hogy az isteneknek csinálna kedvet.

1. Epód.

Bé kellett járnom a parlagokat
 Attika téreiben,

S körülbolygottam a sírhalmot
 Az elhúnyt Vezúv szent vidékin,
 Hogy az erdő fanyar cserlevelét
 S a bákör nyers venyigéjét
 Elegyítve az ámbralehellő
 Cyprus illatjával,
 Ajánlhassam hív emlékezetül
 Az Olümp kegyes isteninek.

2. Strópha.

Segítette nemes célokat az ég,
 S adott énnekem gyors szárnyakat,
 Hogy fennyen repülnék,
 Ott, hol egy isteni kéz Helikont
 Fénynyel koszorúzza.
 Nőtt szüntelen, nem lankadt erőm,
 Hozzá szoktam a nap sugárhoz,
 S borzadom, nem átkozom, hazám fellegét.
 Böcsületet nem koldúl az igaz,
 Nyer ha nyer; de ha szinte gyalázat érné,
 Dicsőségét nevelnék az irigyek,
 Valamint az éj a gyémánt világát.

2. Antistrópha.

Setét köd lepi bé Tátra derekát,
 S nagy éjfélt huhog sok száz bagoly
 A hegynek tövéből:
 Zevs madarát pedig a tetején
 Fénytenger övedzi.
 Jó szem kiállhat minden sugárt,
 S bár hátat vet olykor a nap reánk,
 Új meg új vidékre adja áldásait.
 Nem alszik el szent fáklyája neki,
 S megtalálni, hogy isteni fényt közölgjön,
 Csak oly bátran repülj, mint Prométh hozzá,
 S csak örök tüzét szent kezekkel őrizd.

2. Epód.

Boldog lélek, kit a Músasereg
 Isteni karba emelt,
 S körülöntött Olympnak fénye
 Igaz bölcsesség aetherével.

Magasan jár az ő képzete,
 Feljebb a saskeselyűnél;
 S örömet hoz az emberi nemnek
 Ha leszáll a földre;
 S hálával tér innen vissza megint,
 Valahányszor az égbe repül.

3. Strópha.

Halandó teszi a jót jutalomért,
 Megérdemlik a fáradt kezek
 Hogy a szent barátság
 Hü kebelében az édes öröm
 Nyugtassa meg őket.
 S méltó hogy illendő bért vegyen
 Minden munka, melyet törvény kíván,
 Melyet alkuval cselekszik a föld fia.
 Csak isteneknek nem kell jutalom,
 Kiknek a szeretet szava ön bírójok,
 S nem ismér karjok a szentnél több törvényt,
 Hogy az égnek áldásit osztogassa.

3. Antistrópha.

Est váltja fel a rekkenő aszályt.
 S akár kérj, akár ne kérj esőt,
 Várnod kell az égből.
 Isteni kéz ragyog a haragos
 Villámon is által.
 A rét virágát, melyet tapodsz,
 S a menny sok tüzét, a bámúlatost,
 Két szemét az égi láncnak, ott fenn szövék.
 Hazám, hazám, tiszteld istenidet,
 S a vélek rokon embereket böcsüljed!
 Az egység lelke fő isten ököztök,
 S ez az isten, akit követned illik.

3. Epód.

Nem mindég tapsol a győzedelem:
 A szeretet szeretet,
 Leszáll még is szívünk mélyére,
 S nem ad néha fényt tiszta fénye,
 Nem ad a gyöngy sem tenger fenekén.
 Nem kell többségre tekintni,

Ha az égi erőket itéled;
 S nem is a nagy jelesb!
 Plútónak száz tulkos áldozat:
 Helikonnak ez a koszorú.

IV. Tisztválasztás.

Ha én ügyész lehetnék,
 Mindég csak oly pörökre
 Függeszteném figyelmem,
 S mindég csak oly ügyekben
 Ajánlanám segédem,
 Melyekben a leányok
 Nevök forog veszélyben.

Ha iskolát tanítnék,
 Mindennek azt tanítnám,
 Hogy kelljen a leányok
 Szerelmöket hevíteni,
 S hogy kelljen a kegyelmet
 Megérdemelni nálók.

Ha pedig poéta volnék,
 Mindég csak a leányok
 Hüségöket dicsérném,
 S mindég csak a legények
 Vadságokat puhítnám.

Még orvos is lehetnék,
 S nem lenne érdemetlen
 Szolgálatom, reménylem:
 Mert szüntelen szerelmes
 Lyánykákat orvosolnék,
 S mindég szerelmet írnék
 Elejébe szenvedömmnek.

Szolgálatot tehetnék
 Mindannyi hivatalban;
 De mivel csak egyre érek,
 Válaszszatok, leánykák:
 Melyik dologra szánjam
 Ezek közül erőmet,
 Hogy hasznomat vegyétek?

V. Rondeau.

Ötet szerettem én, a szép Ninát,
S hűséget esküttem bájos kezére:
Míg verne szívem, míg pezsegne vére,
Ő lenne, nem sors, életem vezére.

El sem szakaszta tőle semmi gát;
Sőt, bár reményem mind eddig nem ére
Munkával is kívánt nyugvó helyére,
Fogadtam újra istennem övére:
Ötet szeretném én, a szép Ninát.

Állott szavam, s meghallgatá Cythére:
Mert bár kevély én, s bár ő nagyra lát,
Élég hitemnek most is annyi bére:
Ötet szeretnem, őt a szép Ninát.

VI. Álköltök.

Meredek, nehéz Helikonnak útja,
Sűrű köd öleli derekát körül,
S fennyen fakadt a Hippokréne kútja,
Nem minden útas éri,
Sőt aki éri, sem mindjárt ihatja,
Bármely heves volt szomja s indulatja,
Ha lelke nincs, s ha nincsenek vezéri.
Sok visszabotlik a helyen,
Ha feje szédül, s rossz lába tántorog;
Sok, bármi nagy sebbel megyen,
Lesíklík: a földi terh levonja!
S haszontalan kapkodja a repkényt,
Mely zöld kocsányát körül köre fonja.

Lehet, hogy ez a kezén maradt
Diribdarab repkényt mutatja,
Azoknak, akik a ködön felül
Nem jártak,
S koszorút jutalomjelül
Soha sem vártak:
S már a leestet nagy, derék
S Apoll-koszorúzta papnak ismerék.

Még egy hasonló fortélyt tehetne,
 Ha ki a Helikonra nem mehetne:
 Menjen Boeótiába.
 Zevs a tanúm! nem jár hiába.
 Mind egy pedig belőle a haszon,
 Akár Helikon hegyén, akár a Parnasszon
 Szerez valaki becsületet,
 Elég az, hogy szerezhett!
 Kérdésbe sem teszik ma nálunk,
 Ki mit, s mivel érdemelhetett?
 Mind egy nálunk, akár nyeré, akár orozta,
 Hegyről, mezőről, más-e, vagy önmaga hozta,
 Mind egy minálunk.
 Hány verselőt hallék, s jól ismerek,
 Akit csodálnak a nagy emberek,
 Ámbár csak a lármás sereggel
 Indúla a Parnassz-hegyére,
 Tegnap Silén, s költő ma reggel.
 Ártatlan a fortély, melyet tevé:
 Eltért ivóbarátitól,
 S megállt a Músabére tövén,
 Vagy a két domb határkövén,
 Míg nem más úton megjövén,
 Már itt alatt poétának köszöntetik:
     Olvastatik
     Dicsértetik,
     Daloltatik,
     Böcsültetik,
     Imádtatik
     S tiszteltetik
 Költői híres nagy neve!

VII. Apológok.

I. Hercules.

Midőn Herakles isten az istenek között
 Jelent meg, elől is Júnóval fogott kezét.
 Kérdvén pediglen tőle az anyja, Alkména:
 Miért nem inkább másnak teszi üdvözlését?
 Először? avvagy elfeledte-e már talám,
 Milyen kegyetlen ellensége volt neki
 Júnó örökké? Jól tudom, mond Hercules,

Nem is feledtem el soha; de éppen ezért csupán
 Júnó az, akit áldhatok, csupán csak ő,
 Kinek szerencsém köszönöm. Ő szerző nekem
 Azon csodákat, melyekért isten vagyok.

2. A magvető.

Egy öreg, ki néha (hogy a bohót tanítaná,
 S eszére hozná) esztelent játszik vala,
 Felül egy ladikra, melyet egy evező legény!
 Fél kézzel is lehajthatott, s megyen a folyón.
 A gyülekezet, mely valami pompás ünnepet
 Üllvén, csoporttal jára a vízpartokon,
 Csak oldalaslag nézte, mit akar, s mit csinál,
 Mikor ő marokra szedi, s marokkal szórja bé
 A vízbe a magot. Erre a nép nagy kacajt
 Űte; ő pedig: hát nektek, úgy mond, mi bajotok?
 Miért kacagtok? mert, hiszem, ha engemet
 Csak azért nevettek, hogy ide szórom a magot,
 Magatokat is ki kellene úgy nevetnetek:
 Minden pazarló úgy teszen, mint én teszek;
 Minden sybarita úgy teszen, mint én teszek;
 Minden könyviró úgy teszen, mint én teszek;
 Minden recensens úgy teszen, mint én teszek;
 Minden mesélő úgy teszen, mint én teszek.

3. A vinclér és a fia.

Egy szép öreg, böles mint Aesópus, kellemes
 Víg, mint Anakreon, midőn meghallaná,
 Hogy a magyar literátorok versengenek,
 Ezt a meséskét költé — nagyon értelmesen:

Egy gyermekecske, akinek vinclér vala
 Az apja, legelől látta a bort fornia.
 Apám! kiálta rémülten, jere csak hamar,
 Hamar, mivel mindjárt kiugrik a borod,
 Úgy szökdösik; már a karikát is fellöké.
 Szerencse! ha csak azt lökte fel, édes gyermekem,
 Szerencse! mond az öreg; nem is fogjuk tehát
 Lefojtjni többé, hagyd pezsegje ki jól magát.
 Eddig csak édes volt, de már erős leszen.

VIII. Epigrammák.

1. Daphné.

Egy méh Daphnének, ammint ez pázsitos ágyán
 Fekvék, szép ajakán szopta az édes italt,
 A finom nektárt (melyet rég óta keresgélt),
 Rózsának vélvén a gyönyörű ajakat.
 Majd Érósz mikor ezt meglátá: „Ejnye mi furesa
 Csókra tanít, úgy mond, engem ez a sziszegő
 Kis kígyócska! megyek“. — S már, mint méhecske, sziszegve
 Iszsza az édes italt, míg nem elüzi Daphné.
 Nem sok időre megint mellyére repüle Daphnének
 Egy kis pillangó — Szép vala mellye, fejér,
 Mint a frís liliom (mivel a kendőcske lecsúszott).
 „Haj! kiabál Érósz, rajta! követni fogom“.
 S majd mint szép cyanés Psychécske leszálla Daphnéra:
 Boldog! mert már most kapja, nem üzi, Daphné.

2. Barátság és szerelem.

Búsan síra Achill a szurkos deszkahajóban,
 Hogy Briseist a nagyfejdelem elpörölé
 Tőle; dühüle pedig mint a vadat üző oroszlán,
 Hogy Patroklósz szomorú holta fülébe jutott.
 Oly fanyar Érósnak nyila a nagy férfi keblében!
 S tiszta barátságnak ingere ilyen erős.

3. A játszó Érósz.

Egy lyánynak voltam gyermek lettemre barátja,
 S ő az enyém: szívünk nem tudá semmi tüzet.
 Cypris gyermeke játszva talált, s kért nyájasan egykor:
 Engednök köztünk játszani őt idegent.
 Elfogadók: de azonnal ő új játékra tanított,
 S játszánk már szeretők, nem csupa társak együtt.

4. Archiméd pontja.

Coriolán, mihelyest kivetették, hogy ne mozogna,
 Tud nyugópontot lelni; de Róma mozog.

5. Az Igazság.

Egy fényt, egy sугárt, s egy képet fest az Igazság:
 Mégis ezerképen tüzik előnkbe nekünk.
 Nem csoda: mert ammint sűrű vagy ritka az elme,
 Úgy szegi a sугárt célja s aránya ' felé.

VITKOVICS MIHÁLY.

1778—1829.

Vitkovics Mihály 1778. augusztus $26/14$ született Egerben, hol atyja Péter rác pap volt. Az ép, virgonc, a zenét és éneket már kisdéd korában szenvedelmesen szerető fiu iskoláit ugyanott, névszerint az elemieket 1789-ben kezdte, s a gymnásiumban és lyceumban 1798-ig folytatta, a humaniórák második éve kivételével, melyet Budán járt. A magyar nyelv szeretetét Horváth Euseb dömés tanár, ki magyarul adta elé a gymnásiumi első osztály tantárgyait, jókorán csepegtette a tanulni mindig igen szerető növendékbe, s bár a következett évben Schumann Theophil cisterci tanár a magyar szólást szigorúan eltiltotta, s Pászty őt 1794-ben verselési kedvéért üldözte; Horváth tanítása s édesgető magyar buzgósága benne amint felköltötte, úgy táplálta is az újra felocsúlt magyar irodalom szeretetét, s Tóth Farkas tanár, ki alatt Budán a költészetet tanulta, verseiért őt az elsők közé is sorolta. És csakugyan találatnak kéziratái közt a heves

ifjúnak már budai oskolaévéből (1796) némely rímes hazafiúi¹ és szerelmes versei, némely utánzatai Horác, Seneca, Lucréc, Theokrit, és Blumauerből, részben még a népies iskola tizenötöseiben, de kivonatok is Kazinczy Ferenc írásaiból, s ezt illető feljegyzések, mik ennek régibb munkái által már akkor elragadtatásáról tanúskodnak; sőt épen azok nyerték meg őt először a magyar irodalomnak, mely irányát Pápay Sámuel, azon időben magyar irodalomtanár az egrí lyceumban, nevelte és kalauzolta. Innen Vitkovics 1799-ben Pestre jött törvényt hallgatni, hol 1801. husvét után esküdt fel a kir. tábla mellé, 1803. júniusban pedig ügyvédi oklevelet nyervén, ugyanitt mint ügyvéd állandóan letelepedett.

Ez óta Vitkovics főleg ugyan hivatásának élt, de a törvénszüneteket rendszerint tanulásban és dolgoztatásban töltve. Himfy feltűnése mély hatást tett reá, s maga is kezdett annak modorában egy *dal- és éneksort Lidijéhez*, de még példánya által teljesen elfogulva. Pesten lakta első idejéből bírok tőle kéziratban egy címet még nem kapott *regényt levelekben*, mely Lidivel volt szerelmes viszonyát festi. 1805-ben *Galeoti* könyvét fordította Mátyás királyról, de mely csak töredékesen jelent meg Trattner Nemzeti Kalendárioma régibb folyamaiban. Midőn az idősb báró Wesselényi Miklós színész-társaságának egyik része, mely 1807-ben Budán mulattatta az országgyűlési közön-

¹ „Örülj már szivedben, elhagyott magyar nép“ stb., így kezdé a felébredt kortól lelkesült ifju egyik versét.

séget, a következő évben Pestre tette át előadásait, s eleinte ennek, utóbb a megyének, s legkülönösből a nagylelkű Vida Lászlónak áldozatai mellett folytatta azokat: Vitkovics egész lélekkel a színiköltészet felé fordult, s részint eredeti darabokat dolgozott, részint fordítgatott; ilyek voltak: *II. Rákóci Ferenc Rodostóban*, szomorújáték 3 felv., melyhez Mikes Kelemen Levélei adtak tárgyat és lelkesedést, s melyet Döbrentei az erkölcsök szerencsés festéseért dicsér; *Márs Vénussal Murány alatt*, nemzeti vitézi játék 5 felv., Gyöngyösi István nyomain; *A keresztes vitézek*, színjáték 5 felv. Kotzebue után, de Dugonics és mások nyavalyás példája szerint az eredetinek személyei helyett magyar historiai embereket szerepeltetve; *A pozsonyi kabát*, vígj. Jünger „Lyoni öltözete“ után szinte megmagyarosítva; *A Megengesztelés*, érzékeny-játék 3 felv., eredetie francia, németből fordítva. Tudtomra színpadon csak ez utóbbi jelent meg, nyomtatásban egy sem. Ez időben fordította Schiller értekezését is *A játékszínről* (Die Schaubühne als moralische Anstalt betrachtet), mely Kulcsár Magyar Theátrum-Almanakjában 1814 jelent meg. Első fellépése 1804-ben volt két halotti ódával Semsey Andrásné és báró Orczy Józsefre, miket koronként egyebek is követtek, de melyek öszvesen csekély figyelmet érdemelnek; első becses műve ama szép epistolája: „Székesfejérvári Horvát István barátomhoz, Roff, Heves vmegy. oct. 15. 1805“, mely azonban csak 1814-ben, az Erdélyi Muzéum I. kötetében látott világot. Több,

sőt kifejezett hivatással mívelte jókorán már a *mesét* és *epigrammát*, de ügyvédi dolgai mindinkább elfoglalván őt, főleg Kazinczy Ferenc reá hatásának tulajdoníthatni az irodalomnak, ha mellékesen is, folyton üzését.

T. i. epochális év volt reá nézve az 1808-ki, midőn Kazinczyval, ki septemberben Pesten múltatott, barátságot kötven, ezzel szíves és élénk levelezése megindult, mely Vitkovicsra nézve nem csak tanulságos, hanem buzdító is volt, s benne a legnemesb dicsvágyat költötte fel. Ekkor szövődött közte, Szemere és Horvát István között is a felebb (a 195. lapon) említett irodalmi kis kör, a „Kazinczy triásza“, melynek ő társas hajlamai, hímzetlen, jószívű egyenessége s békítő jelleménél fogva általánosan tisztelt tagja volt, s középpontja, mióta Theodórával szerelmifrigybe lépven, háza mind végig gyűllhelye lett az irodalom férfainak. Ügyvédi irományai közt már szinte elfeledett meséit Kazinczy javulására elővevén, javítgatta, szaporította, de mind nagyobb kedvvel az epigrammához fordult: „mivel — így ír 1810. Kazinczyhoz — ügyészi foglalatosságimban, amelyek temérdekek (hogy pedig a szépnek áldozót halálra untatók, azt úgy is tudod) legalkalmasabbnak érzem magamat a piciny szabású poesisra; ezen felül Sztrokay Antal . . . már nyalábra szaporodott gyönyörű epigrammaival igen feltüzelt“. S 1812 végén elhatározván magát azokkal fellépni, Kazinczy „utolsó itéletét“ és simító kezét kérte ki reájok, s így 1813 martiusban azok sajtókészen állot-

tak; azonban, úgy látszik, a nyomtatásnak hihetetlenül felszökött ára még most visszatartóztatta Vitkovicsot a kiadástól; és csak miután 1814 és 15-ben az Erdélyi Muzeumban jöttek ki néhány darabjai, jelentek meg végre *Vitkovics Mihály Meséi és Versei*, Pest, 1817 ily tartalommal: Mesék két könyvben, ajánlva Kazinczy Ferenc Mark-Emil fiának, Epigrammák három könyvben, s Ódák és Epistolák. Bár é művek írók és közönség által köz tetszéssel fogadtattak, s Vitkovics velök, kivált a mesék és epigrammákkal, jobb költőink sorába lépett, s azon innen is számos epigrammai dolgozatokkal járult a Tud. Gyűjt., Hasznos Mulatságokhoz, az Auróra és Hébe zsebkönyvekhez. Egy új oldalát kezdte a classicai versformák kizárólagos barátja 1822 óta kifejtteni a *népdalban*, miáltal ezen, Horváth Ádám és Csokonai óta elhagyott nemre fordítván költőink figyelmét, a népies formák és felfogás újabb behozatalával költészetünkbe tette a legnagyobb érdemet. A *szerb népköltészetet* is ő kezdte ismertetni 1826-ban néhány igen szerencsésen dolgozott fordítással. Egyébféle újabb darabjai közül különösen azon *huszonnégy* kis *elegia Lilihez* érdemel kiemeltetni, melyekkel költői pályáját (az Auróra 1829-ki folyamában) oly szépen berekesztette. Betegeskedni kezdett; a baj csakhamar súlyosodott, s még ezen évben múlt ki, egész testén elhatalmazott vízkórból, sept. 9. 1829. Tetemeit számos és fényes kíséret követte végnyughelyéhez. Teljesség okáért néhány prózai dolgozatát, *Vidényi* gyakran használt álneve alatt, ú. m. Az

óhitű magyar írókról, *A rác nyelvről*, *Szervia állapotjának rövid esmertetése*, *A magyar könyvek terjesztéséről*, s két úti levelét kell említenem; valamint néhány rác énekét, miket öcsese kérésére népsorsosai tekintetéből készített. *Munkái teljes szerkesztett gyűjteménye*, nem kevés kiadatlanokkal s *Kazinczy Ferenchez írt leveleivel* együtt, mik nem ugyan formai, de tartalmi nagy becsessel bírnak, nálam 1846 óta várja a sajtót.

I. Életphilosophia. ¹

Mint forog a világ,
Mint surog sok ország,
Fognak-e bomlani,
Vagy egybe állani?
Nincs gondom ilyekkel,
Maradok békével.
Kedvemre élek,
Kényre henyélek,
Kancsót üríték,
Kedvet meríték.

Felőlem mit cseveg,
Más reám mit fecseg,
Nem tartom eszembe,
Nem öntöm szívembe;
Bízom egy istenbe
Es becsületembe.
Kedvemre élek stb.

Úgy töltöm éltemet,
Ne bánjam létemet,
Igazság szerelme
Jóvoltom védelme,
Egyenest beszéllek,
Senkitől se' félek.
Kedvemre élek stb.

¹ „Túladunai barátaim kedvéért.“

Dolgaim folytatom,
 Megkerül falatom;
 Nem vágyók magosra,
 Csak takarékosra,
 Van annyi mennyi kell,
 Nem halok meg éhel.
 Kedvemre élek stb.

Ha pajtás látogat,
 Aki nem válogat,
 Szelek egy karajkát,
 Kapom a kulacsját,
 Egymásra köszöntjük,
 Körtyait hörpentjük.
 Kedvemre élek, stb.

Ha fejem felhevül,
 És hölgyem mellém ül,
 Megölel kezével,
 Ingerel szemével —
 Így leli kedvemet
 S boldogít engemet —
 Kedvemre élek, stb.

A vidám lelkeket,
 Víg énekeseket
 Keresem, és velek
 Versenyt énekelek,
 Jó kedvre tüzelem,
 Csókolom, ölelem.
 Kedvemre élek, stb.

Mért törjem fejemet,
 Mért kízzam eszemet,
 Úgy se' tart az élet,
 Ezer vagy száz évet!
 Kisebb mindúntalan,
 Egyet fújsz — s oda van.
 Kedvemre élek,
 Kényre henyélek,
 Kancsót üríték,
 Kedvet meríték.

II. Megelégedés.

Nem adott az isten nekem nagy palotát,
 Sem ágyamra selymet, se' cifra tafotát;
 Adott egy kis gunyhót, adott egészséget,
 És melléje egy jó barna feleséget.
 Vele keresem én mindennap kenyerem,
 S be jóízűn esik azt vele megennem.
 Ha munkánk végeztük, lenyugszunk ágyunkban,
 S egymást áltkarolva pihenünk álmunkban.
 Ha felvirrad a nap, vígadva kelünk fel,
 S folytatjuk munkánkat újított erővel.
 Tavaszkor a mező körülöttünk virít,
 S a fűszálon lengő harmatoecska frissít;
 A pipis éneke mulatgat bennünket,
 S a nyár verejtekben könnyíti kezünket.
 Őszkor szüretelünk urunk szőlejében,
 S kapunk falatoeskát mustos pecsenyében.
 Ha beköszönt a tél, s hó lepi a földet,
 Kis gunyhónkban ülünk a kemence mellett.
 Az én kedves Sárím az orsót pergeti,
 S vidám dúdolással unalmunk kergeti.
 Magam faragesálok magamnak szerszámot,
 S ezért se' fizetek idegennek vámot.
 Ha vasárnap eljön, cifrázott bundába'
 Megyek hálát adni istennek házába.
 Délután pajtással betérek koresmába,
 S kényre iddogálunk a jó borocskába'.
 Ha felmelegedem, „húzd rá Gazsi!” mondom,
 Enyém egész világ, semmire sincs gondom.
 Nem vagyok én adós, nekem sem adós más,
 Nem bántottam senkit, engem se bántson más.
 Az úristen, pajtás, éltesen bennünket!
 Tartsa meg mind holtig vidám jó kedvünket.

III. Füredi pásztor dala.

Hej juhász bojtár! hol a juh?
 Mért vagy te olyan szomorú?
 Balaton mellett, ott a juh,
 Engemet öldös egy nagy bú.

Nem ettem s ittam én még ma,
Itt fekszem dülve, mint a fa,
Lenyugszik a nap az égen,
Engemet itt hágy inségben.

Megesett rajtam, s fáj nekem,
Nem szeret engem a szépem,
Hasztalan fúvom furullyám,
Nem hallja, nem néz ő énrám.

Friss tejet adtam, bárányt is
Én néki, teljes boglárt is,
Tőle nem szántam semmimet,
Odadtam volna lelkemet.

Csókokat nyomtam képére,
Sóhajtást küldék melyére,
Oldala mellé borúltam,
Szájából szép szót koldúltam.

Hej de ő mind ezt felejtí,
Életemet gyászba ejtí!
Kínomon szánva nem indúl,
Mást szeret ő már, másért gyúl.

Büntesse őtet az isten,
Mért leve hozzám hitetlen;
Mért verte agyon kedvemet,
Mért verte által szívemet.

Majd ha nyájam el-elszéled,
S bennem a lélek eltéved,
Mondani fogják: érted kár,
Szerelmes bohó, kis bojtár!

IV. Bácskai népdal.

Eredetie szerb, 1705.

Bácsí szekerések útra indulának
Útra indulának Eger tájékának.
Közöttök volt Palkó maga szekerével,
S ím jó a magyarság erős seregével.

Magyarság serege szóla öhozzájok:
 Bácsi szekeresek! hová utaznátok?
 Akartok-e velünk egy útra indulni?
 Avagy mint ifiak akartok elhullni,
 Mint ifjak akarunk, mondának, elhullni? —
 Mintsem tiveletek egy útra indulni.
 Bácsiak ezt mondván, mind harcra kelének.
 A magyarok még egy legényt sem vesztenék:
 A bácsiak közzül elhulltak mindnyáján,
 Csak Palkó ugrott el tüzes paripáján.
 Ebédig vágatva ért el Jankovácra,
 Hol ifjak táncolni mentek a piacra.
 Keréktáncba beáll ő is táncolgatni,
 De kezdi a táncot fonákra forgatni;
 Megereszti hangját siralmas nótára,
 S így kezd énekelni szívek fájdalmára:
 „Amely anya fiát Egerbe ereszté,
 Haza őt ne várja, nem jó vissza többé.
 Elhulltak ma, el, az ifju szekeresek,
 Előt már ököztök hiában keresek.
 Amely húga bátyját útra készítette,
 Ingujjra a rózsát hiában tűzgette;
 Nem fogja az inget már bátyja hordhatni,
 Nem fogja ifjú testén elkoptatni.
 Amely mátka útra készíté kedvesét,
 Pátatolszedésben ne fáraszsza kezét;
 Mert azzal kedvesét, bár miként hajhászsza,
 Ebben az életben már fel nem cifrázza.
 Tápláljátok hát, ősz anyák, magatokat,
 Bennünk ne vessétek bizodalmatokat:
 Kitől az ő sólyommadara elrepült,
 Vissza nem repül az, szárnyat veszett s eldült.

V. Szerb rege.

Láték csudát, mily nem történe több:
 Ország királyát meg nem ösmeri,
 S király rokon vért ont kegyetlenül.
 Már vére közzül más nem áll vala,
 Csak Ilka húga, térén Boszniának,
 Kinek maradt még egy Gábor fia.
 Nagybátyja készül ezt is veszteni.
 Húgának így ír gyakran a király:

Küldd Ilka húgom! hozzám gyermeked,
 Hogy azt az egyet is halálra vessem;
 Ne szálljon ország tőlem a fiúra.
 Midőn negyedszer írt már a király,
 Könnyel borongott Ilka szép szeme,
 Könnyel borongott, s hívá gyermekét:
 Jer, Gábor! oh jer, kedves magzatom!
 Már négy levél jött hozzám a királytól,
 Téged magához kíván, hogy megöljön.
 Vedd tőlem ezt a kendőt, magzatom,
 S menj a királyhoz, és borúlj elébe,
 S mondd amiket most én mondok neked:
 „Kegyes király, te tündöklő napunk!
 Fényes nap itt a földön, ég alatt!
 Az én anyám kér téged általam,
 S kérése mellett küld üdvözlétet.
 Király, ha főmet majd elütve látod,
 E keszkenőbe kösd azt véresen,
 S akaszd lovamnak hátán a nyeregbe:
 Elmegy lovam, s a főt is elviszi,
 Melyet kiszáraszt a napon szülém,
 Sírván felette, nagy keserve közt
 Siratni fogja egy kedves fiát.“

Elméne Gábor s a kendőt vivé.
 Sok férfi, sok nő kíséré menését —
 Elméne Gábor túl a síkmezőn.

Meglátta jöttét távul a király,
 Meglátta, s így szólt csendesén magához:
 Isten, ki jön ott? mely derék lovag!
 Hozzám ha térne, szép váramba be,
 Országomat megosztanám vele,
 S nem kérdeném, nős-e vagy nőtelen?
 Alig beszélt így szívben a király,
 Várába nyargalt a derék lovag,
 S megy a királyhoz, és borúl elébe,
 S így kezdé hozzá Gábor szólani:
 „Kegyes király, te tündöklő napunk!
 Fényes nap itt a földön, ég alatt!
 Az én anyám kér téged általam,
 S kérése mellett küld üdvözlétet.
 Király, ha főmet majd elütve látod,
 E keszkenőbe kösd azt véresen,

S akaszd lovamnak hátán a nyeregbe:
 Elmegy lovam, s a főt is elviszi,
 Melyet kiszáraszt a napon szülém,
 Sírván felette, nagy keserve közt
 Siratni fogja egy kedves fiát.“

S mint gyermek ekkor úgy sírt a király,
 És sírva Gábort vette karja közzé:
 Kelj fel, te kedves, kelj fel magzatom!
 Király elütve főd nem fogja látni,
 Országga, kincse, bár elveszszen is.
 Ím kincseim! végy amennyit vehetsz,
 S menj vissza vígan hű anyád felé,
 S keress magadnak hölgyül szép leányt,
 Én is jövendek víg nászünnepedre.
 Felkelt örömmel Gábor akkoron,
 S csókolja jobbját s lábát a királynak;
 Vett kincse közzül mennyit bírhatott;
 Tüzes lovára gyorsan felszökelle,
 S nyargalva ment el a kedves szüléhez.

Ez látja jöni távul a lovat,
 S jajgatva ment ki a lónak elébe;
 Látá lovát, nem látta gyermekét.
 De Gábor így szól hátán pejlovának:
 „Kérlek, ne jajgass, kedves jó anyám!
 Keress te nékem hölgyül szép leányt:
 Király is eljön víg nászünnepemre.“

VI. Epigrammák.

1. Lidihez.

Verset akarsz tőlem, Lidi? Én csak húr vagyok. Ámor
 A lantos. Tőlem verset akarsz-e? szeress.

2. I s m é t.

Mely sokszor jössz el, Lidikém! álmomban előmbe,
 S ismét álmomban tűnsz ölelésim elől:
 Elhagytál ébren, s álmomban is engemet elhagysz;
 Már ha nem ébren, légy angyalom álmom alatt.

3. Cencihez.

Nap ha lealkonyodik, harmat terjed le mezőkre:
Cenci! ha mégý tőlem, köny szemeimre borúl.

4. Kérés.

Kőnyeket, oh feleség! ha szeretsz, síromra ne csorgass,
Engemet újra neked vissza nem adnak azok,
S hamvamig elhatván, örök álom félbe szakasztják:
Éltem örömbe' veled, sírjak-e holtom után?

5. Cencihez.

Egek, rám ha veted szemeid! fagyok ím, ha behúnyod:
Cenci! te fogsz jéggé tenni, te fogsz hamuvá.

6. Szerelem és barátság.

A szerelem, Lidikém! olyan, mint reggel az árnyék:
Mindég kissébb lesz, s végre kitűnni szokott;
Amde barátságunk olyan, mint estveli árnyék:
Nőtten nő, éltünk míg le nem alkonyodik.

7. Embérdísz.

Szép vagy, lyányka? ne tudd; jót tettél, férfi? felejtse el
Néktek ezen két mód ad igaz emberi dísz.

8. A féltékeny vég szava.

Meghaltam, feleség, minthogy féltettelek, önkényt:
Hogyha gyanúba', szeress: hogyha igazba', sírass.

9. Az irigyhez.

Annyi veszélyek után hogy boldog lettem, irigyled?
Hogy te lehess boldog, halj meg, ohajtom, irigy.

10. A mái világ.

Senki ne mondja nekem, hogy lágý a mái világunk,
Es lágýsága miatt nagyra nem érdemesül:

Nézd, mi kemény eledelt adogál a házi szegénynek,
 S másnak bús esetén megjegjesíti szemét.
 A bölcsnek, míg él, ad csontokat enni; ha meghal,
 Tesz sírjára követ: nemde kemények ezek?

11. Emberrismerés.

Belső tettekből megjegyzeni, milyen az ember,
 Hajdaniak szokták: oh be nehéz tudomány!
 Képünkben Lavater, koponyánkban szokta ítélni
 Gall ezt mostanság: oh be hamar tudomány!

12. A fősvény.

Mely jó, mely vidám kedv ömledez a boritalból!
 Mond a csapszéken Pál, mikor iszsza borát.
 Ám mikoron fizetésre kerül, búsongva kiáltja:
 Mely rossz, mely keserű, kész pokol a borital.

VII. Horvát Istvánnak.

Míg téged zajogó Pestnek henye göze lehellet,
 S a fris lárma között sokfélén töltöd idődet,
 Én, kedves Horvátom, egész nyugalomnak credvén,
 Roffnak egészséges kebelében napjaim élem.

Szállásom szerető nénémnek szalmafedéllel
 Bévont háza, kevés, ám kívánt házi vagyonnal
 Teljes; ebédem igaz magyar ízeletű eledelkém,
 Kis sültből vacsorám, italom vén nedve Egernek,
 Mindenem ami elég, megvan. Vigadva borúlok
 Ágyba ha szenderedem; reggel vígadva kelek fel,
 S míg néném hat lyányaival miatyánkra hevülne,
 Én koszorús Flaccust, kedveltemet, olvasom egyikét
 Odáig, s kifutok napkölte elébe, Tiszánknak
 Kóborló partjára. Örömborzásba' tekintem
 E föld legkegyesebb jóltévőjének ezer dísz
 Közt feltetszését: a környék ünnepi csendben
 Vár rá; a nyárfák aranyos színt játszanak; a rét
 Sárgálló zöldségbe borúl; a vízbe merülve
 Látszik az ég, néhány tollas zeng a sziget ormán:
 Ily gyönyörű reggelt Pesten láthatsz-e, barátom?

Itt járok délig fel-alá. Szárnyakra bocsátom
 Lelkem gondolatit. Tisztán elmélkedem a bölcs

Természetnek örök könyvéből. Milyen erővel
 Bír ő! szüntelenül mivel! mozgásai által
 Végbe viszen mindent, nem változtatja folyását;
 Bontani nem lehets törvénye szerént forog ég, föld.
 A kicsi fűszáltól minden csuda benne. Az ember
 Legfőbb alkotmány; hozzá nincs semmi hasonló,
 Agyvelejét ha veszed; más részről földi valóság:
 Vetve terem, nő, izmosodik, fogy, meghal, enyészik,
 Mint a többi barom. Vestéből más ezer életet
 Tüstént nemz az anyás természet. Semmi ki nem vész
 Kebléből, csak más alakokká változik által.

Így böleselkedvén a nyír suhogásai kellőn
 Meghatják fületem. Nézem, mint hajlik az ágak;
 Rólok mint szaggatja az ős a sárga levelkét,
 Mely szomorún lekerengve behull a vízbe s elázik.
 E látás hiteles tükörként festi előttem
 A végső órát. Képzem, hogy az emberi fajzat
 Hull falevelke gyanánt, hervad sebes élete, ötven °
 Vagy hatvan tavaszig nehezen tart, s mennyi baj éri!
 Lám mi vagyunk, mi hamar múltunk! Méltó-e kis ujjnyi
 Létünket búval keseríteni, fogyasztani gonddal?

Ily képzések közt a sűrűs kerteket érem;
 Bémegek. A pórság nyomtatgat, hordja kazalba.
 A szalmát, szór, s hangya gyanánt vermekbe letölti
 Sok munkába került élelmét téli kenyérnek.
 Ezt ha szemügyre veszem, boldognak tartom az olyant,
 Aki megismervén múltékony gyenge mivoltát,
 Nagy fényt nem hajház; sok kinesért bajra, veszélyre
 El nem szánja fejét; távul a városi zajtól
 Lárma-szökő faluban lakozik; kis háza, gyümölcsös
 Kertje, majorja vagyon; kenyerét megszerzi ekéje,
 Zöld lúgossa borát; megelégszik, bármi kevés is
 Amit nyújt az idő; jótétbe gyönyörködik; a köz-
 Nép szavain nem jár, a bölesek szülteit otthon
 Csendesen olvasván, lelkét szépíti; kiválaszt
 Egykét meghittet: velek osztozik a nagy örömben;
 A búk fellegeit karjok közt messze felejtí.
 S hogyha bomolni siet testalkotmánya, merészen
 Vesz búcsút gonoszokba merült újmódi világtól;
 Ugy nézvén a renyhe halált, mint századok álmát,
 Melyből semmi zavar, gond, bú, baj fel nem ijeszthet.
 S jóllehet égig emelt márvány nem címezi sírját,
 Am a hív lakosok minden kikeletkor eszekben

Tartván, mely sok jót teve vélek, békődik aztat
Új hanttal, s ezer áldás közt sóhajtnak utána.

Igy, így kívánnék én élni. Be teljes örömmel
Ott hagynám Pestet, Mátyás palotája helyét is!
Tégedet énhozzám szívnálak, hogy te is ott légy,
Hol Miskád lakozik: jó dolgunk lenne; napestig
Tartana víg kedvünk. Ketteskén néha civódnánk
A természetnek műveltein; olykor az óság
Fő történeteit rostálnók; sokszor az Árpád-
Szülte hazánknak ügyén törnök tanakodva fejünket.
Hátha piroska Lidim, s a szöszkés Győry Terézed
Köztünk lagnának, lelkünk mint gyúlna dalokra!
Oh be szerencésék volnánk! Ki ohajtana többet?

SZENTMIKLÓSSY ALAJOS.

1793—1849.

Primóci Szentmiklóssy Alajos, Szentmiklóssy
László kir. tanácsos és Szlavnicai Sándor Krisztina
fiok, Királyiban, Gömör vármegyében született, 1793
oct. 12. Gyermekek éveiben már csupa tűz és elevenség
levén, dévajságaiért gyakran kellett bünhödnie. Ki-
sebb iskoláit Rozsnyón, Pesten, a humaniorákat Nagy-
szombatban, Gyöngyösön, a bölcsészeti folyamat a
váci püspöki, a törvénytudományit az egri érseki
lyceumban végezte aug. 1814. A magyar irodalom
szeretete s költészethez vonzódása Nagyszombatban
ébredett benne, hol főleg Faludit és Anyost kedvel-
vén meg, ezek modorában verseket, s egy kisded
regényt írt ily cím alatt: *Az állhatatos szeretet jutalma*,
miket utóbb Kazinczy tanácsára tűzbe vetett. A tulaj-
donképi költészeti pályára, öntudattal s fellépési szán-

dékkal, Egerben lépett, midőn ott a törvényt tanulta. Felkeresvén t. i. levéllel Kazinczy Ferencet, ez szokott hazafiúi készséggel nyújtá neki vezérkarját, s vele levelezésbe bocsátkozván, mind az ébredő szikrát szította benne, mind intései és oktatásaival szépízlésű íróvá nevelte, s őt a haza akkori legjelesbjeivel emelő és művelő összeköttetésbe szőtte. Szinte Egerben törént, miszerint több francia katona-tisztekkel, kik ott mint hadi foglyok múltatták, megismerkedvén, sőt némelyekkel egy szálláson levén, hogy az akkori nagy történetekről velök társalkodhassék, és viszontagságaikra nézve kíváncsiságát kielégíthesse, nagy tüzzel és szorgalommal a francia nyelv tanulásának feküdt, s attól fogva a lyceumi könyvtárban szüntelen francia classicusokat olvasgatott. A francia előadás választékosága különös bájjal hatott reá, s nem csekély befolyással volt nyelve kiképzésére. Ez időbe esik Baranyai Decsi János addig ismeretlen magyar Sallustiusának Szentmiklóssy által fölfedeztetése, melylyel az nap kedveskedett Kazinczy Ferencnek, midőn Egret s iskoláit elhagyá, ú. m. aug. 26. 1814. Törvénygyakorlatra Szentmiklóssy József bátyjához, akkor Gömör vármegye főjegyzőjéhez adatott, ki az eddig csak eszményi világban élt ifjat a való életbe kezdé beavatni. 1815-ben Klobusiczky József Borsod vármegye főispánja, családja iránti figyelemből a még nem huszonkét éves ifjat táblabíróvá nevezte; ki ezután Pestre jövé, a kir. táblához Vay József hétszemélynök mellé jegyzőnek esküdt fel. Ez törvénytudományi

ösmereteivel s közlőkenységével nem kis mértékben fejtőleg hatott Szentmiklóssyra. Az ügyvédi vizsgálatot 1816-ban szerencsésen kiállván, a törvénytudományhoz viseltetett vonzalomból eleinte táblai ügyvéd akart lenni, s e végre Stettner Máté kir. fiskálisnál egyideig segédkedett; de később szándékát megváltoztatván, magát gr. Brunszvik József országbírája s nógrádi főispán által 1817 tiszteleti, 1819-ben valós. másod aljegyzővé nevezette ki, s e tisztségben egész szeretettel működött, mígnem a politikai pártoskodások miatt, melyekben végre is a katolikus fél lett vesztes, 1826 lelépván, Erdő-Tarcsán, Nógrádban, visszavonúlva, s időközben, úgymint 1824 júliusban elhalt atyja helyett a mezei gazdaságot is folytatva élt.

Szentmiklóssy Alajos első fellépése az Erdélyi Muzeumban volt, mely tőle 1815—17-ig igen csinos *dalokat, epigrammákat* és eredeti *meséket* hozott, 1818-ban a Hasznos Mulats. egy tibulli elegia fordítását (III. k. 2. eleg.), 1822-től 29-ig az Auróra, Hébe, Aspásia, Széplit. Ajándék és Koszorú pedig említett nemű, elég számos és kiváló csínú költeményein kívül, mik közt Lessing és Schillerből is néhány fordítás, egy beszélyt: *Opor s Lóránt*, vagy a szerelem és barátság küzdései (Hébe, 1824), s egy regét ottáva-rímákban: *Bertha* (Hébe, 1825). Sőt a drámában is tett kísérletet, miután a magyar színügy a székesfejérvári társaságnak Pesten megjelenése által közebb figyelmet gerjesztett: *Hunyadi László*, szomorújáték öt felv. Pest, 1820, de ez a színén magát fenn nem tar-

totta. Részt vett a Tud. Gyűjteményben is, fenállása első éveiben, hol egy pár kisebb értekezése: *Észrevételek némely új szók felől* (1818. III.), *A költői figurákról* (1820. VI.), és bírálatai állanak: ú. m. Vitkovics Verseié (1817. III.), Bacsányi programmjáé „A magyar tudósokhoz“ (1822. III.), Gaal György magyar népmeséié (1813. I.), és Georch Illés Honi Törvényeé (1822. V. és 1823. V.), mely törvénytudományi szép készületeiről teszen bizonyosságot. Éles megtámadásokat vont magára 1829. és 1830-ban Bajza részéről ennek Epigrammai Theoriája elleni felszólalása s ily című polemiai munkácskája által: „*Bökversek s Eszmék a magyar nemzeti szín s szellem védelmének ügyében, egy művész tévedései s alaptalan gúnjai ellen, Honvárytól*“ Pest, 1830, melyben a „ragyogó szépet“ mint a magyar nemzeti jellemben alapvót az egyszerű szép irányában Kölcsey ellen, epigrammákban és ezek mellé vetett értekező jegyzésekben, védi. Tíz évi hallgatás után apológjait, melyek időközben pár százra szaporodtak, adta ki: *Mesék*, Pest, 1840, s bár a fogadtatás sem az ő, sem munkája érdemének nem felelt meg; még is dolgoztatott, sőt egy nemzeti *drámát* be is fejezett, de ennek kiadását már nem eszközölhette. T. i. a magányában elfeledve élt férfiú füstbe ment életcélok miatti elbúsultában egy, magas műveltségével éles ellentétben álló boldogtalan szenvedélyben elsülyedve, 1849 apr. 6., két heti súlyos betegség után, ideglázból, fényesen kezdett pályáját életével együtt bezárta. *Őszves*, részben kiadatlan, *munkái* nálam régóta várják a sajtót.

I. Chloe ajaka.

Kisded virágos
Kertjében egy nyílt
Rózsát szakaszta
A szép Chloe.

Egy ürge méhe
Repült ki dongva
Belőle, s bíbor
Ajkára szállt,

Látván hogy ottan
Szebb rózsza nyílik,
Mint melynek ambrás
Öblében ült.

Kis méhe! nektárt
E rózsakelyhből
Nem szívsz te, az csak
Nekem virít,

Amelynek édes
Mézében ajkam
Mídon feredhet,
Isten vágyok.

II. A titok kinyilatkozása.

Mi bús borongás érheté
Oh lányka, kebledet?
Amely így eltemetheté
Minden víg kedvedet.
Andalgva főd mért csüggedez?
Rejtett könyved mért ömledez?
Mely gyötrellem hervaszt?
Valld meg te nékem azt.

Virágzó rózsáévei
Most nyílnak éltednek,
S kebled alvó érzései
Már kinra ébrednek?

Nem titkon égő kívánság
 Az, mely sérült szívedben rág,
 S epezte így fogyaszt?
 Valld meg te nékem azt.

Szemed sülyedte s piruló
 Lobbanta arcodnak
 Onkénytlen néma áruló
 Tanúi lángodnak.
 Ah égsz; de vajjon e szent tűz,
 Mely látatlan bilincsre fűz,
 Ki boldogért gyulaszt?
 Valld meg te nékem azt. —

Hah, lopva mint repül felém
 Egy égi pillanat,
 Mely egy istent szállít belém,
 S a szív mélyéig hat.
 Forrón ölelnek karjaim,
 Viszolja szád hév csókjaim.
 Oh kény, oh idvesség!
 Az angyal értem ég.

III. Az alvó szép.

Tavaszi virágitól körülölelve
 Találtam őt az álom karjain;
 A Chárisok, szívemnek, ajkain
 Lépvesszőt hánytak, csókra ingerelve.

Vigan suhógtak, enyhe hüst lehelve,
 A leblek nyílt hókeble halmain,
 S völgyökben, mint Cyprus virányain,
 Hevert Erős, magának trónt emelve.

S így, amidőn a szép alvó felett
 Gyönyörben úszva, ékei csudálom,
 Felsejken ő, s eltűn az édes álom.

Mi tündérbáj igézi lelkemet!
 Vakítva hint két csillag fényt szemembe,
 S Erős mosolygva átszökik lelkembe.

IV. A Bucsuvétel.

„Jövök, hogy egyszer még láthassalak,
 Ki csak nevetve néztél kinjaimra,
 S mindég siket valál fohászaimra,
 S vizonti lángra nem gyújthattalak.

Bucsút veszek most tőled, szép alak!
 Tekints résztvéve bús siralmaimra,
 Napfény derül azonnal bánatimra,
 S bocsáss meg, drága! hogy imádtalak!“

Így szólék, átölelve térdeit.
 Megdőbben ő, mélyen sohajt, s hiába
 Igyekszik eltitkolni könnyeit.

Ellágyúltan zár végre hív karjába,
 S a legszebb pásztorórává leszen
 Az elválás, mely istenné teszen.

V. Amor lakja.

Ámor lakja körül a táj két részre eloszlik,
 Egyben minden szép s jó egyesülve vagyon.
 Ennek örömmezein szünetlen rózsza virágozik,
 S a legtisztább ég aethere folyja körül.
 Vig napjára irigy felhő nem von soha fátyolt,
 S lány enyhében arany fénye mosolygva ragyog.
 A szépség kinesszarvát itten üríti örökké,
 Oh csoda! az még sem fogy, s nem ürül ki soha.
 Hímes rétjeiről nem távozik el soha Chlórís,
 S kedvese csókjainak nyitja mosolygva keblét.
 Myrtusberkeiben a boldog fülmile s tenglic
 A gyönyör elragadó hymnusit énekel.
 Szellők szárnyaitól megesapva az aeoli lant is
 Gyakran megzendül, s mennyei hangokat ad.
 Csörgedező patakok szélén ringatja ölében
 A kénynt a nyugalom, s önt bele új fris erőt.
 Hízelve csapong sok színben az égi remény itt,
 S nektárnál édesb méz csepeg ajkairól.
 Itt koszorús fővel sétál a béke s egység
 A szent pálmáknak innepi árnyai közt.

Itt a nyájasság, ártatlan tréfa, s vidám kedv
 Egymást élesztő frigyben enyelgve mulat.
 Boldogok, akik ezen tájt lakják! Boldogok Ámor
 Kedvesi, akiknek mennyei lakhelyök ez.
 Egy sivatag vadon a táj másik része, iszonynyal
 És irtózáttal tölti be a szemeket.
 A sűrű levegő itt jajjal hangzik örökké,
 S a csillagtalan ég bús örök éjbe borong.
 Zordon fergetegin nem tudván törni keresztül
 A nap, nem mosolyog itt soha a kikelet.
 A bú itt nyögdel, sérült feje csüggve epedten,
 S fátyol alá rejtett arca elázva dagad.
 A gász széllelszórt hajait szaggatva keserg itt,
 S fellegeket szaporit sűrű fohászaival.
 A csalatást a szégyen s gúny üldözve követvén,
 A kínok seregét csalja utána nyomok.
 Itt az irigy bánat s mászt féltő sárga gyanúság
 Ön fullánkjaival sebhethi egyre magát.
 A véres bosszú lángjait rágja dühében,
 S méregtájtéket hányva agyarkodik itt.
 Fuldokló zokogást, dühzajt, s kígyói üvöltést
 Itt felváltva lehet hallani szüntelenül.
 A kétségbeesés hallván ezt, táncra ragadja
 Fúria-kedvességét, melynek ölété' hevert,
 S im eszeveszve kereng vele, míg nyomaiknak alatta
 Kelt tövisekben nem vérzi halálra magát.
 Itten azoknak foly keserű éltök, kiket egyre
 Üldöz, epeeszt, gyűlöl, s ostoroz a szerelem.
 E kínok, s gyönyörúségek' közepette Erósnak
 Tündérvára kies csillagi fénybe' ragyog.
 Nyitva vagyon szemfényvesztő palotája örökké,
 Ahol arany trónon ül ravasz anyja ölén.
 A Kegyek és Flórák lejtnek mosolyogva körül,
 És örök ifjúság szelleme lengi körül.
 Gyenge, vidám, nyájas, de kegyetlen ez isteni gyermek,
 Vak, habozó, szemfényt veszteni s csalni szeret.
 Életadó, s dülő egyszersmind; kénynt lehel, oszt kint;
 És az egész egyetem sorsa kezébe' vagyon.
 Csattog az ég, dühösen kél a föld harcra haragja
 Lobbantára, s arany béke virít, ha mosolyg.
 Innen szór nyilakat minden szívekbe, s azokkal,
 Hódít mindeneket, s hajt rabigája alá.

VI. Myrtil és Chloe.

Idyll.

M. A hajnal még csak most kezd mosolygva hasadni,
A mélyebb öblü völgyekben hallgat az éj még,
És te kies Chloe, már itten vagy? *Ch.* Nemde csudálad?
A harmat csak alig kezdett még szállni az égről,
Még minden nyugvék, mikor én e helyre siettem,
Hogy számodra kies koszorút készítek, akarván
E kis ajándékkal téged meglepni. *M.* Mióta
A boldog szerelem hozzád fűzött Chloe, éltem
A legszebb koszorú, az öröm rózsái virítanak
Benne, s virágzani is fognak, míg szíved enyém lesz.

Ch. Ugy nem hervadnak soha el. De mi mennyei zengzet
Hatja fülem? Nem hallod-e a víg fülmile a zöld
Bokrosban mint eseng, csattog, s mint önti ki édes
Bájangokba szelíd örömét? Mellette szerelmes
Párja miként szállong egy gallyról másra, s magához
Mint édesgeti. Nézd, egymást most átölelék hív
Szárnyakkal, mint gyúlnak fel, mint olvad az érzés
Bennök kéjre! *M.* Be szép egymást így égve szeretni!

Ch. Oh mely sok szépség mosolyog bájolván előmbe.
A reggel szép fénye magát mint tükrözi a fris
Harmat gyöngyeiben, melyek sűrűen elültek
Minden zöldellő fűszálat, s gyenge virágot.
A himes lepkék mily kedvök-telve csapongnak
A víg tarka mezőn, s egymást játékosan úzvén
A habzó levegőben mily karikázva kerengnek.

M. Nézd, oh nézd keleten mely lángba borúl az egeknek
Bíbora, a ragyogó csillám mosolygva jelenti
A napnak közelítését, vidúlva, s gyönyörrel
Várja az inneplő természet. S imhol előre
Küldött fénye után most ő is végre ragyogva
Teljes pompában feltűn; mint gerjed öröme
Minden, s mint ékül meg arany sугáriban úszván.

Ch. Nézd a kis méhek mint szállnak az illatot öntő
Gyenge virágszálakra, s miként szedegetnek azoknak
Öbleiből mézet. *M.* Méltók követésre valóban!
Szép szácskád rózsájából hagyd nékem is édes
Mézét Ámornak, hagyd kedves, szívnom! *Ch.* Előbb nem
Amíg egy szép dalt ajakid nem zengenek. Ugy is
Amint estve felé megöleltél tegnap utólszor,
Ígéréd, hogy fogsz egy új dalt szerzeni. *M.* Ugy van.

Amint tegnap az esthajnal mellőlem elinte,
 Mind addig híven kísérének szemeim, míg
 A kékellő távolság elrejte előlem.
 Már nem látanak többé szemeim; de csalódott
 Lelkem még mindég azt hitte: jelen vagy. Azon szép
 Érzelmek, melyektől el volt fogva egészen
 Hő szívem, történetből ajakimhoz emelvén
 Sípomat, ellágyúlt hangokra fakadtak azonnal.
 Így zengem érzésimet a hűs néma homályban:
 Most azokat, ha ugyan van kedved hallani, mindjárt
 Vigan eléneklem. *Ch.* Szívem már olvad előre.
 Szünjetek a hűs árnyékok közt zengni madárkák!
 Csörgedezés nélkül üzzék kis habjaid egymást
 Égszínű csermely! Minden mély csendbe merüljön.
 Nyhe Zephyr! tartóztasd gyenge lehelleted, amíg
 Kedves Myrtilnek fog hangzani éneke. *M.* Halljad!
 „A lemenő nap nem búsít engem, ha jelen vagy,
 Szép Chloe! tündöklő szemeidnek fénye mosolygván,
 A legsűrűbb éji homály is eloszlik előttem.
 Vajha jelen volnál mindég. A legkiesebb táj
 Ingerlő szépsége csak akkor tölt el örömmel,
 Amikor azt kék nagy szemeid szépítve előmbe
 Tükrözik; a kristálypatak úgy kedves csak előttem,
 Hogyha gyönyörképed látom kiragyogni belőle.
 A bágyadt szellő langyos fúvalma csak akkor
 Enyhít meg, miűdön avval lehed olvada öszve.
 A berek árnyaiban zengő víg fülmile édes
 Éneklése csak úgy bájol meg, hogyha öledből
 Hallhatom azt, s ajakid lágy hangját csengi követve.
 Oh higyed el Chloe, úgy nem örül a fecske tavasznak,
 Sem réznek méh, mint én látásodnak örülök.
 Oly igen a vidám öz nem kedvelli ligetjét,
 Amint én téged, gyönyörű szép lyányka! szeretlek.
 Sűrű csókok közt forró szerelemre hevülvén
 A hív gerlicepár oly édes kényre nem olvad
 Mint én, hogyha fejem havazó kebledre lehajtom.
 Oh Chloe! hű szívem fog verni csak érted örökké!“
 Így végezte dalát Myrtil, s Chloe teljes örömmel
 Egy hév csókot adott némúlt ajkára jutalmul.

VII. Apológok.

H é b e s a s a s.

Nem bágyaszt, nem csüggeszt-e el,
 Midőn villámszóró urad elébe
 Tüzelgő mennykövekkel
 Oly távolról felszállnod kell?
 Kérdezte egykor Hébe
 Zeüs kedves madarát,
 Itatva azt nektárjával.
 Ez, telve kény árával
 Oh istenné! — ily választ ad —
 Vallyon bágyadtság s csüggeteg
 Engem miként szállhatna meg,
 Midőn arany csészédben
 Rám ily jutalom vár itt fenn!
 Bármely terhes tiszt is könnyüvé lesz,
 Ha méltó bért s jutalmat vesz.

A m a j o m.

Egykor véletlenül lát
 Egy tükröt a majom, s magát
 Gyönyörrel benne nézelvén,
 Eddig — szólt kedvetelve — én
 Valóban azt hívém mindég,
 Hogy csak nagy ügyességem
 S mindenre reátermettségem
 Tesz kedvessé; most látom még
 Külkecseszel is hogy bőséges
 Mértékben álda meg az ég.
 Bohókban ily nevetséges
 S alaptalan az elhittség.

A b a g o l y s a m a d a r a k.

Egykor Minerva madarát
 A tollasnép, hogy fényes nappal sem lát
 Semmit, nagyon kigúnyolá.
 De annál szebb s dicsőbb, hogy a sötétben
 Látok! viszontaglá
 Az odv lakossa: ebben
 Áll a philosoph igaz érdeme
 Kinek illetve van szeme.

Pallastól. Oh amely philosoph csak
 Sötétben lát — így szóltanak
 A gúnyolók — s ott, hol világosság van,
 Vakoskodik, valóban
 Szegényt méltán szánjuk mi,
 S nincs tőle mit irigyleni.

A z e g é r.

Egy bibliothekába zárt
 Egér, bár dúlná a könyvtárt,
 Igen soványan jött belőle ki.
 S midőn a többi társai
 E végett évelődtenek vele:
 Bangók! imígyen felele,
 Ez tudósok köz sorsa mostanában,
 Leginkább a magyar hazában.

A pillangó s a cserebogár.

Hiába kérkedel
 Szemfényvesztő tündér kecseddel!
 Egy hímes pillangóhoz így
 Szólt egykor az irigy
 Cserebogár: tudjuk nemed miből áll,
 S hogy nem rég rút hernyó valál.
 Mit térszen az? ád ily választ
 A színes röpkedő: nem azt
 Milyen valék, kell felvenned,
 De most milyen vagyok, tekinten d.

VIII. Epigrammák.

Egy szerelmes leánykához.

A szerelem szeméiből elcsüggedve sohajt ki,
 S titkos szívgyújtó vágy eped arcaidon,
 Lángolván, mért titkolod? Ints, s maga Ámor azonnal
 Psychét elhagyván, gyenge öledbe repül.

A z ö k é p e.

Mint a kék égből kimosolygó csillagok éjjel
 Oly kiesén fénylők mennyei szép szemei.

Arcain a lilium s a rózsa ölelgetik egymást,
 Trónt Ámornak ajánl bíbora ajkainak.
 Ég, de szelíd kívánati mint Auróra könyüi
 Oly tiszták, s havazó tél fedi keble nyarát.

A z é n T e m p é m .

Nyíltával tavaszomnak, mint méh, repdeze széllel
 Eh lelkem, s eledelt nem tudá lelni sehol.
 Téged meglátván, Chloe, megszűnt repte azonnal,
 Minthogy örök Tempét lelt kies ajkaidon.

A véletlenül kapott seb.

Egy kis ezüst fellegről néz le mosolyogva Cupídó,
 Fel van vonva arany íve, nyilazni akar.
 S kit vallyon? Csak alig mondám ki, s előmbe vetődvén
 Daphne, legott egy nyíl zúgva keblembe repült.

Á m o r m e g s z a b a d í t á s a .

Egykor lépre került a szép Chloe ajkain Ámor,
 És, szabadítsam meg, kér vala s egyre eseng.
 „Mondd de miként?“ Olvaszd fel lépem csókjaid által!
 Ha mely kész vagyok ezt tenni s fogadni szavát.
 Csókom ömölve ömöl, s immár szabad Ámor; azonban
 A csók még is foly, s folyni szünetlen akar.

S z é p e m h e z .

Hogy szórhat villámot, bár mosolyogjon is, a menny,
 Elhiszi aki szemed tiszta égébe tekint.

Ó h a j t á s o m .

Áon berkeiben zaj nélkül folyjon el éltém,
 Mint kristálycsermely myrtusok árnyai közt.
 Olykor kis felhő víg kedvem egére borúlhat,
 S a szerelem, mint nap, szórja szeliden el azt.
 Könnyű lélekkel lássam közelíteni végem,
 S kedvesemen függve húnyjanak el szemeim.
 Emlékül nyíljék minden kikeletre poromból
 Gyászló hívemnek síromon egy nefelejts.

A z ö r ö m.

Csak méhként izleld mézét e gyenge virágnak,
Mert ha mohó vágygyal rája rohansz, előlöd.

A s z e r é n y.

Hódol az érdemnek, s nem tudja, nem érzi magáét;
Mást ha dicsérnek örül, más ha dicséri pirúl.

A s o r s o n n y e r h e t ő d i a d a l o m.

A sorssal küzd, harcol egész éltében az ember,
S megnyugvással győz rajta, ha túrni tanult.

A s z é p é s i g a z.

Gyenge, szemünk, az igaz napfényét győzni, ha a szép
Hajnali sугárin nem gyakoroltuk elébb.

R e n d e l t e t é s ű n k e l v é t é s e.

A boldogságért születünk, s nélküle halunk meg:
Mért van ez? Arnyékát üzve, előle futunk.

A k é p m u t a t ó.

Sír, ha zokogsz; ha örülsz, örvend: de gyakorta mosolygván
Szíve zokog, s ha szemét köny teli, szíve nevet.

D a l m i r a.

Versedben nagy könnyűség van, Dalmi, dicsekszel.
Könnyű lenni szokott, nem csoda, ami üres.

S e r l e g i r e.

Szép meggyőzni magát, mond Serlegi, és iszik egyre,
Míg teljes diadalt nem nyer, elázva, magán.

DÖBRENTEI GÁBOR.

1786—1851.

Döbrenței Gábor egy Hőgyészen, Vas vármegye kemenes-aljai járásában fekvő helységben lakott család sarjadéka, 1786 dec. 1. Nagy-Szóllósben, Veszprém vármegyében született, a Somlyó hegye alatt, hol atyja ev. predikátor volt. Tanulását Pápán kezdte, s ott végezvén a Donátust, a grammatikai osztályra Sopronba ment, hol 1805-ig maradt. A verselés iránt, melyet még kilenc esztendőskorában kezdett, a negyedik osztályban levén, Baróti utóbb Anyos munkái nevelék kedvét, s ez által ismeretes levén az ifjuság között, az ottani ifjakból állott magyar tarsaság, melyet 1790-ben Kis János kezdett a rhetori osztályban tanultakor, választotta tagjává, egy évvel utóbb könyvtartójává, később titoknokává. Mint ilyen adta ki legelső költői kísérletét: 1. *A Szerelem Kellemei*, hat dalokban. Sopron, 1804; továbbá Raics Péter tanár vezérlete alatt, ki a társaság elnöke volt, a régibb és akkori tagok válogatott darabjait ily címmel: *A Soproni Magyar Társaság Munkáinak Zsengéje*. Első (s utolsó) darab. Sopron, 1804 valamint ennek nevében készített két, külön kijött, alkalmi versezetet is, az egyiket hexameterekben, a másikat két ének s húsz dalban Himfy modorában. Ezen ifjak társaságát, mely minden szombaton délután szokott

volt egybegyűlni, s feladott tárgyakat, hol folyó, hol kötött beszédben kidolgozva, felolvasni, úgy rendelte el Döbrentei, mikép minden tagnak a hónap utolsó szombatján egyik munkáját szószéken el kellett szavalni, hogy így az előadásban is magokat gyakorolják. Ekkor kereste fel Kazinczy Ferencet és Kis Jánost is leveleivel, kik a szép tűzű ifjút nyájasan fogadák, s levelezéseik által útmutatóivá lettek.

A következő évben, miután Pesten Révait és Virágot látta, 1806 elején Bécsen keresztül, Bacsányit, Decsyt, Mártont, de főkép Báróczyt kereste fel, kiről mindig elragadtatással szólt, húsvétkor Wittenbergbe ment, hol történelmi, bölesészeti, philologiai és theologiai leckéket hallgatott, s a franciát nagy szorgalommal tanulta; de az olaszban is, melyet még Sopronban Metastasio kedvéért tett magáévá, gyakorolta magát, s most Dantét, Petrarcat, Ariostót és Tassót szerette, sőt Dantét fordítani is próbálta. A jénai ütközet (oct. 14.) után a francia seregeknek Napóleonnal Wittenbergen át Berlinbe toldulása miatt Lipsésbe ment, hol wittenbergi szakjait folytatta. Osszián szeretete által indítva, kívül először Bacsányi magyar-muzeumi közléseiből ismerkedett meg, szorgalma az angol nyelv tanulására is lelt időt.

Döbrentei még Lipsésben volt, midőn Kazinczy már gondoskodott az általa szeretett fiatal ember legközelebbi jövőjéről, özvegy gr. Gyulai Ferencnének ajánlva őt fia Lajos nevelőjeül. Pestre jöven, ekkor és itt szövődött Szemerével barátsága. Nov. 2. már

Oláh-Andrásfalván találjuk, Küküllő vármegyében, hol a kis Gyulai nevelését megkezdte, s azt, mind szorgalma, mind helyes alkalmazkodásával a ház megelégedésére folytatta is. Így vetette meg Kazinczy Ferenc a papságra vagy iskolatanítóságra rendeltetett szegény ifju egész jövődjének alapját, ki ekkép a legkedvezőbb alkalmat nyerte Erdély öszves nagy világával érintkezni, s társas szép idomait kiképezni. El is ösmerte azt Döbrentei azon időben, s az író iránt első ifjusága óta érzett enthusiasmusához a hála kötetmei járulván, 1809-ben Széphalomra ment Kazinczynek személyesen megköszönni közbenjárását. Innen Pestnek kerülván, hol Horvát Istvánnal s Fejérrrel ismerkedett meg, Vitkovicssal barátkozott, és Schedius által Pest nagy házaiba vezetett be, visszatért Erdélybe, s a nevelés mellett új buzgósággal fekütt az irodalom gyakorlásának. Eddig fennemlített iskolai kísérletein kívül csak egy gyenge versezete jelent volt meg Ragályi Segítőjében 1806. 1808-ban, még mindig el levén fogúlva Oszsiánban, ennek *Lórai Csatáját* fordította, s modorját „*Felicián*“jában követte (mely utóbb „*Klára Visegrádon*“ cím alatt készült el), s egy elegiai költeményben gr. Gyulaynéhoz, melyben először mutatkozott némi tehetség. Azonban még most sokfelé kapkodás bélyegzi tevékenységét. A tübingi kérdésre is kezd felelni, de abba hagyja, midőn Kazinczy pályázását megérti (l. felebb a 81. l.); egy műelméleti értekezést készít: „*Raphael, vagy a mesterségről*“, melyet Kazinczy kérésére mellőzött;

Macbethet fordítja, Zsebkönyvet, majd Kazinczy tanácsára, melyet ez Széphalmon sürgetett, irodalmi lapot tervez, s erre 1810-ben csakugyan készületeket is teszen; meséket és epigrammákat, Gyermekeknek való Elbeszéléseket, Kupecky életét ír, úgy az idyll-költőkről, egy festő versezetbe fog — „a küldött próbák bizony szépek“ Kazinczy szerint — stb. Azalatt az erdélyi nagyok segedelmével Falka által készített betűk megérkezvén, 2. az *Erdélyi Muzeum* nyomtatása 1813ban, Kolosvárt, ahová növendékével lakni ment, megindult. Eddig is a bár fiatal, de szép kultúrájú és nemes tűzű férfi minden oldalú serkentései a társas téren új és szokatlan munkásságot gerjesztettek Erdélyben, melyet e folyóirat szépen táplált. A köz szellem s tudományos társalkodás ébresztésére hetenként vagy legalább hónaponként látott magánál egy csoport kolosvári tudóst, kikhez az ott koronként megjelenők is csatlakoztak, dolgozásaikat felolvasták, egymásét bírálták, a Muzeum részére beküldötteket is, úgy hogy e folyóirat tulajdonkép társas szerkesztés gyümölcse volt. Megjelenvén az első füzet májusban 1814, gr. Gyulayné Széphalmon és Pesten át Bécsbe; júniusban pedig báró Wesselényihez csatlakozva, ezt nevelője Pataki Mózsessel együtt Olaszországba kísérte Verónáig. Visszatértökben Berzsenyit, kit 1812-ben keresett volt fel levelével, Miklán, Kisfaludy Sándort, kinél 1807-ben is megfordult, Sümegen, Takács Juditot Duklán meglátogatván, oct. 16. ért Kolosvárra, s újra megin-

dült munkássága, melynek gyümölcse három év alatt az előkelőleg irodalomtörténeti, széptani és bölcsészeti irányú Erdélyi Múzeum II—X. kötetei voltak, de a helyben nyomtatás akadályai miatt Pesten kiadva (1815—18), míg azt az előfizetők leolvadtával, mire az időközben Pesten megindult Tudományos Gyűjtemény is hatott, bár a pénzzel pártolók nem hiányoztak, hihetőleg kedvhiányból megszüntette, az irodalom és különösen Erdély magyar irodalmi fejlődése nagy kárával. Ebbeli érdemei elismerésül Hunyad főispánja, az utóbbi erdélyi udvari cancellár Nopcsa Elek, őt 1817 azon megyében táblabíróvá nevezte; Cseréi barátja által pedig 1818-ban egy ezüst emleppénzzel tiszteltetett meg, mely a kormányzék engedelmével a károlyfejérvári pénzverdében készült. Döbrentei saját dolgozásai e folyóiratban *költőiek*, ú. m. ódák és műtani költemények; *irodalomtörténeti és széptaniak*, *erkölcsi és nevelésiek*, *történelmiek*, s különféle apróbb érdekes jegyzések és fordítások, miknek öszvesége által a magyar isme- és eszmekör nem kevéssé tágult. A „Múzeum“ korába esik Kazinczy Ferenc erdélyi útja is, melyre Döbrentei bírta, s melyen régi jótevőjének kalauza és nyájas társa volt. 1817 végén gr. Gyulay Lajost Maros-Vásárhelyre, kísérte, hol együtt hallgatta vele az erdélyi törvényt, s ott a királyi táblánál fel is esküdött.

Időközben (1817) Aranka György, az 1792-ki országgyűlési mozgalmak következtén ideiglen keletkezett, de felsőbb helyről soha meg nem erősített, s

így lassanként elmúlt Erdélyi Magyar Nyelv-mívelő Társaság titoknoka, meghalván, Székely Mihály protonotárius és Cserei Miklós kir. tábla bírása ösztönzésükre egy új tudós társaság alaprajzát vázolta, mely Vásárhelyt a szék házában egy népes gyülekezetben felolvastatván s elfogadtatván, Döbrentei által gróf Bánffy György kormányzónak beadatott, ki 1819-diki májusban a productionale fórum gyűlései alkalmával egy küldöttségtől gyűléstarthatásra kéretvén, azt gr. Haller kincstartó elnöklete alatt megengedte. A terv itt újra helybenhagyatván, a gyülekezet gróf Teleki Pált első, gróf Kemény Miklóst másod elnökké, Döbrenteit pedig titoknokká kiáltotta ki, s miután az erdélyi udv. cancellaria, gróf Teleki László cancellár s a marosvásárhelyi híres könyvtár alapítójának elnöklete alatt, a megindulást azon feltétel mellett, hogy üléseikben egy kormányzói biztos legyen jelen s a jegyzőkönyvek felterjesztessenek, megengedte, ezek csakugyan megnyittattak. Azonban az ülések legfelsőbb helyről a királyi megerősítésig felfüggesztettek, mely mindazáltal be nem következvén, Döbrentei 1819-diki júliusban elhagyta Maros-Vásárhelyt, Maros-Németiben Hunyad vármegyében Molière Fösvényét folytatta, s két ossziános elbeszélő költeményét: „Klára Visegrádon,“ s „A Kenyérmezei Diadal“ befejezte. Megfordulván Hevesben, Pesten, 1820-b. ismét a radnai fürdőben, Szent-Mihályon gróf Desseffy Józsefnél, és Széphalmon, végre ez évi novemberben Pesten telepedék meg, hol valamely nyilvá-

nos alkalmazás szerencsáját várva, minden idejét az irodalomnak szentelte.

A színházügyet a napi érdekek előterében találván, a maga részéről azt jeles eredetiek fordítása s átdolgozásával akarta előmozdítani; mely végre egy „Külföldi Játékszint“ tervezett, melyből évenként 4 kötetet volt kiadandó Wigand akkor kassai könyv-árusnál, ha a közönség részvéte azt lehetségesse teendi, s az a következő évben megis indult ily címmel: 3. *Döbrentei Gábor Külföldi Színházei*, Bécs, 1821. I. kötet Német Játékszín: Vének súlya, szomorújáték 4 felv. Müllner után; II. köt. Francia Játékszín: A Fösvény, vígj. 5 felv. Molièretől, mind kettő tanulságos és becses irodalmi és széptani hozzáadásokkal. A részvétlenség elejtven e vállalatot, Kisfaludy Károlylyal egyesült egy tudományos és (kisebb részben) szépirodalmi hetilap, az „Árpádia“ kiadására, melyre a kiváltságot 1822 május 21. meg is nyerték; de midőn az elődolgozatokhoz fogtak, már metsző véleménykülönbségek fejlődvén ki a két férfiú közt, különösen a kritikai részre nézve, melyet Kisfaludy határozott szigorral kívánt kezelteni, és saját munkáik felvételére nézve, melyet az utóbbi kölcsönösen kinevezendő bírálók-tól kívánt függővé tenni, e sokat ígért egyesülés eredmény nélkül maradt. Azalatt Döbrentei az erdélyi színpad számára prózában lefordított Macbethet kezdte jambusokba átönteni, s azt Bécsben be is fejezte, hová 1823-ban költözködött, hol a kormány

legbefolyásosabb embereinél magát ajánlatossá tévén, 1824 nov. 5. a budai kerületbe tartományi másod albiztossá neveztetett. Mint ilyen ment fel 1825 sept. a császárné magyar királynévá koronáztatására Budáról Pozsonyba vitt szent korona kíséretében Végh István tartománybiztossági főigazgatóval és koronaőrrel, mely alkalommal ismerkedett meg az akkor még a hadseregben szolgált gróf Széchenyi Istvánnal, kinek egyideig teljes bizodalját bírta, s kit ő vezetett be első a magyar irodalom ismeretébe. Nőttön nőtt, kétség kívül nagy részt üdvös, befolyása az 1825—27-diki országgyűlés után számosan Pestre települt nagyokra, midőn a gróf Széchenyi által alapított nemzeti casino és lóversenytársulat jegyzőjévé lett. 1828-ban, a felállítandó magyar akademia rendszabásait átdolgozó országos küldöttség tagja és jegyzője, 1830-ban az igazgatóságnak, az intézetet megalakító gyűlésében, tollvivője, az akademia philosophiai osztályában helybeli első rendes taggá, végre 1831 február 20. az akademia és igazgatóság elegyes ülésében szavazattöbbséggel akademiai titoknokká választatott.

E lefolyt tíz évben is, bár mind hivatala, mind a társas tér Döbrenteinek nem csekély idejét vette igénybe, az irodalomban is meglehető munkásságot fejtett ki. *Költői dolgozásait* hoztak ez időben a Szépliteratúrai Ajándék, az Auróra, Hébe, a Minerva s a Koszorú, mik közt ódák, énekek, epistolákon kívül: *A Kenyérmezei Diadal* öt énekben s egy utóénekkal: *A gyulafejérvári este*, ossziáni modorban (Auróra

1822); *Nandorfejérvár* 1073 (Aur. 1823), *Klára Visegrádon*, elbeszélés (Hébe 1823), és *jelenetek Macbethből* (Minerva 1826). Értekezései ez időszakból: *Nyelv csínosságára való ügyelet* (Tud. Gy. 1821. XII.), *Balassa Bálint XVI. százévbéli költőnk négy éneke* (Széplít. Ajánd. 1821), mikhez sorolható két *Halottak beszélgetése* a némettel elegy társalgási magyar nyelv kigynyolására (Kedveskedő 1824. I. 39. sz.) és a magyar írás mostani állapotjáról (Tud. Gy. 1824. VII.); a lipcei Conversations-Lexikon magyar irodalmi cikke fordítva (u. ott 1825. VI.); *A tudós, társalkodási körökben* (u. ott 1822. II.); *Dugovics Títus*, ki magát, csakhogy nemzete győzzön, halálra szánta Belgrádban (Tud. Gy. 1824. VIII.); *Angliának törvényes állapota* (Minerva 1827. IV.) stb. Az „Élet és Literatura“ 1827iki kötete kivonatokat adott *Döbrentei és Kölcsey levelezéséből* nyelv és ízlés tárgyaiban (87—134. l.), s Kazinczynak ezekre hallatott itéletére viszont Döbrentei észrevételeit, melyeket egy más nyomos dolgozat követett: *Shakespeare játékszíni munkáinak magyar fordításához tartozó Jegyzések* (Minerva 1828. III.), hol, mint amott is, a nyelvvel bánás s a műfordítási elvekről, különösen Kazinczy ellenében, szól. Önálló munkák, némely gyermekolvasmányokon kívül *Veszta*, román levelekben, 1825-ből, mely kéziratban maradt; 4. *Yorick és Eliza Levelei*, angolból. Pest, 1828, és 5. *Shakspeare Remekei*, első kötet: *Macbeth*, szomorújáték öt felv. angolból, mai eléadhatáshoz alkalmaztatva, Pest, 1830, melylyel az egyelőre négy

kötetre tervelt munkát megindította, de ez is abba maradt.

Ez évben történt, hogy míg Döbrentei befolyása az előkelőkre s az akademia alapítóira tetőpontját érte el, az irodalom szabadársaságában tekintete mély sebet kapott az úgy nevezett Conversations-Lexikoni pör által. Rég megsértette volt t. i. a Kazinczy Ferenc és Kisfaludy Károly neveit zászlóján hordó új ivadékot emez ellen titkon, amaz ellen pedig, cikkeiben elburkolva, de a társas téren nyíltan s a felsőbbbség-követelés azon nemével folytatott ellenkezése sőt ármányai által, mely a jötevő barát és mester irányában kettősen bántó volt. Az akademia megalakíttatása reményének közeledtével, az említett kör hitelvesztésére is irányzott eljárása mind munkásabbá levén, ez kapva kapott azon alkalmon, melyet a Wigand Ottó könyvtáros által hirdetett „Közhasznú Esmeretek Tára“, mint felekezeti munka, melynek titkos intézője Döbrentei volt, nyújtott, s őt sokféle gyarlóságai meztelenségében mutatta fel. Döbrentei kihúzta magát a nyílt harcból, de annál nagyobb elkeseredéssel vitte át pártoskodásait az 1831-ben végre megindult akademiába; Kazinczy Ferenc ellen pedig, ennek halála után, minden alkalommal, de különösen Berzsenyi kiadásában, minden nemesb érzés levetkőztetésével, álarc alatt és nyíltan, s még költemények és levélkoholmányokkal is dolgozott. E szakadások csak akkor kezdtek kiegyenledni, midőn Döbrentei, 1834 aprílban tartományi első albiztossá neveztetvén ki, felsőbb

rendeletre az akadémiai titoknokságról lemondván, s az akkor állott országgyűlés miatt elegyes ülés csak 1835-ben tartatván, ez évi september 17-én utódot kapva, lelépett. Ez időbe valók, a *Közh. Esmeretek Tára* három első kötetébe írt *eredeti és fordított cikkei*; a Thaisz által szerkesztett „Sas“-ban: *A költés nemei* röviden, és tulajdon versnem és versírás módja az olasz, francia, angol s német literatúrában (1831. VIII.); Gr. Teleki Ferenc Verseinek kiadása Budán 1834; továbbá akadémiai titkári minőségében: *A Magyar Tudós Társaság Történetei*, sok becses irodalomtörténeti adatokkal, az általa szerkesztett akadémiai Évkönyvek I. és II. köteteiben, Pest, 1833 és 35, s apró életrajzok az 1832-ki akadémiai Névkönyvben. Szinte ez időbe esik a Pest vármegye által pártfogás alá vett színügybeni munkássága, és pedig 1833-ki octobertól 1835-ki május 1-ig mint annak a megye által kinevezett igazgatója, ez évi augusztus óta pedig mint a vármegye színügyi bizottmányának tagja. 1834-iki nov. 10-én az akadémia által a régi magyar nyelvemlékek gyűjtése és kiadásával bízván meg, ez évvel munkássága új, áldásosb, irányt kapott. T. i. nagy gondnal s élénk figyelemmel vitt, elágazott levelezés folytán és szinte minden évben a haza külön részeiben tett levéltári utazásaiban tett gyűjtéseiről szólnak az akademiához intézett ebbeli tartalmas *Jelentései* (az akad. Évkönyvek III. és IV. köt.). Ezen iparkodások gyümölcse az akadémia tetemes nyelvemlékgyűjteménye lett, mely számos másolt kódexek és

írományokból áll, s ebből kiadva: *Régi Magyar Nyelvemlékek*, I. II. III., és IV. kötet első osztálya. Buda, 1838—46. Ezek mellett gyűjtött XVII. századbéli magyar leveleket, melyeknek nyomtatását is megindította, de 1848-ban fennakadván az, halála után szinte az akadémia gyűjteménye számára vétettek meg. Ezek mellett *újabb költeményei* az Árvízkönyv V. köt. (1841), a Honderüben (1845, 46), Életképekben (1846), Únióban (1847) és külön: 6. *Huszárdalok*, Buda 1847 (újra, bővítve: „Huszárdalok, átaltában Katonadalok, Magyarország önkéntesei és nemzetőrei számára“ címmel, Buda, 1848); Berzsenyi Dániel Összes Művei kiadása 1842 egy 4r. köt. s egykorúlag három 8rétköt., életrajzi bevezetéssel, jegyzetekkel s *Berzsenyivel folyt levelezésével*. Prózadarabok is: *Visszamaradás Budapesten* (1844 és 45. Honderü), *Gr. Brunszvik Józsefné életéről rajzok* (1845. Életképek) stb, végre *Emlékbeszéd gr. Teleki Ferenc felett* (olv. az akad. 1846-ki köz ülésében), *Apácai Csere János élete és kora* (olv. az akad. nov. 20. 1846 és apr. 19. 1847), *Verböci magyar fordításairól* (olv. az akad. 1848; kiadatlanok); *A „witz“ szó magyarításáról* (M. Akad. Ért. 1847). Eképi folytonos munkásság közepett, miután még 1841 jan. kerületében főbiztossá s 1844-ben királyi tanácsossá lett, 1851 martius 28. reggeli hat órakor, néhány órai rosszullét után, Budán meghalt. Munkái kiadásáról végintézetileg rendelkezett, de az mind eddig nem létesült. Érdemei, miket magának irodalmi ösmeretek terjesztésével,

kivált az Erd. Muzeum korában, utóbb a régi magyar nyelvtörténet körül annak emlékei kutatása és gyűjtésével, továbbá a nemzetiség körüli buzdításával a társas téren, különösen felsőbb körökben, szerzett, elfelejthetetlenek maradnak.

I. A Músa s a vágyó ifju.

Músa.

S te még is alszol?
Fiam, siess: időd mulik,
A sok halasztás önmagán kacag.

Ifju.

Lelkem sokáig víva lángoló
Ohajtozási közt, repült, esett.
A szent tüzet, melyet belém vetél,
Érzém, hatalmasan viaskodott.
Meggyújtva, lángba hozva, elragadva
Vitt messze, messze, túl az alvilágon.
Mutatta nékem a szép Álmadás
Legszebb, legédesb, és csak enmagamnak
Elérhető fény- s díszvilág körét.
Hallám a tiszta lyra zengzetét,
S halvány rebengés járta keblemet.
Láttam ragyogni a nemes fején
A nyert koszorút, s a „szent“ nevet:
Némúlva álltam.
Huzott, ragadt ez és amaz,
S megértni vágytam, minden szép- s nemest,
Hevülve töltém el sok reggelim,
Kezemben egy-egy égi munka volt,
Borongva szállt rám estéim sugára,
Mind égve, amit érzék, kifejtni.
De számba venni eltölt éveim
Nem mertem, ah! nem tettem semmit is.
Amelyre nyugton eshetett szemem.

„Jót, avagy épen semmit“ ez vala
Fő büszkeségem, s oh, mely sok vagyton
E pontra léptig tisztán megtanulni.

Szép Músa, a tűz, melyben gyermeked
El, sok nemesre vonja őtet az.
De míg kikapja a dicsőbb utat,
Mint tétovázik s hány helyen akad meg.
Mely harera kél ki tárgyaért magával;
Miért hagyod te ily magára így?

Músa.

Csak az nagy, akit önnerő vezet,
S ha tette kél ki, másra nem szorúl.
Eléhasít ez lángoszlop gyanánt,
Világot alkot, országot dicsőít,
Nevére élte díszét úgy fűzi,
Hogy arra a kislelkű elpirúl;
A nagy pedig rá tapsok közt tekint,
S köszöntik egymást mennyek ormain.
Hogy ily erőre érleld lelkedet,
Eltévelyedned is kell, a való
Szent fénye akkor szebben tűn elé.
A test is, amíg járni megtanul,
Esik, s az észnek is kiállni kell,
Míg fenteremthet, csecsemő korát.
Én téged el nem hagytalak
Csüggedni! hogyha láttam lángolásod,
Kebledbe szállék,
És biztatalak a nagy cél felé.
Sőt benned élek, titkosan vezetlek
A rúthoz is, hogy annál lelkesebb
Ösztönnel áldozz a halhatlanabbnak.
Az a homályban jött s tűnt gondolat
Lángzatja, mely azt sejteté veled,
Hogy szívbe tudnál szállni tán te is
Érzéseidnek színadásival,
S gúnyon, időközön túllépnék neved:
Az én vagyok.

Azért vetém csak a vívást beléd,
Hogy készen állj ki pályázó erővel,
Vagy tartsd okosbnak nézők közt maradni.

Mert a deréknek a dicső borostyánt
Inkább te nyújtsad, mintsem el ne nyerd.

Ifju.

Érzem, s ez ami nyughatatlanít.
Minden nemesbnek próbáltam nyomát,
De mind tovább ment, mind messzebb repült
Előlem a szép, a kívánt tőkély.
Mint, mit tegyek, mi tölti bé hevem?
Lelkem mikor lesz és miként nyugott?

Músa.

Vigyáztam én rád, s a kényes vivót
Mosolygva néztem.
Tetszél nekem te fenjáró tüzedben,
Mely csak jeleset, szépet s nagyot
Ohajtozott benyújtni áldozatnak.
Éreszd magad most a magásb világ
Zengése árján boldog képzetek
Közé nemessen. Csillog a borostyán.

Ifju.

Kedves! kinek felintő pillanatja
Ha rám javalva néz, lelkem rebeg.
Te hívsz, te hívsz, ah égi szó,
Megyek, megesküszöm, megyek.
Oh életünk oly gyorsan tűnedez,
És a művészség oly lassú titok.

II. A szép mív készítéséért lángoló s az ahhoz értő.

Első.

Midőn nagy tűzzel készített muukáján s darabos vonásain, melyeket az ifju művész észláng erejének néz, az értő kifogásokat tesz. Az ifju, a legszebb után lángolva, felkiált:

Hogyan tehát?
Ha így se', szólj miként?
Megöl tüzem, mely vad lánggal lobog,
Hogy azt elérje, amiért hevül.

„A szépet, a legszebbet“ a szerint
 Amint te mondod, vágyom én kitenni.
 Hogy tiszta légyen a műv és erős,
 Hogy lélek és szív egyesülve álljon,
 Olvasszon, elragadjon és tanítson,
 Csak az legyen benn, ami illhetik.
 Ah sírva nézek a szép cél felé,
 Messzebbre tévén fénykoszorúmat.
 Szólj, kényszerítlek, hogy találjam el?

Második.

Csak egy kicsinység oltsad tüzedet,
 S te gyűjtöd ahol kell, nem ő ragad,
 Rozsdáid ekkép mind lefullanak.
 A nagy havasnak feldagadt patakja
 Kicsapva árkán, ágot, törzsököt,
 Sárt hajt zajogva, tördelt gátjain,
 S nem tükröződvén benne ég s virág,
 Nem vonva csendes habja, harsogása:
 Gyönyörködésed nincs benn s elhagyod.
 Ertsd ezt s tudod mi a szép és erő,
 Mely a mívekben lélekhez beszél.

A Músa kényes lány, a féktelen
 Dúló elől, ki köntösét, haját
 Mind elszilálja, bosszusan tűn el,
 S szemérmerteshez tér enyelgeni.

Tűzzel, de nem vak, vad tűzzel hajolj
 Feléje, s akkor édesen mosolyg.
 Még ő sugalja legszebb érzetid,
 S midőn szemének rád hull szép heve,
 Vigyázva szedjed ajka csókjait.
 Tiédhez érvén lánghellelete,
 Csillagzatoknak ezrén túlragad,
 S harmóniás dal zeng körültetek.

III. Regula s természet.

Olvasom a regulát, mint kell ezt írni s amazt is,
 Ah hideg ez, fáraszt, száraz az elmerülés.

Olvasom a lánggal festett fő ömledezését :

Oh! meleg ez, könnyyel rakva van arculatom.

Olvass, tudd meg, mit mért kell? jó tudni, mit illik :

S rántsd ki magad s utadon lelked emelve teremts.

IV. A phantásiához.

Arany sugárod újra terjeded,
S lelkem, levonzó élte terheit
Szétrázva, röppen boldog képeken
A szüntelen kívánt és mindenütt
Fellelni vágyott bájvilág felé.

Csapkodva ver tul a gőzök körén,
Mindég merészen, tisztábban röpül
S nem félve néz le, mint midőn
Az óceán felett hasít el a sas,
S kevély szemet vet és lehullni büszke.

Királyi arccal jő a nap, keletjén
S nyugvása táján általellenében
Ragyogva égnek a szirt bércsei,
Míg önvidéke árnyékban dereng :
Úgy bár nyomomban éj homálya jár,
Te, átragadva a nyomó időn,
A képzelet mennyének messze táját
Áradt özönben tündökölteted.
S mint phoenix égve tisztító tüzében
Hullong körültem a durvás salak.

Már élem, érzem, Lethe cseppjeit,
Az elfelejtő esése ajkomon!
Itt e magasban, aholott örök
Szépnek s dicsőnek fénye folydogál,
Teremnek édes álmódásaim.
Innét tekintem a szél szárnyain
Elfolyt időkből egybeállt zavart,
Mely semmiségre menni úgy tolong,
Mint a haragját völgybe csapdozott
Felhők csoportja hegytető megé.

S tisztábba kelvén a lement idő,
Repeső örömmél, remegő kebelrel

Hevesen megindúlt meleg érzetek közt
 Karolom melyemhez mosolyogva rengő
 Vid képezetjét a még vesztegetlen
 Természet áldott ártatlan korának.

Az istenek leszálltak akkoron,
 S a gyermek ember hajnallásinak
 Magok valának hív vezéreik,
 S nem esett el a menny s földi részből
 Gyarlón s keményen egybefont alak.

Magában érzé ez tettekre kész
 Hév indulatja hánykodó tüzét,
 A belszabadság ön hatalmait,
 Követte ösztönharcát, s fékjei
 Közé bonyolgván röppent s elbukott.

Hősök s pulyák ti, mondák a vezérek,
 Maradjatok hát kényetekre már!
 S vezesse azt a bízó önerő. —
 Azolta tévelyg sokba' s küszködik,
 Ezer vakítás szenderítgeti,
 Jelesre vágyik s bukdozásiban
 Hamis dicsőség fojtó füstjein
 Hizlalja félreértett tetteit.

Gyöngén legyinted e megtévedést
 Te képzeletnek nyájas Grátiája!
 S a szív felolvad rajzod bájain,
 Békére hajtja a gigász erőt,
 S a féktelenség józanná leszen:
 Így égető köny, megtörő keserv
 Ölelni kisztvén a természetet,
 Az elröpiült vezérlők visszatérnek,
 S mennyet mosolygnak a kebelbe bé.

Még napjaimnak reggelén, mikor
 Csak a jelenre függesztém szemem,
 És vágyam ahogy kelt, már nyúgodott:
 Elsőben is te édesítgetél,
 Te gyöngé érzés közt nyíló virág!
 Fellábbogó láng járt rajtam keresztül,
 Melyem feszülve terjengett, hevült,

S én azt nem értém, merre és hová?
 Az önmagokkal háborúra kelt
 S magokba néma érzések közül
 Felszárnyalál, s egy új világ körét
 Jártad be mint önkötésodat.

A pálya-vívott lelkek sírjain
 Elöttem egy szép csillag járdogált,
 S komoly dicsőség Elyzéuma
 Lengyén keresztül szent magányomat,
 Isten'sedésnek nimbusában állva
 Bámultam azt a fénytetőt, hová
 Felvívja létét a pornak fia.

Késő nyomokra átható napok!
 Ti vagytok a lángifju ősei,
 Kit intve vizstek lakhelytek felé,
 Osztozni abból amit bírtatok;
 S a szépet, a jót szent nyomdéktokon
 Mint hív öröktök híven míveli.

Ah! mennyetekben mért zúdítt zavart
 A földi élet forgó szélvesze?
 Melynek sötéte jót, rosztat sodor,
 S halasztja zúzsa a fő célokat.
 Ott vívod akkor a szép s nagy csatáját
 Te fenremegve járdalt s megtörött szív!
 Ott omlanak ledőlve váraid
 S füstben gomolyg a fényes tördelék.
 Magányosan állsz büszke könnyeidben,
 Mint győzödelmét veszttve Hannibál.

Ha feltalálál, sejtve szüntelen
 A millióknak változón zсібongó
 Sergében egyet, egy hozzád rokont,
 Ki visszazengi minden hangodat,
 Mindent felejtve csüggsz annak melyén,
 S esalatkozásid fájaldalmát sirod.

Majdnem megedzi azt a férfi kéz,
 Ha a szelíden fejlett bizalom
 Magasbra lépett elpuhult panasznál,
 S az ömledett szív még nyiltan marad,

De már magának oly paizst vivott,
Melyet kitűzvé a csafart gonosznak,
Ő csendesen marad nagy a pulyák
Irtózatos rab századában is.

Te ingerelted e csatás tüzet,
Te gyöngé érzés közt nyiló virág!
S belé ragadván, játszva elhagyád,
S felette tündér arccal röpdézél,
Hogy ömagától légyen csendesebb,
S nyomosb erővel hasson alkotása.
Te andalítani tudsz csak s nem vezetni,
S a szenderegve néző ifju ész
Hamar fogolylyá hajlik lépiden.

V. A havas violája.

Hogy nyillasz te itt e rengetegben
Egyedül, oh kiesb tájnak violája?
Jer, ne hervadozz e vad hidegben,
Nem itt vagyon a te szép kelyhed hazája.

Nyájasb ég mosolyg ott, hol én lakom,
S reggel este gyenge szél lengedez;
A hajnalnak nyílik kis ablakom,
Mely alatt pázsint közt egy patak csergedez.

Oda teszek én ki majd tégedet,
S első gondom te léssz, mihelyt felébredek,
Csermelyemmel öntöm gyökeredet,
S mellőle a burjánt tépik gyengéd kezek.

S ha hív kebelre vágysz, azt felleled,
De, én leszakasztani sajnálnálak.
Szendergnéd kényedre ki téli éjjeled,
S új tavasszal újra ápolnálak.

„Vágyódtam én egykor szelíd helyen
Balzsamzó szellőnek nyitni kelyhemet,
Hogy egy gyengéd lelkű meleg melyen
Ringattatva, várjam enyésztemet.

S kikeletet hívén mindenfelé
 Bizva jövék ide hozómnak karjain,
 S a havasról szélvész rontott elé —
 Eltem majd csak tengett gornyadó szárain.

Mennék veled, de nézd gyökeremet,
 Mint szebbet remélve mennyire ágazott!
 Ha szánsz, vedd szívedbe esetemet,
 S ah, menj! reám az ég nehéz sorsot hozott.“

Ezt mondta a virág, és reszketett.
 Szemérem s fájdalom közt hajtá le fejét:
 Egy harmatesepp gyöngygyé kerekedett
 Rajta, és köny gyanánt futotta el keblét.

VI. Hazai ügy, a nemzeti nyelvre nézve.

1822.

Szerettem a hazát;
 Megszegtem kedvéért szívem örömeit,
 Csakhogy látnám jöni ragyogó csillagát;
 Reszketve gyújtottam éjjelim méceit:
 Mim érte? A szent ügy most is tapodtatik,
 S híve, tört oltára mellé taszítottatik.

Szegény fásúlt haza!
 Legdicsőbb elméid koszorúzatlanok,
 Amilyeket más hon büszkén jutalmazza,
 Nálad üres hírű vigasztalatlanok.
 Pazarlják éretted hősi erejeket,
 S te inkább töröd, mint élesztnéd lelkeket.

Ők megsajnállanak,
 S ifjan neki vágva sülyesztő éjednek,
 Rontják török, amik díszedben gátlanak;
 Fejtik tüzét lomhán eltapodt nyelvednek,
 S hajdan-dicsőséged parlagosúlt útján
 Uj virágod csattan lelkesb fiad lantján.

Az ifju mit nem mer?
 Híres tettü nevek sugárzásit iszsza,
 Pajzst rengető karja ezer hydrát lever,

Vak hátráltatóját porba nyomja vissza ;
S még tapasztalatlan szíve szép árjában
Nagyra kelendő Nap szenderg hajnalában.

De mire ébred fel!

Magát-rontó hideg serget veszen észre,
S hull a magasan járt, roncsolt érzésivel,
Búsan néz a szépen elgondolt egészre ;
S aki messze repült, s hitte hogy nagyot tesz,
Egy kis körbe szorúlt szendergő férfi lesz.

El ugyan nem gyávúl,

Kicsordult nagy könnyét letörli hirtelen,
Lelke megzúzva is szikrát pattantva gyúl :
Lágy panaszba fúlni látja hogy dísztelen.
Olvadást csak azért engedne szívének,
Hogy, ah, ő ne érje húnytát nemzetének.

Meg-meglátogatják

Magányában régibb szétozlott képei,
Mátyás fényén s Mohács sírján hordozgatják,
S erre megint fornak fojtott érzései,
Felkönyörg hazája ősi istenének,
Nyisson ragyogó kort nemzetünk nyelvének.

VII. Huszárdalok.

1.

Sírtál, anyám, egykor értem,
Hogy huszárnak felütöttem ;
Ne sírj, anyám, fiad jól van
Vitézek közt a táborban.

Fájva váltam Juliskától,
Szíve repedt bánatjától ;
Ne sírj, Julis, híved jól van
Vitézek közt a táborban.

De ha nem él anyám immár,
Ha Julishoz eddig más jár,
Akkor szívem a táborban
Vitézek közt sincsen vígan.

Könyvet ejtek, nagyot erre!
Csak egy balzsam jó szívemre:
Körülnézek a táborban,
Ahány pajtás, majd mind így van.

Nyúgodj anyám, édes dajkám!
Élj boldogúl, szép Julinkám!
Kedvesetek a táborban
Királyáért s hazáért van.

Vitéz vagyok, felmegyek én,
Paszománt lesz esákom szélén,
S majd azt mondják a táborban:
Magyar tűz volt a fiuban.

2.

Villámlanak, fényledeznek
A kardok ott a hegy ormán;
Halálképek lengedeznek
A vérszázló patyolatján:
Patkók alatt a föld robog,
S a vitéz tüzmelye dobog.

Csataszél fú, esatatűz kél,
Trombita szól harsadozva;
Pajtás! a hős ilyenkor él,
Szíve nem ver borzadozva:
Kardot ragad, egyet suhint,
Ellenjére sebet vért hint.

„Rajta!“ hangzik; rajta tehát!
Sarkantyút a paripának,
Szedd és üzzed támadóját
A királynak és hazának.
Egyenest a bátrabbjára!
Rá se nézz a gyávájára.

Átok fogja azt közöttünk,
Aki futni visszafordúl;
Nagy bajnok! ki, míg előttünk
Ellenség van, csapkod és dúl.
Híres, aki úgy megáll,
Mint zápor közt a kőszál.

A vezérnek! a vezérnek,
 Ki ellenünk gyújtja őket!
 Ha ez oda, kicsinyt érnek,
 Szíjra fűzzük rabkezőket:
     A miénket védelmezted,
     Acélfala légyen kezéd.

Győződelem, vagy szép halál!
 Itt maradás, vagy becsület!
 Aki zengő csatába száll,
 Vitézek! egyéb nem illet.
     Csattog, ég a háboru,
     S fonódik a koszoru.

Menjen haza csüggedt fővel,
 Kiben nincsen szittyai vér,
 Aki nem mer nagy erővel
 Egybe csapni, s még gyáván kér!
     Félre, félre bátortalan!
     Minek köztünk haszontalan.

Fereszsz, fereszsz kardot, huszár!
 Rád dőlt vívók seregébe!
 Villogj mint a hév napsugár,
 Főket lovad elejébe.
     Csattogj, vágj hogy bámuljanak,
     S visszavágni rád, tartsanak.

De megadja ha ki magát,
 Ne bántsd tatár vad kezekkel,
 Felejtsd csalárd indulatját,
 S éreztessed nagy lélekkel:
     Hogy vívásra vitézzel szállt,
     S meggyőzetve, nemest talált.

GRÓF TELEKI FERENC.

1785—1831.

Széki Gróf Teleki Ferenc, közönségesen az idősb vagy a paszmosi, több névtársaitól megkülönböztetés végett, 1785 ápril 4. született Besztercén, hová különben Paszmoson lakó szüléi, íj. gróf Teleki Mihály (kathol.) és Dózsa Ágnes, kiknek harmadik fiok volt, a Hóra zendülésekor menekültek volt. Ott kezdte első tanulását is a kegyesrendiek-nél, folytatta Marosvásárhelyen, Zalatnán és Károly-Fejérváratt, mely időből hálásan emlegette Erdély jeles régészét, Héne Ferenc zalatnai plébánust és utóbb károlyfejérvári kanonokot és iskolaigazgatót, kinek két esztendeig felvigyázata alatt volt. 1799-b. Bécsbe a Theresiánumba adatott, hol két év alatt egészen elnémetesedvén, a magyar verseléssel, melyet gyermekkorában kezdett már, teljesen felhagyott. Öt év alatt befejezván tanulását, még hét éves korában elhalt atyja helyett reá gondot viselő nagybátyja, huszár-alezredes, szinte gr. Teleki Ferenc, Kolosvárra adta erdélyi törvénytanulásra, „tán azért, hogy visszamagyarosodjék“, mint maga jegyzi meg. 1810-ben aranykulcsot nyert. Már ekkor az erdélyi nagy házakban is az idő szelleme s idegen nevelőnek által nagy divatba jöven a német szó és hang, Teleki, huszár nagybátyja intése ellenére is, nagy barátja volt e hangnak, s a német

szinészetet pártolta. Teljes fordulatot eszközölt azonban benne Döbrentei Gábor, kivel 1816 összebarátkozván, az ő intésére és biztatásaira kezdett ismét magyarul írni. Sőt első dolgozása is a következő című elmélkedés volt: *Hogy kell a haza iránti vonzódást tekinteni, s miért szükséges a végett buzgóságot kifejtteni?* (folyó beszédben; Erd. Muz. 1817. IX. még név nélkül; s Versei kiadásában). Következett néhány verse az Erd. Muz. 1818. X. kötetében, mik közt az első: *Hazám nyelve*, mely, mint maga írja, költői pályájának mintegy előljáró beszédjéül tekinthető. Ez óta *dalai és énekei*, köztök Schiller utáni is néhány, a Szépliteratúrai Ajándék 1821, Auróra 1823, 26, s a Hébe 1823—26-ki folyamaiban jelengettek meg, s köz kedvességet nyertek, bár az akkor mind inkább követelt időmértéket, főleg kényelemből, elfogadni nem akarta.

Azon súlyos csapások, mik Telekit 1822 óta érték, midőn Tivador fiát elvesztette, úgymint 1824-ben egy nagy tűzvész, mely paszmosi kastélyát egész szép környezetével elhamvasztotta, gyakori betegeskedése, sőt még két fia halála, sem kedélyes derűlségét, sem nyájas érzékenységét nem bírták elborítani. Valódi patriarchai és költői életet folytatott ő családja, a szelid lelkületű gróf Teleki Sarolta, ifj. Ferenc húga, s gyermekei körében, kik közül egy fia s egy leánya maradtak életben; gazdálkodva, kertészkedve, verselve és —

delejzést élvezte. A nyert kedvesség által buzdítva, épen betegeskedései miatt már 1822-ben, újra 1828-ban összeírta, s átnézte verseit, s harmadszor is, midőn 1829-ben vérhányás s annak következményei vették elő. Ez óta komolyan kezdett gondolkodni a halálról, de egyszersmind vidám nyugalommal, mely őt, a vallásos bölcset, soha el nem hagyta. 1831-ben a magyar akadémia, első gyűlésében, febr. 15. tiszteleti tagúl választotta; de mielőtt abban megjelenheték, azon évi dec. 16. élte negyvenhetedik évében kimúlt. Meghagyásához képest Döbrentei adta ki tárgy és hangban kellemesen változatos dolgozásait: *Gróf Teleki Ferenc Versei*, s néhány leveléből töredékek. Kiadta Döbrentei Gábor. Budán, 1834. 16r., s azokat az akadémia 1845. dicsérettel megkülönböztette; Döbrentei pedig az akadémia megbízásából az 1846-ki köz ülésben emlékszóval tisztelte nevét (kiadatlan).

I. Orvosomhoz.

Oh! ne nézzed erem vér-e?
 Ne kérd, testem ételt kér-e,
 Aluszom-e csendesesen?
 S kedves-e még a jó ital?
 Tudományod, vigyázz, megcsal,
 S majd nem ítélsz helyesen.

Tudok én egy életmérőt,
 Mindeneknél többet érőt
 Hufeland és Brownén túl,
 Azt magamról jelenthetem,
 Hogy csak ebből ismerhetem,
 Jól vagyok-e vagy rosszúl.

Míg az erény s emberiség
 Nemes tüze szívemben ég,
 S érték mindent elhagyok:
 Míg szívem kész szent hazámért
 Feláldozni minden csepp vért,
 Addig épen s jól vagyok.

De ha embertársam javát
 S a nyomorúlt kérő szavát
 Süket fülem nem hallja,
 Ha más jajját csak hidegen,
 Nézem úgy, mint egy idegen,
 Ekkor itt a nyavalya.

S ha végtére a virtusnak
 Szent láncái már nem húznak,
 Nyavalyám nagy erőt vett;
 Említsd ekkor kedves hazám,
 S hogyha még sem mosolyog szám,
 Tudd, a halál közelget.

Kísértsd még ezt: kedveseim
 Nevezd rendre, s gyermekeim
 Áldott feleségemmel;
 Ezen ismert édes hangra
 Ha nem ébred orcám langra,
 Megholtam már, temess el.

II. Imádság.

Előtted, kié menny, föld, s a csillagos ég,
 Borúlok le forrón szerető szívemmel.
 Hozzád, foghatatlan szentséges istenség!
 Emelem tégedet kereső lelkem fel.
 Kinek mérhetetlen böles általlátása
 Számtalan világnak rendelt útát mére,
 És kinek atyai hív gondoskodása
 Vigyáz az egy napot élő férgecskére.
 Téged, oh imádott s szeretett jó atyám!
 Buzgón hiszen szívem és örömmel vall szám.

A te teremtésed s gyermeked vagyok én,
 Szentséges képedre alkottál engem te!

Boldog az én lelkem, mert téged megértvén,
 Szerető védelmét benned megismérte;
 Amit hozzád érzek, azt szó fel nem éri,
 Nagy uram! hív atyám! alkotó istenem!
 De mindent átlátó szent szemed isméri,
 Hogy kész vagyok neked áldozni mindenem.
 Oh tekints hát most rám irgalmad szemével,
 Midőn gondolatim hozzád emelem fel.

Minden szépnek s jónak teremtő kútfeje!
 Feléd törekedik tisztult akaratom,
 De ah igen gyenge lágy szívem ereje
 Midőn el-elragad földi indulatom.
 Éltessed, jó atyám, szent lelked lelkemben,
 Hogy a jót átlássam s kövessem örömmel;
 Légy gyámol vezérem hánykodó éltemben,
 Hogy jó gazda légyek e földi időmmel,
 S feláldozván képzelt mulandó kényeim,
 Az örökös legyen azok helyett enyim.

III. Éjjeli Álmadozásom.

Titkosen elrejttem szívemnek szent lángját
 Mihelyt a nap virrad, édes sugárával,
 Mennyei érzésim aeólhárfa hangját
 Nem tarkázom össze a világ zajával.
 Elrejttem belsemnek nyitatlan mélyébe,
 Honnan a gúnyoló fülekhez nem hallik,
 S midőn a zúgó nap beborúl estébe,
 Akkor bús keblemnek hajnala pitymallik.

Mikor már az álom szivárvány szárnyain
 Tünetemény képekkel ámitja a népet,
 S túl viszi még azt is emésztő gondjain,
 Kinek a bal sors mind méz nélkül nyújt lépet;
 Mikor nyugszik minden, ekkor szabadabban
 Emelkedik szorúlt mellem sóhajtása,
 S a nyugtató csendben bátrabban fellobban
 Felhevült érzésim tüzes villámlása.

Álmadozom ekkor én is nyílt szemekkel,
 Titkos vágyásimnak szabad reptet hagyok,

Hogy tiltott mennyemhez ragadjon engem fel,
 Melyben lebegőleg igaz boldog vagyok!
 De édes álmimból, midőn telébredek
 S magam csak a vágyás pusztáján találok,
 Azon gondolattal ismét csendre térek,
 Hogy egész éltünk csak színes rövid álom.

Anyánk szíve alatt ébredő létünket
 Legelső ártatlan álmunkkal kezdjük el;
 Játék álma kerget gyermekkorban minket,
 Míg az ifju szíve szebb álmára kél fel.
 Oh édeni álom, mely ekkor varázsol!
 Barátság! szerelem! ki rajzolhatná azt?
 Midőn szeráf nyelve hívő szívünkhez szól,
 Míg a tapasztalás álmunkból felébreszt.

Jaj nekünk, hogy ezen istenkedő álmunk
 Elölünk szerfelett sebesen elrepül!
 S az, ami megmarad, olyan csonkulásunk,
 Hogy csalatott belsők szent tüze rá kihül.
 Csendesebb álomra lépünk ekkor által,
 Mely csak nyugodalmas házi éltet reméll,
 S ez is nem sokára mint a többi megcsal:
 Ritkúlnak kedvesink, a szív csak félig él.

Éltünknek utolsó álmához érünk már!
 Ez könyező szemünk felfelé emeli.
 A halandó már csak részint földi polgár,
 Mert szentebb sejtésit csillagok közt leli.
 S így egész éltünkben végig álmadozva
 Küszködünk keblünknek sokféle vágyával
 Míg végre imádott atyánk szánakozva
 Örökre megnyugtat a sír hűs álmával.

IV. Huszárdal.

Mihelyest megsattan
 A harsogó réz,
 Lovára felpattan
 A bátor vitéz.
 Rajta! völgyen hegyen
 Vígán előmegyen,
 S igét a világon keresztül.

Pajkos jó kedvében
 Sürgeti léptét,
 De tartja szívében
 Kedvese képét;
 S gondolkozván róla,
 Szélben lebeg tolla,
 S iget tüzzel vezére után.

Bármily veszedelem
 Elejébe jő,
 Hogy mi a félelem
 Nem ismeri ő.
 Hazájáé szíve
 S mint királya híve
 Iget bátran csata piacára.

Békés embertársát
 Soha sem bántja:
 Ha ellenséget lát,
 Kardját kirántja,
 S ezt is, ha meggyőzi,
 Sebét békötözi,
 S iget tovább új vitéz tette.

S midőn útoljára
 A véres halál,
 Mint élte határa,
 Vele szembe száll,
 Mint egy igaz vitéz,
 Bátran szemébe néz,
 S iget vígan a más világra.

V. Csatadal.

Rajta vitéz! paripára,
 Rajt a csata piacára,
 Tekints István zászlójára
 Híveinek int.

Sohajts egyet istenedhez,
 Küldj egy csókot kedvesedhez,
 Légy hűséges vezéredhez,
 Vív a harcmezőn.

Ne kérdd: sok-e ellenséged?
 Mindent győző vitézséged,
 Régtől fénylő dicsőséged
 Feljebb viszi még.

Edes hazád s királyodért,
 Ki oltalmat tőled most kért,
 Kiönteni minden csepp vért
 Mindig készen állj.

Vl. Ámor.

Kacér Vénus kis rajkója,
 Kiről minden énekel,
 Ezen versek víg írója
 Tégedet nem süvegel.

Gonosz fattyu! szerelmiddel
 Oka ezer bajoknak,
 Bár az ördög vinne már el,
 Be jó volna sokaknak.

Kopott nyilad meg nem ijeszt,
 Jól tudom én quid juris!
 Ki jó móddal olvassa ezt,
 Mindjárt meglát in puris.

Pro primo hát: szép új módi!
 Bolond Balázs módjára
 Vakon lödözzs mint egy bódi;
 Fricska az úr orrára.

Ha mámiya igaz szemmel
 Nem tudá felruházni,
 Mért nem tetszik pápaszemmel
 Mint sok úrfi gálázni?

Lödöz ide, lödöz oda
 Mint egy szeles zúrzavar,
 Nem is kérdi ki s micsoda,
 S Pétert Pállal felzavar.

Majd egy hatvan telet táncolt
 Vén szélesapót elbódít,
 Majd egy fonnyadt összeráncolt
 Vén szipát elbolondít.

Szottyant ágyát friss öcsésébe
 Szerelemre gyúlasztja,
 Hogy ezt szegényt ijedtébe
 Hideglelés borzasztja.

Ott egy tortyos öreg fejét
 A szép Emmi képével,
 S hektikából kis erejét
 Ami maradt, rontja el.

S hogy kimondjam egyenesen
 Az igazat egy szóval,
 A gaz fattya, csak lehessen,
 Minden embert jól megcsal.

Pro secundo: hol tanulja
 Az úrficska e jussát?
 Hogy annyiszor megmásolja
 S változtassa gusztussát?

Barátságba jól egymással,
 Egy páracskát alig vitt,
 Tüstént őket új szállással
 Kínálja meg s kaput nyit.

S ha ugyancsak házasságra
 Végén még is elviszi,
 Hogy elvinné boldogságra,
 Bolond, ki azt elhiszi.

Hymen, igaz, szebb testvére,
 Kit az úrfi commendál,
 Az új párhoz alig ére,
 Már kegyelmed elébb áll.

S oda hagyja unalomnak
 Egész éltek óráját;
 Ki nem hiszen e szavamnak,
 Tegye meg csak próbáját.

Pro tertio: be szemtelen
 Mód szokott megjelenni!
 Mit jár mindig mezeitelen?
 Nem tud inget felvenni?

S rongyos szárnyát mit lóggatja?
 Hiszen, hogy csak magának
 Volna olyan, nem mondhatja,
 Szebb vagyon a szarkának.

Én bizony már több hibáját
 Számlálni is resteltem;
 Ingyen rontsa bárki száját,
 Lássa, biz én szégyellem.

S nem is bánom, tetszik vagy nem
 Kednek ez az examen:
 Bár e csekély versezésem
 Jobbitaná meg. Amen.

VII. Víz becse.

Sok ezeren versezének,
 Sok papiroost rontának,
 Majd mindenről van már ének;
 Minden fünek és fának,
 Mennynek, földnek, nemzeteknek,
 Nagy és kicsiny embereknek
 Barátja már érkezett,
 Ki azokról versezett.

Áldott jó víz! lásd, csak téged
 Mindenik elfelejtett,
 Pedig a te szívességed
 Mindenikkel sok jót tett.
 Valójában kimondhatlan,
 E tett milyen háladatlan,
 Még sem voltál te soha
 Senkihez is mostoha.

Főképen a sok versező,
 Egyike úgy mint a más,

Mind csak bornak volt kedvező:
 Aszu szőlő, vagy mászás,
 Messzely, flaskó, kulacs, kancsó,
 Mindig ez a sok nemes szó
     Ékesíté verseket,
 S ez emelé tüzeket.

Hírré teszem mindeneknek,
 Hogy nekem a bor nem kell:
 S példájokat ő kemeknek
 Nem követem versimmel.
 Éljen a víz! veszszen a bor,
 Vizen van már egyszer a sor,
 Hogy már olyan is legyen,
 Aki róla versezzen.

Bor uram megvesztegeti
 Hacsak lehet bíráit,
 S ezért észre sem veheti
 Sok halandó, hibáit.
 Részegítő erejével
 Játszik mások elméjével.
 A kancsótól nehéz fő
 Ugyan derék ítélő!

Nóé atyánk volt az első
 Ki nevelni kezdette,
 S hajh! mily szégyent vallt vele ő!
 Szegényt mire vezette!
 Fiával kicsúfoltatta,
 Egészen elváltottatta
 Az ártatlan jó embert,
 Csak ez, amit vele nyert.

S most is aki barátságban
 Van vele, és szereti,
 Tartja sok rossz társaságban,
 Még a sárba is veti:
 Szép köntösét bepiszkolja,
 Hírét, nevét elgazolja,
 S aki vele sokat él,
 Attól minden okos fél.

Bezzeg, a víz nem viseli
 Senkihez is így magát,
 Minden, aki ezt kedveli,
 Ezer szépet benne lát;
 Sőt minket még jóra juttat,
 Mert általa sok oly rutat,
 Amit a bor reánk rak,
 Mindent szépen lemosnak.

A bor, bűnnek bolondságnak
 Volt mindenkor kútfeje,
 S jaj ott, azon társaságnak
 Melyben elhat ereje;
 Tréfálkozik egyelőre,
 De hamar szúr mérges töre,
 S ami egymást szereti
 Azt is egybe veszteni.

Jó barátból perlekedőt,
 A szelídből ostobát,
 A jámborból veszekedőt,
 Ényelgőből gorombát,
 Szemérmesből tisztátalant,
 A munkásból haszontalant,
 Az okosból esztelent,
 Tesz hamar, hol megjelent

De a vízről ilyeneket
 Soh' se lehet hallani,
 Szépnél jónál egyebeket
 Ki is merne mondani?
 Sőt oly áldott, hogy e helyett
 Első vétkünket is, melyet
 Ádám atyánk ránk hozta,
 A szent víz feloldozza.

Bor nélkül a roppant egész
 Könnyen el is lehetne,
 De ha víz nincs, minden kivész,
 Semmi meg nem élhetne,
 Fűnek, fának, virágoknak,
 Mindenféle állatoknak,
 Ami csak él és lehel,
 Mindeniknek friss víz kell.

Legszebb rózsák patyolatját
 Szép esővíz éleszti,
 Derült reggel gyöngyharmatját
 Mennyei víz termeszti;
 Fák zöldelő leveleit,
 Édes levű gyümöleseit
 Mind csak a víz neveli,
 Míg a nap megérleli.

Ember, barom, féreg, madár,
 A cet és kis kövi-hal,
 Ami úsz, mász, repül és jár,
 El és lehel víz által.
 Víz nőteti gabonánkat,
 Víz főzi ki pálinkánkat,
 S a szilvások hegyeken
 Kék cseppekkel ítyeg fenn.

Nap fényével váltogatva
 Bővít mindent s olesóít,
 De a dolgot megforgatva
 Mit mondjak a borról itt?
 Amint kiki jól láthatja,
 Mi, dolgának foganatja,
 Kinek használ, s mit mivel,
 Bár, amit tesz, hagyná el.

Bor uram még önmaga is,
 Nem terem, ha nincs eső,
 Jó a zápor, s lám milyen friss,
 Gerezdje mily büszkén nő.
 Ki hallotta azt valaha,
 S ki olvasta könyvben, hogy ha
 Egyszer bor nem teremne,
 Aztán vizünk sem lenne.

A bor hamislelküsködik,
 Nem egyforma mindenhez,
 A gazdagnak hizelkedik,
 S goromba a szegényhez,
 Gazdagoknak tüstént szolgál,
 Szegényekkel szóba sem áll,
 S csak egy sklávhoz illendő
 Nyilván, amit mivel ő.

Nagy úrhoz amikor megyen,
 Fényes üveg mellére
 Cédulát tesz, melyik hegyen
 Erlelődött lángvére.
 S hogy megnyerje ura kedvét,
 Megmészeli erős nedvét,
 S még azzal is dísz keres,
 Hogy majd sárga, majd veres.

Haj, de mindjárt nem ilyen jó,
 Ha csak szegény jön elé.
 Be ízetlen, be savanyó,
 Csak éretlen egreslé;
 Festve hordó penészével,
 S egy tört kancsó cserepével
 Ocsmán színét takarja,
 Hogy ne lássék zavara.

A víz nyájas szelidsége
 Mindenekhez egyenlő,
 Jöjön hozzá ellensége,
 Még annak is szolgál ő;
 Koldust, királyt, friss kristálya
 Egyformálag megkinálja,
 S annak, aki őt iszsza,
 Enyhe hülést ad vissza.

Nincs több oly nagy ellensége
 A szépségnek, mint a bor,
 Légy barátja, s majd a vége
 Egy tarjagos pujkaorr;
 Arcát, bőrét megdurvítja,
 Patyolatját ráncosítja,
 Rózsa színét hervasztja,
 S szemed tüzet bágyasztja.

Víz ellenben fejeríti,
 S takarítja bőrödét,
 A ráncokat kifeszíti,
 Elesíti szemedet;
 Ezért, mikor új havat hány
 Mártius, az okos leány
 Gyűjt belőle felesen,
 Hogy szép bőre lehessen.

A bor heve felgyulasztja
 Egészséges vérünket,
 Testünk nedvét elrothasztja
 S megöszíti fejünket.
 Zavaros szem, megtompúlt ész,
 Almatlanság, reszkető kéz,
 Görcs és köszvény, rossz gyomor,
 Mi az oka? mind csak bor.

Víz ellenben orvossága
 Ezerféle sebeknek,
 Mindenütt van, nem is drága,
 S még is jó a betegnek,
 A kin orvos nem segít már,
 Az a híres fürdőkre jár,
 Felgyógyulást ott keres,
 S ott reménye sükeres.

A szőlőknek művelése
 Üresíti zsebünket,
 S még is a bor rossz termése
 Hányszor meg nem csal minket!
 De ahol bármely kis forrás
 Magának egy ágyaeskát ás,
 Hogy a szomjút megcsalja,
 Soha senki sem hallja.

Eltűnt a ház boldogsága,
 Ha iszákos, gazdája,
 Sok árvának koldussága
 Szerencsétlen példája,
 Beestelen férj, fene atya,
 Ki a kancsót nem hagyhatja,
 Semmi ember, rossz polgár,
 Hogy lehel még az is kár.

Víz ellenben szegényeken
 Számtalanszor segített,
 Kereskedő tengereken
 Gazdagságnak anyja lett:
 Aki koldus a szárazan,
 Hajóra ül s reménye van,
 Hogy a víznék segélye
 Altal lesz jó szeszélye.

O a farsang tréfájával
 Új köntöst vesz magára,
 S fényes tükör maszkarával
 Invitál sík hátára,
 S ha ügyetlen oda ére,
 Leülteti tükörére,
 S jól kihahotáztatja,
 De az ügyest mulatja.

Végezetül, pecsét helyett,
 Annak, ki még szebbet kér,
 Mondok egy oly vizet, melyet
 Bor, tudom, hogy fel nem ér:
 A fájdalom enyhítőjét,
 Résztételnek kísérőjét
 S minden vizek legszebbét,
 Egy érző szív könnycseppét.

Elég is már, minden ember,
 Aki nem vak, láthatja,
 Elsőséget hogy a víz nyer,
 S velem tehát mondhatja:
 Eljen a víz, veszszén a bor,
 Méltán vizen volt már a sor,
 Hogy olyan is érkezett,
 Aki róla versezett.

DUKAI TAKÁCS JUDIT.

1795—1836.

Dukai Takács Judit, költői nevén *Malvína*, legmértőbb képviselője addigi nő költőinknek, Dukában, Vasvármegyében, a Takács nemzetség ősi nemes birtokán született 1795 augusztus 8. Szüléi, István és Muzsai Vitnyédi Terézia, őt mint egyetlen gyermekét különös gonddal és szeretettel nevelték, s nemét illető minden szükséges ismeretekben oktattat-

ták. Költői hajlamai igen korán, s minden külső fölgerjesztés nélkül nyilatkoztak. Még gyermek volt, mikor egy ízben atyja otthon nem létében, anyja pedig betegen fekvén, ezen való keservében érzéseit egyszerű, de meleg sorokban papirosra vetette¹. Midőn éppen letenné tollát, atyja betoppant; a leányka megijedve, mintha tilos dolgot cselekedett volna, bocsánatért esdeklett: de amaz, olvasván a verset, az öröm csókjai közt buzdította és ajándékokkal serkentgette gyermekét e nemes foglalkodásra: mire a leányka felbátorodván, hetenként több-több versekkel kedveskedett lelkes atyjának, melyeket aztán a háznál gyakran megforduló jó barátok előtt hol felolvasott, hol zongora mellett elénekelt. Néhány sajátkezű versfüzeteiből, mik, részben még igen készületlen, zsengeit őrizték meg, látni, hogy első példánya a népköltészet volt; s a fél gyermek ez első kísérletekben oly érzésekkel játszadozott, miket még akkor csak a nép dalaiból ismert. Utóbb Kis János kézen forgó verseivel ismerkedvén meg, s gondolkodása a háborús kor nagy eseményeihez fordulván, tárgyra és tartalomban komolyabb s haza-

¹ Ezen legelső verseszete, mely az első vallási oktatás benyomásaira emlékeztet, így hangzik:

Ellankadok, elhervadok,
Nem tudom mi talál,
Tám végemhez közel vagyok,
Leszakaszt a Halál.
Mindegy: úgy is meg kell lenni
Mít akar az istenség;
Ó mi határt nem szabhatunk;
Gyenge az emberiség . . . .

fiúi irányt vett, mely fordulat különösen egy 1809, tehát tizennégy éves korában, a nemesi fölkelésben részt vett egyik házi baráthoz intézett lyrai epistolája által jeleltetik meg.

Az ifju poetria híre mind inkább elterjedt a vas-soproni nemesházakban, midőn Horváth József Elek, ki utóbb verses, de főleg szépműtani dolgozásokkal tette magát ismeretessé, a tizenhat éves leánykát egy epistolával fölkeresvén, vele a leggyöngédebb költői barátságot szőtte, a költészet és irodalom bővebb ismeretébe bevezette őt, s az elfogultság és irigység gáncsai által koronként keserített ifju hölgyet bátorította. Időközben, 1811-ben, halál által elvesztvén édesanyját, atyja őt mind elméjét, mind nemét illető bővebb kiképzés végett Sopronba küldé, honnan, valamint az irodalomban és zenében, úgy a női és gazdasszonyi foglalatosságokban dicséretes előmenetelt tévén, tért vissza az anyátlan házhoz, melyben gyenge leány létére bár, a gazdasszonyságot a legnagyobb renddel és ügyességgel vitte, de e mellett is folyvást dolgozgatott; s több jeles férfiak által fölkerestetve, kik közül őmaga Kresznerics Ferenc és Tatay János akkori szombathelyi tanárokat, úgy Kazinczy Ferencet és Berzsenyit hálásan emlegette, tőlök hol buzdítást vett, hol művelődése könyvek közlése által mozdított elő. 1814-ben azon öröme volt, hogy az Olaszországból akkor visszatért ifju b. Wesselényi Miklós, az irodalmunkra nézve is korán elhunyt Pataki Mózsés és Döbrentei Gábor kíséretében, Dukán meglátogatta,

mely utóbbi öt könyvekkel is megajándékozván s leveleiben útmutatással támogatván, azon szép epistolát nyerte ki tőle, mely az Erdélyi Múzeum III. kötetében áll: 1. *Barátomhoz Erdélybe* cím alatt. Többi nyomtatott versei: 2. *A kesergő özvegy*. Pest, 1815 3. *Újváry Bettinek, Horváth József Elek hitésének halálára*. Szombath. 1816 (németül Biberauer kőszegi ev. predikátortól, 1818, nyomtatva-e vagy nem, nem tudom). 4. *Felelet a dijoni versekre*. Szombath, é. n. Oly kedvességet nyertek ezen, és kéziratban forgó versei, valamint kedves egyénisége által, Takács Judit, hogy Berzsényi Dániel még azon évben egy epistolával tisztelé meg (l. felebb a 136. lapon), gróf Zsigray József neki dukai házánál udvarol, kit viszont ő dicsőített 5. egy az Erd. Muz. V. kötetében álló epistolával; s gróf Festetics őt 1817-ben az úgynevezett keszthelyi Helikon ünnepére meghívá, hol Horváth Ádám, Kisfaludy Sándor, Horvát Endre s a Dunántul más nevezetességeitől a figyelem és szeretet többféle emlékeztetőivel lón megörvendeztetve, s általában a kör ünnepelt királynéja volt. Ez évben ugyanott maga adta elő ódáját: 6. *Ferencnek, a magyarok felséges királyának*, midőn 1817 Keszthelyen keresztül utazott; 1818-ban másokat, miket Ásbóth János adott ki: „Helikon, Keszthely, 1818.“ (Innen ment át a 7. „*Keszthely Vidéke*“ című festő versezet a Haszn. Mul. 1818. I. köt. s az 1825-ki Hébébe).

Malvína költői munkássága csak 1818 óta gyűrült meg, midőn, épen születése napján, kezét Gön-

döcz Ferencnek nyújtván, lakását Felső-Patýra tette által, szinte Vasban, hol mint hitves és anya szintoly boldogúl mint tárgya a köz tiszteletnek élt. Azon kevés darabja, mely ezóta zsebkönyvekben megjelent (Auróra, 1822. Hébe, 1823, 25.), jobbára korábbi idejéből való. 1830-ban meghalálozván férje, 1832 óta második frígyben Patyi Istvánnal élt; míg a költészet által szépített s házilag boldog életét 1836-ban apr. 15-dikén a tüdővész oltotta el. *Munkáit*, miknek csak legkissebb része látott világot, Horváth József Elek szedte össze, s készült még 1832-ben közzé tenni, midőn azokat Döbrentei Gábor felszólítására ennek engedte által, de mind eddig meg nem jelentek. Döbrentei halála után azok az akademia által szereztettek meg, melynek kéziratárában őriztetnek. Az első kötet *énekeket, ódákat, lyrai epistolákat*, s egy pár *allegorai prózát* foglal magában; a második Horváth Elekkel és Takács Terézzel folytatott *költői levelezését*; miken kívül maradtak *Zsengéi* s egy gyermeki színdarab: *A névnap és bucsuvétel, érzékenyjáték* egy felv.

I. Románcok. ¹

1. Barna leány.

Barna lyánynak bús a szíve,
 Könnyektől ázik két szeme;
 Fájdalmában hova legyen?
 A virágos kertbe megyen.
 Épen akkor harmatozott,
 Mikor Sarlott sétálgatott.

¹ Zsengéi közöl.

A virágok virágoztak,
 Gyöngyharmattól szép szint kaptak.
 Mikor rózsához sétállott,
 Ott egy szelíd hangot hallott:
 Szól a rózsza: „Törj le engem,
 Hadd pirúljak hőmelyeden.“
 De a leány némán nyögdel:
 Neki piros rózsza nem kell.
 A szemérmes kék viola:
 „Szakaszs le engem“ így szóla;
 De a leány reá tekint,
 Nem szól, csak bús könnyeket hint.
 Szóla szegfű: „Én szép vagyok,
 Kedvesen is illatozok,
 Kötözzess engem füzérre,
 Szeretődnek örömére.“
 Megáll Sarlott, s imígy szóla,
 A szegfű is hogy boszontja:
 „Azért szegfüt én nem szedek,
 Mert szeretőt nem ismerek.“

2. Meghalt leány.

Megkondúltak a harangok. Jász¹ fedél!
 Engedd látni, amit tölem elfedél.
 Hideg testét líliommal fedem be,
 Hadd nyugodjék, úgy mint hajdan, ölembé'.
 Karjaimat felette kiterjesztem,
 Deli testét könnyeimmel feresztem;
 Atkarolnám, átölelném, de nincsen
 Az a lélek, aki reám tekintsen.
 Fagyos a szád, ó elvesztett angyalom,
 Csókjaimért nincs már többé jutalom.
 De fel fog még derülni mífelettünk
 Egy áldott nap, mert igazán szerettünk:
 Akkor ismét egyesülni fogsz velem,
 Ó örökké imálandó szerelem!
 Túl a síron, túl a síron meglátlak...
 Isten hozzád, már sírodba bocsátlak.

1 Gyász.

II. Barátomhoz,

Ki 1809-ben a nemes sereggel táborba indúlt.

Mit látok, barátom? — Hát te is bucsuzol
Apolló házától, s többé nem áldozol

Tisztelt templomában?

Kivontad magadat e szent társaságból,
Nem akarsz hörpölni Castal forrásából
Véred felgyúltában?

A kegyetlen Márssal fogtál rokon kezét,
Ki majd Apollótól a csatákba vezet
Vérengző pompával.

Kedvesb már előtted a kard villogása
Mint lelkednek szelid s szent társalkodása
A Músák karával?

Hát te is ily úton akarod keresni,
A dicsőség bérét így akarod nyerni
Márs véres piacán?

De mit mondok? — Hiszem ezt hazám akarja,
Annak szent törvénye, mely fiát szólalja
S áldozatot kíván.

Menj! — Bajvívó fegyver forogjon kezeden,
Dúlj, ronts az ellenség dühös seregében
Nemes büszkeséggel:

Am ez vég romlással fenyíti honunkat,
Megtapodni indúlt szép szabadságunkat
Örök veszteséggel.

Azt a szabadságot, melyet dicsőséggel
Szereszték eleink, ritka vitézséggel
Ontván ki véröket;

Oh! mely dühösséggel rohantak azokra,
Kik prédálni jöttek, szép szabadságokra
Fenvén fegyveröket!

Ezt akarja rontni a megátalkodott,
Ezt semmisíteni vágy az az átkozott
Magyar vért kívánó:

Legnagyobb kincsünket akarja rabolni,
Atyáink szent hamvát indul megtapodni
A vesztünkre vágyó.

Oh nem tartóztatlak: emeld fel karodat!
 Menj! — mártsd markolatig vérébe kardodat
     A kevélykedőnek;
 Aki legelsőben emeli fel karát
 Hogy elszakaszsa szép életed fonalát,
     Döfd ellen dühének.

Mint egy kölykeitől megfosztott oroszlány
 Kinek mérges szeme tüzes szikrákat hány
     S futja a bércet,
 Nemes elszánással rohanj ellenébe,
 A büszke ellenség számos seregébe
     Leld dicső béredet.

Tapodd le a büszkék hatalmas táborát,
 Gőzölgő kardoddal rontsd s verd le sátorát
     Hazád rablóinak.
 Mutasd meg: egy magyar nemesnek haragja
 Mit tehet, elbúsult dühe, midőn karja
     Vezére lőn annak.

Kövesd példájokat vitéz eleidnek,
 Tüköri legyenek azok tetteidnek
     A vitézségekben;
 Majd dicső lelkeik lebegnek melletted,
 Diadalmi erőt hintnek körülötted
     Márs vérmezejében.

Menj! — s térj meg közibénk dicső laurusokkal,
 Cifrázd véres kardod ilyen koszorúkkal
     Melyekért harcoltál,
 S majd én hív barátnéd elzengem nevedet,
 Örömmel hirdetem bajnoki tettetted,
     Melylyel megbájtál.

De im — a hadi kürt már riadva harsog! —
 Mutasd meg, hogy benned Árpád vére buzog,
     S annak faja vagy még.
 Ah! — mégy már? — Menj! — Az ég erősítse karod,
 S kardodat, amelylyel hazádat takarod,
     Hordozza dicsőség.

III. Döbrentei Gábor barátomhoz.

Erdélybe, sept. 1. 1814.

Haszontalan! többé már el nem fojthatom
 Lángba hozó tüzét, melytől indítottam,
 Édes érzéseimnek.
 Nem titkolhatom el örömkönnyeimet,
 Elfogták árjai érzékeny szívemet
 Mély tiszteletemnek.

Szólnék, de nem lelek hangokat nyelvemre,
 Némán tekintek fel a magas egekre,
 S el-elragadtatom.
 Ragyognak szemim, hogy éltem fényes napját,
 Melynek gyakran bús köd futá meg hajnalát,
 Derülni láthatom.

Eddig, ha egy barát megnyitá kebelét
 Erántam, már sokan a viperák szelét
 Mérgeesen hajták rám.
 Nemesen lángoló virtusom tapodni
 S a zengő dal hangját kezdték kárhozthatni,
 (Oh! hogy ne fájlalnám!)

De a szívzaggató fellegek eltűntek.
 A zajgó szelvészek már lecsendesültek
 Életem tengerén.
 Érzem, hogy emberek s angyalok közt élek,
 Megnyíltak szemeim, szent sugárt szemlélek
 Sorsom volt bús egén.

Már te is derited szelid napfényemet,
 Mosolygva éleszted kis tehetségemet
 Útmutatásiddal.
 Erre jöttél onnan, hol narancsok érnek,
 S festetted míveit a szép mesterségnek
 Hív uti társiddal.

A legszebb érzéssel barátnédnak hívtál,
 S ösvényemen, melyért égtem, bátorítál
 Merészséggel járni:

Megmondád, hogy aki hazáját szereti,
Nemesnek, dicsőnek útjait követi,
Mi fogja azt várni.

Nem elég az soha a nemes léleknek
Hogy csak maga fényljen a szép érdemeknek
Tündöklő sorában,
Ha szemléli az ész pislogó lámpását,
A nyughatatlan szív s lélek vágyódását
Mint habot magában,

Barátságos kezet mindjárt kész nyújtani,
A parányi szikrát lángokra gyújtani
Legfőbb dicsősége:
Azért nem szün szívem téged üdvözleni,
S tántoríthatatlan követőd fog lenni
Barátnéd hívsége.

IV. A beteg Malvína.

1815.

Mi az ember? egy kinyílt rózsaszál,
A virító kornak tündéres kertjében;
Addig virít, míg tövisre talál;
S elhervad életének legszebb idejében.

Mint örülünk boldog napjainknak!
Fellengve azt véljük félistenek vagyunk,
Képét vesztvén ideáljainknak
Könnyes szemmel látjuk, hogy megcsalattattunk.

Mit nem képzünk a szép jövőnek
Ezreket ígérő gyémánt világában;
Bármely jók is a jelenlevőnek
Orái, nem nyugszunk dajkáló karjában.

Oh! ki tudja, mit fedez elölünk
A titkoló kárpit, sűrű homályába?
Ki tudja, mely pillanatban dőlünk
A szerencsétlen sors prédáló sírjába?

Nem rég én is örültem éltémnek,
 S lelkemnek vágyási szárnyakat füzének:
 Egy árnyalak maradt képzetemnek,
 S a szép valóságok rendre eltűnének.

Sóhajtozva utánok pillantok,
 Kezemet bágyadtan végbucsurá nyújtom,
 Titeket nem fedhetnek el hantok —
 Én már oltártoknál fáklyámat nem gyújtom.

Mulékonyság! tetőled megválom!
 Boldogságom benned úgy sem remélhetem,
 Oh csak addig késsél, örök álom,
 Míg jó barátimat egyszer ölelhetem.

Majd ha útjok lakom mellett megy el,
 Rá ismernek sírom mohosúlt kövére;
 Oda jönnek, s a barátság emel
 Egy dalt Malvínának emlékezetére.

V. A fársáng utolsó órájában.

1816.

Vége immár a gyönyörű időnek,
 Elrepült tőlünk siető futással,
 S ím kinyílt karral szemeink utána
 Vetve, sohajtunk.

Vissza nem jön már, el, örökre eltűnt;
 Pusztá a kép, mely maradott sajátunk.
 Sors! ha már azt elragadád, miért nem
 Oldod el ezt is.

Némaság búsong, hol az égi táncban
 Lány Zephyrként mi szabadon lebegtünk,
 Bús zajok közt reng örömünknek ott most
 Szent hagyománya.

Így foly el minden, szeretett barátim!
 Aki Léthe bús özönébe nem fül,
 Erhet ilyent még; nem örökre vész el
 Minden előlünk.

VI. Rózsabokromhoz, Ninám nevenapján.

1822.

Szép rózsabokor! mely a boldog lánykának
 Virúltál, viríts most mint édes anyának,
     Nyisd meg illatos kebled.
 Előbb születésem helyén dajkáltalak,
 Itt csendes ablakom alá plántáltalak,
     S örömöm közös veled.

Amint te nyillottál, nyílt éltem tavaszsa;
 Mosolygón vártam, hogy majd veled hervaszsa
     El az idő kellemem.
 Úgy lett! — Lehullottál, a tél elborított,
 A kellemes tavasz ismét megújított
     Téged . . de engemet nem!

Ah! de adott nékem ily ékes bimbókat,
 Majd agg éltem körül szépen virulókat
     S ujjonnan megifjadom.
 Ma legszebb nyíltaid koszorúba fűzöm,
 Kedves Ninám szőke hajfodrába tűzöm
     S esőkomat reá adom.

Rózsákkal telt légyen, kedvesem, életed,
 Jóság, virtus legyen minden lehelleted,
     Ez van szülődnék szivén.
 Oh Ninám! légy olyan, minek óhajtalak,
 Hadd érezzem azt, hogy boldogítottalak,
     S ki lesz boldogabb mint én.

VII. Juliskám halálára.

1829.

Boldog, boldog idők! hová repültetek,
 Képzelt arany várak, hát mind ledöltetek
     A semmiség ölébe?
 Mikor karjaimmal még ölelhettem,
 Amikor enyémnek még nevezhettem
     Reményem tükörébe'.

Azt véltem, kedvesem, hogy felnevekedel,
 Előre láttam már, miként törekedel
                   A jobb lelkek pályáján;
 Azt véltem, aggkorom támasza majd te léssz,
 Jeges ágyam mohos völgyébe is te téssz
                   Életem vég óráján.

S majd ha ezüst szálak fedik atyád fejét,
 A reszkető inak elfogyó erejét
                   Szereteted pótolja;
 De hajh, eltűntek a gyönyörűbb képzetek,
 Helyébe fájdalmak, epesztő rémzetek
                   Csoportja egymást tolja.

Mint a rózsabimbó, ha jön a kora dér,
 Halványodott fejét lehajtva véget ér
                   Illatozó kebele:
 Téged tavaszodon fagylalt vad szellete,
 Előle alkotód dicsőbb lehellete,
                   Lelked mennybe repüle.

Jajgatok; te intesz, de nem hogy elmenjek,
 Hanem, mint te, én is oly ártatlan legyek;
                   S olyan lehessen bérem.
 Te légy hát vezetőm — én tied nem lehetek;
 Téged már dicsőbbé tettek a végzetek,
                   S létedet fel nem érem.

Engedd, hadd mulasson lelkem emlékiddel.
 Megjelenek, kedves! gyakran testvériddel
                   Mennyasszonyi ágyadnál:
 Mágnesi erővel húz ég s föld engemet:
 Ott is, itt is látom az én kedvesemet,
                   S némúlok a scénánál.

VIII. Az én lakhelyem.

Egy csendes kalibám itt, hol a szép Rába
 A virágos rétek partjait locsolja,
 Tőled, szent természet érzése, hiába,
 Szívemet semmi tárgy másfelé nem vonja.

Távul a nagy világ fényes lármájától
 Félre vonva annak csábító gőzétől;
 A hizelkedőknek menten csapatjától,
 Nyugodtan sok veszély ragadó törétől;

Itt élek csendesen és megalégülve,
 Nagyravágyás mellem soha nem dagasztja,
 Nem ér sem nap, sem éj békételenkedve,
 S panaszokra számat semmi nem fakasztja.

Ha szívemet éri bánat, avagy öröm,
 Csak némán hullatom keblembe könnyemet,
 Kirendelt sorsomat békével eltűröm,
 S enyhülni érzem mindenkor terhemet.

Kis kertemnek híves árnyú fái alól
 Gyönyörködve nézem, mint nyólnek a plánták,
 Százszor jobb ízűen eszem én azokból,
 Mert tudom, hogy ennen kezeim munkálták.

Oh mely édes akkor nyugalma lelkemnek,
 Ha tiszteből semmit elmúlni nem hagyok,
 Kellemes körében kis házi népemnek
 Érzem, hogy feleség s édesanya vagyok.

Így élek itt, s ime időmet így töltöm,
 Kies Paty! tebenned zengem el énekem;
 Amit az esztendő ád, réndre elköltöm,
 Kevés, de elég az, s minek is több nekem.

KISFALUDY KÁROLY.

1788—1830.

Kisfaludi Kisfaludy Károly, Mihály fia, Sándor-
 nak a költőnek legifjabb testvére, Téten, Győr vár-
 megyében született, febr. 5. 1788. Anyja, Sándorfy
 Anna, a szülés következtén másnap meghalván, ma-
 gával vitte sírjába az atya szeretetét is az újdonszü-

lött iránt, kinek gondjait Teréz testvérnénje vette által, azon áldott nő, ki szeretetével mind a kemény atyáét, mind anyját pótolta egész életében. Nem is mulasztott el semmit testi lelki jóléte kifejtésében, s derekasan előkészítve küldetett 1799, tehát tizenegy éves korában, Győrré, hol öt év alatt, vagyis 1803-ig a gymnásiumi osztályokat elég középszerű előmenetellel járta, miután a histórián kívül az egyéb tanulmányokat elhanyagolta; s viselete is szabálytalan volt, mert a gyermek szertelen tüze, melynek psychológ nevelő barát a legszebb irányt adhatá vala, céliránytalan szigor által nem hogy mérsékeltetett, sőt inkább ingereltetett, s így vadságba csapongott ki. Ekép történt hogy, midőn tanítója a magát már érezni kezdő fiút egykor dorgálásai közben arcúl üté, s ez önmagát felejtve hevében tintatartóját felé veté, az érdemsorban a második osztályba vetteték le. Atyja tehát a testvérei példájára katonaságra vágyó ifjút a Győrött akkor megnyílt katonanöveldébe adta, hol egyebeken kívül a táncban, zenében, rajzolásban és nyelvekben is oktattatott. Már gyermekségében mutatkozott benne azon mértéktelen adakozás és víganélés hajlama, mely egyfelül ritka jószívúségéből, másfelül a korlátlanság szeretetéből fakadt, s reá nézve utóbb annyi zavar és szenvedés forrásává lett. Esztendő múlva atyja, engedve kívánságának, Pestre küldte, hol is 1804. october 1. az Eszterházy herceg ezredébe mint kadét lépett be, (atyjától nyert csekély hópénz mellett. Kitörvén a háboru, 1805 septemb. 1. zászlótartóvá nevez-

tetett s így vett részt ezredének olaszországi hadjárataiban.

Bátyja Sándor Himfye által korán nem csak megszeretvén, de példájára üzvéen is a költészetet, már akkor gyűltek versei füzetekre, mik közöl való többi közt *Hadi Éneke* is, melyet önköltött dallam szerint társaival a táborban énekelgetett; sőt 1808-ban drámai kísérletet is tett: *A Gyilkos*, szomorúját. 3 felv., melynek azonban írásai közt csak töredékét találtam letisztázva. ¹ 1809-ben febr. 16. alhadnagygyá mozdíttatván elő, ezredével Jellachich hadosztályánál apr. 16. Münchenben volt, május 25-dikén pedig Leobennél harcolván, ott el is fogatott, de a fogságból szerencsésen visszazökvén, nyomban hadosztályához menekült, s még azon évi aug. 23-án főhadnagygyá lett. 1810-ben sürüen társalkodott Pesten a Kazinczy triászával: Szemerével, kivel 1805-ben Miskolcon kötött barátságot, Horvát Istvánnal és Vitkovicsal, és csak ekkor vallotta be az elsőbiknek, hogy ő is dolgozgat, s mutatta elő egy kötet versét. Nem szenved kétséget, hogy e körnek nem csekély befolyása volt azon szándékára, hogy egykor mint költő szolgálja a hazai irodalmat. A béke beállta után, mely akkor maradandónak tartatott, Kisfaludy, úgy látszik, házassági szövetséget is tervezvén kedvesével, atyja híre nélkül s akaratja ellen 1811 augusztus 15. a szolgálá-

¹ T. i. az első felvonást s a másodiknak első jelesét, mik munkái második s újabb kiadásaiban láthatók.

latból kilépett, minek következtén a felbőszült atya, kezét végkép levonta róla.

Miután így segedelem nélkül a világba kitaszítva, kedvesétől a halál által megfosztva, szégyen, szükség és önmeg hasonlás martaléka lón, nevelő nővérénel, akkor már Farkas Gábor kapitánynénál, szerető elfogadtatást lelt, kinél az 1811—2-ki telet töltvén, két évvel azelőtt készült második drámáját: *A Tatárok Magyarországon* fejezte be vagy dolgozta által. Büszkesége azonban nem tűrhetség ezen erkölcsi függést; s miután atyja hajthatatlan maradt, míg, úgymond, „hivatal és hasznos házasság által rendes életpályára nem lép,“ miktől ő teljesen idegenkedett, eltökélte magát a képírói pályán keresni életmódot; anyai birtokrészét elzálogosította, s még egyszer Pesten megfordulván, hol Szemerénél „verses könyvét“ letette, s tőle e szavakkal: „Elmegyek; vagy látsz, vagy soha“ búcsút vevén, Bécsbe ment. Itt több jó barátira akadván a régi időkből, kik becsületesen segítették pénze elköltésében, ő csak akkor ocsúlt fel, mikor erszénye ismét kiürült. Arról tépelődött tehát, hogy Oroszországba költözzék ki, ott vagy katonai szolgálatba lépni, vagy művészetét üzni, melynek ott több sikerét reménylette; mikor egy új viszony húzamosb ideig ismét Bécshez kötötte, hol néhány évig majd kedvezőbb, majd szűkebb állapotban, csakugyan ecsete után élt (arcképezésből, gyakran, midőn más munkája nem volt, szelencefestésből). Ugyanekkor a műakademiában s néha nevesebb festőknél is dolgo-

zott, de fő örömét az udvari játékszínben találta, melynek akkori rendes színiköltőjével Körner Tivaddarral és színészei közül a jeles Ochsenheimerrel barátságos ismeretségben állt, s foglalkodott aesthetikai és költői munkák olvasásával, sőt ön dolgozással is. T. i. a lyra mellett, a pesti játékszíni mozgalmak által is gerjesztve, újra folytatta drámai kísérleteit, s így készült harmadik darabja: *Zách Klára*, dráma 5 felv. 1812-ben, s gyakorlatul a jambusos előadásban Voltaire után: *Brutus*, szomorúj. 5 felv.; de nem levén még igazi fogalma a mértékes versalkotásról, inkább csak számlált tagú prózai mint időmértetes sorokban. Szerelmi viszonyának felbomlása s hanyagdolgozás mellett — mert csak akkor festett, mikor a szükség nyomta — gyakori küszködései sanyarú sorsával végre elűzték Bécsből, s egyszerre mind rokonai, mind ismerősei szemei elől néhány évre eltűnt.

Bújdosása ezen idejét meglehetősen homály borítja, miután ő arról, mint általában hazáján kívül leélt viszontagságos és szenvedésektől látogatott éveiről, csak ritkán ejtett néhány szót; annyi még is bizonyosnak látszik, hogy Németországot, Schweizot, Francia és Olaszországot egész Rómaig, többnyire gyalog, bejárván, helyről helyre arcképfestéssel s holmi víg jeleneteket előadó genreképek készítésével kereste élelmét, sőt néha oly jó vásárt is tett, miszerint helyenként módot és alkalmat lelt Olaszországban régi jó műveket szerezhetni, miket jó embe-

reknél letévén, visszatérte után Bécsbe maga után küldetett, s azokból, midőn a szükség kivánta, pénzelt is. Megtörve végre hányatásaitól, honvágtyól zaklatva, s mind inkább s elevenebben díszesebb pályára léphetni óhajtvá, 1817-ben jó szerencsére Pozsonyba jött, s Farkasné testvére közbenjárásához folyamodott; de mely engesztelhetetlen atyjánál siker nélkül maradván, Sándor bátyja Györré hozta le, oda kérve Feltinger akkori mihályi plébánost is, utóbb győri kanonokot, Kisfaludy Károly egykori házi tanítóját, kit atyja mindig igen szeretett, s kinek segedelmével a kibékítést biztosan reménylette; azonban az most is rendíthetetlen maradt, s kijelentette, hogy Károlyt mind addig maga elibe nem bocsátja, míg szolgálatba nem lép, vagy meg nem házasodik; némi segedelmet azonban Farkasné útján adott neki, miből Kisfaludy reményt merítve, Pesten letelepedett.

Azonban első pár évét itt nem kisebb szükségben élte át. Stettner Máté kir. ügyvéd (utóbb udv. referendár) és Hunkár Antal (utóbb főispán) baráti nyílt karokkal fogadák, vetélkedve szabad asztalt ajánlottak neki, s gyakran pénzsegedelmet is: ő azonban önmegtágadó önérzetből amazzal nem rendesen, ezzel csak kölcsönkép élt. Egy becsületes vargánál szállásolt a magyar-utcában, ott tájképeket festett aquarellben, miket szegény gazdája úgyahogy eladogatott, s mert Kisfaludy bámulandó sebességgel dolgozott, néha jó vásárt ütött; másszor, ha kevesbbé keltek, vagy neki egyébhez volt kedve, vagy barát-

jainak dolgozott kedveskedésül,¹ a zsellér gazdástul titkon nyomorgott. E mellett is egész buzgósággal a magyar irodalommal való bővebb megismerkedéshez látott, melyből bátyja munkáin s némely barátjai apróságain kívül nem ismert semmit; dolgozgatott is a drámában, de lelke rendkívüli mozgékonyága s egy tárgyról másra szökdelései közt a sok megkezdett műből keveset fejezve be. Ez alatt a székesfejérvári színésztársaság, Tatárait, melyek kéziratához történetesen jutott, Fejérvárt nagy tetszéssel adta. Ez után történt, hogy gróf Brunszvik Ferenc, akkori haszonbérelője a pesti városi (német) színháznak, e társaság ügyességéről hírt vevén, azt 1819-ben meghívta Pestre, miszerint itt hetenként két magyar előadással örvendeztesse meg a magyarság barátit. Előadásait ez az említett darabbal nyitotta meg május 3., melyhez Kisfaludy egy az akkori időhöz illő prológot írt, s mely rendkívüli lelkesedést gerjesztvén, kevés hia volt, hogy a költő a színpadra nem viteték fel. E fogadás buzdította egy más darabja kidolgozására, melylyel a társaság június 16. Pestről bucsút vett: Ilka, vagy Nándorfejérvár bevétele, dráma 4 felv. Az

¹ Genreképeket, eroticumokat a romai császárok életéből, megkapó eredetiséggel; magyar történelmi vázlatokat Stettner számára, Hunkár számára egyszer egy halottak táncát. Az arcképezésben nem volt szerencsés, nem mindig talált; hiányzott türelme. A művészet lényegéhez azonban, a feltaláláshoz, compositióhoz és kifejezéshez derekasan értett. Lelkes vázoló volt. Ez időben régi barátjánál, Pestnek akkor első orvosa Stáhly Ignácnál, magán tanulmányokat tett a külső bonctanban is (*Hunkár és Tatay leveleik*.)

ország bételt mind a két mű fényes sikerének hírével, s minden oldali buzdításoknak engedve, az eleinte tartózkodó költő kibocsátotta azokat ily címek alatt: 1. *A Tatárok Magyarországon*, egy eredeti hazai költemény öt felvonásban. Írta Kisfaludy Károly 1811. eszt. Pest, 1819; 2. *Ilka, vagy Nándorfejérvár bevétele*. Eredeti hazai dráma négy felv. Budán, 1819. Ősszel ismét feljövén a fejérvári színésztársaság Pestre, sept. 7. Kisfaludy Stibor Vajdáját adta mintegy rögtönözve, s így csekély sikerrel; ellenben oct. 8. azt teljes készüllettel és nagy gondal játszván, köz tapssal fogadtatott, ámbár az abban nyilatkozó demokratiai irány sokakban kelletlen érzéseket költött. Fokozta a közönség lelkesedését az első színszerű magyar vígjáték „A Kérők“, melyet sept. 24. adatott; s barátjai sürgetésére a sajtó még 1819. decemberben hozta: 3. *Stibor Vajdát*, eredeti hazai dráma 4 felv. Pest, 1820. „Zách Klára“, „Salamon Király“, mind az előadástól, mind a kinyomatástól elmaradtak. A következőt 1820-dik évben nevezetes változáson ment által Kisfaludy. Gaal Györggyel, ki darabjai német fordításával foglalkodott, sűrű levelezésbe szövődvén, benne nem csak szerető tisztelőt, de őszinte bírálót és tanácsadót is lelt, kit ő annál nagyobb örömmel fogadott, mert itthonn szakját értő barátok hiát mélyen és sajnosan érzé; Kazinczy munkái olvasása folytán pedig, miknek nyelvbeli szépségeire főleg Bártfay László által, kivel 1819 vége felé gr. Waldstein asztalánál ismerkedett meg, levén figyelmessé, a nyelv gondosb

és izlésesb kezelésére is kezdte fordítani ügyekezését. Észrevehető különösen ez utóbbi tekintetbeni haladása most átdolgozott vagy újból készült darabjain, mik a székesfejérvári társaság 1820-ki tavaszi vendégszakában színre kerültek, melyek voltak május 3. Szécsi Mária, május 5. A Pártütők, mik oly rendkívüli tetszésben részesültek, hogy egész jeleneteket kellett nyomban ismételni; továbbá május 8-dikán: Kemény Simon, és A Gyilkos: hat nap alatt négy diadalma Kisfaludy drámai Músájának. A minden oldali sürgetésekre ezek nem sokára nyomtatásban is megjelentek, és pedig júniusban: 4. *Szécsi Mária, vagy Murányvár Ostromlása*, eredeti hazai dráma 4 felv., és *A Kérők*, ered. vigj, 3 felv. Pest, 1820; júliusban: 5. *Kemény Simon*, eredeti hazai dráma 2 felv. és: *Barátság és Nagylelkűség*, ered. dráma, Pest, 1820; augustusban: 6. *A Pártütők*, ered. vigj. 3 felv. és: *Mikor pattant nem hittem volna!* ered. vigj. 1 felv. Pest, 1820, miket még ez évben követett: 7. *Iréne*, szomorúj. 5 felv. Pest, 1820, s Kisfaludy Károlyt a színiköltészetet, közvetlen hatásánál fogva egy nagy közönség nemzeti és hazafiúi érzéseire döntő fontosságúnak elismerő kor legünnepeltebb költőjévé, Gaal György fordításai által pedig e szerencsés mozgalmakat a főváros német közönsége s a külföld előtt is ösmeretessé tették.

Az ekép kivívott díszes erkölcsi állással, mely anyagi állapotját is javította, élete új pházisba lépett; ebből megnyugvással tekinthetett vissza zivataros

múltjába, melynek tapasztalásaitól, bármi drágán voltak azok vásárolva, nyert költészete tartalmát és valóságot. Nem sikertelenül óvta őt Gaal a sokat-írástól, melyre termékeny tüze, képzelhetetlen könnyűsége s a zajos taps ragadozták; s míg e barátjának tanácsai s a Goethéveli foglalkodás húzamosb figyelemre buzdították tárgyai belső kidolgozásában; a nyelvstudium, mely körül a Helmeczyvel szőtt barátság volt különös hasznára, a nyelv- és verselésben lett észrevehető. Így már most lassabban haladt alkotásaiban, s míg régibb darabjait részben átdolgozgatva, az újakkal nem sietett többé. Több nagy históriai tárgyon dolgozgatott, melyek: *Konstantinápoly Veszedeleme*, *Első Ulászló, vagy a Várnai Ütközet*, és *Záh Nemzetség*, miknek kijöveteli idejét is meghatározta volt már, de épen ezek által gerjesztve egy új szakot vevén fel studiumai körébe, a történelemét, többet tanult mint előállított, s amily hirtelenkedő volt elébb, oly lelkismeretesen kétségeskedő lett most. E históriai stúdiók vezették őt régi kedveltje Shakespeare igazi megértésére, s a nevezett darabok fenmaradt töredékei mutatják, mely magas álláspontra vergődött már ekkor a történelem felfogásában.

E pálya közepén megakasztotta őt egy költői almanach megalapítása, mely kiszámíthatatlan hasznai és Kisfaludy erejének sokoldalú kifejtése mellett őt még is a legmagosabbtól elejté, mire kétség kívül rendeltetve volt. T. i. a szépirodalomnak még akkor nem létezőn rendes közlönye, egy ilyet kívánt ő

még 1820 elején zsebkönyv formában megalapítani; melyre Sándor bátyja a Regéiért nyert Marczibányi-jutalmát felajánlván, s Horvát István buzdításaira más hazafiak is elégséges öszveget tevén össze, az végre 1822-re meg is indúlt, s mind halálaig folyt ily címmel: 8. *Auróra, hazai almanach*, kiadá Kisfaludy Károly. 1822 (—1831.), Pest (és Buda), tíz folyam. Soha író ily rövid idő alatt oly nagy haladást nem tüntetett fel, mint Kisfaludy Károly az Iréne megjelenésétől az Auróra feltünéseig; a természeti nagy tehetségekkel felruházott, de addig leginkább csak szerencsés ösztön által vezérlett költő itt mint tudós és kiképzett művész lépett fel. A kor jelességei, valamint az öszves íjabb nemzedék Kisfaludy s a szépirodalom ez új közlönye köré gyűlt (*Aurórai kör*), mely által ő az újiskola második státorává, a költészetben a szorosan nemzeti irány fő szerzőjévé, személyessége által pedig az új irodalom valóságos középpontjává lett, mit a Marczibányi-intézet nyíltan elismervén, 1826-ban a nagy jutalmat neki ítélte. Ezen, épen személyessége által gyakorlott hatást kimutatni, mely közvetlenül nevelő és fejtő volt társaira, s közvetve az öszves szépirodalomra kiterjedt, a költészettörténet tiszte; itt csak személyével s ez új időszakba eső dolgozásai elősorolásával van dolgunk.

A hosszas szenvedéseket és inséget jobb csillag váltotta fel. A drámáiból, s majd az Aurórából gyűlö jövedelem, melyhez soha egészen meg nem békült, de testvérei által még is némileg lecsillapított atyjának

évenként küldött segedelmei, s ennek halálával 1826 óta tétí jószága járult, őt díszes állapotba helyezék, bár gyakori megcsalások, jótékonyága, melylyel épen méltatlanok gyakran visszaéltek, élvezni szeretése, gazdálkodásbani gondatlansága s végre becses képtára költségei mellett koronként pénzbeli zavarok sem hiányzottak, s adósságai növekedtek inkább, mint fogytak. De becsülésre méltó jellemét semmi szenny nem érte, s ragyogó munkássága országos tisztelettel vette körül. A festészettel most sem hagyott fel, de nem kereset, egyedül gyönyörűség okáért űzte, még pedig 1822 óta kirekesztőleg olajban; e mellett a historiai és aesthetikai stúdiumok, irodalmi dolgozásaival együtt, ideje nagyobb részét vették igénybe.

Az Aurórában s egyebütt megjelent saját dolgozásai évsorban ezek voltak: 1822-re: *Nelzor és Amida*, keleti dráma 1 felv., *Az élet korai* ottáva-rímákban, allegorikai s lyrai darabok; 1823-ra: *Szilágyi szabadulása*, hazai dráma 1 felv.; alleg., lyrai darabok, köztök *A Lantos szerelme*, ottáva, a *Honvág* sestina-rímákban, s epigrammák, beszélyek: *Barátság és szerelem*, *Vérpohár*, s *Tollagi Jónás viszontagságai* I. része, mely által soká ismeretlen álneve: Szalay Benjamin híresedett el; 1824-re: egy komoly beszélyen s lyrai darabjain kívül (köztök egy románc is) újra Szalay Benjamin humoristikai adalékai tűntek fel, mint *Sulyosdi Simon*, *Mit csinál a gólya?* stb; 1825-re *Tihamér*, regény, s ismét egy pár Szalayád: *Sok baj semmiért*, és: *Andor és Juci*, parodia az Oszsián maj-

molóira, s lyraiak; 1826-ra: *Mátyás deák*, vígj. 1 felv., két Szalayféle nedélyes beszély: *A fejér köpenyeg*, *Bajjal ment vígan jött*; lyraiak; 1827-re: *A Vigjáték*, *A Betegek*, vígjátékok egy-egy felv.; *Tollagi Jónás II. része* s egy el nem készült regényes-eposi költeménynek „*Elte*“ töredéke, és szinte 1827: *A Leányörzö*, vígj. 3 felv.; 1828-ban: *Hűség Próbája*, *Kénytelen jószívűség*, vígjátékok egy-egy felv., dalok; ismét *Szeget szeggel* vígj. egy felvonásban; *Csalódások*, vígj. 4. felv. s *A két Hajós*, alleg. költemény Vörösmartynak ajánlva; 1829-ben: *Áltudósok*, vígj. 1 felv.; (A Fösvény, vagy) *Nem mehet ki a szobából*, vígj. 1 felv.; balladák s népdalok; 1829-ben *Hős Fercsi*, parodia az osszianismusokra; 1830-ban: *Három egyszerre*, vígjáték 1 felv.; *népregék* és népdalok; 1831-re: balladák.

E gazdag, s formában és hangban változatos productió mellett, mely jobbára almanachja kellékei s határaihoz alkalmazkodott, nem vesztette soha szem elől fő szakját, melyet élte céljául tűzött maga elibe: a historiai drámát. Már 1812-ben dolgozta volt ki, mint láttuk, Zách Klárát; e tárgyat, 1821-ben, újra felvevén, családi szomorújáték helyett a historiai dráma magasabb álláspontjára emelte; végre 1828-ban, külebb terjesztett stúdiumok után, azon egész nagy forradalmat akarta egy nagyszerű trilógiának tárgyává tenni, mely III. András alatt kezdődvén, az interregnumon végig húzódva, a Záhokon állott véres bosszúban zárkövét lelta. S bár 1829 vége felé el kezdett betegesedni, még is hozzá látott komolyan

e munkához, s legelőbb is a középső darabot (*Csák Máté*) kezdvén meg, azt annyi tüzzel, elmélkedéssel éjjelezéssel folytatta, hogy orvosa szükségesnek látta őt a munkától eltiltani. Jobbra fordúlt ugyan állapota a bekövetkezett tavasszal: „én igen javúlok, írám nekem május 21., a tavasz jóltevéleg hat reám, dolgozni is van kedvem, és *reményem életem ezentúl szebben és a köznek több sikerrel szentelhetni!*“ de e javulás rövid volt. Saját vétkei, mert orvosainak nem fogadott szót, visszahozák s nevelék bajait, amihez még győri útja (aug. 1830) is járult, melyet barátjai intése ellen tett, s egy erős meghülés, minek következtén betegsége a legveszedelmesebb formát vette fel, mert a lélekezés életműveit szállotta meg, s szeptemberben már tüdővészbe ment által. Ennek kínjai közt is gondja volt az Auróra 1831-ki folyamára, melynek szerkesztését Bajzának adta által, s a *Jelenkor* és *Társalkodó* ügyére, mely politikai és tudományos lapokra azimént nyervén kiváltságot, annak szerkesztőségét rendezte; midőn szeretett jőtevő testvére Farkas Gáborné halála híre végkép lesujtotta. Ez időtől fogva szokatlan bú hatalmazott el lelkén, ágyát többé el nem hagyta; míg sorvasztó láza által végkép kimerítve, megfúlási kínok közt november 21. negyvenkét éves korában, ép azon percben adta ki lelkét, melyben barátai az akadémiai választásoknak híret vették, mely szerint ez intézet Pozsonyban nov. 17-kén megalakíttatván, Kisfaludy Károly a nyelvtudományi osztályban helybeli első rendes taggá neveztetett.

A két főváros magyar közönsége, eltakaríttatásakor fényesen tanusította részvételét az irodalom első emberének ily korai elhúnytá felett; mert, dacára a kedvezőtlen időjárásnak, Pest eladdig ily gyászoló sokaságot nem látott. Kazinczy Ferenc fátyolt kötött az elhunyt felett, a lapok gyásziratokkal tölték meg, a színtársaságok mindenfelé előadásokkal üllötték emlékezetét. Hamvait a váci-töltés melletti temetőben barátjai által emelt sírkő jegyzette; ugyanők, megvevén tömegétől írásait, azoknak öszves kiadását eszközölték ily cím alatt: 9. *Kisfaludy Károly Minden Munkái*, öszveszedte Toldy Ferenc. Tíz kötet. Buda, 1831; az ebből s egy külön „felszólításra a nemzethez“ gyűlt öszvegekből egy márvány emléke készült Ferenczy István szobrász által, mely a nemzeti muzeumban letéve ott várja felállíttatását; 1836-ban pedig ezen emlék-egyesület szépirodalmi intézetté alakúlt által *Kisfaludy-Társaság* néven, mely 1844-ben királyilag is megerősítettet, s jutalmazások, valamint számos nagy hatású széptani és költői munkák kiadása által az elhúnytának hatását halála után is folytatni tette feladásává. Ugyanennek megbízásából következett 1842-ben *Kisfaludy Minden Munkái* második és 1843-ban harmadik bővített kiadása, Pest, egy 4rétköt. s nyomban, Pest (Bécs) 1843—4. egy negyedik hat kötetben; továbbá egy ötödik „A Magyar Nemzet Classicus Írói“ Heckenastféle gyűjteményében 8 kötetben 1859—60. Külön pedig: 10. *Kisfaludy Károly Jelesebb vígjátékai*, Pest 1843; 11. *Tihamér*,

regény, Pest 1854; 12. *Kisfaludy Károly Vig Elbeszélései* (a Vasárnapi Könyvtárban) P. 1800; 13. *Kisfaludy Károly Versei*, Pest 1858 és újra 1860 gyémánt kiadásban; végre ismét: 14. *Kisfaludy K. Minden Munkái* 8 köt., hatodik kiad. Budapest 1874.

I. A K É R Ő K.

Vígjáték három felvonásban.

Hösváry, ezredes.

Baltafy, kapitány.

Máli, ennek leánya.

Károly, } fogadott gyermekei.

Lidi,

Báró Székházy.

Perföldy, ügyész.

Margit, Baltafy testvérnénje.

Ferenc, káplár.

Tamás, Perföldy inasa.

János, Baltafy inasa.

Vilhelm, Székházy inasa.

Kertészek.

E I S Ő F E L V O N Á S.

ELSŐ JELENÉS.

Baltafy lakása.

Máli (egyedül, az asztalnál ül, olvas).

„Szerelem-e az, avagy nem,

Amit érzek keblemben?

Avagy ha az nem szerelem,

Hát mi lakik szívémben?

Ha jó, hát mért oly bánatos,

Annyi kínba mért tellő?

Ha rossz, mért oly kívánatos,

Méret oly édes és kellő?

Én is így tünődöm magamban, és nem tudom, mely titkos érzés játszik szívemmel, melyben hol kívánság, hol fájdalom dobzódnak. Félek, igen félek, hogy az a testvéri hajlandóság Károly iránt forró szerelemmé vált, és annak mirigy tüze lángol keblemben. És ő — nem — ő nem szeret — nem — úgy látszik meghidegült szíve irántam, azért kerül.

MÁSODIK JELENÉS.

Károly, az *Előbbi*.

Károly (lassan belép, magában). Hogy gondolkodik! ki lehet tárgya ezen csendes búsongásnak?

Máli (Károlyt észre veszi). Te vagy? nem is hallottalak jönni.

Károly. Akit az ember nem ohajt, azt nem is látja.

Máli. Akit az ember megvet, azt kerülni szokta.

Károly. Talán háborgatlak, inkább — (el akar menni).

Máli. (hirtelen) Maradj! (félre) Szívtelen ember (Károlyhoz). Maradj, ha épen jobbat nem tudnál cselekedni; úgy is csak elvétve láthatlak.

Károly. Némelykor a kevés is sokká lesz.

Máli. Azt nyilván magadról tudod.

Károly. Legalább érzem.

Máli. Miért van a legjobb ember is változás alá vetve!

Károly. Miért kell a szegénynek mindég megvetést szenvedni!

Máli. Sokszor ellenkezőt mutat a képzelet.

Károly. Többször a szív méltatlanért eped.

Máli. Károly! ez sok, ezt nem érdemlettem.

Károly (megilletődve). Bocsásd meg vad indulatomnak ezen megbántást. Máli, hallgasd miért jöttem — én — én elhagylak.

Máli. (megijedve) Mit hallok! mi ösztönöz arra? tudja már atyám?

Károly. Még senki sem tudja; te vagy az első, kinek megnyitom keblemet.

Máli. Ha szebb bizodalmat nem tudtál benne találni, inkább hagytad volna örökre bezárva.

Károly. És érdeklene elválásom? Máli!

Máli. Ha szebb pályára vezet, akkor megnyugszom.

Károly (indulattal). Máli! Máli! (félre) Nem! félre csalárd remény! többé nem kecsegtetsz.

Máli. Mi ingerel barátom?

Károly. Barátom! mely száraz szó!

Máli. Mi ád okot ezen sebes szándéokra?

Károly. A felébredt lélek és ama belső büszkeség, mely megvetést nem szenved.

Máli. Igazságtalan! nyúlj szivedhez, és azt nem mondhatod!

Károly. Nem akarok tovább visszaélni atyádnak jóvoltával. Ő eddig felnevelt, taníttatott úgy mint saját fiát, és csak azért, hogy atyámnak jó barátja volt.

Máli. Jótételének önmaga érzi jutalmát.

Károly. Már kiléptem a gyermekség korából, és magam eltartásáról illik gondoskodnom. Lidi még ezután is itt marad atyai oltalmában, én háladó szívvel tovább költözöm.

Máli. Erzéketlenségedet mely szép szavakba takarod! Károly! más a te vezérlőd.

Károly. Mit gondolsz — nem —

HARMADIK JELENÉS.

Lidi, az Előbbiek.

Lidi (sietve). Az öreg úr megjött a városból — Te itt bátyám? a szobádban kerestelek. Mit látok? mi történt? Ez a szegletbe néz, ez az ujját számlálja — valóban szép társalkodás. (A könyvet felveszi az asztalról) Himfy Szerelmei! most tudom már!

Károly. Én —

Máli. Én épen —

Lidi. Nehéz a szó; legyen tehát, elengedem.

Máli. Gondold csak! ő el akar menni.

Lidi. Vadászni?

Máli. Örökre — örökre.

Lidi. Úgy! már az más — és hová?

Máli. Messze — messze a világba.

Lidi. Nagy dolog! és mindjárt, ha merem kérdezni?

Máli. Már búcsúzni jött.

Lidi. És nekem, testvér húgának, nem is szól — ezt én méltán rossz néven vehetem.

Károly. Lidi!

Lidi. És mikor lesz reményünk megint tisztelni?

Károly. Soká nem — talán soha sem — én katona leszek.

Máli. Hallod! hallod!

Lidi. Megbocsáss bátyám, de szemeid egészen mást vallanak; alig hiszem, hogy el tudnál válni; erősebb azon lánc, mely lekötve tart, mint az akaratod.

Károly. Ne gondold! az a lánc elszakadt, és véle minden szerencsém!

Lidi. Az igaz szerelem láncá nem oly romlékony.

Károly. Én is úgy véltem szép álmomban; de megnyíltak szemeim —

Máli. És tulajdon érzéketlen szívedet látják.

Károly. Magáról szokott az ember mást is megítélni.

Lidi. Látom már, igazságot kell köztetek tennem — tehát én vagyok a bíró! Adjátok elő ügyeteket.

Károly. Hogy tudsz most enyelegni, midőn bátyád minden földi szerencséje kockán áll, midőn legszebb reményimet letiporva látod.

Máli. Midőn hidegen elhagy, és magával viszi éltem

nyugalmát; midőn engemet vádol, és maga vétett; midőn ő haragszik, és nekem volna méltó okom reá.

Károly. Midőn már napok-számra sem szól velem.

Máli. Midőn, ha meglát, elfordul, még rám sem tekint.

Károly. Midőn — eh jobb elhallgatnom, és megyek amerre lábam visz.

Máli. Midőn — nem szólok — mert úgy is hasztalan.

Lidi. Midőn — midőn nincs eszetek, egyik sem tudja mi a baja — utóbb még engem is bele kevernétek.

Károly (félre Lidihez). Nem hallottad tegnap estve bátyánkat — férjhez akarja adni.

Máli (félre Lidihez). Nem hallottad hogyan ellenkeztem az atyámmal, és ő még is ellenem dúl.

Károly. Én azt nem türhetem.

Máli. Az fáj!

Lidi. Most legyetek békével.

Károly. Nehéz így megvettetni.

Máli. Ártatlan így szenvedni.

Lidi. Elég! (Károlyhoz) Te itt maradsz — és bízzál mind addig, míg több okod nem lesz a kétségre. (Málihoz) Te maradj az ami eddig voltál, és a béke fenmarad köztetek.

Máli. Lidi! kedves Lidi!

Károly. Kedves édes húgom!

Lidi. (Károlyhoz) Nem kedves, mert velem lesz dolgod; csak készülj a viadalra. Mit írtál az asszonyok felől? (Málihoz) Gondold el, mely rútol festé ő le szegény nemünket —

Károly. Lidi! ez nem szép!

Lidi. Hiában mented magadat, hasztalan integetsz! megmutatom mint ítélsz rólunk. Máli, csak hallgasd; előbb bemegyek szobájába és ezen töredék dal az asztalán fekszik. (Elővesz egy papirost és olvas):

„Szép az asszony! de könnyen változik,
És egyedül kényének áldozik;
A szíve ritkán jó!
Csalárd és kártékony,
Soha nem állandó.
Erkölcse holtékony,
Ereje romlékony“

— és a többi. Mely fekete leírás! Mit tudsz mentségedre szólni?

Károly. Egy komor kedvnek szülöttje — ne figyelmezz reá.

Lidi. Máli! mit érdemel ily gonosztevő?

Máli. Minthogy bennem képzelte az egész asszony nemet, tehát — megbocsátok.

Lidi. Most az egyszer büntetlen megszabadúlsz; de reményem, hogy ezen hibát helyre hozod, és szebben fogod festeni nemünket.

Károly. Máli! ha megbántottalak —

Máli. Nem — nem; mindent elfelejtetek; csak vígabb lennél!

Károly. Hogy lehetnék víg, midőn minden órában kell tartanom a legrosszabb, legutálatosabb, leggyűlölete-sebb hírtől; nem, vidám nem lehetek, mert elégedetlen vagyok magammal, mással, és az egész világgal. Hogy legyen nyugott szívvel, midőn látnom, hallanom kell az atyád szándékát?

Máli. Mit tegyek ellene?

Károly. Az epeszt, hogy nem is akarsz ellene tenni —

Máli. Ismered atyámat; a régi katona természet most is benne van, és mindenem keresztül akar vágni. Légy békével, ez is elműlik.

Lidi. Lassan! az öreg úr jön — Károly! mérsékelj tüzedet, mert ha a rántás megég, kozmás lesz az étel.

NEGYEDIK JELENÉS.

Baltafy és az Előbbiek.

Máli (eleibe megy, kezét megcsókolja) Hamar megjött édes atyám.

Baltafy. Meg is izzadtak a szürkék! de hála az istennek, általestem legnagyobb gondomon. Máli, semmi újságot sem látsz rajtam?

Károly. Háboru lesz?

Baltafy. Elég zavar volt a világban, már békesség legyen — aztán úgy is rossz, kezem —

Lidi. Szép paripát vett a bácsi?

Baltafy. Azt magam nevelek — feljebb!

Máli. Karját jobban érzi?

Baltafy. Igaz — azóta az sem fáj — megmondom tehát: Lakodalom lesz! Mennydörgő-rázta! Menyasszony van a háznál.

Lidi. Kit vesz el édes bácsi?

Baltafy. Van-e eszed? én —

Lidi. Igen —

Baltafy. Én hatvan esztendőmmel? mit gondolsz?
(Málira mutat) Itt áll a menyasszony!

Károly (magában tüzzel). Hah! ezt hallani!

Baltafy. Máli! még te nem is örülsz?

Máli. Örülök uramatyám jó kedvén!

Baltafy. Igazán! nem tréfa amit mondtam; te férjhez mégy.

Máli. Nekem is csak kellene arról tudnom.

Baltafy. Megtudod nem sokára.

Máli. Egy kis időt még is enged édes atyám?

Baltafy. Egy pillanatot sem; mindég válogatni! egyik sem tetszik. Még utóbb úgy jársz, mint a mesében az ember, aki egy kertben pálcát akarván vágni, addig keresgélt és válogatott, míg egy görbe göresös bottal meg kellett elégednie.

Máli. Talán csak nem fog kényszeríteni, édes atyám!

Baltafy. Ha már magad által nem látod szerencsédet, tehát köteles vagyok mint jó atya arra kényszeríteni.

Máli. De ha boldogtalan leszek az által?

Baltafy. Eh! minden a szokástól függ. Mikor én pipázni tanultam, eleinte émelygős és keserű volt a pipa, most már el sem lehetek nála nélkül.

Lidi. Szép hasonlítás!

Máli. És már annyira terhére volnék kedves atyám, hogy erővel ki akarna rajtam adni?

Baltafy. Egy szó annyi mint száz! férjhez kell mened; tovább veled nem bajlódom. Soha sines nyugtom, a kérők szüntelen ostromolnak. Most is a városban minden ember azt kérdezte: „És a kisasszony férjhez ment-e már?“ és hogy kit választottál? Mennydörgő-rázta! pedig magam is csak annyit tudok mint más. Nem! többet nem engedek! férjhez kell menned.

Máli. Még is — nemde azt fogadta édes atyám, hogy szabad választást enged?

Baltafy. Válassz! de menj —

Máli (hirtelen). Szabad hát szívemet követnem? ó édes drága kedves atyám!

Baltafy. Válassz bátran édes leányom, válassz a kettő közül.

Máli. Kettő közül? nem értem.

Baltafy. A kérők közül —

Lidi. De nekem csak sóha sem hoz ujságot édes bácsi.

Baltafy. Reád is jön a sor —

Máli. A kérők közül!

Baltafy. Igen — minden órában vendégeket várok.
Báró Széllházy úr felkeresett a városban, és téged megkért,
még ma eljön háztűz-pézni.

Károly (félre). Én öt porrá töröm — kihívom — ösz-
vevágom.

Lidi. Lesz füst a konyhában.

Máli. Es hogy jövök ily szerencséhez?

Baltafy. Kérdezd magát — nekem csak azt mondotta,
hogy el akar venni.

Lidi. Az nem sok — és bácsi mit felelt?

Baltafy. Hogy vegyen bizvást.

Máli. Még nem is láttam.

Baltafy. Meglátod most.

Máli. Nem is ismerem.

Baltafy. Megismered ha férjed lesz.

Máli. Akkor már késő! hát ha össze sem illünk?

Baltafy. Miért nem? a mértéket megüti, huszár is
lehetne.

Máli. De ha nem tudom szeretni.

Baltafy. Az legkevesebb, az megjön utóbb. Hány sze-
gény legény fél a katonaságtól, és utóbb még is örömmel
szolgál.

Lidi. Az egyiket tudjuk — hát a másik?

Baltafy. Igaz — mennydörgő-rázta! a másik még a
zsebemben van. (Zsebjét keresi).

Lidi. Mely könnyen hordozza bácsi a kérőket.

Baltafy (kihúzza egy levelet). Itt van! olvassátok.

Lidi (elkapja). Én, én olvasom! (olvas) „Minthogy a
házi circumstanczlik — úgy hoz —

Baltafy. Hohó! mint van az? Károly olvasd te!

Károly (félre). Még ezt is! (elveszi a levelet és olvas)
„Spectabilis kapitány úr! Minthogy a házi circumstantiák
úgy hozzák magokkal, hogy a házassági vinculumba lép-
jek, tehát voluntarie szeméimet a spectabilis úr kisasszo-
nyára vettem; és véle az élet tengerén keresztül navi-
gálni eltökélém. Azért humillime jelentem, hogy első semp-
temberre praefigáltam a terminust, amelyen in persona
udvarlására leszek az egész úri háznak; és legottan az ocu-
látát elvégezvén, a matrimoniális documentumokat mindjárt
solemnisálni és authenticálni fogom. Különben úri favoriba
magamat recommendálván vagyok Spectabilis úrnak-aláza-
tos szolgája Perföldy Tóbiás Jakab, Juris utriusque et Phi-
losophiae Doctor, és feleskütt ügyész.“

Baltafy. Hallod leány?

Lidi. Már ez bájos ömledező levél, mely heves, mely forró szerelem lehel ki belőle! Valóban, Máli, ezen meg kell indulnod.

Baltafy. Hányadik van ma?

Károly. Első szeptember.

Baltafy. Mennydörgő-rázta! hát ez is eljön — annál jobb — egyszerre mindent elvégezzünk, (Károlyhoz). Öcsém! mit gondolsz? nemde szerencse, ha ily okos ember jelenti magát?

Károly. Igen — én örvendek — de még is úgy vélem, hogy sem tudomány, sem érték nem elegendő mindenkor a szerencsére — különben én — (akadoz).

Lidi (félre). Kisegítem — (Baltafyhoz) Azt véli bátyám, hogy Máli mind erről legigazabb itéletet hozhat.

Máli. Úgy — úgy van édes atyám!

Baltafy. Ily embert megvetni nem tanácsos — tud meg, minálunk én egy pertől jobban félek, mint egy ágyugolyóbistól — ez egyszerre öl, az lassanként emészt.

Lidi. A kosárért pert nem indít senki, avval hallgatnak leginkább a férfiak.

Baltafy. Már a leányom férjhez megy; ha most nem — tehát soha — mert tud meg, hogy az én udvaromba több kérő nem jön.

Károly (hirtelen). Ne is jöjjen, csak reám bizza bátyám, én mind eligazítom.

Lidi. De ha már benne is van —

Károly. Lidi!

Baltafy. Szeretném én azt látni! hiszem az egész háznál csak hárman vagyunk férfiak, én, Ferkó és Károly. Mi ketten a Ferkóval, mennydörgő-rázta! már mi általestünk a határhalmon, már mi kosarat kapnánk, és ez (Károlyra mutat) ez a levegőben keres magának hölgyet, könyveket forgat, és verseket firkál.

Lidi. De némelykor a földre is leszáll.

Károly. Lidi!

Baltafy. Aztán szegény legény! pedig a legfelségsőbb óda sem tartja ki a házat.

Károly. Az igaz, szegény vagyok; szívemnél nincs egyéb értékem, mást nem hagytak szüleim; de van akaratom tanulni és dolgozni.

Baltafy. Az mind szép — de még is csak jó akarat.

Máli. Minek öneki — elég van minékünk.

Károly (indulattal). Máli! Máli!

Baltafy. Jól van édes leányom — míg én élek, el nem felejttem, hogy ezeknek atyjok leghivebb barátom volt, aki velem is jót tett, és éltemet megmentette. Mennydörgőrázta! gyermek! az volt ám a derék magyar ember! Midőn kezemet ellőtték, és én tehetetlen a földön hevertem, az ellenség már körülvett, már vezetni akart — mikor ő mint egy nyíl felém vágatott; rajta legények! — így kiálta — ne hagyjuk pajtásunkat! és egy pillantat múlva hült helye sem volt az ellenségnek — azután tulajdon lován hátra vezetett és sebemre vigyázott. Nem, fiam, míg én élek, azt el nem felejttem.

Károly (megilletődve). Kedves bátyám! azt a szolgálatot már kétszerezve meghálálta rajtunk; fiúi szívvvel megismerjük.

Baltafy. Megelégszem veletek édes gyermekeim — én szerencsés vagyok; csak az bosszant, hogy leányom nem akar férjhez menni —

Máli. Hiszen még reá érek.

Baltafy. Ami ma meglehet, ne halaszd holnapra. Akarom tudni, kinek a kezére jutsz, ha én a más világra költözöm.

Máli. Mely gondolat!

Baltafy. Hallod-e, öreg a legény! ma holnap kiszólitnak, legalább a mars jó rendben találjon.

Máli. Atyai szorgalma arról gondoskodott, hogy utóbb is semmiben ne fogyatkozzam.

Baltafy. Mind nem elég — az igaz, van miből élned, szép jószágod; de a leánygazda a háznál olyan mint a kard markolat nélkül. Aztán minő kifogásod lehet kérőid ellen? Szélházy szép ember, jó nemzetségből és világra való. Per-földy pedig egy érdemes, tudós és vagyonos úr.

Máli. Már úgy ismeri őket édes atyám?

Baltafy. Az egyiket híreről, nevéről; Szélházyt most a városban láttam.

Máli. És oly igen megtetszett?

Baltafy (megszorúlva). Hm! úgy — úgy — mennydörgőrázta! biz én érette nem hazudok — nekem nem tet-szik — azonban más a fiatalság ízlése.

Lidi. Épen azért mi jobban megválogatjuk.

Károly. Újra lehellek — ez már nem félelmes.

Máli. De én egyiket sem láttam, sem ismerem, sem hallottam, és még is —

Baltafy. Meglátod, megismered, meghallod, férjhez mégy, és punctum.

Lidi. Ebből semmi sem lesz, punctus.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Ferenc és az Előbbiek.

Ferenc. Uram kapitány uram! vendég jön!

Baltafy. Kicsoda?

Ferenc. Nem ismerem, sohasem láttam, ily ember nem szokott mihozzánk járni.

Baltafy. Hát miért nem kérdezted?

Ferenc. Egy embere sem tud magyarul.

Lidi. Hogy néz ki?

Ferenc. Tarkás, fején egy kis csúcsos kalap, az orrán egy pár téli ablak, kificamlott dereka, és igen bő vászon nadrágja van.

Baltafy. Ez Szélházy! be nagyon sietett!

Ferenc. Siet is az, engem úgy segítjen! mert majd eldöntött, úgy forgolódott kocsia körül. Sürgetős dolga lehet.

Lidi. Hol a férfiak pengőt éreznek, oda sietve tolongnak.

Károly (félre). Kezdődik a fergegeteg.

Baltafy. Máli! tehát készülj.

HATODIK JELENÉS.

János, Tamás és az Előbbiek.

János. (Baltafyra mutat). Itt a mi urunk!

Tamás. Az én uram grátiát commandéroz — és —

Baltafy. Mit commandéroz?

Tamás. (magában). Nem tud ám deákül. (Baltafyhoz) Az annyit tesz, mint az én uram magát az úr kegyelmébe ajánlja, és udvarlására jött.

Baltafy. Ki az urad?

Tamás. Tekintetes nemes Perföldy Tóbiás Jakab úr, több nemes vármegyéknek comitátussa, és engem úgy se! porokátor.

Baltafy. Minek esküszöl? elhiszszük.

Tamás. Mert ő is feleskütt.

Baltafy. Helyesen, hol van?

Tamás. Az utcán megállott.

Baltafy. Mennydörgő-rázta! nem tudja az urad, hogy a magyarnál mindég nyitva van a kapu: az annyit tesz,

hogy szívesen lát vendéget. Jancsi, járasd be. (János, Tamás el).

Lidi. Lesz zűrzavar a háznál!

Baltafy. Most megyek. Máli! te is soká ne késsél — (el akar menni, egyszerre visszafordul) vagy csak maradj — ide vezetem őket. Ne búsulj édes leányom, egyszer meg kell lennie, vagy előbb, vagy utóbb — de ne makacszkodjál! hallod-e? ne makacskodjál. (Elmegyen).

Károly. En kardomért megyek — (Málihoz) Máli! hát csak el kell válnunk.

Máli. Légy nyugottan!

Károly. Ha érzened, mi (szívére mutat) itt szorongat, oly könnyen nem vennéd a dolgot.

Máli. Bizzál hív szerelmemben.

Lidi. Most menj.

Károly. Máli! Máli! tőled el nem állok — teljék bár éltembe — és jaj annak aki tőlem el akar ragadni. (El).

Ferenc (Málihoz). Hehehe! amint látom a kisasszonyért jönnek; ej ej, nem is szólt.

Lidi. Ferenc! abból a jó somlyaiból hozok fel —

Ferenc. Csintalan! szinte meglátja, mi esik jól az embernek.

Lidi. Kérők vannak a háznál!

Ferenc. Hát lakzi lesz? tehát magam is eljárom — — örvendek.

Lidi. De az a bökkenő — egyik sem tetszik.

Ferenc. Hát nem örvendek.

Lidi. Meg kell őket esalnunk — kend segítsen.

Ferenc. Hogy hogy?

Lidi. Csak menjen kend bátyám szobájába, mindjárt én is eljövök, és elvégezzük. Addig is ha valaki kérdést tesz irántunk, csak azt mondja, hogy én vagyok a kapitány leánya.

Ferenc. Ej be hamis a kisasszony, maga akarna férjhez menni.

Lidi (hizelkedve). *Ferenc!* úgy-e megteszi kend? dupla portiót hozok.

Ferenc. No no — csak a kapitány úr ne haragudjék.

Lidi. Nevetni fogja.

Ferenc. Ha úgy van! nem bánom — hehehe! az öreg Ferkó megteszi a magáét (El).

Lidi (utána). *Ferenc!* számot tartok kendre —

Máli. Lidi! mit akarsz?

Lidi. Csak bízd reám — mindent magamra vállalok.

HETEDIK JELENÉS.

Margit, az Előbbiek.

Margit (sietve). Ah gyermekek! az istenért! vendégek jönnek — pedig két kocsival — ah mit tegyek? mihez nyúljak? merre fordúljak? hová rejtsem magamat? így nem mutathatom magamat. Nagy isten! mit miveljek? még a reggeli öltözetben vagyok, pedig majd mind rám néz, én vagyok a legöregebb a háznál, ah én meghalok —

Lidi. Hát menjen a szobájába, édes néném!

Margit. Nem — nem — én akarom őket látni, mit hoztak, miért jöttek, mit visznek, minő emberek —

Máli. Azt utóbb is megtudja asszonyom néném.

Margit. Az nem lehet, nekem kell velök szólnom — én tudom legjobban az egész ház állapotját. Istenem! mely nagy szorultságban vagyok! amerre tekintek, mindenhol rendtelenség — ezek a katona emberek! Isten bocsáj! mindent széllel hánynak! Minek ez a könyv itt! vagy imádságos könyv? (Felteszi pápaszemét) Mit? (Olvas) Himfy Szerelmi! szörnyűség! Isten bocsáj! mely eretnek könyv! a tűzbe vele!

Lidi. Azért hoztam! mindjárt bevetem — (elrejt). Az agg szívben nem gyújt tüzet.

Margit. Mely romlott az ifjuság! Rózsás Kert való nektek! Isten bocsáj! szerelmes könyvet olvasni! Mely undok, rettenetes vétek! Vegyetek tőlem példát, én böcsülettel megöregedtem, és a Genovéva históriáján kívül semmit sem olvastam. Isten bocsáj! a sátán van a könyvekben, az kandikál ki minden betüből — Már jönnek! (Forgolódik) Nem tudom mit tegyek — szaladni akarnék, de lábaim nem bírnak. Ah már itt vannak!

NYOLCADIK JELENÉS.

Szélházy, Perföldy, Baltafy, és az Előbbiek.

Szélházy, Perföldy, Baltafy (az ajtón kívül megállnak és complimentíroznak.)

Baltafy. Tessék!

Szélházy. Kérem —

Perföldy. Rogo humillime —

Baltafy. Menjenek az urak!

Szélházy (keresztülfutva a szobán vizsgálja mind őket) Bon jour! örvendek, hogy szerencsém vagyok tisztelni ezen úri familiát.

Perföldy. Különös szerencsémnek tartom megismerkedni ily érdemes úri házzal.

Baltafy (Margitra mutat). Ez Margit, az öreg néném! (Málira) egyetlen leányom! (Lidire) kedves kis hügom.

Margit (magában). Öreg — öreg — mintha nálamnál nem volna öregebb. (A vendégekhez) Alázatos szolgálója az uraknak! én boldogult tekintetes nemes nemzetes és vitézlő Kukuróczy úrnak, több nemes vármegyéknek az elsők közül való táblabírájának hátra maradt özvegye vagyok. Tessék leülni, mindjárt elbeszéllem egész életünket. Én sülettem —

Baltafy (titkon Margithoz). A fejkötőd félre áll — igazítsad helyre.

Margit (megijedve). Mit szólasz? az isten bocsáj! Kegyes urak! egy kis házi foglalatosság miatt el kell távoznom, mindjárt megjelenek — oh érdemes azt kihallgatni — valóban igen példás életet viseltünk mi szegény urammal — most megyek, de tüstént meg fogok jelenni — majd azt is elbeszéllem, hogyan halt meg — hogyan sirattuk, ah! az volt a szomorúság —

Baltafy. Margit!

Margit. Megyek — hát addig is alázatos szolgálója — mindjárt ezen pillanatban jövök (El).

Baltafy. Szegény öreg néném jó asszony, de kevésé sokat beszél. Kedves uraim! tessék házamat úgy tekinteni mint önnön magokét, és mindenben kényök szerint élni.

Perföldy. Agnosceálok grátiáját spectábilis úrnak, és mindjárt is az után cselekszem.

Széllházy. Vous me pardonnez, monsieur...

Baltafy. Tessék velem magyarul szólani, én eleget küszködtem a franciákkal, de nyelveket nem tudom.

Széllházy. Sok nyelveket tudok, nem akarva is kiejtem az idegen szókat.

Lidi (félre Málához). Ezen kiadunk.

Baltafy. Szép és dicséretes az idegen nyelvek tanulása, de tudja előbb az ember hazai nyelvét.

Perföldy. Azt én is affirmálok, mert mely ember az idegen nyelvet cultiválja és negligálja a magáét, az hasonló azon kertészhez, ki tulajdon gyümölcsét elrothasztja, és az idegentől drága pénzen a rosszabbat megveszi.

Széllházy. Igaz! de a nagy világ úgy akarja.

Baltafy. A magyarnak világa a haza.

Széllházy. A bon ton úgy hozza magával — már magyarul nem is szól az ember!

Perföldy. Nyelv teszi a nemzetet; ki usuálja szabad jussát, húzza termékeny földének hasznát, az tudja honni nyelvét is — sat est —

Baltafy. Nagy zürzavar hánytta a világot; mi bátran néztük a veszélyeket, törvényünk, nemzetünk, megmaradt jó királyunk alatt. Elég erről — ha tetszik, menjünk a kertbe —

Perföldy. Miként parancsolja —

Székházy (félre). Ach! mely hátra vagyunk!

(El mindnyájan).

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

S z o b a.

Ferenc, Tamás.

Ferenc. Az a te urad hát csak híres ember?

Tamás. Nagyon, csak úgy nyeri a falukat és pusztákat, tele van perekkel, még az ágy alatt is azok hevernek.

Ferenc. Kinek nyer annyit?

Tamás. A Princis Pálnak.

Ferenc. Ki az a Princis Pál?

Tamás. Már én azt nem tudom, több testvéreknek kell lenni; mert minden untalan más más jön hozzá, kit annak nevez.

Ferenc. Hát jól bírja magát?

Tamás. Hogy ne! midőn egy replicáért ötven aranyat is fizetnek.

Ferenc. Mi az a replica?

Tamás. A replica nálunk tudósoknál oly írás, melyet zsinórral öszveköttünk, és a kúria árkába teszünk.

Ferenc. Nem romlik meg az árokban?

Tamás. Tudatlan ember! nem oly árok az, mint nálatok a Csürsz árka, hanem egy oly nagy szála, mely tele van fiókokkal, melyekben a kauzsák tartatnak.

Ferenc. Úgy! te mint látom deákul is tudsz, már te a pappal is beszélhetnél.

Tamás. Az embernek csak van esze, csak tanul valamit, ha mindennap tudósokkal van dolga.

Ferenc. És mi dolgod van?

Tamás. Sok — kimondhatatlan sok; én a processuso-

kat hordozom, azokra vigyázok, leporozom, és az uramat a paróka torjába kísérem.

Ferenc. Már parókát hordoz?

Tamás. Ej de keveset tud kend bátyám! paróka torja magyarul az a hely, hol ezek az urak öszvejönnek, pedig magyar köntösben. De hogy el ne felejtsem, tudja-e kend miért jöttünk mi ide?

Ferenc. Gondolom, per miatt.

Tamás (fontosan). Házasodni!

Ferenc. Lehetetlen!

Tamás. Már otthon elgondoltam, mert az uram szokatlan gálába vetette magát, arany piksist tett zsebébe, aztán szent Mihály napra nagyobb szállást fogadott.

Ferenc. Már így bizonyos.

Tamás. A kapitány hallom gazdag.

Ferenc. Még a török háborúból vannak aranyai.

Tamás. Azért kacsingatott az én uram arra a barna kisasszonyra — nemde az a kapitány leánya?

Ferenc. Nem, az a fogadott leánya.

Tamás. Hiszen uramtól hallám.

Ferenc. Megesálnak, a szőke az igazi — ej! elárultam, pedig meg volt tiltva! Földi, most tudod — de ne szólj! hallod, tovább ne mondd! (Félre) elsült —

Tamás. Én uramnak mindjárt referendálom. (El.)

MÁSODIK JELENÉS.

Vilhelm, Ferenc.

Vilhelm. Huszár! háj kell —

Ferenc. A kulcsárnétól kérj.

Vilhelm. Mit rossz eszik —

Ferenc. Ha rossz, nem tehetek róla.

Vilhelm. Ah! nem érteni — szenet —

Ferenc. Úgy! talán szénát — mindjárt megyek.

HARMADIK JELENÉS.

Margit, az Előbbiek.

Margit. Jó, hogy találom kendet Ferenc! mondja meg nekem —

Ferenc. Ha elvégeztem dolgomat. (El.)

Margit. Keserű ember! nem is lehet vele szólni. Ez a vendég inasa. — Hej jó barátom! Mi újság van a város-

ban? Micsoda ember a kend ura? hogy bírja magát? mi a hivatala? mikor megy? hová megy?

Vilhelm (vállat vonit) Nem tud —

Margit. Nem tudja kend? hát kend hová való? régen szolgálja urát? kik voltak szülei? micsoda vallást tart?

Vilhelm. Magyar peszít, nehéz emper. (El).

Margit. (egyedül) Minden oly titokban megyen ezen háznál, senki sem felel mint illik, már a lakodalomról kel-
lene gondoskodni, sütni, főzni, és semmi —

NEGYEDIK JELENÉS.

Máli, Károly, Margit.

Margit. Ti vagytok? mondd meg édes leányom, hol vannak vendégeink? mint mulatják magokat? mint tetszik nekik szegény házunk?

Máli. Nem tudok semmit! (Félre Károlyhoz) Itt nem szólhatunk.

Margit. Valld meg nekem, melyik tetszik inkább? az egyik igen fürgenc emberke! emlékezem, míg fiatalabb voltam, nekem is volt — Isten bocsáj! Ah! most is könnybe úszik szemem, szívem sóhajtoz, mindjárt elbeszéllem —

Máli. Édes asszonyom néném! (Félre) Be rosszkor jöttünk!

Károly. Kedves néném! én tudok valamit.

Margit. Mit? mit? szólj édes öcsém, hallom, siess!

Károly. A kérök most alkuszna az öreggel.

Margit. Lássá az ember, nem is hívnak! nem is szólnak! nem, ez égbe kiáltó, ily nagy dolgot nálam nélkül véghez vinni. Most sietek, szörnyűség ha már végeztek volna! Máli! tudod? aztán sírj, érted? zokogj, mert szokás; ha mindjárt örülnél is, ne mutasd, érted? Mikor engem szegény boldogult uram elvett, tizenkétszer elájultam, többször is elestem volna, de jó helyet nem találtam, és a szép ruhámat féltettem; no most sietek, Máli, az volt ám a szép ruha, mindjárt elbeszéllem, líliomszál, nefelejtskék —

Károly. Későn fog jönni.

Margit. Igaz, isten bocsáj! az az én öcsém mindenben úgy siet. (El).

Károly. Máli! most állok éltémnek fő pontján, most esik kockája sorsomnak.

Máli. Mindent elkövetek, hogy a dolgot hátráltassam, hiszen ennen szerencsémre válik.

Károly. Bizom szívedhez, bocsáss meg, hogy eddig is kételkedni tudtam, és indulatosságom annyi szép óráktól megfosztott.

Máli. De az atyám! mit fog szólni szerelmünkhez? Nem fog haragra lobbanni, ha magát megcsalatra látja?

Károly. Nem mérközhetem ugyan sokakban a kérőkkel, de érzem, nem vagyok méltatlan atyai áldására, és amitől a szerencse forgandó játéka megfosztott, kipótolja hív, tiszta szerelmem. Reménylem, atyádnál többet nyom a jobb érzés az arany mulandó fényénél.

Máli. Igaz, ő mind ezekre nem sokat tart, de szereti az egyenes utat, és azért méltán fog neheztelni reánk.

Károly. Nem titkolom tovább, bátran megvallom hogy téged szeretlek, úgy is terhemre van titkos érzésem. Én mindjárt — (El akar menni).

Máli. Megállj! hirtelen! most rosszkor esnék vallásod; hadd múlték el ez a fürgeteg. Szélházy, mint látom, neki sem tetszik.

Károly. Kinek is tetszhetnék?

Máli. De, Perföldy!

Károly. Én őt porrá zúzom! Máli! nem, más karjában nem gondolhatlak, én —

Máli. Megint égsz! lángolsz! mi végre? légy nyugott; talán valami környülállás segít rajtunk.

Károly. Szomorú vigasztalás!

Máli. Hol marad Lidi?

Károly. A vendégeket mulatja a kertben.

Máli. Valamin mesterkél! előbb igen elmerülve láttam őt Szélházyval beszélgetni, ki több ízben neki lábához borúlt.

Károly. Itt jön, álljunk hátra. (Visszavonulnak).

ÖTÖDIK JELENÉS.

Szélházy, az Előbbiek.

Szélházy (magában). Hahaha! csak igaz! a szép embernek mindenkor kedvez a szerencse. Szegény szerelmes leány! atyjának titkát elárulja, hogy részesüljön szerelmekben: soha sem véltem, hogy ezen öreg katonába anynyi finom érzés szorúlt, hogy a kérőket ily próbára tegye; ha leánya elragadtatva szívétől igaz vallást nem tesz, a másikat választom:

Károly (titkon Málihoz). Ez Lidi munkája.

Széllázy. A másik jobban tetszik; de nekem pénz kell, sok pénz kell.

Máli. Mely szerencse!

Széllázy. Haha! mely aventure! meglát, belém szeret, és megvállja hogy a kapitány leánya, de nem is csodálom. (Kihúz egy tükröt zsebéből.) Ah! hogy áll a hajam, mon Dieu! minden fürtök derangirozva vannak! he Vilhelm! Vilhelm! (Ki akar menni, észreveszi Károlyt és Málit) Kisasszony! örvendek (félre) Mint sajnálom a szegényt!

Máli. Örvendek hogy szerencsém van!

Széllázy. Részemről. Mint áll a szív környéke? sajnálom, hogy ily szomorúságot okozok a kisasszonynak, komor tekintete nyilván elárulja csendes sérelmét, de ne tulajdonítsa nekem, oh ne az én jó szívemnek, én tisztelen, becsülöm, sőt szeretem is a kisasszonyt; hanem a sors! a környülállás! Ach!

Máli. Nem értem báró urat!

Károly (félre). Maga sem érti ez magát. Ó párducos Árpád! ha ilyen az unokád!

Széllázy. Ne is értsen, nem is akarom, ó szegény kisasszony, ne is értsen. Nem vagyok én bárbár, nem tyrannus, még hagyok kis reményt, egyszerre boldogtalanná nem teszem, nem, ismerem én fájdalmat a megvetett szerellemnek. (Félre) Lassanként tudja meg, hogy szememet másra vettem. (Málihoz) Hol a kapitány úr?

Máli. Az atyám? szobájában leszen.

Széllázy. (hirtelen) Az atyja! (Félre) Szegény! erővel atyjának fogadja, hogy engemet elhyerjen. (Málihoz) Ezen úrhoz ugyan volt már szerencsém, de nevét nem tudom.

Máli. Várhalmi Károly atyánkfia; jó barátunk, Lidi testvérbátyja.

Széllázy (félre). Tulajdon bátyja! ezt is megtagadja. (Károlyhoz) Hm, úgy! haha! örvendek. (Csengetés hallik).

Máli. Az atyám csenget, nekem mennem kell. (Mentében titkon Károlyhoz) Légy nyugott! én változhatatlan maradok. (El).

Széllázy. Ez is bizonyosan egyet ért az öreggel.

Károly. Mely kevélyen tekint reám a képzelt magasságról.

Széllázy. Apropos! én hasonló képet láttam valahol a világban.

Károly. Nem lehetetlen.

Széllázy. Nem volt az úr külföldön?

Károly. Nem, hazámat kívántam előbb megismerni.

Széllázy. Pauvre diable! kár, nagy kár; csak az utazás adja meg az embernek igaz érdemét.

Károly. Ki tudatlan s kimegy, többnyire úgy is jön vissza, avval a különbséggel, hogy a kevés jót is elhagyja, mit kivitt magával. Talán báró úr is sokat járt?

Széllázy. Igen. Öszvejártam Olaszországot, és Franciaországnak nagyobb részét.

Károly. Így szép tapasztalásokat tetszett hozni magával?

Széllázy. Mely kérdés!

Károly. Ez által hazánkban a szépmesterségek új ápolót nyertek.

Széllázy. Én kedvelem a szépet, és érték is hozzá.

Károly. Azt az első pillantat mutatja. Mely szerencse annyi szép- s nagyot látni, csudálni. Nem lehetnék oly szerencsés valamit hallani?

Széllázy. Ahoz napok kellene. Ach! sok fátum ért engem; de nagy lélek nem retteg.

Károly. Példának okáért?

Széllázy. Gondolja az úr! Olaszország szélén... hah, rettentő eset!

Károly. Megtámadtatott?

Széllázy. Kocsim felfordult, eltörött, és nekem egy egész fél óráig gyalogolnom kellett.

Károly. Ezt a tapasztalást magyar utakon is igen könnyű megtenni; különben mely városokban tetszett múlatni?

Széllázy. Velencében, Rómában, Párizsban — sokat, sokat láttam.

Károly. Mely ritkaság ébreszté leginkább figyelmét?

Széllázy. Velencében egy gyönyörű leányt láttam! ach! egészen elbájolt; az után egy Pierrót a théátrumon, uram —

Károly. Megelégszem. Hát Rómában? ott a régi nagyság és hatalom sírjában? hol a szép mesterségek örök dicsőségben kérkednek, ott, hol a bedőlt omladékok is a régi világ urát nyilván hirdetik, nemde égi gyönyörűség lehet az ott való lakás?

Széllázy. Szép, szép! emlékezem, hogy igen jól múlattam magam, kivált igen édesen aludtam.

Károly. Kár volt a költségért, aludni otthon is lehet. És Párizsban?

Széllázy. Oly ebédet sehol sem ettem.

Károly. A magyar élelemért nem megy külföldre.

Széllázy. Mely vad gondolkozás! a jobb ízlés mindenkor az ebédnél kezdődik, az a világosodásnak legelső lépcsője: barátom! Ott én oly étkeket láttam, melyekről mi szegények nem is álmodunk. Ach! mely hátra vagyunk még!

Károly. Bár abban maradtunk volna hátra! de alig hiszem; a hívságban versenyt futunk minden nemzettel. Ki hasának él, ritkán él nemzetének.

Széllázy. Szívesen tanítanám az urat, de mennem kell, egy lehajló ág minden fürtjeimet lerontá. Nem, nem, kedves úr! nem múlathatok tovább, azt maga állalláthatja. He Vilhelm! Azonban jó barátok maradunk, hamindjárt atyafiságos szövetségbe nem léphetünk is. Nekem az úr húga Máli kisasszony tetszik, jobban mint a kapitány leánya, de a sors — ach legyen elég. He Vilhelm, Vilhelm! (El-táncol).

Károly (egyedül). Ki érti ezt? és még is ő a szerencsés! gondatlan éli világát, minden szavát arannyal fontolja, külsejét a község bámulja, és a majmolásban számos követőket talál; nemesebb érzeményt nem ismervén, az állatok életét éli csak. Valóban! ha a gazdagság ily útra vezet, akkor a józan ész azt méltán megveti. Nem, ettől nem rettegek! De az ügyész! igaz, az is egyetlen nemében, de tisztelni kell sok szép tulajdonit. Most megyek kikémlélni a dolgot; mire a nap leszáll, megtudom mi zárja fel inkább az emberi szívet, az arany-e, vagy a hív szerelem. (El).

HATODIK JELENÉS.

Perföldy, Lidi.

Perföldy. Assecurálom a kisasszonyt, hogy szívemet mindeddig conserváltam: egy kis kutyácskán kívül et sic porro, nem is emlékezem, hogy valamit sincere szerettem volna.

Lidi. Igen tetszetős, hát jövendő hölgyének avval kell szívét felosztani.

Perföldy. Rogo, nem úgy van, szegényt ellopták a szolgám negligentiaja miatt.

Lidi. És így hát szíve üres?

Perföldy. Nem; újra megtölt szerelemmel, és annak egész masszája a kisasszonyra szálla, minthogy ily bona-fide mindent kivallott. Az felséges principium a kapitány úrtól, hogy csak a tiszta szerelem nyerje el leányát, és elváltoztatá ékes személyöket; mert igaz marad az, vett portékának nincs annyi érdeme, mint az ajándéknak.

Lidi. Nagyobb lelket gondoltam Perföldy úrban, mint hogy alacson nyereség vezérelhetné! azért igaz valást tettem.

Perföldy. Ez a motívum nekem tetszik! derogál is az igaz szívű embernek. Én már régen azt decidáltam magamban, hogy ebben a dologban egyedül szívemből procedálok, praemittálván azt, ha a meritumban megegyezhetek.

Lidi. De teszem azt, ha én szegény árva, és nem a gazdag Baltafy leánya volnék?

Perföldy. Akkor is leobligálnám magamat avval a conditióval, ha a szegénységgel primo ennyi virtus, secundo ennyi szépség egyesülve volnának.

Lidi. Nemes érzés! szinte ohajtanám —

Perföldy. Nem is recedálnék, sőt recapitulálom azt, amit a kertben demonstráltam, hogy tudniillik a pénz nem mindenkor elegendő a házi boldogságra; de ha ez a punctum is existál, már akkor ugyan jobb.

Lidi. Én is úgy tartom; és nagyon örvendek, hogy oly férfiúra akadtam, ki egyenes szívvel s minden haszonkeresés nélkül lép a Hymen oltárához.

Perföldy. Én pedig gratulálok, hogy fortuna ily kincsre akadtam, melyre fundálhatom szerenésémet. És ime duplícálván kéresemet, még egyszer submittálom szívemet a kisasszony kegyes judiciuma alá, réménylvén hogy favorabilis sententiát nyerek, és elvégzem szívemnek involútus perét et sic porro.

Lidi. Tehát amennyit az egész dologból értek —

Perföldy. Örökre kívánnám lekötni magamat et sic porro —

Lidi. Tudom becsülni, de előbb meg kell fontolnom.

Perföldy. Optime! ily dolgokban sok dubium fordul elő; azért jókor praemoneálok a kisasszonyt, nehogy egyik pars megcsalódjék: diliberálja a kisasszony még egyszer a dolgot, confrontálja szívét az eszével, az után tessék velem közleni resultátumát, és én a competens fórum előtt publicálni fogom, et sic porro.

HETEDIK JELENÉS.

Tamás, Előbbiek.

Tamás (borzasan besiet). Tekintetes uram! oda vagyunk!

Lidi. Mi történt?

Tamás. Tessék kijönni, legyen bíró közöttünk.

Perföldy. Ki citáltat? minek ez a sietség?

Tamás. A vendég inast megvertem.

Perföldy. Micsoda violentia! és az?

Tamás. Visszavert engem.

Perföldy. Hát minek az arbiter?

Tamás. Még is instálom, a másik úr is ott van.

Perföldy. Mindjárt megvizsgálom a dolgot. Kiszaszony, addig is recommendálok magamat, tüstént comparélok. (El Tamással).

Lidi (egyedül). Veszedelmes játékba kaptam! Málit akarám megmenteni, utóbb ennen szívemet kell őriznem; mást akartam csalni, és magamat csaltam meg. Ez a Perföldy minden eszletessége mellett szerelemre méltó, mert ritka embersége s nemes tulajdoni elfelejtetik azon hiányosságokat, melyeket egy tárgyban való munkálódása reá bélyegzett. Különös! mást akartam kinevetni, és majd engem nevetnek.

NYOLCADIK JELENÉS.

Máli, Lidi.

Máli. Mindenhol kereslek, szólj, segíts, tanácsolj kérlek! Az atyám most parancsolt reám, hogy kezemet Perföldynek nyújtsam. Szólj! mit tegyek?

Lidi. Engedelmeskedjél.

Máli. Én Károlyt szeretem, másé nem lehetek. Lidi! beszéld le rólam valahogy kérőimet, mondj minden rosszat felőlem, gondold ki ezer hibákat, csak hogy elálljanak tőlem.

Lidi. Ne félj! úgy sem kellesz nekik.

Máli (örömmel). Hála isten! Lidi! mely angyal szóla belőled? igaz? valóban igaz? nem kellek nekik? szótól velök?

Lidi. Nem még, de a férfiak változók.

Máli. Ha nincsenek igazabb jeleid! menj! soha sem szerettél. Ily szorultságban elhagy barátságod.

Lidi. Ezért adózol! megmutatom, engemet kérnek meg.

KILENCEDIK JELENÉS.

*Károly, az Előbbiek.**Károly.* Édes kedves húgom! mit végeztél?*Lidi.* Édes kedves bátyám! én hallgatok.*Máli.* Kedvesem! már csak magunkban bizhatunk, Lidi is ellenünkre dolgozik.*Károly.* Mindenem keresztül török; míg karomat bírom, el nem ragadnak tőled.

TIZEDIK JELENÉS.

*Ferenc, az Előbbiek.**Ferenc.* Csak igaz marad, egy leány több zavart okoz a háznál, mint száz férfit.*Károly.* Úgy van Ferenc! előbb csendesség, békeség volt a háznál.*Ferenc.* Most az emberek nem is értik egymást, még is verekednek.*Lidi.* És kik verekedtek.*Ferenc.* A vendég inasok azon vesztek öszve, hogy melyik viszi haza a menyasszonyt, és öklökkel mutatták meg egymásnak jussaikat. Én tettem mankómmal igazságot köztök. (Titkon Lidihez) Kisasszony, én már elvégeztem.*Lidi.* Köszönöm, lesz áldomás!*Ferenc.* Szabad tehát igazságot szólnom? megúntam már hazudni.*Lidi.* Csak rövid ideig hallgass.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

*Baltafy, az Előbbiek.**Baltafy.* Alig várom, hogy megmenekedjem. Máli! fogadom nem lesz több kérőd.*Máli.* Nem is óhajtok.*Baltafy.* Tulajdon házában felforgatják az embert; olyan az udvarom mint táborban a markotányos tanyája, hol a legények előre megiszszák a nyerendő préda árát, aztán se pénz se bor.*Ferenc.* Kapitány uram! ha én kisasszony volnék, mind a ketten kosaratkapnának; majd jön egy szép huszár —*Baltafy.* Nem értesz ahhoz, agglegény vagy.*Ferenc.* Semmi az, tudom én most is mi a jó.

Baltafy (Károlyhoz). Hát te mit gondolkodol? talán menyekzős verseket csinálsz?

Károly. Azon gondolkodom, hogy mindnyájan szélemegyünk, Máli, én —

Máli. Károly!

Károly. Valamely regementhez megyek.

Baltafy. Menj! nem tartóztatlak; azt kívántam ugyan, hogy segédem maradnál végső napjaimban, de ha kedved van, menj! A magyar szereti hazáját szolgálni, és tudja is miért. Mennydörgő-rázta! szép huszár lesz belőled.

TIZENKETTEDIK JELENÉS.

Margit, az *Előbbiek*.

Margit. Az istenért! tudjátok-e már? esata volt a háznál! emberhalál történt! az egész falu zendülésben van.

Baltafy. Mit szólasz?

Margit. A vendégek duelláltak! Máli! ez igen nagy jele a szerelemnek. Értem is viaskodtak sokat a férfiak, ki pisztolylyal, ki karddal, ki ököllel harcolt; isten bocsj! egynek az orra hegyét lötték el, egynek a fejét, mindjárt elbeszéllem —

Baltafy. Már ezzel is megelégszünk.

Margit. Az egyik kérő nem tetszik, igen sokat beszéll, pedig én gyűlölöm a sok beszédű embert! Ah! már a másik! az kihallgatott; elbeszéltem neki egész életemet, és csak harminckétszer ásítózott; már az boldog —

Baltafy (szavába esik) Aki süket, és téged nem kénytelen hallgatni.

TIZENHARMADIK JELENÉS.

Széllázy, *Perföldy*, az *Előbbiek*.

Perföldy (Széllázyhoz). Amint mondám! a kölesönös kék foltokat kell nekik büntetésül imputálni; mert ha a dolgot megponderáljuk és investigáljuk, tehát azon fundamentomot találjuk benne, hogy a szolgák urokhoz való hűségöket demonstrálni akarván, egymást aggreðiálták et sic porro.

Széllázy. Az én emberem hív, meghal értem, érzékeny jó lélek.

Perföldy. Az enyém nagy asinus, de jó ember; minden esetre jó volt a dolgot complanálni. (*Baltafy*hoz) En-

gedjen meg domine spectabilis! hogy a famulusok excessusok miatt úri házát turbálták, már conciliáltuk.

Baltafy. Semmi az.

Perföldy. Minthogy szándékkal praeveniáltam a spectabilis urat, tehát most minden praefáció nélkül azon objectumra inviólom, mely engem úri házába hozott.

Szélházy (félre). Még szólani mer, holott tudja szándékomat. (Baltafyhoz) Mon capitaine! tehát én is —

Baltafy. Tessék szobámba jönni, ott végezzünk, de azt előre becsátom, hogy minekutána leányomat az urak közül csak egyik veheti el, és neki szabad választást engedtem, harag ne legyen közöttünk.

Perföldy. Sine dubio! egyik parsnak hátra kell állni, már azt a kisasszony decidálja; nekem már van securitásum et sic porro.

Szélházy. Nyugodtan várom.

Baltafy. Ha úgy tetszik. (Perföldyvel el).

Szélházy (Lidihez). Nem sokára üt az óra, mely szerencsémét zengi. (Málihoz) Sajnálom! vigasztalja magát. (El).

Margit. Mennek, nem is szólnak, pedig jelen kell lennem! Máli, mondd meg szándékomat, majd én beszéllek helyetted, tudod, majd én ékesen adom elő. (El).

Károly. Máli, légy hát boldog!

Máli. Híved maradok bármi történiék.

Ferenc. Mi lesz mind ebből? (El mindnyájan).

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Lidi, Ferenc.

Lidi. Mindenre reá állott Károly?

Ferenc. Nagy nehezen vettem reá, majd hogy magam is nem pityeregtem midőn elbúcsúzott a Máli kisasszonytól, de még is kitett magán. És csak azon bosszankodom, hogy előbb észre nem vettem szerelmöket, pedig megszoktam én látni ha valami történik a háznál.

Lidi. Senki sem látta hogy elment Károly?

Ferenc. Senki csak mi hárman, úgy szólván mi ketten, mert Máli azt gondolja, hogy örökre búcsút vett. Hehe! majd néz az öreg, elgondolom miként menydörgöttéz.

Lidi. Ferenc! ha jól végződik dolgunk, megháláljuk a kend segítségét.

Ferenc. Szívesen cselekedtem, hamindjárt orrot kapok is a kapitány úrtól.

MÁSODIK JELENÉS.

Máli, az Előbbiek.

Máli (magában). Mely szomorú a mi sorsunk! ha a durvább férfiú ész intézi e földi pályánkat, ha a hideg feltételek letiporják a szív édes gerjedelmét, nincs akkor támasza éltünknek, nincs semmi malasztja. Mit ér a magában élő asszonyi érzésnek a méltóság, mit a dicsőség, ha annak szíves rabjává nem lehetünk, kit igazán szeretünk. Atyám! megismerem jóakarodat, de máskép rajzolja szememben magát a szerencse.

Lidi. Mely búsongás! Máli, mi bajod?

Máli. Kérdezheted? Lidi! te azon szép frigyed, melyet öszvehangzó szívünk mind eddig táplált, hidegen elszakasztád. Te tudtad Károly szándékát és titkoltad; te is, ő is megcsaltatok; kire bízhatnám ezután magamat? kinek hihetnék többé e földön? Csak egy nyomorult szót sem kérésemre! jég szívvel bucsúzott.

Ferenc (félre). Én nem nézhetem mint szomorog, mindent megvallok.

Lidi. Ferenc! férfiú kend?

Ferenc. Eh megállom én a sarat, bátran benézek az ágyu torkába, de egy szép szemnek a könnyeit — (hirtelen Lidihez). Szabad szólanom? nem?

Lidi. Nem, nem, még nincs idő!

Ferenc Hát megyek. (El).

Máli. Legalább azt mondd meg, mi vitte őt ily gyors eltökéltségre? nem hallád hogy hívséget fogadtam neki?

Lidi. Atyádat nem akará felgerjeszteni, nem akart hálaadatlanak látszani szemében.

Máli. Az atyám jó, végtére engedett volna. Nem, ez nem mentség, ő nem is szóla atyámmal, nem, nem, ő nem szeretett.

Lidi. Légy nyugodt, jobb búval kezdeni, s örömmel végezni.

HARMADIK JELENÉS.

Margit, az Előbbiek.

Margit (nagy bokrétával). Megvan, estvére kézfogás, öröm, vígság, tánc — mindent elintéztem. Máli! az atyád

valamit akar, a kertbe zárta el magát; de én a kis ajtón beszöktem! meglesém, ah! nem szabad szólanom, nagy ünnepe lesz. Ím! vedd, vedd ezt a szép bokrétát, tulajdon kezemmel szakasztám, nézd, menyasszonynak való! Mit? te szomorkodol? jól van, jól, ha a szív táncol, a szem sírjon. O édes leányom! hát én, én voltam aláverve, csak gondold el, három egész esztendeig sirattam pártámat; azon nap, hogy Kukoróczyval megesküttem, tizenkét kendőt sírtam tele. (A bokrétát Málinak nyújtja) Ím, tűzd melledre.

Máli. Köszönöm fáradságát édes néném, de nem használhatom, nem vagyok menyasszony.

Margit. Szinte úgy van mint én, magam is utolsó pillantatig tagadtam; már asszony voltam, még is tagadtam; azonban nekem megvallhatod. Szólj édesem, melyiket választod?

Máli. Egyiket sem.

Lidi. Mi hajadon maradunk, valamennyi férfiának gyűlölséget esküdtünk.

Margit. En is olyast érzek, senki többé ne kérkedjék szerelmemmel, nem, örökre bezárom mellemet — de majd elfelejtem. Máli! még fel sem vagy öltözve, mint illik a menyasszonynak, isten bocsáj! pedig az a legelső, jér, siess!

Máli (félre). Seholy síncs nyugtom. (Margithoz) Mindjárt megyek.

Margit. A szép ruha az embert ajánlja, kedvelteti, én arra sokat tartok.

NEGYEDIK JELENÉS.

Szélházy, az Előbbiek.

Szélházy. Mely kellemetes társaság!

Margit. Alázatos szolgálója.

Máli (félre). Így megmenekszem. (El).

Szélházy. En jövök —

Margit. Mint van báró úr? épen most küszködöm hűgommal (hátra néz). Máli! elment, bocsánatot kedves úr! de tovább nem lehet szerencsém, ó! annyi a bajom Lidi! múlásd e drága urat, sajnálom — Máli! gonosz leány. (El).

Szélházy. Tehát nem sokára a szerencse beszáll ezen házba.

Lidi (ásítózva). Mely boldogság!

Szélházy. Ezen édes ajaktól kívánnám hallani a szív

vallását. Ah kedves! az én szívem mint ver, mint rugdalózik!

Lidi. Ach! (félre) az enyém hallgat.

Széllházy. Értem ezen kívánatos sóhajtást, ó értem ezen bájos ömledezést, látom szép szemének égi mosolygását, mely engem idvességre ragad. Ach miért nem tud a kisasszony franciául, hogy forró szerelmemet jobban le tudnám festeni, előadni, magasztalni, emelni.

Lidi. Én hív szerelmet óhajtánék, nem üres szavakat.

Széllházy. Hívség, hívség, mely közönséges szó; én az vagyok, az leszek, még a siron túl sem nézek másra.

Lidi. Valóban, egészen el vagyok ragadtatva. (Ásítózik).

Széllházy. És méltán, mert kérkedés nélkül szólván, én nagy ember vagyok, személyemet nem is emlitem.

Lidi. Hogy érti azt báró úr, mit tart nagynak?

Széllházy. Mely kérdés, nem hiába, nem ismeri a nagy világot. — Kinek van szebb lova? kocsija —

Lidi. Akkor csak az erszény nagy.

Széllházy. Nálam forr az ember; játék, öröm uralkodik házamban.

Lidi. Minden szép, de tudom szebb tulajdonságok ékesítik báró urat, nagylelkűség, hazafiuság —

Széllházy. Megavúlt szó! tempi passati.

Lidi. Tudom hogy egy részét annak, mit a szerencse adott, nemzete dicsőségére, méltóságára fordítja.

Széllházy. Szóljunk szerelmünkről.

Lidi. Kivált én nagy mértékben érzem —

Széllházy. Én az érzés tengerében úszom, melyben elmerülnék, ha a kisasszony szívébe nem kapaszkodhatnám. Hah! mellem csatázik, fejem tétováz, elmém szaladgál. Hah! tört döfnék mellembe, ha nem szeretne, és piros vérem ezt a helyet mosná! Íme! lábához borúlok — (Lábához esik).

ÖTÖDIK JELENÉS.

Perföldy, és az Előbbiek.

Perföldy (az ajtónál megáll). Mit látok! mit hallok! levátát tartanak.

Széllházy. Alkalmatlan ember!

Perföldy. Minő localításban találtam a bárót, talán de causa sanguinis tractált! liquidálja nekem ezt a kisasszony!

Lidi. A báró nekem örök hívséget ígért.

Perföldy. Protestálok, vagy más törvényszékhez relegálom.

Szélházy. Itt a kisasszony a bíró; közöttünk, úgy vélem, a választás nem nehéz.

Lidi. Már az igaz.

Perföldy. Ez laesió! azonban a kisasszony legyen mediátor közöttünk, kénye szerint, de ne praecipitanter manipulálja a dolgot, úgy megelégszem. Reménylem, nem fogja revocálni az előbb ígértet.

Lidi. Semmi esetre; az egész dolog állapotja csak egyben változik.

Perföldy. Rogo! micsoda az?

Lidi. Még nincs idő, talán korán is fog jönni az igazság.

Perföldy. Mely peremptória exceptio! szívem perplexitásba jön.

Szélházy (félre). Nem érti: nem kell a leánynak. (Perföldyhez) Ezen dologban talán —

Perföldy. Instálom, itt nincs helye az ingessióknak.

Lidi. Minden esetre azt előre bocsátom, hogy nem magam dolgát viseltem.

Szélházy. Már ez kosár, valóságos kosár!

Perföldy. Inconsulte nem szoktam cselekedni, ha bővebben informálni fog a kisasszony, tehát elállok az institútumtól.

Lidi. Én pedig örülni fogok, ha szíves szándékomat átlátni s megismerni fogja.

HATODIK JELENÉS.

János, az Előbbiek.

János. Kisasszony! kapitány úr a kertbe kéri a vendég urakat.

Lidi. Jövünk.

Szélházy. Sietve jön már a szerencsés idő, szívem azt mélyen érzi hogy nem vagyok ember, hanem az ég lakosa, már fel-, fel-, felemelkedem.

Lidi (Perföldyhez). Ha úgy tetszik.

Perföldy. Méltóztassék. (Élvezeti Lidit).

Szélházy. Ó mely édes az a gondolat! az ég nyitva áll, hol a karja kedves? (megfogja az inas karját) ott, ott, látod? látod?

János. Semmit sem látok.

Szélházy. Hah! engem elragad, jer karjaimba! mely szép kezeeske! (Amint szájához viszi János kezét, megfordúl.) Parbleu! mi volt ez? menjünk. (El).

János (homlokára mutat). Itt hibázik! (El).

HETEDIK JELENÉS.

Kert, egy lugosban három ülés.

Baltafy, Ferenc, Kertészek.

Baltafy (a kertészekhez, kik a lugost virágokkal ékesítik). Így! kész minden. Ferkó! látd, az embernek öreg napjaira marad öröm hátra: én oly szerencsés vagyok, mint ha az ellenséget megszalasztottuk volna.

Ferenc. Örülök, csak azért hogy kapitány úrnak jó kedve van.

Baltafy. Aztán Ferkó, ha egyet rikkantok, süsd el a mozsarakat, érted? egy salve végezze ezen örömnapot.

Ferenc. Már kész minden.

Baltafy. Most csak török muzsika hibázik. Ej Ferkó! a nagy sietségben elfelejtettük Hősváry őbester meghívni. Ej! be sajnálom! de az esküvés után mindjárt küldj lovas postát, érted?

Ferenc. Értem.

Baltafy (a kertészekhez). Ti most elmehettek. (Kertészek el).

NYOLCADIK JELENÉS.

Margit, Máli, az Előbbiek.

Margit. Én úgy bosszankodom Málira; semmikép sem akar cifrán öltözni, pedig a menyasszony —

Baltafy. Hadd kedvére.

Máli. Édes atyám, fájdalom, de kívánságát betöltenem lehetetlen; én ezekhez a kérőkhöz nem mehetek.

Baltafy. Máli! mit mondtam? ne keserítsd öreg atyádat, ki tégedet úgy szeret.

Máli. Ó drága atyám! éltemet feláldozom, csak ezt ne kívánja.

Baltafy. És mi okból gyűlöled őket? Ha Szélházy nem tetszik, válaszd Perföldyt, az egy talpig derék ember.

Máli. Mind igaz, de én már (akadoz) szeretek.

Baltafy. Mit szólasz?

Margit. Az átkozott könyvek! úgy van, megmondottam, isten bocsáj! ha a sátán másképp nem tud incselkedni, tehát szerelmes verset ír.

Baltafy. És kit szeretsz?

Máli. Károlyt, már ifjuságomtól fogva.

Baltafy. Mennydörgő-rázta! annak magam vagyok oka, azért volt oly különös az a gyermek.

Margit. Lássá az ember! mi nem történik nálam nélkül a háznál.

Baltafy. Nem, abból semmi sem lesz. Ferkó! küldd hozzám Károlyt.

Ferenc. Lovára ült és elment.

Máli. Örökre elbuesított.

Baltafy. Eh! megmosom, ha megjön, rossz gyermek!
Máli. Atyám! atyám!

Baltafy. Nem, már késő, kérök a háznál, kihíresítenek! már akár mit csinálsz, férjhez kell menned.

Margit. Úgy van édes leányom! az a célja létünknek. Nézd, én már megérett asszony vagyok, még is ha valaki igen szépen kérne, feláldoznám magamat.

Máli. Atyám! kész vagyok mindenre, ó de ne tegye kockára földi szerencsém.

Ferenc. Kapitány uram! én a jobb karomat teszem rá, hogy az egyik kérő pénzért jött hozzánk, különben alig ha messzebb nem keresett volna hölgyet, bocsánatot, de —

Baltafy. Nincs gondod arra, meg kell lenni. Máli! szót fogadj.

Margit. Minek ezek az ülések?

Baltafy. Mi hárman fogunk leülni! rendet kell mindenben tartani.

Margit. Jönnek már!

Baltafy (Ferenchez). Menj a mozsarakhoz.

Ferenc. Nem jól megy a dolog! Szegény kisasszony! (Fejcsóválva el).

Baltafy (Málihoz). Leány! még egyszer mondom, ne ingerelj.

KILENCEDIK JELENÉS.

Lidi, Szélházy, Perföldy, az Előbbiek.

Baltafy. Köszöntöm az urakat.

Margit. Nagyon örvendek! tessék leülni.

Baltafy. (Margithoz). Hallgass! állva szokás kérni

(Málihoz.) Jer Máli. (Leülnek) Itt ül mellettem leányom! Amint értém, az urak közül mindegyik óhajtja őt feleségül; én neki szabad választást engedtem, azért, ha egyik hátra marad, harag ne legyen köztünk.

Szélházy (félre). Jól játszik az öreg, de okosabb emberekre talált.

Baltafy. Mi az értékemet illeti, mint látták uraságok, annyi van, hogy bőségben táplálhat; nemesi jószágom minden készüléttel halálom után egyetlen leányomra száll. Így tehát a kérőké az első szó, tessék kinyilatkoztatni magokat.

Szélházy. Megvallom, az a kisasszony a tökéletesség remeke, de szívem máshoz vonson. (Lidire mutat) Itt áll, akit választék.

Baltafy. Jól van, jól. Lidi is az én leányom, örvendek.

Szélházy. Triumph!

Perföldy. Én a dolgot resumálván, úgy conveniáltam magammal, hogy csakugyan a házasság szerelem nélkül rózsákat nem terem, azért Lidi kisasszonynak nyújtom kezemet.

Máli. (felugrik) Hála isten!

Baltafy (hevesen). Hah! mely szégyen! Jól van, jól, találok én azért férjet leányomnak. Mennydörgő-rázta, mely megvetés! Jól van. Hé! Ferkó! Ferkó! — Még nagy a világ, még — (mozsár durran).

Margit. Ah! mint ijesztgetik az embert.

Baltafy (integet). Megállj! Jancsi! fuss, ne löjjenek többé! fordítsd el a mozsarakat. (Jancsi el) Mennydörgő-rázta! a méreg megemészt, minden visszára megy.

Lidi. Édes bácsi! urak! tessék meghallgatni.

Ferenc (előjön). Mi történt?

Baltafy. Szegezd be a mozsarakat.

Lidi. Először is bátyámhoz fordúlok, kit mint atyámat tisztetek, és megvallom, hogy ezeket az urakat megcsaltuk.

Ferenc. Úgy van biz az, megcsaltuk.

Lidi. Nem tudom, haszonkeresés vagy tisztább akarat hozta-e ezen érdemes urakat házunkba, de azt tudtam, hogy bácsi Málit férjhez adni eltökélé, azt is tudtam, hogy Máli bátyámat szereti; azért bácsit késő bánattól, Málit szerencsétlen házasságtól megmenteni akarván, Baltafy gazdag leányának adtam ki magamat, és ezen urakat av-

val hitettem, hogy bácsi tudni óhajtaná, melyik szeret igazán —

Perföldy. Jól allegál!

Szélházy. Szörnyű fátum.

Lidi. Ferencet magát iktattam frígyembe, és híven segített. Im ez vala hallóm, az urak beakadtak.

Máli. (Lidi karjába). Lidi kedves barátém!

Baltafy (megszorúlva). Hm, mennydörgő-rázta! mit tegyek! Ha meggondolom — valóban — Lidi! jer mellemhez! több eszed volt mint nekem.

Máli. Édes atyám!

Baltafy. Nem haragszom, és hogy lásd, — mely robajt hallok! a kertajtó nyílik, Jancsi nézd meg (Jancsi el).

Szélházy. Könyörgök! kit mondtam én csak?

Baltafy. Lidi húgomat.

Szélházy. Hát igen rosszul mondtam, Máli kisaszonyt értettem.

Baltafy. Sajnálom! már késő; tessék máshol házasodni.

Szélházy (félre). Hah! keserű sors!

Perföldy (félre). Hogy consequens maradjak, és collegáim ne vexáljanak — (Lidire tekinget) a leány szép, a nagyobb szállás megvan, ergo meg kell lenni. (Baltafyhoz) Spectabilis! én szavamnak ura vagyok, Lidi kisasszonyt kérem házas társúl.

János. Hősváry óbester!

Baltafy. Az én barátom.

TIZEDIK JELENÉS.

Hősváry, az Előbbiek.

Baltafy. Hozott isten barátom!

Hősváry. Baltafy! van-e még leányod? tudd meg, én is kérő vagyok.

Margit. Különösen örvendek, hogy láthatom óbester urat, már régen nem volt szerencsém.

Hősváry. Jó napot anyám! La! mint fel van virágozva.

Margit (félre). Anyám! minő megbántás, ily öreg fiam még sem lehetne.

Hősváry. Barátom! hallom megint heveskedtél, és leányodat erővel férjhez akartad adni.

Baltafy. Vége már; itt gondolom lesz egy pár! (Perföldyre és Lidire mutat)

Perföldy. Ha nem prohibeálja spectabilis.

Baltafy. Legjobb áldásomat!

Hösváry. Most én szólok, de előbb is (Málihoz) Édes kisasszony! én szíveért esdeklek, egy szép huszár nevében megkérem.

Máli. Az atyám felel helyettem.

Hösváry. Oly hamar el nem állok. Hé ösém!

Ferenc. Durrongás lesz ennek a vége (El).

Hösváry. Talán több sikere lesz, ha maga megjelen.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Károly, az Előbbiek.

Károly (huszár ruhában). Atyám!

Baltafy. Mennydörgő-rázta! gyermek! mi lett belőled?

Máli. Gonosz Károly! mely szorultságba hoztál.

Hösváry. Hozzám jött, megvallott mindent; én visszahoztam és hív szerelmöknek szószólója vagyok.

Baltafy. Köszönöm barátom! hogy többé el ne szokjék, tehát örökre leláncolom. (Málit Károlyhoz vezet).

Perföldy. Ösém uram, gratulálok!

Székházy (félre). Mely unalmas érzékenységek! (Baltafyhoz.) Magamat ajánlom, köszönöm barátságát.

Baltafy. Nincs mit.

Székházy. Ach! mely hátra vagyunk (El).

Baltafy. Elhiszem; kiben a nemzetiség kihalt, az nem találja fel magát hazájában. (Lidihez) Mint látom —

Lidi. Ha jobban megismerjük egymást —

Perföldy. Reményem nem ellenzi szerencsémét et sic porro.

Baltafy. Barátim és ti kedvesim; ez a nap tehát gyönyörűen végződött. (Mozsarak durrognak). Vegyétek egymást és éljetez a haza javára, díszére, dicsőségére. (Károly s Máli az öreg mellére borúlnak; a kárpit lefordúl).

II. Iréne.

Szomorújáték öt felvonásban.

Annak vázlata. II. Mohammed török császár Konstantinápoly elfoglalása után Sophia templomát mecsetnek avatván fel, Irénét, ki hogy elkerülje a török fogságot, épen melyének szegezte a tört, megpillantja, s megkedvel-

vén őt, Hali nagyvezérnek adta át. Ez, titkon keresztyén, arra igyekezett a görög szüzet bírni, hogy a zultán szeretetét viszonzza, mi által a keresztyénség mentő angyalává válhatik. Hali nem csalódott; a gögös hódító megszüntette foglalásait, szelíden bánt a görögséggel, s Irénét mint nejét trónra készült emelni. Így állottak a dolgok a darab kezdetén. *I. felvonás.* Zagán basa tartván attól, nehogy nemzetének emelkedni kezdett dicsősége és hatalma ekkép hanyatlásnak induljon, e viszony felbontását tökéli el. Kedvez tervének azon egyetértés fölfedezése, melyben Hali az utolsó görög császárral volt. Hali megbuktatása legyen az első lépés, kinek elmozdítottása után a zultán mellől, könnyebben férhessen Irénéhez. Mäsfelül egy albániai török rabnővel (Fatimével) ármányt sző, ki által Mohammed szívét kívánta Irénétől elfordítani; s azon esetre, ha ez nem sikerülne, katonai zendülést készít elő. Hali az alatt megérleli Irénében az önfeláldozás eltökélését, s Mohammed kinyeri annak beleegyezését a házas frigybe:

„Mohammed! Étetem kezdedbe
Adom, velem hazám sorsát, Egedj
Aldást tenyészni országunkra,
S én egy gyenge virág forró kebleden
Örömmel hervadok “

II. felvonás. Mohammed a békés kormányt Halira bízza. Zagán azalatt gondoskodik a Hali ellen állítandó tanúkról. Fatime találkozik Mohammeddel a császári kertben, de csábításaért megvetést aratván, Zagán gyilkot nyújt neki, hogy megaláztatásaért Irénén bosszút álljon.

III. felvonás. Agenor, Iréne atyja, ki leánya nagylelkü önfeláldozásáról nem tudván semmit, azt hiszi, hogy ez, a nagyság fényétől elesábitva, elfelejté nemzetét és becsületét, Zagán hatalmába kerül, s ez által ő is eszköznek jelettetik ki a zultán viszonya felbontására. Megnyittatik a díván, melyben Zagán nyíltan árulással vádolván Halit, s ezt tanúk által bebizonyítván, Hali száműzetik. Mohammed jelentvén a tanácsnak szándékát Irénét a trónra emelni, Zagán nyílt ellenkezése dacára, bemutatja őt a dívánnak. Ekkor jelenik meg Zagán intézkedéséből a vak Agenor, Iréne volt jegyese Leó kíséretében, s midőn leányát ölelve, rajta török öltözetet vesz észre, őt és Mohammedet megátkozza. Zagán a trón meggyalázója ellen a jelenlevőket bosszúra hívja fel, Mohammed őt oltalmába veszi.

IV. felvonás. De Agenor és Leó visszautasítják Mohammed kímélő kegyét. Mohammed tünődővé leszen. Meg-

jelenik egy magyar követ hadüzenettel, mi Zagánnak alkalmat nyújt a császárt hivatására emlékeztetni, s a sereg elégedetlenségére hivatkozni; s bár Mohammed ingadoz, Irénének megengedi, hogy atyját ápolhassa. Iréne megjelenik övéinél, s a történetekről felvilágosítván őket, megnyugtatja. De Leóhoz intézett végszavait:

„A zultáné vagyok hazám javáért,
 Önéki áldozom, de e szív,
 Míg ver, egyedül csak tégedet
 Ismer. Légy boldog, és nyugodj
 Meg: légy erős mint én az áldozatra.“

meghallja a belépő Mohammed, s bosszúra gyúlad.

V. felvonás. Fatime megjelenik Irénénél gyilkos terve kivitele végett, de jósága által lefegyverezve, megvallja bűnét, s őt Zagántól intve ója. Zulima a zultán kívánságát hozza, hogy megjelenjen a nép előtt. Iréne előérzi veszedelmét. Mohammed fontolgat és küzd magával, végre Iréne vesztét eltökéli. Ez jó elkészülve a halálra, s már csak népét ajánlja kegyelmébe. Mohammed újra ingadoz, midőn a Zagán által intézett támadás kiüt. Erre a sereg közé lép, s megjelenésével s neje szépségével elnémítván a fölkelést, lemond Irénéről, s őt a népnek és saját dicsőségének feláldozza.

Ötödik felvonás.

Iréne, Fatime.

Ir. Fatime, megboesátok.

Fat. Oh Iréne!

Téged csak messziről lehet gyűlölni.

(Tört vesz elő)

Ezen halálos eszköz volt szelíd

Melyednek szánva, és nekem

Volt adva ezt használni, nagy

Igéreték díjába'. Most

Érzem, hogy oly mélyen nem estem;

Mert a jóság körében jobbulok,

S előbbi vágyaim tűnő

Füstjét mosolygva nézhetem.

Ir. Menj hát, s nyugodj pálmád esendes hüsében,

A házi élet édes karjain,

Ott élj; és boldogabb leszesz

Mint a világ kétes szélvészein,

Mely fel-felkap könnyű levélként,

S egyszerre a mélységbe sujt,
 Hol a sors minden terhei
 Keresztülválnak kínos élteden.
 Menj! s légy szerencsés.

Fat. Oh Iréne!

Nehéz az elválás.

Ir. Nehezb

A maradás, hol nem tart szívünk.

Fat. Ellenségid között maradsz
 Iréne! Ódd magad Zagán basától (El).

Iréne (egyedül).

Kitől ójam magam? Mit veszthetek?
 Az ellenség törét nem rettegem
 Úgy, mint az indulat hizelkedő
 Szavát, mely a lét durva részein
 Függs, s a poklot mennynek hazudja.
 S hol egy igaz barát ezen hideg
 Pusztán, hol csak feszült erek teszik
 A szív hevültit? Egy van, és az is
 Szenved, s a vég szabadítónak kínálja
 Rab életét. El, el komor képzet! —
 Szelíd remény! hová, hová tűnél,
 Mely pályám kezdetén reám vetéd
 A megnyugvás esendes malasztjait?
 Haszontalan sohajtlak; elhagyál,
 S magam feláldozása egy hiú
 Álom, s csak ájtatos kívánat
 Volt, esalfa vélemény szülöttje.
 A földduló villámok untalan
 Dördülnek, békeszót nem hall a rettegő
 Világ, és e rövid esend még nagyobb
 Veszélyeket forral. Mohammed!
 Azon láng, melyre gyúladál
 Rabnéd iránt, nem volt az égi szikra,
 Nem, nem; csak egy csalóka földi kény:
 Szíved mélyében más isten parancsol,
 Ki az enyészettel frígyben, romladék
 Közül a halhatatlanságra szólít,
 S letiprott népek könnyein ragyog
 Neved békóba vert bús századok közé.

Zulima jön.

Iréne! a zultán kívánja,
 Hogy megjelenj a nép előtt.
Ir. A nép előtt?

Zul. Igen, te győzd meg őket
Szépséged által, hogy tudják méltánylani
Zultánjok választását.

Ir. Csendes ihlet!

Te a halál követje vagy —
Oh értelek: lefolyt az óra, menni kell.
Oszolj sötétség, végy fel karjaidba
Mennyei atyám! azon világos
Országba vedd fel árva lányodat,
Hol az örökévalóság szárnyain
Örök nappal virít. — Zulima!
Az élet távozik. Ti édes
Helyek! most el kell válnom, egy titkos
Érzés bucsúzni kénytet töletek!
Zulima jer! végezzük e rövid
Utát, tán ez lesz vég szolgálátod. (El).

Más szoba.

Mohammed (egyedül).

Mely embert mostohán a végezet
Köz sorsra szánt, annak számára nyílik
A szépség, az függhet mulandó kényeken;
Kit a dicsőség égi lángjai
Hevítnek, és a halhatatlanság
Eljegyeze, az ne kérjen földi élelményt.
Csalóka tünemény szerelmünk,
Mosolygó képe bájos színei
Halandóság vázait takarják,
S az élet mécese félig sem tart,
Sötétben hagynak káprázó világi.
Így minden érzet gyöngeség,
Idétlen elme képzete,
Mely szűk létének mennyet álmod,
S örömet kohol. — Múló buborék!
El-el melyemből! — Még is, mit jelent
Ezen titkos szorongatás? Irénc —
Hah félre, gyűlölt kép! távozz előlem!
Egyszer rántál le a magasról:
Édes reményekkel leszálltam én
Hozzád, s te a hatalmasnak egyedül
Áldozni tudtál, amidőn
Esengve a koldus szerelmet
Esdeklett. — Áldozat forró szerelmemért
Én egy világot adtam, a
Föld első trónusát, és ő nekem

Elhamvadt birtokával áldoz,
 Melyben lélek hibázik; épít
 Szivemre, hogy kényén fordítsa azt —
 Mohammed! ily mélységbe estél? Hol
 A büszke férfiú? hol a hatalmas,
 A dönthetetlen erő, ki ezreket
 Szavával indított? Iréne! mély
 Sebet vágál! te hidegen
 Tudál áldozni, én — téged viszont
 Feláldozlak; hasonló bért vegyen
 Nagylelkűséged; meg kell halnod! — Hah!
 Rettentő szó! — kijött! szívem
 Rázkódik — még is meg kell lenni. El
 Melyemből, érzet! hadd legyen hasonló
 A vérmezőhöz, hol csak a halál
 Tanyáz, és ércakarjával öszverázza
 A földiek sorsát, s csak a Dicsőség
 Emlékjelét lerakva ékesül.
 Fogadj el ismét engemet, dicsőség!
 Fogadj még egyszer, harcok istene!
 Ragyogtasd csillagaid között Mohammed
 Jövendő tetteit! hogy a
 Sírhalomok éjjelén keresztül-
 Virrasztva, még a vénülő idő is
 Hirdesse nagy nevét. Szabad
 Kivánok én ezen túl lenni; félre
 Minden láncokkal! egyszer vágytam
 Csak földi boldogság után,
 És oly rutúl esalatám. Magosb
 Cél int, jövendőség nekem világom;
 Ahoz tartok, s kezdett pályámat folytatom,
 S futásomban bátran vetélkedem
 A múlt idők esodált vitézivel.

Iréne (jön).

Zultán! parancsolál.

Mohammed (félre).

Lelkes tekintet! és még is csalárd!
 Érzést hazud, midőn fagyos szíve
 Másért eped. (Indulatosan kezét megragadja)

Te voltál a győző!

A föld urát hállóba vontad, és
 Rózsákat hintve minden lépteden,
 Nem ismert bájos úton vezetted.
 Most karjaid közül ki kell

Fejtőznöm; más ösvényre késztet az
 A sülyedő titok, mely még előbb
 Bírásodért hevíté keblemet.
 Te áldozál nekem: kisebb Mahommed
 Nem lesz; példád őt is lemondani
 Tanítá.

Ir. Értelek Mohammed!

A csendes élet nem kecségtet,
 Csaták után vágyik szived —

Moh. Ne engedd visszagondolnom, mit en-
 Magam felejteni óhajtok, s hahogy
 Kiűt a láng, a pusztító lelket
 Te költéd fel bennem, kinek
 Karjában már szunyadni kezdte.

Oh bár az én világomon kívül
 Eshetnék sorsod: így, hozzám csatolva,
 Az indulat veszélyes tengerén
 Együtt velem hánykódogol, és azon
 Kar forrón átölel, mely tégedet
 Kegyetlen' a világtól elszakaszt.

Ir. Minő gyors változás! minő komor
 Szózat; nem a szerelem hangzatja ez —

Moh. Kimondád azt a szót, melyen szerenéséd,
 Léted s Mohammed boldogsága függött,
 Kimondád, és melyemben visszahangzik
 Szavad, habár értelmét jól tudom;
 Tudom miért lángolt szived, midőn
 Eget mosolygva rám, szivemmel
 Érzést színezve könnyen játszadoztál.

Ir. Balúl ítélsz; játék az nem vala,
 Sem nagyravágyás, mely neked
 Mohammed! a szabad görögnét

Hazája omladékain
 Bókolni kényteté. Minő
 Érzet vezérle, azt ne kérdd:
 Az áldozó szív titka véle
 Enyészik.

Moh. Oh Iréne! mért —
 Nem, eddig a határ; a férfiú
 Tovább nem megy; tündéri álmok
 A gondolatlan ifjuság körét
 Szépítik. Én lemondok, és azon
 Frigyet feloldom, melyet szívemelve
 Köték; de más se bírja azt, mit

Az élet tölem megtagad.
 Az álmodott boldog pillantatok
 Helyett ragadjon a halál,
 S a szerelem bájölén meredjen a
 Lélek. Te nem tudál szerelmet adni;
 Így, szívtelen, szerencsét rontani
 Üdvösségem leszen.

Ir. Rabnéd valék,
 A hatalom nem tenyészt szerelmet.
 Mohammed! hogy szerettem, azt tudod,
 Nem is tagadtam én soha;
 Mert szent előttem első érzetem,
 S ezer halál nem képes azt
 Kiirtani mellemből. Tehozzád
 Mély tisztelet, s rajtam mutatott
 Kegyelmedért igaz tartandó hála
 Csatolt.

Moh. A környülállás szülte mind
 Ezeket. Csak áldozat, nevek — hideg
 Adomány, minden köz ember birtoka.
 Hol éktelen láng a szívet hevíté,
 S az indulat tolongó ársjai
 Zudúlva csapkodnak, dobzódnak, — ott
 Ott hála, s tisztelet! Hah! ez tehát
 Rérem? hogy a végzések ellen
 Szegzém magam, s leesve a dicsőség
 Egéből, köz sorsot cseréltem?

Ir. Azon duló, emésztő indulat,
 Mely mindenkor kíván, de nem
 Elégít, tölem messze volt.
 Ha tölem azt vártad Mohammed,
 Akkor csalatkozál; nyugottan
 Éleng az én szerelmem s csendesesen,
 De híven óhajt az virágszani.
 Te jót tevével velem, s előbbi
 Erzésem elnémúlt: egy hajnali
 Álomként leng körül csak, és erőt
 Nyújt hátra lévő életemnek.

Moh. Iréne! oh mért nem vagyok
 Hasonló hozzád, egy tűnő világi
 Árnyék, egy kedvező sugára
 Azon szelid napnak, mely téged lelkesít.
 A véghetetlen élet tengerét
 Keresi szemem, szerelmem is

Csak arra vágy. (Indulatosan átfogja) Mit a világ
Édest adhat, karom között
Tartom; de a nagyság többet kíván,
Az indulat többet sejt, az kevés
Mivel kinálsz, azzal nem töltheted
A háborgó szívet: nálad csak a
Szegény szerencsés, aki mindennel
Elégszik.

Ir. Lödd belém fulánkídat:
Rabnéd vagyok, szenvedni rég tudok.
Moh. Iréne!

Ir. A gyors indulat,
Látom, bosszúra változott,
S azon szomorú tapasztalásra
Bír, hogy szerelmed énrántam
Csak a hevült vérnek játéka volt;
Nem tiszta égi láng, a jobb
Lelkek nemes tulajdona,
Mely a szívet felemeli, amidőn
A sors alá tiporja azt.

Moh. Iréne! Oh mily szépen rajzolod
A hív szerelmet, ámbár tenmagad
Szentsége ellen vétkezel.

Kettőnek bókolsz. Menj! menj! én nem osztok
Szerelmet senkivel; Mohammed
Elég magának, társat nem keres.

Ir. Mohammed! nem jövék tőled szerelmet
Koldulni; folytasd fényes útadat,
Maradj egedben; én is megtalálom
Azon boldog menedékhelyet
Hol semmi erő, sem üldözés
Nem háborít; keress dicsőséget,
Repülj a fergeg szélvészain
A rettegő világ felett;
A halhatatlanság legyen tiéd:
Nekem adj halált!

Moh. Hogy általa egyesülj
Hiveddel, haha! engemet nagylelkűen
Örökléttel kinálsz.

Ir. Csak egy kérést teszek
Szívedhez! oh Mohammed! ezt ne
Tagadd meg attól, kit egykor
Szeretni gondolál, ki oly szerencsés
Volt szívedet szelídebb érzeménnyel

Ebresztni, s lelkedet rövid
Időre a véres mezőktől
Elvonni —

Moh. Félre, félre tőlem!
Ne ily kedvező tekintetet!
Idétlen gyöngeségre olvadoz
Eröm.

Ir. Ha már nem lézsek, oh
Mohammed! teljesítsd azon
Ígéretet, melyet tevé!
Egykor: folytasd nemes mnnkádát, és
Légy irgalmas, kegyes a szegény görög
Néphez; légy atyjok, hogy kormányodat
Kettős súlylyal ne érezzék, ha már
A végezet kezvedbe adta sorsokat:
Írántam gerjedő szerelmed azt
Ígérte, és magas lelkedtől
Valót reménylek. Légy malasztjok
Az elhagyottaknak, s töröld le
Az inség cseppjeit siró szemökről!
Ez végső kérésem Mohammed! ez
Íréne legutolsó szava: (Lábához esik)
Nézd lábadnál azt, akit egykor
Melledre vontál, és dagadt
Szívvel hölgyednek mondál —

Moh. Oh Iréne! mit
Mivelsz? miként játszol velem?
Íréne! kelj fel, én —

Ir. S ha létem
Emlékét egy jótéteménnyel
Ünnepled, érzi azt hidegült porom,
S árnyékom őrangyalként leng körül.
Mohammed! nem kellő nekem
Ez élet már; engedd azon vigasztalást
Az elválónak, hogy nem hasztalan
Bizott lelkedben.

Mohammed (kifakadó tüzzel).

Mit tegyek? mit
Kerüljek? ez létemnek legsúlyosb
Órája, lelketlen halandóvá
Tesznek háborgó érzetím.
Zúzz porrá könnyező természet! oltsd
El lángomat! vagy adj ércből szívet,
Mely a koporsók éjjelébe

Vonúlva, csak halált ölelve,
 Gunyolja a halandók érzeményeit.
 Iréne! Oh így vál el a lélek
 A dermedő testtől —

Ferez bég (sietve jön).

Mohammed!

A nép téged kiált, már zúgolódik
 Hogy oly soká nem jössz. Uram, siess!
Moh. Hah! így kell jönni: félre tettem
 A láncot, s im fölkélnek a rabok!
 Ferez bég! mért adám tisztségedet?

Tüstént tedd kötelességedet!

Fer. bég. Uram! már késő, a sereg

Immár nem ismer engedelmet,

Téged kíván; végső szándékodat

Akarja hallani. Hölgyed életét —

Moh. Hah! porba vélök.

Zagán (hirtelen jő).

Zultán! a veszély

Fenyít! kevés pillantatod vagyon

Csak hátra, használd azt, ha éltedet

Kedvelled; a sereg dühösködik,

Már a palotádat ostromolni

Akarják.

Moh. Hát igaz! nincs már hiv emberem?

Zag. Azok vagyunk mindnyájan, és azok

Maradunk, s örök dicsődet eszközöljük,

Hahogy te is megint Mohammed

Leszsz.

Moh. Jól van hát! én megyek, s Iréne

Velem jön: meglátom, ki mer

Megvívni hölgyemért.

Ir. Örök

Isten! végy, végy magadhoz! adj erőt

Ezen végső utamra, hogy nyugodtan

Átköltözhessem mennyei öledbe!

Moh. Kövess Iréne! és ti a komor

Enyészetnek lelketlen eszközi!

Ezen pillantatot füstölgő véretek

Hirdesse a világnak, s írja bé

A díztelen dicsőség könyvibe.

Jertek tehát! aztán készüljetek

A legdühösb zivatarral szembe szállni.

(El mindnyájan).

Nagy piac.

Abdul, Hasszán, török sereg.

Abd. A zultán jó, használt a zendülés;
Igaz marad, nincs oly erő,
Melyen végtére a sokaság ki
Ne fogna. En alig hihetem, hogy így
Történhetett, ha gondolom, minő
Ember Mohammed.

Hassz. Hasztalan,

A több főnek mindenkor enged
Az egyes ember, a sok-kar sokat vág.

Ferez bég és Zagán basa jönnek.

Fer. bég. Jancsárok! a zultán jön, és vele
Iréne; légyetek most férfiak.

Zag. Halált kiáltatok neki.

Iréne vesztével Mohammed ismét

Előbbi bajnok lesz, s tinektek

Több prédát és szebb tartományokat szerez.

Mohammed (a befátyolozott *Irénét* vezeti, nagy hallgatás).

Moh. Csodálkoztok vitézeim, hogy én

Zultántok, egy leánnyal lépek színetek

Elé, s hol fegyverek villognak, ott

A szépség és szelidség megjelen?

Itt áll a természet remekje és

Mohammed hölgye, melyet ön jutalmúl

Választa. Itt állok most köztetek:

Ki mer bírálni engem? lépjen az

Elő! s próbálja meg kardomnak élet.

Mindnyáján. Iréne haljon meg! halált neki!

Moh. En, uratok védelmezem

Öt és ezen testen keresztül

Jöhettek véréhez, ti a sötétség

Fiai! kik zordon élethez kötözve

Csak a halál árnyékait

Ölve lézzengtek; borúljatok le

Lelketlen óriások! e szemek

Előtt, melyeknek gerjesztő sugári

Égből szakadva, a mély sirok éjjelét

Altalvirasztják, és világosságra

Derítik; im nézzétek ezt

Az ég szülöttjét, és imádjátok

Allah szent angyalát! (felemeli Iréne fátyolát)

Ti hallgattok!

Távozni látom a mérges boszút,

Megnémul a halál szózatja, életért
 Sohajt a dermedő sziv is — Zagán basa!
 Te gyújtottál tüzet először;
 Te is rettegsz, és némán állasz itt?
 Hol fendörgő szavad? húzz kardot, és
 Verd által e szivet! reád bízom
 Hölgyemnek életét.

Zagán (kardot húz; amint Irénéhez közelít, visszatántorog)

Hah! oda eröm,
 Élj! élj! téged gyilkolni nem tudlak!
Moh. A szépség győz, győz! Én a boldog,
 Ki azt karjára fűzheti. (Nagy hallgatás).
 Törökök! Tí meghódoltatok.
 Te lángoló nap! mely dicsőül
 Arany pályádat folytatod!
 Te légy tanúja s hirdetője
 Mohammed szép diadalmának,
 Melyet magán, és népein veszen.
 Vitézek! én önkényt lemondok
 Hölgyemről; és a szerelem láncait
 Örökre elszakasztom —

Ir. Oh Mohammed!

Ne késsél, adj elégtételt népednek, és
 Bosszúld meg rajtam megvetett szerelmed.
Moh. Közel valék a föld legszebb javához;
 De a magasra célzó férfinak
 Lelkét sem az ifjuság nyíló virága,
 Sem a szerelem csendes harmatja ne
 Szédítse meg, csak úgy méltó örök
 Koszorúra. Nézzétek tehát, miként
 Vál meg Mohammed legszentebb érzésitől,
 És mint fejtözik ő egy istenasszony
 Kezéből, hogy futását újra kezdje,
 S nevét a csillagok közé függeszse,
 Hogy semmi gyöngeség magas tetőmet
 Ne homályosítsa; hulljanak inkább éktelen
 Mélységbe a teremtésnek legszebb
 Virági, és Mohammed végső könnyeit
 Rejtsék bezárt helyökbe. Erdemes
 Mohammed uralkodni rajtatok;
 Mert nem csak a világon győz, hanem
 Önnön magán is. (Kihúzza kardját)

Gyűjtsd tehát erődöt

Karomba most, örökévalóság!

Azon helyet hadd eltalálnom,
 Hol földi álmaimnak sülyedő
 Titkai örökre nyugszanak!
 Hallgass, hallgass szív! nézz csak felfelé,
 Egy csepp kín, s tartandó dicsőség!
 Iréne! a feláldozott
 Az áldozót örökre így magához
 Köti. (Iréne mellébe döfi kardját).

Ir. Oh egek! Mohammed! — köszönöm.
 Kíméld atyámat, légy kegyes,
 Irgalmas nemzetemhöz — oh Mohammed!
 (Elgyöngül).

Mohammed (a földre ereszti).
 Itt fekszik vérében, ki töletek
 Elvett... Im a mindenhatónak
 Szent véghetetlensége most karomból
 Így omlik vissza. Most csodálj, világ!
 Halandó ezt nem tette; im, örök
 Dicsőségért hamvába dönt
 A földi jónak minden foglalátja,
 A szépség hódító hatalma.

Leó, Agenor (jönnek).
Leo. Mi ez? nagy isten!

Ag. Hol leányom?
Leo. Iréne! kedvesem! hát így, így végezel?
 Iréne! édes életem!

(Reá borúl).
Agenor (leányához tétováz).
 Hol van sebed?

Folyj! folyj ártatlan vér! ez éktelen
 Pusztán nem élhet a jó; csak repülj
 Aldott lélek! végső hazád felé,
 Itt úgy is a pogányé a világ.

Iréne (szakadozó szóval).
 Atyám! Leó! az ég nyilik —
 Boldog vagyok — meglátlak bennetek —
 Ott — ott — Leó! — (Meghal).

Leó (mély fájdalommal).
 Iréne!

Moh. Vége már,
 S ezen köny, mely szememben ég, legyen
 Utolsó, fagyalt mellemen száradjon el.
 Örvendj halál! ezen pillantat ezreket
 Taszít csontkarjaid közé.

Agenor (Mohammedhez).

Kegyetlen ember! áldom tetteidet,
Ez által mentve van leányom undok
Kezedből.

Moh. S én ötle. Ím ezen kard
Nyitá meg keblét, még piros
Hölgyemnek véréből. — Legyen tehát!
Ti kik körülöm álltok, s oly mohón
Rohantok a prédára, vér,
Vér írja bé neveteket a történet
Könyvébe: és ezen karddal titeket
Halálnak szentellek. Kövessetek!
Így hal meg az, ki tőlem elmarad.
Mohammed már szabad —

Ag. Szabad

Vagy, hogy mindent rabbá tehesz.
Menj hát, te a teremtésnek nyomorék
Csodája! menj! s gyilkolj mindent rakásra,
Hogy éktelen pusztádon csak magad maradj,
Jajgatni embervoltodat.
Rohanj szélvészfényként a világra, és
Változtasd vissza dísztelen
S üres vadonná, menj! emelj csonthalmokat!
Vezesd reájok rettentő bálványodat
A kegyetlen halált, bókolj neki
S az emberek nehéz panaszszaín
Órúlva ülljed rezgő ünnepét.
Az inség szárnyain röpjél
Tetődre, ércjármat szoríts
A nemzetek nyakára, s állj magad
Egyedül, kevélyen, egy rabisten
A jajgató élők között,
Míg a halál hozzád nem nyúl, s az ég
Haragja a mélység fenekére sujt,
És mennydörögve tetteid
Súlyát előszámlálja! Rettegj
Kevély ember! te is porrá leszesz.

Moh. Szegény öreg! kimondád átkodat,
S Mohammed buzdulatlan áll:
Aludj' el békén jajjaid között,
A föld elzárta már előtted kincseit.

(A sereghez fordul)

Törökök! fel most a harcra! félre
Erzet! Mohammed ismét a világba lép,

És a dicsőség lángösvényein
Folytatja fendörgő futását. (El a sereggel).

Zagán (Iréne tetemeit szemléli)

Minő szép halva is! habár
Elválva a lélek legékesebb
Lakásától a földnek hátra
Hagyá mulandó részeit!
Iréne! nagy feltételeknek
Bús áldozatja lettél, és én, hathatós
Eszköz, sajnálom vesztedet (El).
Ag. Oh égi irgalom! végy fel magadhoz!
Szivem szakad, megnyílnak karjaid —
(Iréne mellé esik).

Leó. Magam vagyok tehát! ti jó

Lelkek mind elköltöztetek!

A rab hordozza láncait,

Iréne! im Leó téged követ!

(Iréneire borúl, a kárpit lefordúl).

III. Csák Máté

historiái tragédia első felvonása.

S z e m é l y e k.

Nápolyi *Robert Károly*, magyar pártkirály.

Erzsébet, III. Endre magyar király leánya.

Omodé, Magyarország nádora; *Aba* nemzetségből.

Margit, hitvese.

János

László

Amade

Mike

Dávid

Domos

} fiaik.

Csák Máté, trencsényi gróf, Magyarország nádora *Vencel*
alatt; *Zabolcs* nemzetségből.

Újlaki Ugrin mester, tárnok; *Csák* nemzetségből.

Hedvig, ennek leánya, *Domos* kedvese.

Montefiori Gentilis cardinál, a pápa követe.

Tamás, esztergami érsek.

János, nyitrai püspök.

Több zászlós urak, főispánok és püspökök.

Drugeth Fülöp, Apúliából; *Robert Károly* kedvence.

Kopasz Borsa, lovag Károly részén.

Kendi, Apor László erdélyi vajda követe.

Peteunch Péter, zemplényi gróf; *Aba* nemzetségéből

Záh Felicián, tárnok

Demeter, hadvezér

Keszi Berenda

Zoránd

Ida, Erzsébet biztosa.

Tiborc, budai } polgár.

Jerus, kassai }

Emőd, Csák apródja.

Porkoláb a budai csonka toronyban.

Fegyvernöke János nádorfinak.

Nemesség, katonaság, kassai polgárság, nép. Hajduk, örök, szövétnekhordók, mesterlegények stb.

A történet kezdődik 1308.

Csák részén.

Első felvonás.

A trencsényi völgy.

Máté fejez zászlót tartva; körülötte *Demeter*, *Zoránd*, *Berenda*, *Peteunch*, több nemesek és katonák.

Máté. Örömmel nézem a hőskoszorút
 Körültem szöve bátran, biztosan;
 S a halvány bú hazámért felmosolyg
 Mint haldokló az édes létreményhez.
 Sötét korunk; önkény csábitgat el
 Baráti szín alatt, s igába törpül
 Így sok nemes szabad fő; ajtatos
 Arccal lappang az önség, s eselt, veszélyt
 Kohol szent igazinkra; törve
 Egységünk, és urért rokon gyűlölve
 Pusztítja rokonát, s az elvakult
 Nép külsön csüggve, annak bérlí el
 Karját, ki többet ád. Az ősi törvény,
 A nemzet védő pajzsa tipratik,
 És nincs erő fékezni a zavart.
 Közel halálunk! s így ezen frígy,
 Mely minket egybe fűz, nem zendülés,
 Hanem kínos szükség s önvédelem.
Dem. Úgy van! s az elfajúlt, ki otthon ülve

A sorstól vár sohajtva jobbulást.
Tennünk kell, és tegyünk! ez jelszavam.

Mát. S mind ez vakító köd gyanánt tűnék föl
András sírján! csak egy szelíd virág
Maradt dicső Árpádok hamvain:
Erzsébet, a királyi szűz; s ő,
Kit az ősi szék illetne, száműzött.
Míg egyenes szüvel mi Vencelt,
Nagy Béla unokáját,
Kormányra hívtuk és a szűznek
Férjül, hogy új fejedelmi sor virúlna
Hős Árpádok leányi vériből:
Honárulók olasz Károly Robertet
Királynak választák, s ezen fogással
Rómát hatalmazák urunkká.
E titkos alku majd nyíltabban üzte
Igázó céljait, midőn a cseh
Vencelt, a néki szánt tetőre
Méltatlant, minmagunk elbuktatók;
Így herceg Ottót, a bajort,
Erőtlen lévén a zajló időhöz.
Kétszer hozák be Károlyt, s annyiszor
Hiába; most új lest készítenek,
S ismét Budán Károly, megszállani
A véstől összedúlt, az úrtalan
Hajót.

Dem. Azért vedd a kormányt, s vezesd.

Hatalmad van, szived magyar,
Osöd Zabolcs, hired dicső: elég ez.
Máté. Kormány után nem vágyok én, de
Nem is hagyok nyakamra tolni
Urát, midőn egy él, kinek nevéhez
Édes hálával századok csatolnak.
Erzsébetért rántom ki fegyverem.
Uralkodjék ő, s bennünk feltalálja
Nagysága örjeit. S imígy tűzöm
Ki a zászlót életre és halálra:

Kit más szándok vezérel, hagyjon el.
Dem. Én állok mint a vas, s balsorban még
Inkább keménykedem — tied vagyok.
Máté. S így félre minden színezéssel! a bűn
Alattomos, nem a jó ügy. Zoránd!
Tűzd e fejr zászlót a hegy fölé.
Hadd lássa messziről minden magyar

Szeplőtelen szabadságunk jelét,
S ha lelke ép, alája tér. *Zoránd* el.
Záh jő.

Budáról érkezett levél
Nagyon sürgetve hí országgyűlésre ;
Ott lesz Gentilis, Róma követe,
Hogy ő Károly ügyét kivívja,
Minket pedig rettentsen átkival.

Dem. Mi meg karddal tanítsuk ugrani
A sok szoknyást! Lelkemre! lesz mulatság.
Máté! én dandárommal elmegyek
Buda felé, lest állok Rákoson,
S ha e gyűlésből nem leszen futás,
E kard helyett seprűnyelet kötök.
Máté. Előbb halljuk, mit végez a nemesség
Tán csak nem tűr külső uralkodást,
És egybe forr a ketté vált haza.
Ezen gyűlés kívánva jó: utat
Szab tetteinknek.

Záh. Én is erre hajlok.
Erőszak által szint' azon hibába
Esnénk, melyet másnál nem szenvedünk.
Ber. Ez véleményem nékem is: lesz ott
Magyar, ki a közért föllépní mer.

Dem. Szunyogdal a viharban! És minek
A szó, hol nyilvános a tett? előbb
Üzés, aztán ok.

Pet. Úgy van, és kinek
Az ok nem tetszik, az már ellenünk ;
S ha futni áfall, álljon meg, de küzdjön.
Máté. Mennénk, ha szemközt tábor állana,
De míg lehet, kímélem a rokon vért.
Lássák a kardot markainkban,
De míglen teltre kelnek, hagyjuk azt
Ébren pihenni, és addig szabadság,
Bátorság a tanácskozónak.
Záh! indulj a gyűlésre, és mutass
Ügyünkben férfi homlokat.

Dem. Azaz: Lépj hangosan, ne lábhegyen,
Ne légy ütött, inkább ütő, hamindjárt
Nem karddal is — minthogy szóhare tanácsod.

Záh. Nyílt szemmel indulok, s ha elsötétlik,
Kardod villoghat bár, még sem világít. (El).

Dem. Máté! ebben sokat bizol; legyen Rozsdás sisak, ha Záhot ismerem!
Egy mély, hideg kút ez, melynek vizét
Nem láthatom. Ha más csupa szív, ő
Merő titok — szóval nem emberem.

Máté. Tíz éve tárnokom, s mind ekkorig
Hivem. Nyugodj meg: én ismerém őt.

Pet. Az úton vágtat erre egy lovag,
Bár híre oly jó lenne, mily serény.

Máté. Örömhabozva száll élébe lelkem!
Emőd apródom az, kit egy
Követséggel küldék a német földre
Hiná Erzsébetet honába: néki,
Ha tetszenék, lennének védei.

Emőd jő.

Máté. Emőd! ha nem csalódom, jó hired.

Em. Uram! követségünk boldog vala.
Erzsébet már határinkhoz közelg;
Két napja váltam el, s versenygve széllel
Hozzád előre nyargalék.

Máté. Te mindenkor szerencsét hirdetél:
Ez legnagyobb. Pihenj le, jó fiúm!
Elfáradál.

Em. Nem én, uram!

Téged vidámon látlak, és tagom
Gunyolja ércedet; parancsolj,
Hová repüljek, és ha rest leszek,
Fektess pöhölyre, mint egy agg leányt.

Máté. Válaszsz jutalmúl paripát magadnak.
Em. Karsút, tüzest, ki érted a világból
Kivinne! (El).

Máté. Most kettős, de édes
Gond foglal el. Közénk jöend, s erőnkhez
Simúl egy árva üldözött, s kiért
Vívhatna szebb örömmel a nemes?
Kérkedjék Károly fényiben csodált
Égosztó sas fendörgő szárnyival:
Velünk a szépség bájhatalma küzd,
S néztéhez kötve hódol a jelen.
Barátim! most kövessetek
Váramba, s onnan a határ felé!
Tisztünk fogadni a királyi szüzet,
S ha isten éltet, a magyar királynét.
(Mindnyájan el).

Buda. Nádor palotája.

Omode egyedül.

Még egyszer hát, és éltem alkonyán
Tűn fel nevem, s agg vállamon
Egy új királyi vér emelkedik!
Ha már irigy időm miatt
A koronát nem fűzhetém saját
Fejemre, bírja más — de mint aranyzott
Bábot csak: én birom teljes hatalmát.

Ugrin (jó).

Jó újsággal jövök. Csákot s Aport
Kivéve, a grófok s zászlós urak
Mind megjelentek, s a nemesség
Közül is sok jött el hívó szavunkra.
Nem kétlem, e nap célunkhoz vezet.
Erszényeinkre és Tamás egére
Úgy szállnak, mint a méh virágra.
Om. Hadd szálljanak! mi szedjük mézőket.

Ugr. A nép körül most fárad biztosom.

Jó bor mellett előre éltetik
Már a királyt, kinél csak most valék.

Egyszersmind hirdetem, hogy ő még
A választás előtt meglátogat.

Om. Meglátogat? Hah érzi ő, mi kiseded,
Minő alélt reménye nélkülüm.

Érezze is, kívánom, mert amit
Tőlünk nyerend, fölmúlja érdemét.

Ugr. Még egyet, nádor! ami egyedül

Belházunk tárgya. Úgy hiszem

Azon barátság és rokon szív,
Mely minket oly rég egybe csatla már,

Általhat gyermekinkre is. Domos

Fiad lángol Hedvig leányomért.

Mint a magányos völgyi rózsa él a
Szegény anyátlan szűz, s nekem sirá ki
Édes titkát.

Om. Leányod szép, fiam

Tüzes, s így szövetik sok frígy s el is
Pattan — Domos legifjabb — hagyjuk azt

Margitra! ily érzelgés asszonyi

Dolog, nem szívesen avatkozóm

Belé.

Ugr. De tudnod kelle. Ami engem
Illet, megnyugszom hitvesed szaván.

Ha ő szerencsét lel, miattam
 Bírják egymást minden javaimmal együtt.
 Most a gyűlést elrendelem,
 S amint lehet, célunkra dolgozom (El).

Margit (jó).

Minő zaj ez, férjem? mindenfelől
 Tolong a nép.

Om. Üdvözli a királyt.

Marg. A bódultak! saját bilincseket
 Ünneplik. Ah Omodé! sötét e nap,
 És éjbe dönti fényes házadat.
 Félek: megbánod egykoron, hogy ily
 Méltatlan üldözéd András leányát.

Om. Kormányra férfi kell, erő, tehetség.

Marg. Szegény hazám! be mélyen sülyedél!
 Önállásodra is már külerőre

Szorúlsz — s úgy van, mert férfi mondja!

De nem, nem; még van itt erő, tehetség,

És tán nagyobb, mint Károlyé,

Ha szétoszolva önmagát vadúl nem

Emészténé! Két férfi áll a kor

Fokán: te és Trenesényi-Csák;

Vessétek össze vállatok —

Om. Ne említsd a büszkét, ki a világot

Dölyféhez csatlaná: ő tűzte ki

Első a zendülés zászlóit is,

Önkényt űz a szabadság, ajkain.

Marg. Önkényt űz Róma s annak eszközi.

Tudom, Csákot rég óta gyűlöled,

Érdemversenyegve őt, az ifiabbat,

Felül nem érhetvén; innen boszúd!

Ez gyújt acélra, s ez, világosan

Kimondva, nem más, mint irigység.

Követné ő Károlyt, te mindjárt

Erzsébeté lennél — bocsáss meg; úgy van.

Oh bár meggyőzhetnéd magad, mi szép kort

Varázslanál le frígyben övele!

De így, esengve kétes hasznokért,

Eljátszod a polgári koszorút,

S egy jövevény bolygó kegyére büszke,

Önléted szebb sugárit áldozod.

Om. Ma oly beszédes vagy, lelkemre! s ez

Mily új sajátság benned! Margitom,

Te ország dolgain töröd fejed?

Marg. A gyászidő őszinte szóra kiszit;
Azért kérlek, ne védj az idegent,
Hogy idegen ne légy saját honodban.
Van még idő — egy férfias nem
Tőled, s Károlynak hült helye.

Om. Elég a pusztá szó! Fejem megöszült
Világi dolgokon, s asszonytanácsra
Még nem szorúlt, nem is fog, úgy hiszem.
Te jó vagy, értelmes, házad körében:
Megismerem; de más irányt veszen
A férfi, és ha meg nem foghatod,
Ne is bírálj.

Marg. Legyen tehát!

Elnémulok: nyugtass meg mint anyát.
Hat gyermekét szülék hazámnak,
Nemes fiak, nines köztök elfajúlt;
Mindegyiket hű szívvel ápolám;
És most, midőn szorgalmam édes
Gyümölcseit szedném, külön szakadnak
Mindannyi ékes oszlopi
E romlandó háznak, s a kor vizálya
Legzordonabb léttipró képiben
Először is rajtunk mutatkozik.

Om. Dicső pályát jeleltem én előkbe,
S reménylem, azt el nem hagyják vakon.

Marg. Büszkék követni mást vakon, saját
Szemeikkel nézik azt — s el is hagyák.
Ha kétled, értsd magad küldöttjüket.

(Ajtót tár)

Jer csak, boldogtalan követ! s beszélld el,
Amit láttál s izentek fiaim.

Fegyvernök (jö).

Zemplényből jövök, uram! legidősb fiad János küldött, vigasztalnám nádorné asszonyom, s tudatnám vele, hogy ő, meg László, Amade és Míke három öcsesei addig nem térnek haza, míg kegyelmed a nápolyi felekezettel tart, és azt a papos királyt el nem üzik. Bocsánatot, nagy uram! az ő szavait mondóm.

Om. Hazug hír! takarodjál.

Fegyve. Úgy van, uram! ha nem tetszik is. Ők harcosokat szednek; már szerzett is mindenik derék csoportot, melyet Trencsénbe vezetni szándékoznak.

Om. Hah! Trencsénbe Csákhhoz? a hálátlanok! Nem

a harag nem képes szégyennevet lelni fejeikre. És a megyék nem gátolák?

Fegyv. Nem, uram; sőt több nemes hozzájok álla, s már Abaújban Sárosban néhány vár is részökre esküdött. Nagy azon tájban a morgás és mozgás, neheztelnek az urak, hogy némely nem jó hazafi el akarja adni az országot, és adót fizetni Rómának.

Om. Ki hitt csevegni? Eladni az országot — El szememből.

Fegyv. Bocsanatot, uram! Mind ez csak asszonyomat illeti (El).

Omodé (magában).

Nyugodj meg hát, míg elsenyved a lélek,

S nem érzi mi az elfajúlt gyermek.

Marg. Fölébredsz álmodból? ez a dicsőség,

Melyet Károlylyal osztasz? Mennyi váron

Lobog zászlód, hány falvaid

Vannak! s még is mi disztelen

S szegény levél! Hívd most Rómát segédül:

Egy tenger áldás képes-e deríteni

Nevednek alkonyát?

Om. Méltatlanok

Nevemre! veszszenek. Vagy tán akarnád,

En szálljak aljas körbe kedvökért,

S ősz fürttel kényőket nyomozzam?

Nem! én magam leszek kemény bírójok,

Nevem fényének ezzel tartozom.

Marg. Szánandó fény, meleg fiúi szív

Helyett; ha ily adót kér, nem kívánom.

Bájold elém mind a föld kincseit,

Gyémánt helyett tüzd a napot hajamba:

Én fázom, és csak gyermekeim szemétől

Hévülök.

Om. Kettő még maradt:

Dávid s Domos, rosszban s időben

Ifjabbak, ők derítsék lelkedet.

Marg. Ne hidd, hogy a tüzelekü ifjakat

Más pálya vonzana: ők belsejökben

Bátyjaikkal egyezők; csak a szív első

Lánggerjedelme tarthatá Domost még

Budán, amazt irántam szeretet:

Meddig? e kérdést rettegem.

Om. Előttem nem titok Domos szerelme,

Annál jobb, az megörzi tévedéstől;

Amazt megóvja zár — Minő zaj?
(Magát észrevéve, ünnepélyesen) Jön a király!

Marg. Én távozom;

Nem vágyom látni őt, elég
Ha érzem átkos életét. (El).

Om. Fojtsd el szív, mérgeket! benn éghetsz,
De ily vendég derült képet kíván.

(Az ajtó felé megy)

Károly, Drugeth és Úgrintól kísérvé lép be, *Omode.*

Kár. Harmadszor látom már magas Budát,
S a nádort még házába' nem köszöntém;

Kedvezve ösztönimnek most jövök.

Om. Nemesb követet nem küldhetett királyom,
Kegyét hirdetni háladó hívének.

Kár. Azon kívül adósod is vagyok,
Maradnom is kell, míg virrad napom.

De hű szolgálatid még is nagyobbak,
Hogy érzetünk ne óhajtná a rest

Időt előzni, és azért akarjuk

Legitt leróni egyik, bár csekély

Részt. Vedd tőlünk hát ez adományt,
Csak kezdet még, de jós lélekre bírhat.

Drugeth (írást vévén elő).

Ez oklevéllel Ő Nagysága néked

Ajándékozza Kassa városának

Dézmáit s hasznait.

Om. Szót hol vegyek?

Ajándokod fejedelmi, mint magad;

De bármi nagy szolgálati

Készségemet még sem múlhatja föl,

Mert ebben nincs sem mérték, sem határ.

Drug. Im általnyújtom mint új honosod!

Egy ég, egy úr szívünk is egyesítse.

Om. Hadd értsem egyszer még e nagy kegyelmi
Díjt, mely adójaért úgy boldogít.

Drugeth (félre) *Károlyhoz.*

Ez hat! Nézd csak mint gyújtja szellemét,

S feléd így forr: „te adj és én teszek.“

Om. Valóban Kassa! áldott szép vidék!

A nép szorgalmas — Vérem a tied,

Uram! De mit jelent ez? itt Gentilis

Es több urak nevét látom, csak a

Felsőség aláírását nem lelem.

Kár. Igen, hibázik, és nem tévedésből,

Mert hogy tennék erős vonást, midőn
 Kezemben még a kormány ingadoz?
 Vagy már király vagyok? hol a nagy,
 Az égbe vésett lángírás:
 A nemzet eske? Nincs! s míg nem birom
 Ezt, mily muló s erőtlen kézvonásom
 Még akkor is, ha érdemet jutalmaz.
Drug. Mély és való mit Ó Nagysága mond;
 Az eddig történt félig ért csak.
 Irtsátok a sok fénylopó gyomot,
 És a gyümölcs kiesre, nagyra nő.
Om. Sokat tevének, s nem is sikertelen,
 Igaz voltát megérted Rákoson:
 Ott meghallandó a hüségi esküt.
Kir. Szó és tett ily nemes keblekben egy;
 Hüségedet tudom méltánylani.
 De hasztalan tekint szemem körül,
 E háznak díszeit nem láthatom.
 Nádor! hol vannak bajnok fiaid?
Om. Fejem büszkén emelhetem ha kérded:
 Van-e nálamnál hívebb embered?
 De fiaim közül négy zendülő,
 Azért ne kérdezd, ők nem fiaim.
Kár. Valóban meglepő hír!
 Ósz fürtöd tisztelem, de kart s erőt
 Kiván a háborús idő, s ha így
 Az ifjak elszakadnak, pártomon
 Elvégre csak bú és fohász marad.
Om. Ószinte vallásom kedvetlenül
 Hatott reád: nyugodt lehetsz.
 Azon fényes tetőn, amelyre te
 Ahítasz, ült hajdan már egyik őszám,
 S Aba szavára hallgat még e hon.
 Ezen kar egy királynak,
 Lengyel Lászlónak, visszaküzdé
 Már thronusát, s többet most sem merek.
 Nem vívok én átokkal és fohászszal
 Mint Róma éretted, hanem
 Tettekkel: azt ittléted bizonyítja —
 Azért nyugodj meg gyermekim miatt.
Károly, félre Drugethhez.
 Mely büszkeség! Ki itten a király?
 Jobbágyi szó ez?

Drugeth Károlyhoz.

Türd el! tudod hol vagy; ha majd erősen
Allsz, akkoron tüntesd föl a királyt.

Károly Omodéhoz.

Lelked nagyobb a lankasztó időnél,
Meg kell ismernem azt, s ez okból
Ügyemnek jó követkekezést reménylek;
De azt méltán sajnálhatom, hogy ily
Derék atyához nem hasonlanak
Fiai. — Indúljunk most, a nap halad,
És nem sokára a rejtélyes óra
Rákosra int; Gentilis eddig
Reánk esd é az ég áldásait. (El követőivel).

Omode (egyedül).

Ez is sajnál — Ördög pokol! kinek
Csak most adék világi szárnyakat!
Csák! ezt neked tulajdonítom, angyalod
Sugá ezen boszút; mélyen talált,
De néked is lelek nyilat, habár
Ennen fiaim szivéből mártom át
Szivedbe.

Margit (jő).

Elment Károly? Te ily sötéten állsz?
Oh halld, talán jó angyalod sugall.
Om. Megint a régi gond — ne üldözz.
Marg. Oh férjem! egy kimondhatatlan érzés
Hozzád kiszt — hagyd Károlyt s a szörnyü esküt!
E roppant ház felettem ingadoz,
Ha erre gondolok —

Om. Szeszély! hiú rém!

Ne félj, nem dől e ház, sőt még erősül
Alapja! im e kis levélke mily új
Szép gyöngye széles birtokimnak.
Halld: Kassa városának hasznait
Imént nekem köté le a király.
Marg. Oh büszke vakság, mely csak birtokot
Hajhász! Jól ismer a csalárd olasz,
S ott ostromol, hol leggyengébb szived.
Kinek gyűjtesz? mikor ten fiaid
Sem vágnak osztakozni a bitorló
Díján, mert a Szabadság szomorog
Fölötte. — Hallgass szómra! e világon
Nines őszintébb — Egykor szeretted,
S méltó becsülnöd annak hamvait,

Ki tisztán hervadott el kebleden :
Hagyd el Károlyt!

Om. Hiában esdekelsz.

Kivette a sors, s bármit hoz, nem ingok.
S te jó szív! válaszs gondjaidnak
Hozzád illó tárgyat — teszem, Domos
Fiad szerelmes, őtet házasítsd. (El).

Margit (egyedül).

Oh élet, élet! mily pusztára égett
Szelid világod, és ha még kitör
Hő szikra, csak bú s inség költi azt.
Mint hat magas fenyű közt a borostyán,
Oly bízva állék hat fiam között,
Volt ahová simúljon agg fejem;
De szétomolva nyugtom őrfala:
Most kél a sors — s viharja elragad.

Domos (jó sebesen).

Anyám! tudod mi történt? egy eset —
Pirúlva mondom — engemet gyaláz —
Dávid toronyba vitetett.

Marg. Toronyba? és miért?

Dom. A pitvaron

Csak most hallék fenszókat váltani —
Én épen akkor érkezém oda,
Midőn atyám haragba gyúlt szemekkel
Bátyámra így dörgött: hah párttűtő!
Börtönbe hát veled!

Marg. Fiam! fiam!

Oh lenne bár első végső csapás!
Dom. E szó elég volt eltalálnom
A villongás okát, s Dávid mögé
Szökvén, karöltve együtt indulánk,
Mivel ha vétkes, én is az vagyok.
A nádor visszaint: „terád, fiam,
A mátká vár“ így szólván elhagyott.
A mátká vár s bátyám tömlőcbe megy!
Anyám, hallottad? mint ha én
Nem érzénék úgy, vagy kimondani
Bátor nem volnék, hogy másképp nem érzek
Mint ő, vagy más derék szabad nemes!

Marg. Atyád mondá, ne vedd sértésül azt.

Dom. De hogy megismerjen, kívánhatom.
Anyám! az élet hajnalszárnyakon

Mosolyg felém: hiven szerettetem —
 Anyám, te értesz s ötet ismered!
 Dicsőbbre nem talál a nap szeme,
 Jobbat nem alkot már a képzelet:
 Még is, ha égbe kap, homályba dönt,
 S elégedést nem adhat teljesen.
 Miért? ez árnyékoldalát ma érzém:
 Mert szép tettektől visszatart.

Marg. Ebben saját szived legyen birád.

Dom. Bátyáim már az ösvényt megtörék,

Én is fogom, s utolsó nem leszek

A hírnek ajkain; de életem

S szerelmem egy, az érdemkoszorút

Csak ettől nyerhetem, s így, jó anyám!

A mátká vár, s fogadjon mint vitézt.

Marg. Szavad rettentő — s még is kellemes,

Célod kárhoznatnám is, menteném is;

Így ketté osztva dül két érzemény,

Utána vonz s egyszersmind eltaszit.

Jó-e vagy rossz, bün-e vagy nem,

Amit cselekszel? — ah édes fiam,

Tanács helyett csak könnyet adhatok.

Dom. Anyám, nézz csak körül Budán, komoly

Redőbe vont arccal hány úr bolyong itt!

Azt vélnéd, fél világ fejökben,

Egy ország vállokon — pedig juhok,

Kiknek ma harmad ízben ad királyt

A róka. Mind harsognak Eljent,

Hogy a parány ész s nagy tüdő kitűnjék.

Lásd, szinte így gondolkodott derék

Bátyám, s azért van a hüsön. De most

Megyek. Légy boldog, jó anyám! magam

Hozám Dávid történetét, nehogy

Csonkítva vagy nagyítva értsd. Miatta

Pedig nyugodt lehetsz — vagy én is osztom

Fogságát, vagy ma még szabad leszen (El).

Margit (egyedül).

Minő ifjak! S mi lesz utóbbi sorsok?

Hatalmas ég! tompítsd el érzetem.

Rákos mezeje.

Középen magas ülések.

Nép, strázsák, Jerus, Tiborc.

Jer. Legalább az üléseket nézzük, mert ha össze-
 gyűlnek, akkor azt mondják: Hátra fickó, úr van itt. Ko-

mám! ti itt vigan éltek, van sok vendég, van mit látni, mit lármázni. Mi Kassán csak úgy élünk mint a medve Pál fordulásakor, ha ily napot látunk, mint ti Budán, becsináljuk a lyukat.

Tib. Ah, az ily vígság sok fohászt csikar ki. Mióta András király meghalt, bitang a mi vagyionunk, életünk; de szólni nem merünk, mert a kard intézi a véleményyt. Jer!

Str. Vissza innen, mert lándzsám félre bök.

Jer. Ne oly tüzesen, földi! ha szemünk nem volna, úgy se néznénk. Kinek az embere vagy?

Str. A nádoré.

Jer. De melyik nádoré? Most annyi a nádor, annyi a király, hogy az ember utóbb is eltéved. — Itt jön egy úr, azt súgja: Ezt kiáltsd! a másik karddal fenyeget, s úgy kér: Amazt éltesd.

Str. Ha eszed van, éltesd akit mondanak, s gondoldj, amit akarsz.

Jer. Te már tudod a csinját, földi! egészen udvari vagy; azért mondd meg legalább, ki fog e magas helyen ülni?

Str. Aki oda való, a király: hogy mindenki lássa a szép fiatal urat, és bele szeressen.

Jer. Mégis nyársoddal fenyegetsz; pedig nekem is van szívem, mely tud szeretni — ha van mit.

Str. A te szivedre majd rá parancsolnak, én az urakat értem, kiknek szólások van a dologhoz. Te csak adj — és búsulj, ha akarsz.

Jer. Helyesen, földi, ha te ma-holnap nem léssz nemes, jele, hogy nem ott szólsz, ahol kell. Hát azon a másik polcon ki ül?

Str. A római követ.

Jer. Hallom, csak együgyü cseri barát volt, és most veres kalapot visel, és királyokat csinál.

Str. Halljátok a kürtöket? Már átjönnek a Dunán. Most ne okoskodjál, hanem tágulj.

Jer. Isten neki, menjünk. Halld, földi, most inkább lennék lándzsád, mint magad, mert messze látnék; de te még sem lennék, mert másnak parancsolsz s magad legnagyobb szolgálja vagy. Jer, álljunk félre. (Elvonulnak).

Záh és Kendi jönnek beszélgetve.

Záh. Apor László helyett?

Kendi. A vajda sokkal

Büszkébb, hogy ott ő hódolást szinezzen,
Ahol gyülöl.

Záh. Fejében unokája,
Aztat kívánná ő Károly helyébe,
De annak vége már: addig halasztá
Dolgát, míg Róma győze.

Kendi. Erdély mellette
Harcol s kivívja igazát; kezében
Még szent Istvánnak koronája, melyet
A gyenge Ottó elhagyott, s a nélkül
Nincs választás, nincsen magyar király.

Záh. Más itt a vélemény. A nap forog,
Az élet véle, s véle a szokás.

Kendi. Mind ez csak méltóság-fitogtatás,
Más semmi.

Záh. Mégis a többségre hat.

Kendi. Te Csák helyett jövél és szólni fogsz?

Záh. Talán igen, talán nem; én csak egy hang
Vagyok, s minő csekély az annyihoz!

Kendi. Halld, jönnek már. (Félre állnak).

Kürtszó. Elöl jönnek *lándzsások, nemesség, főispánok, zászlós urak, Omodé, Domos, Ugrin, Borsa, papság, János nyitrai püspök; Tamás egri püspök; Gentilis, jobbján Károly, Drugeth*; végre *udvarnokok, ijászok* jönnek.

Tam. Az ég urának hála és dicsőség,
Hogy éjjelünk deríteni tégedet
Vezérle hozzánk, bölcs Gentilis!
Ügyünket intézd el szent ihletésed
Szerint. — Tisztos papság, dicső
Zászlós urak, nemes vitézi rend!
Az új század veszélyt készít reánk,
Nincsen hatalmas kéz, mely védene
A pártosság dühös hullámai
Ellen, nincsen fő, mely büszkén teremtvé,
Új díszet övedzne sülyedő hazánkra!
S ím a világot üdvözítő szent
Anyánk szelíden nyújt segédkezet:
Azért halljátok Róma szent szavát.
Ján. Nyolc véres év tünt el, s még sincs király;
Ez légyen hát vég úrtalan napunk.
Elhúnyt Árpádnak férfi ága,
De él egy új ág Mária, ötödik
István király leánya vériből:
Ím Károly az, Mária unokája,
Két hős vérnek gyümölcse, két

Magas háznak ragyogló csillaga!
 Válaszszuk öt urunkká, honfiak!
 Méltóbbat a jelen kor nem mutat.
Kendi. E választásnak ellenmondok én
 Apor László erdélyi vajd'uram
 Nevében. (Zúgás a főrendek közt).
Több szavak. Halljuk, halljuk ötet!
Kendi. István király urunknak Katalin
 Idösb leánya volt, és így a thrónus
 Az ő unokáit illeti:

S ez Dragutin László, nemes vitéz,
 Kinek hódol most is még Szervia.
Ján. Mária negyedik László után
 Mindjárt e földet nyerte örökül,
 S Martell fiát mind Róma, mind több
 Egyházi és világi rend királynak
 Elfogadá, és Károly így igaz

S törvényes birtokát kívánja csak.
Kendi. Még akkor Endre élt, dicső emlékü
 Arpádnak férfi sarja, és az ország
 Öt választá: Martellt nem ismeré.

Ján. Egy megvett pártnak volt ő csak feje.

Kendi. Ti egybegyült rendek! ti szóljatok!
 Igaz királyunk volt-e Endre, vagy
 Törvénytelen?

Mindnyájan. Mi választottuk öt,
 Királyunk volt, igaz királyunk.

Záh. Ha így van — és így volt — én ellene
 Mondok Mária unokáinak

Trencsényi gróf Csák Máténak nevében.

Ján. Csák zendítő, ne hallgassunk reá.

Záh. Ki tiltja itt a szót? s mely hazafi

Tagadná meg fülét Trencsényitől?

Mindnyájan. Halljuk Trencsényit! halljuk!

Záh. Igazságot kérek, nem kedvezést,

S gyors tettet a megismerés után.

Miért megyünk mi Istvánig, midőn

Erzsébet él, elhúnyt András leánya?

Ki volna oly hálátlan, oly merész,

Elfogni tőle ősi birtokát,

Amelyet néki vér, törvény s az ég

Adott? Ne döfjük min szivünkbe a tört!

Önkényt ne üzzünk, hogy később az önkény

Elágoztan ne dülja életünket.

Többen a rendek közül.

Való amit mondott: Erzsébet éljen!

Om. Magyarok! ti egybe gyűltetek szabad

Tetszés szerint királyt választani:

Királyt mondom, férfit, nem gyenge szüzet.

Mely férfiú, ha még e névre méltó,

Mely férfi, kérdem, türhet asszonyi

Kormányt? Ki türje bolygó kényeit,

Ki érdemet tipró szeszélyeit?

Csatákban nőtt s erősült nemzetünk,

Igy ismer a világ — most elpuhultan

Egy szüz miatt áldozzuk fel hirünket?

Nézzétek Károlyt! mily dicsőbb alakban,

Tünik föl a király! Mint rózsaszőnyeg

Alatt nyugvó oroszlán, ifjusága

Bájleple alatt úgy szúnyad a vitézi

Erő, s nyílt homlokán mi szépen

Mosolyg felénk egy fényesebb jövendő!

Frigyül nyerendjük Nápolyt övele:

Erzsébet csak zavart hoz s gyöngülést.

Ugr. Nem kell asszonykirály! és nem vitéz,

Ki azt ohajt! azért kiáltom: Éljen

Károly!

Mindny. Éljen! nem kell asszonykirály!

Ján. Gentilis szól: halljuk meg Rómát, halljuk!

Gent. Örömmel ismerem meg a magyart

Ezen vonásban, mely nagygyá teszi.

Mióta e szép hont nyerétek

S a szent kereszt sugára üdvözít:

Nem volt Rómának kedvesebb fia.

Hány jó királyt adott! kettőt közülök

Most is főhajtva tisztel a világ.

Hálás szívvel megismerék azt

Óseitek, s minden ügygyel biztosan

Rómához, mint védatyjokhoz simúltak.

Érzé ezt első hitszerzőtök István,

S e koronát s országot egyedül

A pápától kívánta elfogadni.

Hiszem s reménylem, egy sincs köztetek,

Ki e nagy példához ne lenne hű;

Azért vegyétek új királytokat

Ismét a pápától: ezt hirdeti

Áldása és parancsa általam.

Záh. Miért jövének? Nincs itten már szabad

Választás? itt parancs uralkodik?
 Minek gyűlés, minek tanács? ha már
 Ki van nevezve a király?
 Mért vesszszük örvíül a törvényt, ha nincs
 Szavunk hozzá? Ez önkény, s láncra hajt.
 (Zúgás.)

Sokan a vendek közül.

Mienk a választás, parancsra mi
 Nem hajlunk: így nekünk nem kell király.
Gent. Önkényről szó hogyan lehet, midőn
 Én csak mint Róma meghatalmazott
 Tanúja állok itt? s a pápa
 Részvételét jövék hirdetni csak;
 Ti szabadon s függetlenül vegyétek
 A választott királyt, így én
 Szabad kívánságtok szerint magas
 Székébe ültetem, hogy rendületlen
 Álljon végzéstek és az ország
 Nyugalma.

Om. Éljen Károly!

Valamennyi. Éljen! éljen!

Kár. Ilyen nemes szabad nemzet között
 Fentebb célokra ébred lelkem is,
 S bár ifju még, erőt érzek magamban,
 Karunkhoz kötni a szerencsét,
 S a nagy-, dicsőre küzdni véletek.
 Hűségtekért felel nagy lelketek,
 Hűségemért felel dagadt szívem,
 Mely tiszta lánggal ég felétek.
Több szózat. Emeljük őt fel!

Mások. Esküdjünk hűséget!

Domos (előlép).

Sajnálva kell látnom, miként hevültök
 Egy ifjunak mézes fondor szavára;
 Halljátok hát tőlem szegyénteket!
 Tudom, nagy része már az itt ülőknek
 Nápolynak rég elbérelé magát,
 S kártékonyan mosolyg a többire,
 Ki lánc alól szabadságot kiált,
 S fonákul ön ügyét tiporja —
Ján. Ez káromlás! halljátok, honfiak?
Dom. Vedd úgy, amint tetszik, de én kimondom,
 Hogy ez szemfényvesztés, rút visszaélés

A törvénynyel! sajnós bár, hogy nekem
Kell mondanom — de akiben
Hajdanszabadság lángol, ellenáll!
(Nagy zaj a *rendek* közt, *Domos*hoz tolongnak).
Tam. Dicső egek! mit nem mer a balúl
Vezérlett ifjuság!

Dom. Ha napjaim
Számát csekélyled, kardomat vetem
Hozzá, így majd elégled, úgy hiszem.
Tam. Hogyan? te kardot mersz említeni
E tisztos körben?

Többen a rendek közül. Pártütő!
Halált a sértőnek! vágjátok össze!
Margit (a nép közül előrohan)
Megálljatok! Csak keblemen keresztül
Juthatok életéhez! Én szülém őt,
Én védem őt. — Fiam! fiam! hová
Ragad tüzed? — Megtörtént, amit oly
Rettegve sejték!

Dom. Hagyj, anyám!
Hadd essék egyre száz, így öljenek!
Hadd koronázzák így e nagy napot.
Marg. Bocsánatot, vitéz urak! habár
Vadon kitört szabadságérezete
Felülhabzá az illendő határt —
Dom. Ne kérj, anyám! Dávid börtönben ül!
Om. Nyúgodjatok, vitéz *rendek*! Miként is
Gyúlhatni ilyen hang felett haragra?
Az én hibám ez, mert korán adék
Éles játékot a fiú kezébe.

Kár. Rossz példa téveszté el ötet,
Ezért tőlünk legyen bocsánat.
Dom. Bocsáss ott, hol rettegnék tőled: én nem.
Om. Hah gyermek! azt véled, nincs zabolám?

(*Domos* kardját ketté törí)

Itt fekszik nagy vitézséged jele,
S most távozz, becstelen! s úgy jőj előmbe
Megint, ha megbántott királyodért
Szép érdemet szerepsz. — Asszony! kisérd
Haza: ez gyümölcse vak szerelmednek.
Dom. Atyám! te nékem kardot s életet
Adál: mind a kettőt magad töröd el.
Légy boldog! s bár atyátlan távozom,
Másutt talállok én kardot magamnak.

Ugrin Domoshoz járulván.

Hedvig jegygyűrűjét viseld örök
Emléki, hogy mikor rá nézsz, szived
Mindég új kinban égjen: ezzel őt is
Elvesztéd.

Dom. Ah anyám!

Marg. Jer, jer fiam!

Bár eltaszít kemény atyád, keblétől,
Szülőd hiven veled marad (El fiával).

Om. Ne hagyjuk gondolatlan gyermeki
Tett által szünni méltó örömist.

Éljen Károly! én első hódolok.

Valam. Igaz királyunk éljen! Károly éljen!

Gent. Uristen! téged dicsérünk! Amen.

Jer. Én eleget láttam és tudok. Jer, koma! zsebben
a tanács, bolond a nép, könny az áldomás (El).
Míg a rendek Károlyhoz tolakodnak őt felemelni, a kár-
pit lefordúl.

IV. Az Élet korai.

1821.

Gyöngén ringatva jó anyánk ölében
Vigan kezdjük létünk szép hajnalát;
A játszi gyermekség bájos körében
Csókoljuk a jelenlét angyalát;
A kétes távolnak sötét ürében
Hiú fényt ködbe vont szemünk nem lát;
S könnyű habok között lebegve létünk,
Minden bájképnek oltárt díszesítünk.

Minden kelő nap üdvezlő sugára
Akkor vidám örömpre teget,
S ártatlan lépteink minden nyomára
Édes megnyugvás rózsát hinteget;
A játékhely fő vágyaink határa,
Csalárdul egy remény se hiteget;
Mély sírok halmain mosolygva állunk,
S legkisebb tárgyban nyílt eget találunk.

A bimbó fejledez, s reményvirága
Egy új élet meleg karjába dül;

A zsenge kornak tiszta boldogsága
 Szép álmok özönébe szenderül;
 Szorúlt melyünknek ébredő világa
 Fenlángol, s új világokat kerül;
 A hős hajdankor telt szívünk felé leng,
 S a nagy- s dicsőre lelkesülten éleng.

Szük már az ősi ház, tovább repülni
 Vágytan vágy a fellengő ifju tűz,
 Kiesb virány látszik felénk derülni,
 Hol majd egy szép tündér jobbára fűz,
 Kivel dühös vihar közé merülni
 Feszül keblünk, a gerjedő, a szűz;
 Mienk a föld, mienk egész teremtmény,
 S tettekre szólít egy hizelkedő fény.

Künn a zavarban küzdő szenvedélyek
 Gyújtják szívünk magas célokra már,
 Bizonytalan tárgyért hevül a lélek,
 A forró képzelet csapongva jár,
 S míg szunnyadoznak a nemesb tökélyek,
 S a lángéró tisztább formára vár,
 A föld határin túl szállong az elme,
 S ábrándvilágba kél öröm- s gyötrelme.

S bibor felhőkön, mint a szép Auróra,
 Jön egy istenné, s kéjmalasztjait
 Lehelve a szorúlt ábrándozóra,
 Intézi a vad tűznek árjait;
 Nem földi kényeket nyújt minden óra,
 S egy bájalakra fűzi álmait,
 És pharusként a vándor éjjelében,
 Szelíden fénylik hullámzó melyében.

Ott áll az ifju! s tiszta hódolatja
 Szerelmet vall s érzésre olvadoz,
 A viszonzláng őt istenné avatja,
 Midőn a hív karjába' ringadoz;
 Egy pontra gyűlt az élet foglalatja,
 Az ösztönzaj csak élvre lobbadoz;
 Míg összefort lényök Hymen szavára
 Egész édenyönyört egy percbe zára.

Kedves láncokra fűzve a siriglan
 Korunk repül, s a szív magába tér,
 Az ifjuság szeszélyes álma illan,
 S a gondpályán lassúdan húl a vér,
 Férfjúlt erőnk valót ölel busítlan,
 S a hulladó virág gyümölesöt ér.
 Szent tartozások tenni kényszerítnek,
 S a férjnek szűk, de szebb határt kerítnek.

Midőn hazáját rabbilincs fenyíti,
 Böszült érzéssel harcmezőre száll ;
 A szép szabadság hőslánggal hevíti,
 Körüldörögje bár ezer halál.
 Nem csügged, s honvéd tisztét teljesíti
 Míg győz, vagy teshalmok közt sirt talál ;
 A jobb utókortól reménylve bérét,
 A nyert borostyánon kiontja vérét.

Mint a szirt, megvíván a vész dühével,
 Elzúzza óceán dagályait :
 A férfi érc pajzsként erős melyével
 Enyelgi a sors csapdozásait.
 Épít, munkál, gyűjt, kockáz életével,
 S a közjóért áldozza napjait ;
 Szép hölgyén, magzatin, s baráti szíven
 Függs boldogsága s léti célja híven.

Most a lángész teremtő ihletése
 Ösvényt lobbant setét homályokon ;
 Min eddig jós lelkünk csak sejtve kése,
 Fénynyé villant a büszke homlokon ;
 Mindenható elménk istenkedése
 Ég- s földbe hat, mint az, kivel rokon,
 S buvárnyilai a lét titkába vágnak,
 Vezér szövétnekül az ész s világnak.

E pályán lep meg éltünk alkonyatja,
 Halántékunk télszinbe öltözik,
 A gyors idő tűzünket oltogatja,
 Világunk bús homályba költözik ;
 Kiélt keblünk a múlt hamvát mutatja,
 Komoly szemünk csak sírba ütközik.

S mit egykor a szív oly imádva kére,
Most díztelen hull a való jegére.

Kivál az elme bolygó képzetéből,
S a fáradtnak magány nyújt gyámkezet,
Mely a világnak zajló tengeréből
A béke csendes partjához vezet.
S szelíd malaszttal a távol ködéből
Sugárzik át a szép emlékezet:
S mint hold csillámi a folyón remegnek,
Lelkén úgy reszket a borúlt öregnek.

Csendes hajléka árnyékos körében
Elandalog, mint élte reggelén;
Szebb lét reménye hitté vál szívében,
Győz a mulandóság vad éjjelén,
És megnyugodva sorsa végzetében
Elalszik békén a szerelm ölen.
Kidől; s más vándor lép üres nyomára,
S az esti szellő játszva leng porára.

V. Lantos Szerelme.

1822.

Nem földi ösztön, mely magát emészti,
S célnál is kétkedő homályba dől,
A szívet birtok közt új vágyra készíti
S mérget ráz ön virági kelyhiből,
A bút komordan akkor is tenyésztí,
Ha rég kivált kísértő fényiből,
S nem-hű karral, mit egykor fenn ígére,
Mirigy tüzzel sujt a küzdő sebére;

Nem játszi kény, mely a port vonszogatja,
S hiú gőzén vakon csügg a közlét:
A szép- s nagynak felséges hódolatja
Erinti a lantos meleg keblét;
Diesón mereng jós lelke villanatja,
S áttörve a jelen ködéjjet,
Az égi szüz bájtegzét nyújtja néki,
S tavaszt lihegnek lelkesült vidéki.

Mosolygva tűn fel kedves ideálja,
 S érzelmi lágy körében szentesül;
 Szelíd néztén az ég nyíltát csodálja,
 S édes titkának jegyzi frígyesül.
 Tisztább tetőkre nyúl a rózsapálya,
 S ezer vidám alakkal népesül.
 S imádtan a hivat, kiért hevüle,
 Kies virányokon lebdes körüle.

Örömhitté vált gyermek bizodalma
 Szívét örök malaszttal élteti.
 Szeret: habár a sors kemény tilalma
 A drága lényt kerülni kényteti.
 Önáldozása lesz csendes jutalma,
 Melyet forrón ahítva képzeti
 Minden kis tárgyra tündérszint fuvalnak,
 S dicsét vallják a lelki diadalnak.

S mit a kebel mély rejtekébe zára,
 Reszketve kél a lantnak húrjain:
 Szent lángban tévedez reménysugára
 Az érzemény titkos hullámain.
 Andalgva néz fel távol csillagára
 S felleng a dal kéjelgő szárnyain,
 S míg erdőt berket tölt zengése bája,
 Édes megnyugvás ömledez reája.

Egy kép körül édelg a biztos ének,
 S rokon szívhez simúlva hangjai,
 Szerény tanúit gyöngéd érzetének
 Viszonzva lengetik honpartjai;
 S felette bár sötét felhők gyülének,
 Lezúgnak a vad kor viharjai.
 Merészen áll a fergeteg dühében:
 Kezébe' lant, szerelme lángmelyében.

S amit teremtve áradó hevére
 Kegyajkin a képzés lehelt vala,
 Merész iránya érdemcélhoz ére,
 S vigan dereng a szépnek hajnala:
 Nem vágy azért fénykoszorút fejére;
 Nem ő, a kedves éljen általa,
 Mint istennéje a késő időnek:
 Felejtett sírján bár moh s tüske nőnek.

VI. Honvágy. ¹

Sötét olajfák illatos hüsében
 Ül a bús vándor, könny ragyog szemében,
 S mélyen sohajtva vissza-visszanéz!
 Kedves hazája tűn fel képzetében,
 Hajlékát véli a távol ködében,
 S örömrészketve nyúl felé a kéz.

Az esti szellő honnyelvét sugallja,
 Szeretti nyájas üdvezlését hallja
 A szép csalódás szellemajkain;
 Ujúlva kél a múltnak égi kéje,
 S vidám alakként lengedez feléje
 A boldog sejtés fellegszárnyain.

Szülőföldéig terjed láthatára,
 S békén mosolygva csendes alkonyára
 Édes felejtés karján ringadoz;
 S mint egykor ősi háza szűk körében,
 Első vágyási lobbadó hevében
 Könnyült kebellet ífjan álmadoz.

De ah! sietve tündérképe illan,
 Midőn a déli nap halmára villan,
 S dicső felséggel a nagy térre száll;
 Fennérzi most, mily messze szép hazája!
 S bár itt szelídebb ég lehell reája,
 A sínlő szív nyugpontra nem talál.

Örök tavasz bár zöldell itt körülé;
 Ott a természet téli gyászra düle,
 S hegy völgyet zord fagy, zúz, köd, hó tetéz:
 De ott szabad! s a gazdaglét öléből,
 A földi szépnak büszke lakhelyéből
 Vadon berkére vissza-visszanéz!

Megy a bus vándor sorsa végzetében;
 De él hazája bánatos melyében,
 S andalgván meg-megáll minden fokon;

¹ Egy olaszországi bujdosásban írt elegia átdolgozása 1822.

Keservit tördelt hangokon kiönti,
Keletről térő felhőket köszönti,
S elszenderül moh-lepte sírokon.

Borongva járdal kérkedő vidékin,
A régi nagy kor roppant omladékin,
Hol minden honni hőst előidéz,
Kik tettikért bár nem nyertek magas bért,
Bér nélkül tudtak halni a hazáért:
Azon dicsőkre vissza-visszanéz.

Az élet telje bár gyönyörre inti,
S biztatva útját friss rózsákkal hinti,
Kényén röpítve ösztönárjait:
De túlebegve hont-esdő reménye,
A külföld minden bájos tüneménye
Nem oltja lelke csendes vágyait.

Szakaszt is néha kellemes virágot,
Csak félig érez minden boldogságot,
Nyíltában hervad minden élmény;
Szelíd hűségért lángol indulatja:
Mi itt magát lágy készséggel mutatja,
Muló hab, színlett kegy, csalóka fény.

S tovább-tovább megy, míg a célhoz ére,
Hol mind az, mit hajdan fellengve kére,
Édes valóra létesülni kész.
Bár a szerencse nyílt ölébe zárja,
S körülündöklő a hír csillagárja,
Míg szíve ver, csak vissza-visszanéz.

VII. Vigasztaló dal. ¹

„Mindent fontolva tégy,
Kevésből sokat végy“
A bölcsök ezt hirdetik.
De ha mind e mellett
Szándékosd füstté lett,
Még több, ügyed nevetik:

¹ Impromptó, egy elvesztett fogadás következtében.

Mit téssz, boldogtalan?
 Zokogni untalan
 Az erőshöz nem illik.
 Az ember egyszer él,
 Ki tudja mit cserél,
 Ha szűk hantja megnyilik?
 Itt a pohár! itt a bor!
 Vigasztal ez mindenkor,
 Ez megvívja sorsodat,
 Igyál s felejtsd gondodat.

„A szerelem vad tűz,
 Súlyos igára fűz“
 Ősz tudósok így szólnak.
 De ha mind e mellett
 Szív s lélek rabbá lett,
 S egy kedvesnek hódolnak:
 Mit téssz, reménytelen?
 Ha széped kegytelen
 S szíved el nem fogadja?
 Vagy ha szeret is bár,
 De sors tőle elzár,
 S messze földre ragadja?
 Itt a pohár! itt a bor!
 Vigasztal ez mindenkor,
 Igyál s nyugtasd szívedet,
 S éltesd buzgón hívedet.

„Tanulj gazdálkodni,
 És fogsz gyarapodni“
 Így kérkedik a gazdag.
 De ha mind e mellett
 Erszényed üres lett
 S nem kél ki a vetett mag:
 Mit téssz, boldogtalan?
 Fáradni hasztalan
 Kinnal teljes multság.
 Pénz a kor istene,
 Ki törhet ellene?
 Így volt, így lesz a világ.
 Itt a pohár! itt a bor!
 Vigasztal ez mindenkor,
 Igyál s tágúl kebeled!
 Ezt kincsesel föl nem leled.

„Légy bátor, győzni fogsz,
 S dicsőségben ragyogsz!“
 Író s vitéz így kiált.
 De ha mind e mellett
 Koszorúd másé lett,
 S édes Músád tovább szállt:
 Mit téssz? bús panaszlás,
 Köny, kérelem nem más!
 Ezt jobb lélek megveti;
 Mint félénk csatázót,
 Gondolat-vadászót
 Minden szél eltemeti.
 Itt a pohár! itt a bor!
 Vigasztal ez mindenkor,
 Igyál, míg tüze meghat,
 S lesz bátorság s gondolat.

VIII. Mohács.

Hösvértől pirosult gyásztér! sóhajtva köszöntlek,
 Nemzeti nagylétünk nagy temetője Mohács!
 Hollószárnyaival lebegett a zordon Enyészet,
 S pusztító erejét rád viharozta dühe,
 S vad diadalma jelét robogó villámival itten
 Honni vitéz seregink holttetemikre süté.
 Tomori! büszke vezér! mért hagytad el érseki széked?
 Nem halt volna hazánk dísze virága veled.
 Harc tüze lángítá bizton viadalra kikelted,
 S érted mennyi dicsők estenek áldozatul!
 Szűk vala egy ország! be kicsiny most néma lakásod;
 Tárogatód megszűnt, rozsdá emészti vasad.
 Nyugodj! rajtad üzé dölyfét a csalfa szerencse;
 A békítő sír enyhe takarja porod.
 Hány fiatal szívet, tele sok szép földi reménnyel
 Sujta le kegytelen itt a riadó csatavész!
 Élte kies tavaszán kora sirt hány ifju találá,
 Kit nem rég az öröm lágy öle ringata még!
 Díztelen itt fekszik, deli termete összerutítva,
 Száguldó paripák vas szegű körmök alatt.
 Szőghaja fürteivel nem játszik kedvese többé,
 Vér- s tapadó portól elmerevedtek azok.
 Hasztalan áll az uton váró hive friss koszorúval,
 Nem jön-e bajnoka még, félve reménylve vigyáz:

Hogyha levél zördül, őt sejteti véle szerelme,
 Néz, piheg, arca tüzel, s keble feszülve haboz.
 Ah! de hiába tekint a távol lenge ködébe:
 Elmarad a kedvelt, s érzete bűnnek ered.
 Végre megérti Mohács veszedelmét; gyöngye virágként
 Hervad el a szép szűz néma keserve között.
 Sírja felett enyeleg suttogva az alkonyi szellő,
 S a hűség csendes angyala őrzi porát.
 Mennyi nemes bajnok, méltó sok századot élni,
 Fénytelen itt szűnyad s kő se mutatja helyét!
 Osi szabadságért harcolt bár férfi karokkal,
 Rendzavaró hévvel vérbe füresztve vasát,
 Ámde hol olyan erős, kit meg nem dönt sok ezer kar?
 Testhalmok közepett küzd, noha élte szakad.
 Sinli szokott terhét tüzménje, nyikogva kapar, vág,
 Rugdal, rázza fejét, hosszú sörénye lobog,
 Elszáguld, haza tér, s így hírlí vitéz ura hűnytát,
 Kit repedő szívvel hölgye zokogva sirat;
 S míg sűrű könnye apad, ő is hű férje után hal,
 S a kiürült háznak csak dőledéke marad.
 A tölgy, mely zivatar közt annyiszor álla kevélyen,
 Döltében virul ágait így temeti.
 Hány bajnok hala így, de csak a boldog leli bérét,
 A meggyőzöttnek csillaga véle tűnik.
 Így hamvadtak el ők alacsony moh-lepte gödörben;
 S a feledékenység éje borítja nevök.
 Hantra dül a pásztor s füttyörészve legelteti nyáját,
 És nem tudja, kinek hőspora nyugszik alatt:
 Titkon még is eped, szomorú dalt zengedez ajka:
 A hős árnyékok csendesen ihletik őt.
 A csatasíkon mély borulattal ballag az útas,
 Elgondolva minő kétes az emberi sors;
 Néz, és elkomorúl, s lesütött szemmel halad ismét,
 Fel pattant sebeit belseje érzi maga.
 Ott, hol az esti sugár gőzfátyolt nyugtat az éren,
 Mintha fődözgetné, hogy ne tekintse szemünk:
 Ott vergőde Lajos, rettentő sorsu királyunk,
 Súlyedező lova érc hímzetü terhe alatt.
 Hasztalanúl terjeszti kezét, nincs, nincs ki segítse!
 Bajnoki elhulltak, nincs ki feloldja szegényt!
 Tátogat a mélység, aranyos páncélja fakó lesz,
 S összezuzott testét hab fedi s barna iszap.
 Ekként halni kinos! s kegyalak! neked életed így tűnt
 Veszteden a magyar ég napja sokára leszállt.

Ífju valál, örvényt nem sejtven szörnyen adózál;
 Szendergő porodat béke lebegje körül!
 Hajh s ezt visszavonás okozá mind, s durva irigység:
 Egységünk törten törve, hanyatla erőnk.
 A sorvasztó lánc így készülé árva hazánkra;
 Nem! nem az ellenség, ön fia vágta sebet.
 Gyász emlékű vidék! mi sok inség kútfeje lettél:
 Párolgó mezeid bánatos oszlopa ez.
 Nagygyá lett Szolimán gógét Buda ormai nyögték,
 S kénye vadon dúltán annyi vizzályra jutánk.
 Hány szüz fonnyada el zsarlónk buja karjain ekkor,
 S a Duna szöke vizén hány rabok úsztak alá!
 Birtok nem vala már, idegen lett a magyar otthon,
 Félhold kérkede szét városi tornyaitól — —
 El! ti komoly képek! ti sötétség rajzati, félre;
 Új nap fényle reánk annyi veszélyek után.
 Él magyar, áll Buda még! a múlt csak példa legyen most,
 S égve honért bizton nézzen előre szemünk.
 És te virúlj, gyásztér! a béke malasztos ölében:
 zmeti nagylétünk hajdani sírja Mohács.

IX. Elte romános költemény töredéke.

1825.

I.

A sötétlő véres kard
 Síkra inti a magyart,
 S a királynak jelszavára
 Száguld honja oltalmára.
 Mindenütt már fegyver csillog,
 Páncél, dárda, lándzsa villog;
 A nemesség lóra pattan,
 S bátran a törökre csattan,
 Aki, dúlva telkeit,
 Láncra fűzi híveit.

Hol Moravnak szöke árja
 Nissza téreit bejárja,
 Ott tanyáz az ellenhad;
 Onnan csap be népzsarolva,
 Szüzet, ifjat elrabolva —
 Arra robban el Hunyad.

II.

Büszkén fénylik már a félhold
 A magyar sereg felé,
 Mely a tarral vívni lángolt,
 S bosszucélját fölélé;
 Készen áll az vak dühében,
 Elbizottan erejében,
 S mint közelgő vész morajja,
 Mindég rettentőbb robajja.

Néz Hunyad, s komoly tüzeben
 Harcra inti táborát,
 S végig futva ére sorát
 Győzelem kél nagy lelkében.
 Nem rettentíti őt a nagy szám:
 Kürtöt harsant, pajzsa dörren,
 Harcjelére kardja zörren,
 S elzudúlva mint a villám,
 Tör Murát rab nemzetére,
 S dől, kit egyszer karja ére.
 Hős nyomán röpül magyarja,
 S a pogány rendét zavarja.
 Mint terhes két fellegek
 A forgó széltől zaklatva,
 Vívnek most a seregek
 Bús haraggal, vért izzadva.
 Elbarnúl a nap sugára
 A fakón kelő portúl,
 S a csatázók vad zajára
 Minden szikla elmordúl.
 Száz irányban forganak,
 Fel s alá hullámanak,
 Lándzsa pattog, nyílözön hull,
 A ló horkant, ember jajdúl;
 Száz alakban sujt a vész,
 Itt fő pördül, ottan kéz;
 Vág, öl, ront, tör mindenik,
 Testhalommá nő a sík,
 S az Enyészet zordon váza
 Sorsokat gunyolva rázza.
 Forrtón forr a hare, dühében,
 Messze csöng az éles vas,
 S elbámulva fellengtében
 Néz alá a büszke sas.

III.

Hév dúltán a két bajhadnak
 Hat nehéz órák haladnak,
 S még vitézség és erő
 Nem lőn egymáson nyerő.
 Elborúl Hunyadnak arca,
 Ily soká hogy kétes harca,
 Lángszemébül bosszuszikra
 Szétlővell a csatasíkra.
 „Győzni kiszt hazánk reménye,
 Itt ne hűnyjon hősi fénye!
 Fel, vitézek, új vivásra,
 Most utánam vég csapásra!“
 Így dörög, s zászló kezébe'
 Vágtat a tar sűrűjébe.
 Elszánt népe lelkesítve
 Új erőre s tűzre gyúl,
 S kard-suhintva, nyíl-röpítve
 A vezér után zudúl;
 S elbőszülve, sort szakasztva,
 Vérit ontva, vért fakasztva,
 Testhantokra testet hány,
 Míg nem tágúl a pogány!
 Ez gyéren fut nem sokára
 Éltét bízva gyors lovára
 Merre csak nyilást talál:
 S zászlóit fenlobogtatva,
 S diadalmat harsogatva,
 A győző utána száll.
 Elfoglalva Nissza vára,
 Lángözönben mindenütt,
 S a pogányok vértujára
 Borzasztó világgal sűt.

IV.

Mindég távol- s távolabb hat
 A futamló és üző had,
 S mint nyáresti villanások
 Hévség-szülte kék felbőkön
 Játszadoznak a tetőkön
 Szerte fegyvercsillogások.

Elhangzott a had dörgése,
 A bajtéren csendesség,
 Csak a haldoklók nyögése
 Kél remegve néha még,
 Kik az édes léttől válnak,
 Jégkeblén a zord Halálnak.

Kora váltát szülejétül,
 Váltát édes kedvesétül,
 Itten sínli egy vitéz ;
 Még utolsó pillanattal
 Ama drága földre néz,
 Hol szerelmes indulattal
 Rengve hű karok között
 Kéjrül kéjre röpdözött.
 Hasztalan vív ifjusága
 Megragadja a halál,
 És emléke s boldogsága
 Nem mulandó éjbe száll.

Ott egy bajnok a fővényen :
 És magát, sebzett agyában,
 Véelve még a büszke ménen,
 Levegőt vág s elhúnytában
 Tág kebellet, szív-feszülten,
 Vérkedvében elmerülten
 Felszökik, s örömkacajjal
 „Győztünk ! győztünk !“ harsog, s meghal.

Itt egy durva harc magzatja
 Hörgő ellenét szaggatja,
 Vég erővel kardot kap,
 S még annak szívéhez csap ;
 Most imádság, majd szitok dül
 Sebtől tátogó melyébül,
 Míg elhúny lélekezete,
 S vérbe fülád élete.

Honja bátor védletében
 Vég percén ott áll egy hős ;
 De a hit szelid ölében
 Lelke most is még erős :
 Tetteit keresztülfutja,
 Tisztét teljesítve tudja,
 S így nyugott szent végzetén ;
 S mint a szálló nap sugára
 Lebben szét a földi pára
 A dicsőnek életén.

Mély porágyon elterülve
 Látni így a hőseket,
 Üldözések lángja hülve,
 Most örökre békesülve
 Egy föld iszsza véreket.

V.

Merre Haemus kék ormával
 S köd-leplezte homlokával
 A magas felhőkbe nyúl,
 S néztit messze földre hányja,
 Arra száll a harc iránya
 S mindég távolabb vonúl.
 S most az erdők sűrűjébe,
 A barlangok éjjelébe
 Rejtezett bolgári nép
 Ismét a szabadba lép,
 S részint visszatér lakába,
 Melyet épen hagyta el,
 S most pusztán s hamyadva lel;
 Sok tódul a had nyomába,
 Hol piroslík még a vér,
 S földet vagy segédet kér:
 Kit szelidebb érzet
 S embertársa szenvedése,
 Kit méltatlan díj nyérése,
 Zsákmány s martalék vezet.

VI.

Közepén a bús piarnak,
 Legdühösb helyén a harcnak,
 Hintve annyi hült tetemmel
 Tarkán egy halom tűnik fel,
 Hol a nap sorsát intézve,
 Harcistenként szerte nézve,
 Fél világot tartva válla,
 Nagy Hunyad nem régen álla.
 Most felül a holtakon
 Kikre mérge csattogott,
 Egy szép ifju fekszik ott;

Mint vitézi hamvakon
 A leroskadt emlékkő,
 Még dőlteb n is dicső.
 Nyílt sebén patazkik vére,
 Kőd borúlt vidám szemére,
 Elzsibbadt érzéke már,
 Ífju lelke késik bár;
 Még liheg mélyen, halkan,
 Még erében élet van.
 T o r d a ez, kit a dicsőség
 S halhatatlan hősi tett,
 Melyért a nagy szív s erős ég,
 Harcveszélybe kisztetett,
 S mint zászlósa a vezérnek
 Megfelelt a bajnokvérnek,
 Melyből fényre származott,
 Melyre új dísz bokrozott.
 Ott a halmon hű melyével
 A hegyes tört ő fogá fel,
 Melyet orzó gyilkos kéz
 Oldalast Hunyadra sujta,
 Amidőn az ostromvész
 Mindent vég esapásra gyújta,
 S Izsa bég döllyfős tüzének,
 Vad rohantú fegyverének
 Győzni a szerencse ott
 Csak muló reményt adott.
 A roppant Egész, szemében,
 Elmerülve nagy tisztében
 A vezér nem látja őt,
 A miatta vérezőt;
 S néma bár, de szép tettével,
 Torda holt gyanánt maradt el.

Messze téren tétova
 Száll s nyerit délceg lova,
 Majd megáll s néz fül-hegyezve,
 Kedves terhit kémledezve,
 S őt nem hallva szózatán
 Száguld a küzdők után.

VII.

Esti bíbortűzben égnek
 Erdős bérci a vidéknek,

S a nap válva nagy körétől
 Csendes felségben leszáll,
 S hegy, völgy fosztva lángszínétől
 Kékellő homályban áll.
 Édes illattal tele
 Kél az alkony hűs szele,
 És enyhítő lengzetében
 Reszket a lomb és zörög,
 S a patak, sebes lejtében
 Most vidámabban csörög.
 Harmatgyöngyök fényledeznek
 Rengő zöld fűszálakon;
 Csüggedt bimbók éledeznek
 A kisült virányokon.
 És a rekkenő melegtől
 Eltikkadt virágkebel
 Csókolgatva langy szelektől
 Kelyhét szebben nyitja fel:
 Mint a szem, mely könnyüjében
 Erző szív után tekint,
 És a részvét lágy ölében
 Édes nyugtot lel megint.

VIII.

Holttestek mellől kivéve,
 Ékes nyoszolyára téve,
 Egy magányos lak hűsében,
 Hol csendes nyugalma lön,
 Torda eszméletre jön.
 S mindjárt első érzetében
 Kardhoz kap — de hó kezét fog,
 Mely gyöngén apolva hajlog
 Vas terhét feloldani,
 S nyílt erét elfojtani.
 S ím a bágyadt lámpafénynél,
 Áll egy szép alak fejénél,
 Egy alak, mely bájvonzattal,
 Egyszer látva mint az ég,
 Képzetünkben él mindég;
 És derengő arcúlattal
 Lesve mozdulásait
 Szívja bé vonásait.

Barna fürtje omladozva
 Lengedez hóvállain,
 S leple félig bontakozva
 Reng a szív hullámain.
 Egy fejér sugárnak látszik
 Deli karsu termete,
 Melyen kéjlehelve játszik
 A tavasz víg szellelte.
 S a teremnek ajtajánál
 Egy komor de tisztos ősz áll,
 S hárfát tartva karjain,
 E dal reszket ajkain :

*   *   *

„Kies gyöpön ki fekszik ott
 Homályba tört szemekkel?
 Te vagy bajnok? már elzugott
 A harc, s te még se' kelsz fel?
 Nincs koszorúd szép tettekért?
 Tőlem ne várj szerelmi bért:
 Nyugodj akkor vitézem!
 Inkább halálod nézem;
 S hullámként, melyet hajt a vész,
 Te is majd úgy felejtve léssz.“

„Van koszorúm szép tettekért,
 Mely fényt övez fejemre;
 De tőled várok édes bért,
 És irt égő sebemre.
 Szép szűz, ne félj! a bajnokvér
 Földet mos bár, de édig ér;
 A szerelem e színben
 Lobog a hősi szívben;
 S habár felejtett sírba kél,
 Szerelme, mint szép tette, él.“

IX.

Mintha álom lepte volna,
 Hosszu álom és nehéz,
 S most az ég reá hajolna,
 Torda a szép szűzre néz;

S a csatának mord dühében
 Fendörgött tüzes kebel
 A kegyesnek bájkörében
 Most lekötve szót nem lel.
 Néz, de mint a lét reménye
 Benne újra éledez,
 Akként minden érzeménye
 Szent hálára gerjedez ;
 S bár utóbbi sorsa kétes,
 Mert kevés bolgári szív,
 Volt itt a magyarhoz hív,
 Sebje még is kétszer édes :
 Él Hunyad még, s általa !
 S mint a földet-ébresztette
 Halnálesillag áll felette
 A vidék szép angyala.

X. Karácsonéj.

„Nosza hajdu ! jer vadászni,
 Hajtsd ki a jobbágyokat,
 S vendégimnek hozz estére
 Táncra víg leányokat!“
 „„Úrfi ! úrfi ! a harang szól,
 Szent karácson napja int,
 A jó lélek térdre hullva
 Most az istenhez tekint.““
 „Szent nap ide, szent nap oda,
 Tedd parancsom, gyáva szolga.“

Hajdu elmegy, hajtók jönnek,
 Bús szemökben könny remeg ;
 „Rajta, rajta!“ s száz hahótul
 Harsog zúg a rengeteg.
 A sas víjog, farkas ordít,
 Vad kan röffen s csattogat,
 Szarvas dobban és ropogva
 Szaggat tördel ágokat ;
 De üres zaj: vad nem tűn ki,
 És haragban ég az úrfi.

„Rossz hajtás ez, kezdjük újra,
 Rajta, rajta ! lomha nép !

Lesre hajdu, börtön annak
 Aki csügged s hátra lép! "
 S át hegy-, völgyön, bokron, árkon
 Zajlik a hajtó sereg,
 Nincs oly rejtek, nincs oly sűrű,
 Amelyet ne szállna meg.
 De hiában: vad nem tűn ki,
 S dühben ég, dül, fül az úrfi.

És amint zúg, és amint néz,
 Völgyben majd patakra lel,
 Partján hajlék, és előtte
 Biztosan egy őz legel,
 S angyalképű kised lyányka
 Úgy simítja, úgy örül,
 Életet hoz s oly vígan lejt
 A szelíd állat körül,
 Aki látja mind megindúl,
 De az úrfi fegyverhez nyúl.

Térdin esdik a kis angyal:
 „...Oh ne bántsád jó özemet!
 Téjjel tartja bús anyámat,
 Oly meg inkább engemet.
 Nincs apám, megölte ura,
 Hadd anyámat élni még! "
 Így a lyányka, s kék szemében
 Ártatlan szép lelke ég,
 És mint rózsagyöngy a szirthez,
 Reng fel könnye a vad szívhez.

De fölötte villan a cső,
 S a hív állat porba dül.
 „Kis galamb te! végy anyádnak
 Tég helyett most véribül! "
 Így az úrfi, és kacagva
 Martalékján elrobog,
 És utána vérlángokban
 A hajlék is fellobog;
 Borzasztón söt rémutjára,
 S a rezgő fák sudarára.

Ködbe sülyed a nap fénye,
 Egy szép csillag sem tekint,
 S vissza-vissza téren halmon

Száguld a vadász megint.
 Fel-felröppen a sok varju
 S őt károgva követi;
 Fél a pásztor s nyáját haza
 Más uton terelgeti;
 Majd egy puszta templom alján
 Ily gúnyszó kél szitkos ajkán:

„Oly fejéren mi kacsingat
 Ott felém a fű között?”

„„Úrfi, úrfi! az halálfő,
 Ember egykor s üldözött;
 Tömlöcödbül itt tettük le,
 Éve lesz, mint öngyilkost.”“

„Haha! így nem félti hölgyét,
 S itt hevét lefázza most.”

S hegykén rúg a koponyához:
 „Nosza esont, jer vacsorámhoz.”

Megy s utána a gödörbül
 Tompa, hosszú jaj mordúl,
 És amint megy, a kereszt is
 Tőle búsan elfordúl.
 S mint közelget dús lakához
 A kopó mind úgy vonít,
 Lova rugdal, s vas kakassa
 Háromszor lekukorít.
 De pezseg benn a vendég már,
 S a vidám kedv csak reá vár.

„Föl barátim! csókra, táncra,
 Hadd perdüljön a leány;
 Vig dalunk az évig hasson,
 Van borunk! húzd rá cigány!”

„„Úrfi! úrfi! szent misére
 Csendül ismét a harang!”“

„Hadd konogjon, sokkal édesb
 A pohár- s szerelmi hang.”
 S a ház sarki szinte rengnek,
 Nyalka táncban úgy kerengnek.

Majd leülnek vacsorához,
 Bújdosik a tölt pohár,
 És szilaj kedv- s tombolásban
 Nincs sem mérték, sem határ.

*egy óra
 hogy!*

S ím! éjfél üt, szörnyet csattan
 A szobának ajtaján,
 S a halál fő hempelyeg be,
 Még sírföld meredt haján:
 Kígyó ül sötét szemében,
 S a vendég fut rémültében.

„Még a sírban sincs nyugalmam
 Ahová kétség vetett!
 Gyilkosom te! fölriasztál,
 Halld tőlem hát végzeted':
 Durva ösztön- s kénynek éltél,
 Térj magadba!"" „Nem, nem én!“
 „Istent, embert megvetettél,
 Térj magadba!"" „Nem, nem én!“
 „Jer tehát, int a vég óra,
 Sírbul e csók foglalóra.“"

S undok szörnynyé duzzadozva
 Kénköves lángot lövel,
 Egy-egy mennykő csontütése
 S így tátongva rálehel;
 A bűn fia összeomlik,
 Száz forgó szél csap bele,
 És üvöltve szórja hamvát,
 Baglyoké lesz lakhelye:
 S ott huhogják minden éjjel,
 Ami történt a vad szívvel.

XI. Az álmatlan király.

Sötét az éj, sötét a vár,
 Szép álmok közt a lét enyhül;
 Arany széken gonddal tele
 Csak a király álmatlan ül.

Előtte a nyert korona,
 Melyért eladta álmait,
 S véres tetőn felesküvé
 Az éj undok hatalmait.

Komor mint a sír szelleme :
 Gyorsítaná a rest időt ;
 Erőn bizik, veszélyt gunyol,
 S víg leblek is rettentik őt.

S tünődve míg a zord király
 Belső véstől így hányatik,
 Szelíd hangon s mindég közelb
 Föl a kertből szó hallatik.

Irigy sorsként néz a király :
 Jelenni ott ki merhete ?
 Vigyáz, sötét gyanún eped
 S haragra gyúl vad érzete.

S mint éjjel hús csermelyt keres
 Az őz, a nappal üldözött,
 Oly bizton egy szerelmes párt
 Andalgni lát virág között.

„Hah! minden kény csak a poré,
 S az én párnám gyémánttövis ?
 A legszebb álmot élík ott :
 Ha engem fut, szünjék az is.“

Mond, ívet és nyilat ragad,
 A nyíl suhan, szűz melybe hat,
 Végsőt nyög az, s a gyepre dül
 Halványan mint a hófúvat.

De a kedves fölötte áll,
 Merőn, némán a gyász cserén ;
 Emléke nincs, csak kínja ég,
 S enyészet dül lázadt erén.

S karjára fűzve szép hivét
 Eltér, nyomán vért hagyva csak.
 S a vár fölött a csend közé
 Baglyok, varjúk sivítanak. —

Éjfélt üt, és tört hangokon
 Dal reszket így jajjal vegyest :
 „Alugy, alugy jó kedvesem,
 Ne könnyezz vért, pirosra fest!

Oh szép kebel, fejér kebel!
 Hol bájoló hullámaid?
 Karom ringat; s te most pihensz,
 S nekem hagyád fájdalmaid!“

Vérszomjusan kel a király,
 Midőn hozzá egy ór rohan:
 „Uram, segíts! vad rém kísért,
 Atok, halál szemlángiban.“

S alig mondá, halkan belép,
 Holttestet hozva karjain,
 Egy ifju, szép, de örülés
 Borong szétdúlt vonásain.

„Szelíd lantom szivet nyere,
 Nézd csak mi szép, minő hideg!
 Rejtsd a nyilat, titkon, hamar!
 Sír a Halál, nem sérti meg.“

Az ifju így. De a király
 Reng, fölriad fagy-, lángteli:
 Ön lyánya a kedves halott,
 S lelkét ezer kín tépdeli. —

A két hű szív rég hamvad már,
 De él a zord király buja;
 Insége új, bár fürte ősz:
 S ez a nagy ég nagy bosszuja.

XII. Zuárd.

Nyargal Zuárd az éjben
 Tajtékozó paripán,
 S szelíd érzet, szemében,
 Reng a vitéz ölében
 Egy karesu szép leány.
 Szél kapkod szög hajába,
 Ág és szirt fátyolába.

„Vitéz, mi zúg mögöttünk?
 Bú tépi keblemet.“

„Bátyád zudúl mögöttünk
 Gátolni hű szerelmünk,
 S hí küzdni engemet.“
 „Ah mély börtön lesz sorsom!“
 „Ne félj, segít jó kardom.“

S föleseng a kard, s nyugszik majd.
 A lány zokog s fülel.
 „Vitéz, legyőzted a bajt?
 A fák között ki sóhajt?“
 „Bátyád. Jer hagyjuk el.“
 S tovább tovább vad kéjben
 Nyargal Zuárd az éjben.

„Vitéz, mi zúg mögöttünk?
 Fagy rázza keblemet.“
 „Atyád zudúl mögöttünk,
 Atkozza hű szerelmünk,
 S hí küzdni engemet.“
 „Ah most halál a sorsom.“
 „Ne félj, segít jó kardom.“

S föleseng a kard, s nyugszik majd.
 A lányt kétség űzi:
 „Vitéz, vitéz! ne vivj bajt,
 Atyám a sírba sóhajt,
 S ott lelkem üldözi.“
 S hóként a barna sziklán
 Csügg szótlan hőse karján.

„A nap kel, mátká, nézz föl!
 Megnyílt az ősi vár!“
 De a sötét szemekből
 Zuárdra nem ragyog föl
 Szerelmi bájsugár:
 Hideg s holt a szép mátká:
 Lesujtá atyja átka.

XIII. Népdalok.

1. Rákosi szántó.

Miről apám nagy busan szólt
 Hogy itt hajdan szebb élet volt,

Érzi szívem s felsohajtok,
Amint Rákos téréen szántok.

Hol Mátyás, az igazságos?
Te láttad őt, boldog Rákos!
Tán itt nyargalt hajdanában,
Hol én szántok mostanában.

Mondják, itten vitéz urak
Összegyűltek, tanakodtak;
S ha csatára trombitáltak,
Mint a sasok víni szálltak.

Eltűntek ők: Rákos, te állsz,
Meződön hány embert táplálsz!
Hej de magyart alig látok,
S nehéz szívvel tovább szántok.

Pest Budáról sok nép kijár,
S alig érti nyelvünket már,
Hej! ma-holnap a magyar szó
Ritka mint a fejér holló.

Hűs szél támad onnan felül,
Zúgó szárnyán sötét köd ül;
Tán a por is e szép mezőn
Nemes szívek hamvából jön.

Barna leány a falubul!
Hej ne igyál a Rákosbul!
Magyar esonton foly a vize,
Könnyektül sós annak ize.

Rákos! Rákos! hová lettél?
Szép hiredbül de kiestél!
Fáj szívem, fáj, ha ezt látom,
S hazám földét sírva szántom.

2. Hej csicsergő kis madár...

Legény. Hej csicsergő kis madár,
A szép leány csapodár.

Leány. Ha csapodár jól teszi,
A legény úgy keresi.

Leány. Hej a rózsza tövises,
A szép legény negédes.

Legény. Ha negédes jól teszi,
A leány úgy szereti.

Legény. Hej be csipős a csalán,
Kesereg a szép leány:
Ha kesereg jól teszi,
Amint főzte, úgy eszi.

Leány. Hej savanyú a kökény,
Házasodik a legény:
Ha azt teszi, jól teszi,
Majd utóbb megérezi.

3. Szülőföldem szép határa...

Szülőföldem szép határa,
Meglátlak-e valahára?
Ahol állok, ahol megyek,
Mindenkor csak feléd nézek.

Ha madár jön, tőle kérdem:
Virúlsz-e még szülőföldem?
Azt kérdezem a felhőktől,
Azt a suttogó szellőktől.

De azok nem vigasztalnak,
Bús szívemmel árván hagynak;
Árván élek bús szívemmel,
Mint a fű, mely a sziklán kel.

Kisdéd hajlék, hol születtem,
Hej tőled be távol estem!
Távol estem mint a levél,
Melyet elkap a forgószeél.

4. Mohácsi Dal.

Suhogva mint az esti szél
 Mély gödréből a vitéz kél,
 S mint halvány köd holdvilágnál
 Mohács téren tétova száll.

Néz a pásztor s keresztet hány,
 Kiált a hív kuvasz után,
 A tűz mellé heveredik,
 S múlt időrül töprenkedik.

„Hej itt egykor e gyepe felett
 Sötétpiros harmat esett;
 Fű virág busan lehajlott,
 S magyar szívből friss vért ivott.

Sok legény jött nyalka lovon
 Győzni a vad büszke taron,
 Lová eldült, maga fejér,
 Néma, hideg, mint őszi dér.

De a mátká honn könnyezett,
 Vig dal között kört nem lejtett,
 Várja, de csak halálmadár
 Hozza hírét, hogy nem él már.

Csele patak! iszapodban
 Királyi nagy temető van,
 Azért is oly sárga vized,
 Oszlopod gőz, átkos neved.

Csontba akad s hortyog a lo,
 Meg-megesorbul kasza, sarló,
 A leány fél, s bármi begyes,
 Oltalmára legényt keres. —

Ne félj, rózsám, szebb idő jár,
 Dunánk rabot nem hord immár,
 S újra díszlik Mohács táján
 Magyar legény, magyar leány.“

5. Most j e r h o z z á m . . .

Most j e r h o z z á m
 Édes rózsám!
 Nincsen itthonn
 Néném asszony,
 Darálni van
 A faluban;
 Mert ha itt lel
 Agyon perel,
 Dörög morog,
 Ireg forog,
 Nyelve pereg
 Mint a kerek,
 Pitteg pattog,
 Csitteg csattog,
 Szót nem enged,
 Míg elreked.
 Most j e r k e d v e s,
 Senki nem les;
 Adok csókot
 Akár ha tot,
 Aztán tagulj,
 S e l n e á r u l j:
 De — e l v é g y á m,
 Édes rózsám!

6. M o n d d s z a n e k e m . . .

Mondd s z a n e k e m, rózsám-adta,
 Van-e kez e d o l y a n,
 A m e l y n e m c s a k ö l e l n i t u d,
 D e j á r t a s d o l o g b a n ?
 „Van kez e m m e l y a h á z k ö r ü l
 T u d m u n k á t t a l á l n i,
 J ó l t u d v a r r n i, s ü t n i, f ő z n i
 S b e t e g e t t á p l á l n i.“

Mondd s z a n e k e m, k i n c s e m - a d t a,
 V a n - e l á b a d o l y a n,
 A m e l y n e m c s a k s é t á l n i t u d,
 D e h o n n i s t a l p o n v a n ?

„Van lábam mely jó uton jár
S nem botlik oly könnyen,
A nappal kél, sűrögvé jár
A háznak körében.“

Mondd-sza nekem, lelkem-adta,
Van-e szíved olyan,
Mely szeret? Ha van, elveszlek
Még ezen farsangban.
„Van szívem mely híven szeret,
S ezt tartom fő jómnak:
De — másért ég, nyalka legény!
Tied kosaram csak.“

7. Sárga levél...

Sárga levél, sárga levél,
Bús utamra miért estél?
„Azért estem, mert nincs ágom,
Nincs ami tart, nincs világom.“

Hej nekem is az a sorsom,
Hideg a föld, fázva járom.
Van hazám, de nincsen benne
Egy kis hajlék, mely fölvenne.

Harmat, harmat, hol termettél,
Bús szememre miért estél?
„Azért estem a felhőből,
Mert víg napom már nem derül.“

Rezgő harmat, te könnyűé válsz,
Szemembe jó forrást találsz.
Leszállt nekem is szép napom:
Szegény magyar! azt siratom.

Fülemile, te kis madár!
Szép dalod mért nem zenged már?
„Azért nem zengem dalomat,
Mert elvesztém hív páromat.“

Hej fülmile, te kis madár!
 Elnémúlok én is immár;
 Mért mondanám keservemet:
 Ha nincs szív, mely ért engemet.

XIV. Epigrammák és Gnómák.

1.

Minden öröm hangot szül, a bú s fájdalom ismét,
 A kikelet zöldjén zeng philomela panaszt.
 Ott hol erő s szerelem párul, nincs messze az ének:
 A nyelv dalra fakad, hogyha vezérli szived.

2.

Zúg, morog a zivatar, zajog a zord éjszaki szélvész:
 Néz a lányka, remeg, s félve karomba omol.
 Vívjatok, égi tüzek! nem retteg tőletek a hív,
 Sőt vadon árjaitok partra segítik utóbb.
 Így szólék; azalatt kiderül, a lányka elillan
 Fény lepi a berket, szívemet éji vihar.

3.

Többé nem szeretek; minek a sok néma vesződés? —
 Mit tegyek? a kegyes int: élni, szeretni csak egy.

4.

Aki művészpályát óhajt, tövisit ne tekintse,
 Bátran törjön elő, s tűnnek az éji ködök.
 Síkos az út s meredek, szűk az élet: szökni tanulj, mert
 Gyors az idő, megelőz, s hasztalan áldozatod.

5.

Büszke vitéz hamvát márvány fedti tetti jutalmúl;
 A hív sirja felett dalt rebeg a szerelem:
 S messze időkön míg gyöngéd érzelme elárad,
 Hány szobrot letipor vak diadalmi erő!

6.

Kis dolog is gyakran nagy célt okoz a sokaságnál,
 Melyet utóbb tetté érlel az egyes erő.
 Kezdeni többnek kell; de valódira hatni csak egy tud:
 Ebbe vegyül a sok, s általa mindenik él.

7.

Küzd az erős, de halad; gyöngébb őt lesve nyomozza,
 Es ha nem érheti el, régi szokásra kevély.
 Az, ki akar s nem tud, kész mindég gúnynyal itélni;
 A tehetős hallgat: tette mutassa mit ér.

8.

Míg más érdemit a köz lélek alázni törekszik,
 Fényre deríteni azt a nemes elme buzog.
 Míglen epés vádat nyomoz a tehetetlen irigység,
 Nyújtani szebb példát a nemes elme buzog.

9.

Megholt: Músa, zokogj, — De különb jön utána: mo-
 solygj már!
 Tüzre koboz! van már kis hivatalra remény.

10.

Nagy feszesen neki áll a majomsereg, és a vak ősznek
 Vészben uszó leplét lopva nyakába veti,
 S nem bírván kobzát, prózában pengeti hőseit,
 Míg — orrára bukik nagy buzogánya alatt.

